

การสร้างสรรค้บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ROYAL HONOURING MUSIC COMPOSITION: PHRA MAE YOO HAU KHONG PHAN DIN

Mr. Anansit Karnnongyai

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Fine and Applied Arts in Fine and Applied Arts

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัว ของแผ่นดิน
โดย	นายอนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่
สาขาวิชา	ศิลปกรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประเสริฐ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....	คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ข้ามคม พรประเสริฐ)	
.....	กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ)	

อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่ : การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน. (ROYAL HONOURING MUSIC COMPOSITION: PHRA MAE YOO HAU KHONG PHAN DIN) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ศ. ดร.ข้ามคม พรประสิทธิ์

การศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงชุดพระแม่อยู่หัวของแผ่นดินและเพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านดุริยางคศิลป์ไทยในบทเพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดุริยางคศิลป์ ผลการวิจัยพบว่า พระราชประวัติของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ จำนวน 6 ด้านได้แก่ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านศิลปาชีพ ด้านการศึกษา และด้านศิลปวัฒนธรรม

วิธีการประพันธ์ยึดหลักการประพันธ์เพลงไทยอันสืบถึงบทเพลงแห่งความมงคล สื่อพระราชประวัติช่วงต่าง ๆ ใช้กลวิธีบรรเลงลักษณะบรรยายเรื่องราว แบ่งทำนองออกเป็น 4 ช่วง รวม 9 บทเพลง ได้แก่ เพลงแรกแย้ม เพลงพระราชประวัติ 3 ท่อน (ท่อน 1 เสียงของแม่ ท่อน 2 แผ่นไทยผอง ท่อน 3 ชนชาบซึ้ง) เพลงพระราชกรณียกิจ 6 เพลงได้แก่ เพลงแดนดิน เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ เพลงสืบศิลป์ เพลงดินสอ เพลงมรดก และส่วนสุดท้ายเป็นช่วงเพลงสรรเสริญ ได้แก่ เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน โดยมีวิธีการประพันธ์ทำนองเพลง 3 รูปแบบ รูปแบบแรก การนำทำนองต้นรากส่วนหนึ่งของบางเพลง นำมาเป็นทำนองสัญลักษณ์ในการประพันธ์เพลงใหม่ ได้แก่ เพลงกรวาวรำสองชั้น เพลงลาวดวงเดือน เพลงเต่ากินผักบุง เพลงเต่าเห่ ประพันธ์ทำนองเพลงใหม่ได้แก่ เพลงแรกแย้ม (เพลงกรวาวรำสองชั้น) เพลงพระราชประวัติ ท่อน 1 เพลงเสียงของแม่ (เพลงไกล่รุ่ง) เพลงพระราชประวัติ ท่อน 2 เพลงชนชาบซึ้ง (เพลงเต่าเห่) เพลงขับไม้บัณเฑาะว์ (เพลงดินแดน) เพลงมรดก (เพลงลาวดวงเดือน) และเพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน (เพลงเต่ากินผักบุงและเพลงเต่าเห่) รูปแบบที่สอง การอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ได้แก่ เพลงไกล่รุ่ง และเพลงสายฝน มาเป็นต้นรากในการประพันธ์ ได้แก่ เพลงพระราชประวัติ เพลงที่ 1 คือเพลงเสียงของแม่ (เพลงไกล่รุ่ง) และเพลงแพทย์หลวง (เพลงสายฝน) และรูปแบบสุดท้ายประพันธ์ขึ้นโดยอัตโนมัติจากจินตนาการตามพระราชกรณียกิจ ได้แก่ เพลงพระราชประวัติ เพลงที่ 2 เพลงแผ่นไทยผอง เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ เพลงสืบศิลป์ และเพลงดินสอ

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้นวมและวงดนตรีประยุกต์ร่วมสมัย โดยประสมวงด้วยเครื่องสีของไทยเป็นหลัก มีเครื่องดนตรีสากลเข้าร่วมตกแต่งทำนองเพลง พร้อมด้วยเครื่องกำกับจังหวะหน้าทับและเครื่องประกอบจังหวะของไทย ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ ระนาดเอก ขลุ่ยเพียงออ ตะโพน โทนรำมะนา ฉิ่ง เซลโล่ ดับเบิลเบส เปียโน และ ฮอรัน

สาขาวิชา ศิลปกรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6281042835 : MAJOR FINE AND APPLIED ARTS

KEYWORD: HER MAJESTY QUEEN SIRIKIT THE QUEEN MOTHER, ROYAL HONOURING MUSIC
ANANSIT KARNNONGYAI : ROYAL HONOURING MUSIC COMPOSITION: PHRA MAE YOO HAU
KHONG PHAN DIN. ADVISOR: PROF. KUMKOM PORNPRASIT, D.LIT.

This research study on royal honouring music composition: Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din, aims to create knowledge about the composition of Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din and to create works on Thai musical instruments in the Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din. A qualitative research methodology was used for studying documentary data and interviewing experts in the field of music. The results showed that the royal biography of Her Majesty Queen Sirikit, Queen Mother, performed royal duties classified into six areas, namely national security, health and social work, environment and natural resource conservation, arts and crafts, education, and cultural arts.

The composing methods are based on the principles of Thai composing that convey the song of auspiciousness and various periods of royal history using musical tactics to describe the story. The melody is divided into four parts, totalling nine songs, namely Raek Yaem; 3 verses of the royal history songs (verse 1: the voice of the mother, verse 2: Phae Thai Phong, verse 3: Chon Saab Sueng); 6 songs of royal duty including Dan Din, Peat Luang, A Nu Rak, Sueb Silp, Din Sor, Mo Ra Dok; and the last part is the hymn, such as Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din song. There are three styles of composing methods: the first style, bringing some of the roots of some songs as a symbolic melody in a new composition; the second style, the invocation of royal songs in the reign of King Rama IX; and the final style is automatically composed of the imagination according to the royal duties.

The band used to play these Pipad Mai Uam said songs is a contemporary applied ensemble composed mainly of a traditional Thai string instrument. There are universal musical instruments to decorate the melody, along with Thai rhythmic instruments and Thai percussion instruments. These include Soprano fiddle, Alto fiddle, Alto xylophone, Klui Pieng Or, Tapone, Thon Rammana, Small cymbals, cello, double bass, piano, and horn.

Field of Study: Fine and Applied Arts

Student's Signature

Academic Year: 2022

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ โดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านความรู้คำชี้แนะจากคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และศิลปินทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนให้แก่ผู้วิจัย ทั้งให้ความรู้ด้านข้อมูลสัมภาษณ์ คำแนะนำ ตลอดจนให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์กับผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอพระขอบคุณผู้มีอุปการคุณทุกท่านมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ศิลปินแห่งชาติ ครูพัฒน์ พร้อมสมบัติ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรระ คมขำ ในการให้คำปรึกษาและอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประพันธ์เพลงไทยในการบรรจบทเพลงเทิดพระเกียรติ ครูศักดิ์ชัย กายที่ให้คำปรึกษาและเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระราชประวัติ

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ชำคม พรประสิทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง ความรู้ ความเข้าใจ และตรวจทานแก้ไขเนื้อหาในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนการให้แนวคิด แรงบันดาลใจ กำลังใจ การเอาใจใส่อย่างไม่เคยทอดทิ้ง ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วง และเป็นประโยชน์แก่การศึกษาต่อไป

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวิ ภูชญาภิรมย์ รองศาสตราจารย์ ดร.พรประพิทร์ เผ่าสวัสดิ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรระ คมขำ ที่กรุณาให้คำชี้แนะแก้ไขการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ขอขอบพระคุณมารดา และศาสตราจารย์ ดร. วงศ์สถิต ฉั่วกุล ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในด้านทุนทรัพย์สำหรับการจัดทำและเป็นผู้คอยสร้างเสริมกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่านที่ช่วยเหลือทุก ๆ ด้านในการศึกษาครั้งนี้

อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	ง
กิตติกรรมประกาศ.....จ	จ
สารบัญ.....ฉ	ฉ
สารบัญภาพ.....ณ	ณ
สารบัญตาราง.....ญ	ญ
สารบัญแผนภาพ.....ฐ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ..... 1	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1	1
1.2 วัตถุประสงค์..... 9	9
1.3 วิธีดำเนินงานวิจัย..... 9	9
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย..... 11	11
1.5 กรอบแนวคิดและทฤษฎี..... 13	13
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 14	14
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 15	15
2.1 แนวคิด..... 15	15
2.1.1 แนวคิดเรื่องแม่..... 15	15
2.1.2 แนวคิดเรื่องความศรัทธา..... 24	24
2.1.3 แนวคิดเรื่องบทเพลงเทิดพระเกียรติ..... 27	27
2.1.4 แนวคิดเรื่องดนตรีพรรณนา..... 70	70
2.2 ทฤษฎี..... 76	76

2.2.1 ทฤษฎีการประสมวงดนตรีไทย.....	76
2.2.2 ทฤษฎีการประพันธ์เพลงไทย.....	86
2.2.3 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์.....	97
บทที่ 3 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง.....	107
3.1 พระราชประวัติ.....	108
3.2 พระราชกรณียกิจ.....	136
บทที่ 4 การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน”.....	159
4.1 แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์.....	160
4.1.1 แนวคิดหลักเรื่องความศรัทธา.....	160
4.1.2 แนวคิดหลักด้านดนตรี.....	160
4.2 โครงสร้างผลงานการสร้างสรรค์บทเพลง.....	161
4.2.1 โครงสร้างการสร้างสรรค์ทำนอง.....	161
4.3 รายละเอียดผลงานการสร้างสรรค์.....	167
4.3.1 บทร้อยกรองที่ประพันธ์ใหม่.....	167
4.3.2 เนื้อหาทำนองเพลงเทิดพระเกียรติ 9 เพลง.....	168
4.3.3 การเผยแพร่ผลงาน.....	173
4.4 วิเคราะห์ผลงานการประพันธ์.....	183
4.4.1 ส่วนที่ 1 “เพลงแรกแย้ม”.....	183
4.4.2 ส่วนที่ 2 “เพลงพระราชประวัติ”.....	187
4.4.3 ส่วนที่ 3 “พระราชกรณียกิจ”.....	192
4.4.4 ส่วนที่ 4 “เพลงสรรเสริญ”.....	210
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	214
5.1 บทสรุป.....	214

5.2 ข้อเสนอแนะ	216
บรรณานุกรม	217
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	221

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	108
ภาพที่ 2 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรฉาย พระรูปร่วมกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ขณะเสด็จกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส.....	111
ภาพที่ 3 พระราชพิธีราชาภิเษกสมรสในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493	112
ภาพที่ 4 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ ทรงเจิมแล้วพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเครื่องอิสริย ราชชูปโภค สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี	113
ภาพที่ 5 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จออกทรงผนวช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในภาพนี้ทรงปฏิญาณพระองค์ในรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2499.....	114
ภาพที่ 6 พระราชวงศานุวงศ์	115
ภาพที่ 7 ชุดไทยเรือนต้น	119
ภาพที่ 8 ชุดไทยจิตรลดา.....	119
ภาพที่ 9 ชุดไทยอมรินทร์.....	119
ภาพที่ 10 ชุดไทยบรมพิมาน	119
ภาพที่ 11 ชุดไทยจักรี.....	120
ภาพที่ 12 ชุดไทยดุสิต.....	120
ภาพที่ 13 ชุดไทยจักรพรรดิ.....	120
ภาพที่ 14 ชุดไทยศิวาลัย.....	120
ภาพที่ 15 แสดงผลงานศิลปะเรือพระที่นั่งศรีประภัสร์ไชยจำลอง.....	122
ภาพที่ 16 แสดงผลงานศิลปะฉากจำลองไม้दानานเพชรรัตน์.....	123

ภาพที่ 17 แสดงผลงานศิลปะฉากปักไหมน้อย เรื่อง “อิเหนา”.....	123
ภาพที่ 18 พิพิธภัณฑสถานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง	124
ภาพที่ 19 การตกแต่งบนโต๊ะเสวยในงานพระราชพิธีฉลองการครองสิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี.....	125
ภาพที่ 20 การตกแต่งบนโต๊ะเสวยในงานพระราชพิธีฉลองการครองสิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี.....	125
ภาพที่ 21 ทรงเปียโน.....	126
ภาพที่ 22 โขนพระราชทาน	130
ภาพที่ 23 พระที่นั่งวิมานเมฆ กรุงเทพมหานคร.....	131
ภาพที่ 24 พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดกรุงเทพมหานคร.....	132
ภาพที่ 25 เจดีย์ศรีสุริโยทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	132
ภาพที่ 26 พระมหาธาตุเจดีย์นภพลภูมิสิริ จังหวัดเชียงใหม่.....	133
ภาพที่ 27 ฉลองพระองค์เต็มยศนายทหารรักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ (ทรงดำรงพระยศพลเอก, พลเรือเอก, พลอากาศเอก ตั้งแต่วันที่ 30 กรกฎาคม 2530). 137	
ภาพที่ 28 เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมทหารและตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2518.....	138
ภาพที่ 29 วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 เสด็จฯ ไปบ้านจาร ตำบลม่วง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร เด็กหญิงผู้นี้อายุ 2 เดือน สมองพิการแต่กำเนิด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์ดูแล.....	139
ภาพที่ 30 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โปรดการ ปฏิบัติงานแบบครบวงจร เมื่อทรงสนับสนุนให้ชาวบ้านทอผ้าไหม ก็ให้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และสาวไหมไปพร้อมกันด้วย.....	152
ภาพที่ 31 ณ ศาลารวมใจวัดพระพุทธ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ทรงจัดทำสมุดภาพเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของชาติไทย และเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบ้านเมืองของไทย เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2526.....	156
ภาพที่ 32 “โรงเรียนร่มเกล้า” โรงเรียนที่ได้รับพระราชทานนาม ซึ่งถือได้ว่าเป็นโรงเรียนพระราชทาน แห่งแรกของไทย เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2516.....	156

ภาพที่ 33 สื่อภาพประชาสัมพันธ์การแสดงผลงานสร้างสรรค์.....	173
ภาพที่ 34 โปสเตอร์สำหรับนิทรรศการภายในงาน.....	174
ภาพที่ 35 ด้านหลัง-หน้าปกสูจิบัตร	175
ภาพที่ 36 ผู้วิจัยบรรยายการสร้างสรรค์ผลงาน.....	176
ภาพที่ 37 หน้าแรกการนำเสนอ	176
ภาพที่ 38 การบรรยายวัตถุประสงค์	177
ภาพที่ 39 การบรรยายวิธีดำเนินการวิจัย.....	177
ภาพที่ 40 การบรรยายแรงบันดาลใจ.....	178
ภาพที่ 41 การบรรยายผลการวิจัย.....	178
ภาพที่ 42 การบรรยายโครงสร้างบทเพลง	179
ภาพที่ 43 การบรรยายสรุปผลการวิจัยและการสร้างสรรค์.....	179
ภาพที่ 44 การบรรยายการกำหนดวงดนตรี.....	180
ภาพที่ 45 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (1).....	181
ภาพที่ 46 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (2).....	182
ภาพที่ 47 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (3).....	182
ภาพที่ 48 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (4).....	183

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 บทเพลงสำหรับการถวายพระพรของกรมศิลปากร.....	32
ตารางที่ 2 บทเพลงถวายพระพรรายการโขนพระราชทาน	61
ตารางที่ 3 บทเพลงเทิดพระเกียรติในบทเพลงใหม่โรง	69
ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบแนวคิดความคิดสร้างสรรค์.....	106
ตารางที่ 5 รายชื่อเพลงในการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน”	164

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 วงปีพาทย์ไม้นวม.....	171
แผนภาพที่ 2 วงดนตรีไทยประยุกต์ร่วมสมัย.....	172

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดุริยางคศิลป์ไทยเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง และอยู่คู่วิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างช้านาน บนรากฐานของวัฒนธรรม จนปัจจุบันเทคโนโลยีและกระแสสังคมเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ศิลปะสาขาดุริยางคศิลป์ไทยก็เริ่มเลือนหายไปในชีวิตประจำวัน มีการปรับเปลี่ยนบริบททางสังคม ตามกระแสวัฒนธรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยมีแนวคิดจะขยายกลุ่มผู้ฟังดุริยางคศิลป์ไทยให้เพิ่มมากขึ้น ฟันฟู ดุริยางคศิลป์อันสืบเนื่องจากสภาวะชบเซาตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้ความนิยมในการรับชม การแสดงดนตรีน้อยลง โดยมีแนวคิดว่าจะหากประยุกต์ดุริยางคศิลป์ไทยให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยในปัจจุบันให้เข้าถึงผู้ฟังได้มากขึ้น ผู้วิจัยใช้หลักความเชื่อ ความนับถือ และความศรัทธา ของคนไทย อันมี ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพฤติดีและ สำนักรักในแผ่นดินเกิด

ประเทศไทยมีกษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นศูนย์รวมใจชาวไทยอันสืบทอดมายาวนาน เป็นวัฒนธรรมการปกครองที่มีความสำคัญ บ่งบอกถึงแนวคิด ความเชื่อ ที่หล่อหลอมจิตใจชาวไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์แห่งราชวงศ์จักรี ได้สร้างความผาสุกและดูแลคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพสกนิกรให้ดีขึ้นเรื่อยมา ล่วงมาถึงพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อันมีสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระผู้เป็นดั่งแม่ของแผ่นดิน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระนามเดิม หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร เป็นธิดาในหม่อมเจ้าจันทรมงคล กิติยากร (ภายหลังคือ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ) กับหม่อมหลวงบัว กิติยากร (ราชสกุลเดิม สนิทวงศ์) ทรงพระราชสมภพที่บ้านพลเอกเจ้าพระยาวงศานุประพันธ์ (ม.ร.ว. สท้าน สนิทวงศ์) บิดาของหม่อมหลวงบัว กิติยากร ที่ถนนพระราม 6 ในวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2475 ตรงกับวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 9 ปีวอก โดยทรงมีพระโอรสและพระธิดา รวมทั้งสิ้น 4 องค์ได้แก่ ม.ร.ว.กัลยาณกิตติ์ กิติยากร (ศ.น.พ.ม.ร.ว.กัลยาณกิตติ์ กิติยากร) ม.ร.ว.อดุลยกิติ์ กิติยากร ม.ร.ว. สิริกิตติ์ กิติยากร และ ม.ร.ว. บุษบา กิติยากร (ศุรวีร์ สิริโยธิน, 2547, น.12) ปัจจุบันทรงพระยศเป็น สมเด็จพระนางเจ้า-

สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระบรมราชินีนาถในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราชบรมนาถบพิตร เป็นสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร และโดยพระชนมายุจึงนับเป็นพระกุลเชษฐาพระองค์ปัจจุบันในพระบรมราชจักรีวงศ์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, น.1)

พระนาม “สิริกิติ์” เป็นพระนามที่พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ด้วยพลเอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ทรงเป็นราชสกุลสนิทวงศ์ อีกทั้งยังเป็นราชวงศ์พระองค์แรกในพระองค์ จึงทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานสิริมงคลนามนี้ไว้ให้อันเป็นพระนามที่ทรงเกียรติเป็นอย่างยิ่ง (ประยูร พิศนาคะ, 2515, น.173) ในวัยเด็ก ม.ร.ว.สิริกิติ์มีอุปนิสัยคล่องแคล่วว่องไว ขณะเดียวกันก็ชอบวาดรูป เล่นนิทาน และโปรดปรานการเล่นเป็นครู โดยมีบรรดาลูก ๆ หลาน ๆ ของมหาดเล็กมาสมัครการเป็นนักเรียนกันอย่างคับคั่ง จนกระทั่งพระชันษาได้ 5 ปี ม.ร.ว.สิริกิติ์ได้เข้ารับการศึกษเป็นครั้งแรกในชั้นอนุบาล ที่โรงเรียนราชินีล่าง ปี พ.ศ. 2480 และสอบขึ้นประถมปีที่ 1 ได้ในปีเดียวกัน ในช่วงเวลานั้นเอง สงครามมหาเอเชียบูรพาได้แผ่ขยายมาจนถึงประเทศไทย จังหวัดพระนครได้รับการโจมตีทางอากาศอยู่เนื่อง ๆ ม.ร.ว.สิริกิติ์จึงต้องย้ายไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ เนื่องจากปลอดภัยกว่า

ม.ร.ว.สิริกิติ์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดีตามแบบอย่างของกุลสตรี ทั้งในเรื่องมารยาทและการศึกษา ทำให้มีความรู้และความสามารถรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ดนตรี หรือศิลปะ โดยเฉพาะเปียโน ที่มีพรสวรรค์และความสนใจเป็นพิเศษ จนกระทั่งเมื่ออายุได้ 13 ปี สงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง ม.จ.นักขัตตมงคล พระบิดา ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ไปทรงดำรงตำแหน่งอัครทูตพิเศษ ผู้มีอำนาจเต็มประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งในขณะนั้น ม.ร.ว.สิริกิติ์พึ่งสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ครอบครัวกิติยากรจึงต้องออกเดินทางไปยังประเทศอังกฤษโดยก่อนออกเดินทาง ม.จ.นักขัตตมงคลได้นำครอบครัวเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลลาเสด็จไปรับตำแหน่งยังต่างประเทศ โดยครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกที่ ม.ร.ว.สิริกิติ์มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในระหว่างเดินทางนี้เอง ม.ร.ว.สิริกิติ์ก็ได้มีโอกาสได้ฉลองวันเกิดอายุครบ 14 ปี บนเรือเดินสมุทร นับเป็นประสบการณ์แปลกใหม่เพราะการเดินทางด้วยเรือนั้นกินระยะเวลาไม่น้อยเลยทีเดียว (ประยูร พิศนาคะ, 2515, น.173)

หลังจากพำนักอยู่ ณ ประเทศอังกฤษได้ระยะหนึ่ง ม.จ. นักชดดมงคลก็ทรงได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงปารีส ระหว่างพักอยู่ที่กรุงปารีส ม.ร.ว. สิริกิติ์ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงประทับอยู่ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อยู่เป็นครั้ง ๆ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดที่จะทรงขับรถจากโลซานมายังกรุงปารีสเพื่อทอดพระเนตรโรงงานทำรถยนต์ และทอดพระเนตรการแสดงดนตรีจากคณะดนตรีที่มีชื่อเสียงอยู่เสมอ ๆ และเพราะดนตรีนี้เอง ที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้มีโอกาสใกล้ชิดกับม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร ซึ่งขณะนั้นอยู่ในวัย 15 พรรษาเศษ

จากนั้นในปี พ.ศ. 2491 ได้เกิดเหตุการณ์อันไม่คาดคิดจากเมืองโลซานแจ้งมาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวกิติยากร และม.ร.ว. สิริกิติ์ได้เข้าเฝ้าถวายพยาบาลด้วยความจงรักภักดี หลังจากนั้นสมเด็จพระราชชนนีจึงขออนุญาตต่อ ม.จ. นักชดดมงคล ให้ ม.ร.ว. สิริกิติ์อยู่เฝ้าถวายเพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาพระราชภาระของพระองค์ โดยโปรดให้ ม.ร.ว. สิริกิติ์เข้าศึกษาต่อ ณ เมืองโลซาน โดยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา (พระยศในขณะนั้น) ทรงเลือกโรงเรียน Pensionnat Renate Rive ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำของกุลสตรีที่มีชื่อเสียงของเมืองโลซาน ประทานแก่ ม.ร.ว. สิริกิติ์แต่นั้นมา

กระทั่งในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศหมั้น ม.ร.ว. สิริกิติ์ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ด้วยพิธีการที่เรียบง่าย และในปีถัดมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จนิวัตพระนครพร้อมด้วยพระคู่หมั้น เพื่อเข้าสู่พระราชพิธีราชาภิเษกสมรสในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493 โดยทรงรับพระราชทานน้ำพระมหาสังข์จากสมเด็จพระพันวัสสาอัยิกาเจ้าท่ามกลางความชื่นชมโสมนัสของประชาชนทั้งประเทศ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เถลิงพระอิสริยยศ ม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร เป็นสมเด็จพระบรมราชินี ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล หลังจากนั้นทั้งสองพระองค์ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ประชาชนชาวไทยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล โดยเสด็จออก ณ สีหบัญชรพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ท่ามกลางพสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯรอรับเสด็จถวายพระพรอย่างเนืองแน่น

ในเวลาต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์เสด็จออกผนวช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าทรงปฏิบัติพระองศ์ในรัฐสภา ณ พระที่นั่ง

อนันตสมาคม เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2499 นับเป็นพระราชินีองค์ที่ 2 ต่อจากสมเด็จพระศรี-
พัชรินทรา บรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 5 ที่ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในระหว่างที่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป (พจมาน, 2547, น.36)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชโอรสและ
พระราชธิดารวม 4 พระองค์ดังนี้

1. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี (ทูลกระหม่อมหญิง
อุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี) ประสูติ ณ สถานพยาบาลมองซัวซี กรุงโลซาน ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2494

2. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าชาลิลาลงกรณ บรมจักราติศรสันตติวงศ์เทเวศร-
ธำรงสุรบถ อภิกุณูประการ มหิตลาดุลเดชภูมิพลนเรศวรางกูร กิตติสิริสมบูรณ สวางควัฒน์
บรมชัตติยราชกุมาร ประสูติ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2495
ซึ่งต่อมาได้ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และได้รับ
สถาปนาเป็น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้า
เจ้าอยู่หัว

3. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ (สมเด็จพระ-
พระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราช
ภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี) ประสูติ ณ พระที่นั่งอัมพร
สถาน เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2498

4. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (สมเด็จพระเจ้าน้อง
นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรชัตติยราชนาารี) ประสูติ
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2500

นับแต่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นต้นมา สมเด็จพระราชินีผู้ทรงพระสิริโฉมงดงาม
พระองค์นี้ จะทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
โดยมิทรงเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย และด้วยน้ำพระทัยอันเสียสละ และพระปรีชาสามารถในการบำเพ็ญ
พระราชกรณียกิจสนองพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่เรียบร้อยทุกประการ

จึงทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เฉลิมพระยศเป็น “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” (ประยูร ธวัชพันธุ์, 2505, 173) โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเคียงข้างตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเยี่ยมเยือนราษฎรในทั่วทุกภูมิภาคมิได้ขาด โดยเฉพาะในพื้นที่ถิ่นทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ โดยมีเคยทรงพิถีพิถันหรือละเอียดต่อความทุกข์ยากของราษฎร สมกับที่ทรงเป็นพระแม่ของแผ่นดินที่ทรงงดงามทั้งสิริโฉม และน้ำพระทัยอันหาที่สุดมิได้โดยแท้

พระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงตรากตรำพระวรกายทรงงานครอบคลุมทั้งคน สัตว์ พืช ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมนานัปการ ทรงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างยากที่จะหาผู้ใดเทียบได้ พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นพิเศษสามารถแบ่งตามลักษณะครอบคลุมของงาน 6 ด้าน คือ 1) ด้านความมั่นคงของชาติ 2) ด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ 3) ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 4) ด้านศิลปอาชีพ 5) ด้านการศึกษา 6) ด้านศิลปวัฒนธรรม

ด้านความมั่นคงของชาติ เป็นเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระราชหฤทัยและห่วงใยมาก ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของประชาชนชาวไทย พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกวิถีทางที่จะช่วยทะนุบำรุงและปกป้องรักษาประเทศชาติ ทรงห่วงใยทหาร ตำรวจ ราษฎรอาสาสมัครทั้งหลายที่ต้องประสบเคราะห์ร้ายจากการป้องกันประเทศชาติ ทรงได้ก่อตั้ง “มูลนิธิสลายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์” ขึ้น โดยทรงมอบหมายให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเป็นทุนเริ่มแรก และได้มีผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบ โดยเสด็จพระราชกุศลอีกเป็นจำนวนมาก มูลนิธินี้มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือทหาร ตำรวจ พลเรือน ตลอดจนอาสาสมัครที่บาดเจ็บ ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิต จากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันประเทศชาติ โดยให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือส่งเสริมอาชีพแก่ครอบครัวหรือตัวผู้ประสบเคราะห์ร้ายนั้น เพื่อให้เขาเหล่านั้นตระหนักว่าแม้จะพิการหรือเสียชีวิต เขาหรือครอบครัวของเขาก็มิได้ถูกทอดทิ้งซึ่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงปฏิบัติงานในตำแหน่งประธานมูลนิธิฯ ถวายได้อย่างเข้มแข็ง (เกริก วณิชกุล, 2535, น.73)

ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีพระราชดำรัสว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องสุขภาพอนามัยเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด” เป็นคำอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงเหตุผลที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้านสาธารณสุข อาทิ ทรงเป็นสมานาธิกาของสภาอากาศไทย ทรงรับผู้ป่วยร้ายแรงไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง โครงการต่าง ๆ โดยจำแนกได้ 9 โครงการได้แก่ 1) โครงการเกี่ยวข้องกับสภาอากาศไทย 2) โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน 3) โครงการศูนย์สภาอากาศไทย 4) โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 5) โครงการทันตกรรมพระราชทานโครงการแพทย์หลวง 6) โครงการแขนขาเทียมพระราชทานเคลื่อนที่ 7) โครงการแพทย์หู คอ จมูก 8) โครงการหมอบ้าน 9) ยาพระราชทาน

ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเล็งเห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวไทย ที่นับวันยิ่งเสื่อมโทรมลง อีกทั้งยังทรงตระหนักดีว่าสภาพแวดล้อมของประเทศที่กำลังถูกทำลายลงอย่างน่าเป็นห่วง อันเกิดจากการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย ไร้ขอบเขต และขาดความรู้ความเข้าใจ จึงได้ทรงพยายามที่จะให้ราษฎรมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งพืชพรรณ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ (สุทัศน์ พัฒนสิงห์, 2535, น.31) โดยจำแนกได้ 8 ประเภท ดังนี้ 1) โครงการฟาร์มตัวอย่าง 2) โครงการปรับปรุงที่ดิน 3) โครงการพัฒนาการเกษตรที่สูง 4) โครงการพัฒนาการเกษตร 5) ปรับปรุงบำรุงดิน 6) โครงการศูนย์การเรียนรู้การเกษตร 7) โครงการส่งเสริมการเกษตร 8) โครงการอนุรักษ์

ด้านศิลปาชีพ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยเสด็จตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาค ทำให้ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่อันแท้จริงของราษฎร ทรงศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยทั่วทั้งประเทศ ทรงสนใจงานฝีมือพื้นบ้าน หรือในวัดฤดูบิพื้นบ้าน อันจะนำมาประกอบเป็นงานฝีมือได้ พระองค์จึงทรงจัดให้เปิดการฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ ตามความถนัดของราษฎร จนมีข้าราชการและผู้มีจิตศรัทธาเห็นความสำคัญ จึงทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลเพื่อทรงใช้จ่ายในกิจการเหล่านี้และได้ขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณให้ทรงก่อตั้งมูลนิธิขึ้น ในที่สุดให้ก่อตั้งมูลนิธิขึ้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 พระราชทานว่า “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์” พระราชทานทุนเริ่มแรกและทรงรับเป็นประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิฯ ด้วยพระองค์เอง ซึ่งต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

พระบรมราชินีนาถ” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้รับเป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง โดยจัดตั้งเป็นกอง ศิลปาชีพขึ้นในสำนักราชเลขาธิการ มูลนิธิมีชื่อเป็นอังกฤษว่า “The Foundation for the promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques of Her Majesty Queen Sirikit” หรือเรียกนามย่อว่า “The Support Foundation” และยังมีงานของมูลนิธิส่งเสริม ศิลปาชีพ อีก 6 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม ศูนย์ศิลปาชีพบ้าน จาร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่เต่า ศูนย์ศิลปาชีพพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ และศูนย์ศิลปาชีพจังหวัด แม่ฮ่องสอน (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2535, น.73)

ด้านการศึกษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นผู้วางรากฐานการศึกษา ทรงส่งเสริมด้านการศึกษา ด้วยทรงมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลมาตั้งแต่ ครั้งทรงพระเยาว์ มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษาอยู่เนือง ๆ ทรงตระหนักถึงความสำคัญว่า ผลของ การศึกษาในวันนี้จะเป็นสิ่งกำหนดอนาคต พระราชทานทุนการศึกษา และส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ในด้านต่าง ๆ ทรงมีกระแสพระราชดำรัส ด้วยความห่วงใยในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยของ นักเรียน นิสิตนักศึกษา ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติ เด็กไทยควรมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา ของประเทศชาติ ว่ามีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบันได้อย่างไรทรงใส่พระ ราชหฤทัยในการเรียนรู้ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เมื่อเจริญพระชนมพรรษาขึ้นจึงทรงเห็นความสำคัญของ การศึกษาเป็นอย่างมาก ทรงมุ่งเน้นส่งเสริมการศึกษาแก่ราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้ด้อยโอกาส นอกจากพระราชทานอุปกรณ์การศึกษาแล้ว ยังทรงสอนหนังสือด้วยพระองค์เอง ทรงพระกรุณาเลือก หนังสือและสื่ออื่น ๆ พระราชทานไว้ที่ศาลาร่วมใจ โครงการศูนย์สภาภาษาชาติไทยเขาล้านและโรงเรียน ร่วมเกล้า ไว้ให้ประชาชนในถิ่นทุรกันดารได้มีหนังสือดี ๆ เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาและความรู้ (สุรัฐ ศิลป อนันต์, 2534, น.47)

ด้านศิลปวัฒนธรรม สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปี หลวงทรงสนพระราชหฤทัยศึกษางานศิลปะอย่างจริงจังมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อเสด็จฯ ไปยังท้องถิ่น ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยก็ทรงทราบว่าคนไทยมีฝีมือด้านการช่างเป็นเอกลักษณ์ประจำตน และแต่ละ ท้องถิ่นก็มีศิลปะเป็นเอกลักษณ์ประจำภาคอยู่แล้ว จึงทรงส่งเสริมและฟื้นฟูงานศิลปหัตถกรรม พื้นบ้าน ผลงานสำคัญและทรงคุณค่าแก่พสกนิกรชาวไทยเป็นล้นพ้นคือ “โครงการศิลปาชีพพิเศษ” นับเป็นการอนุรักษ์ศิลปะอันล้ำค่าในแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย โดยพระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีการอนุรักษ์สืบสานการแสดงโขนในด้านต่าง ๆ อันเป็น ศิลปวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา อันเกิดจากความร่วมมือระหว่างมูลนิธิส่งเสริม

ศิลปินในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และคณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกาย โขนละคร ตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อันเป็นความภาคภูมิใจของคนไทย และเป็นความชื่นชมของชาวโลกได้อีกที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง (ผอบ โปษะกฤษณะ, 2535, น.59)

ด้วยทรงมุ่งมั่นในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อให้พสกนิกรมีความอยู่ดีกินดี พระเกียรติคุณแห่งพระราชกรณียกิจอเนกประการนี้ เป็นที่ทราบอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศทั่วโลก จึงมีผู้ขอทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาและรางวัลเกียรติยศ เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณ ตลอดมา อาทิ เหรียญเซเรส (Ceres Medal) จากองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงอุทิศพระองค์เพื่องานด้านส่งเสริมอาชีพราษฎร การเกษตร การสังคม สงเคราะห์ และการช่วยเหลือเด็กกำพร้า เหรียญโบโรพุทโธทองคำ จากองค์การศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงพัฒนางานศิลปวัฒนธรรม เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีรายได้เลี้ยงตนเอง รางวัลสดุดีพระเกียรติคุณเป็นบุคคลดีเด่นด้านพิทักษ์เด็ก (First Distinguished Service Award) ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา รางวัลด้านมนุษยธรรม (The Humanitarian Award) ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2561, น.240)

ตลอดระยะเวลากว่า 7 ทศวรรษที่ผ่านมา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงทุ่มเทอุทิศพระองค์อย่างมิรู้จักเหน็ดเหนื่อย ทรงบำบัตทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย และทรงช่วยแบ่งเบาพระราชภาระทั้งหลายได้อย่างดีเยี่ยม ทำให้ประชาชนคนไทยทั่วทั้งแผ่นดินได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรงพยายามปลูกจิตสำนึกในใจคน ให้รักและหวงแหนแผ่นดินสืบไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะประชาชนชาวไทยคนหนึ่ง ที่ได้เกิดมาอยู่ใต้ร่มพระบารมี ได้ฟังฟังพระบารมีในพระองค์ ผู้วิจัยสำนึกเสมอว่า เมื่อมีโอกาสได้แสดงออกเพื่อทดแทนพระคุณ จึงประสงค์ในการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติแด่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในรูปแบบเพลงชุดทางดุริยางคศิลป์ไทย โดยเนื้อหาสาระผ่านการตีความจากพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน ทั้งยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการประพันธ์เพลงไทยแนวใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ

ทั้ง 6 ด้าน ผ่านการเรียบเรียงทำนอง จังหวะ การประสานเสียง ให้เกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์เพลง เทิดพระเกียรติแนวใหม่ จารึกไว้ในแผ่นดินไทยสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน
- 1.2.2 เพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านดุริยางคศิลป์ไทยในบทเพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

1.3 วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประพันธ์เพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.3.1 ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลค้นคว้าเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ สำนักพระราชเลขาธิการ สำนักพระราชวัง สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดดนตรีอาคาร ศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดจิ๋วบางซื่อ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

1.3.2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในลักษณะเจาะลึก (In-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) คือ

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในด้านดุริยางคศิลป์

กลุ่มดุริยางคศิลป์ไทย

1. ครูพัฒน์ พร้อมสมบัติ	ข้าราชการบำนาญ สำนักงานการสังคีต
กรมศิลปากร
ครูอาวุโสแห่งกรุงรัตนโกสินทร์
2. รองศาสตราจารย์.ดร.ภัทรหะ คมขำ	หัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

กลุ่มดุริยางคศิลป์ตะวันตก

1. ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล) และอาจารย์ประจำ สาขาวิชาดุริยางศิลป์ตะวันตก คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.3.3 ทำการถอดข้อมูลเสียง ข้อมูลภาพ และข้อมูลสัมภาษณ์ จัดพิมพ์เพื่อนำเสนอข้อมูล

1.3.4 สร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่ของแผ่นดิน” โดยศึกษาเอกสาร บทสัมภาษณ์ บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เพื่อนำข้อมูลมาตีความหมาย สำหรับการสร้างสรรค์ โดยใช้ระบบเสียงดนตรีไทยและการประสมวง ยึดแนวเสียง 2 ระบบ ได้แก่ Pentatonic และPenta Centric

1.3.4.1 กำหนดองค์ประกอบของดนตรี ประกอบด้วย ลักษณะทำนอง จังหวะ การประสานเสียง สังคีตลักษณ์ บันไดเสียง กลวิธีการบรรเลง เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของทำนอง และลักษณะการประสมวงที่ใช้ในการบรรเลง ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานว่าจะจัดการประสมวงแบบใหม่ ได้แก่ ซอด้วง ซออู้

Cello และPiano ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลการวิจัยต่อไป

1.3.4.2 ประพันธ์ทำนองเพลงทั้ง 4 ชุดทำนอง แบ่งย่อย 9 เพลงดังนี้

1) เพลงเกริ่น	จำนวน 1 เพลง
2) พระราชประวัติ	จำนวน 1 เพลง
3) พระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน	จำนวน 6 เพลง
4) เพลงสรรเสริญ	จำนวน 1 เพลง

การประพันธ์ครั้งนี้จะใช้รูปแบบอิงชนบโบราณ (ชนบทภาคีสบสมัย) และการสร้างสรรค์แนวใหม่ (บุกไพรเบิกทาง) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตำรา และเอกสารทางวิชาการมาสร้างบทเพลงเทิดพระเกียรติในครั้งนี้

1.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิชาการ
- การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงรายละเอียดและเนื้อหาทำนองที่สร้างสรรค์

1.3.6 การวิเคราะห์แสดงรายละเอียดผลงานสร้างสรรค์เพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่ของแผ่นดิน” โดยนำข้อมูลเสียงมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยระบบการบันทึกโน้ตระบบไทย แล้วทำการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายโครงสร้างเพลง ระดับเสียง การเคลื่อนที่ของเสียง การใช้ชั้นคู่เสียง การเคลื่อนที่ของทำนอง ตลอดจนกำหนดความโดดเด่นของทำนองเพลงในแต่ละประโยค

1.3.7 ผู้วิจัยนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ต่อคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ให้สอดคล้องกับเนื้อหา สรุปลงการวิจัย การสร้างสรรค์ และข้อเสนอแนะ

1.3.7.1 ผู้วิจัยจัดการแสดงดนตรี โดยนำองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาในรายวิชาการบริหารจัดการทางศิลปกรรม และรายวิชาความคิดสร้างสรรค์ขั้นสูง มาประยุกต์ใช้ในการจัดแสดงดนตรีในรูปแบบมัลติมีเดียโปรเจกเตอร์ฉายมุลบทตามพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจให้สอดคล้องกับงานสร้างสรรค์เพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

1.3.8 จัดทำรายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์และตีพิมพ์บทความเผยแพร่ผลงานในวารสารวิชาการในฐานะข้อมูล

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 การประพันธ์เพลงเทิดพระเกียรติ หมายถึง รูปแบบการประพันธ์เพลง 2 ประเภท ได้แก่รูปแบบอิงขนบโบราณ หรือขนบภักดีสับสนสมัย ของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี กล่าวคือ ผู้ประพันธ์เพลงจะได้ปรับเปลี่ยนบทบาทการประพันธ์ โดยมีแนวคิดคล้ายตามสมัยนิยมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น โดยแต่งปกปิดรากทำนองเดิม แต่ยังรักษาหลักการตามแบบแผนไว้ และรูปแบบการสร้างสรรค์แนวใหม่ หรือบุกเบิกทาง โดยจะสร้างสรรค์บทเพลงขึ้นใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยยึดแนวการประพันธ์เพลงของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี เช่นเดียวกัน

1.4.2 ดนตรีพรรณนา หมายถึง ลักษณะดำเนินทำนองของทฤษฎีดนตรีตะวันตกแนวหนึ่ง เป็นดนตรีที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจใช้ในการบรรยายเรื่องราว ลักษณะของดนตรีประเภทนี้ ใช้ดนตรีแทนตัวละครหรือเหตุการณ์ที่มีในเนื้อเรื่อง ชื่อเพลงประเภทนี้จะบอกถึงเรื่องราว

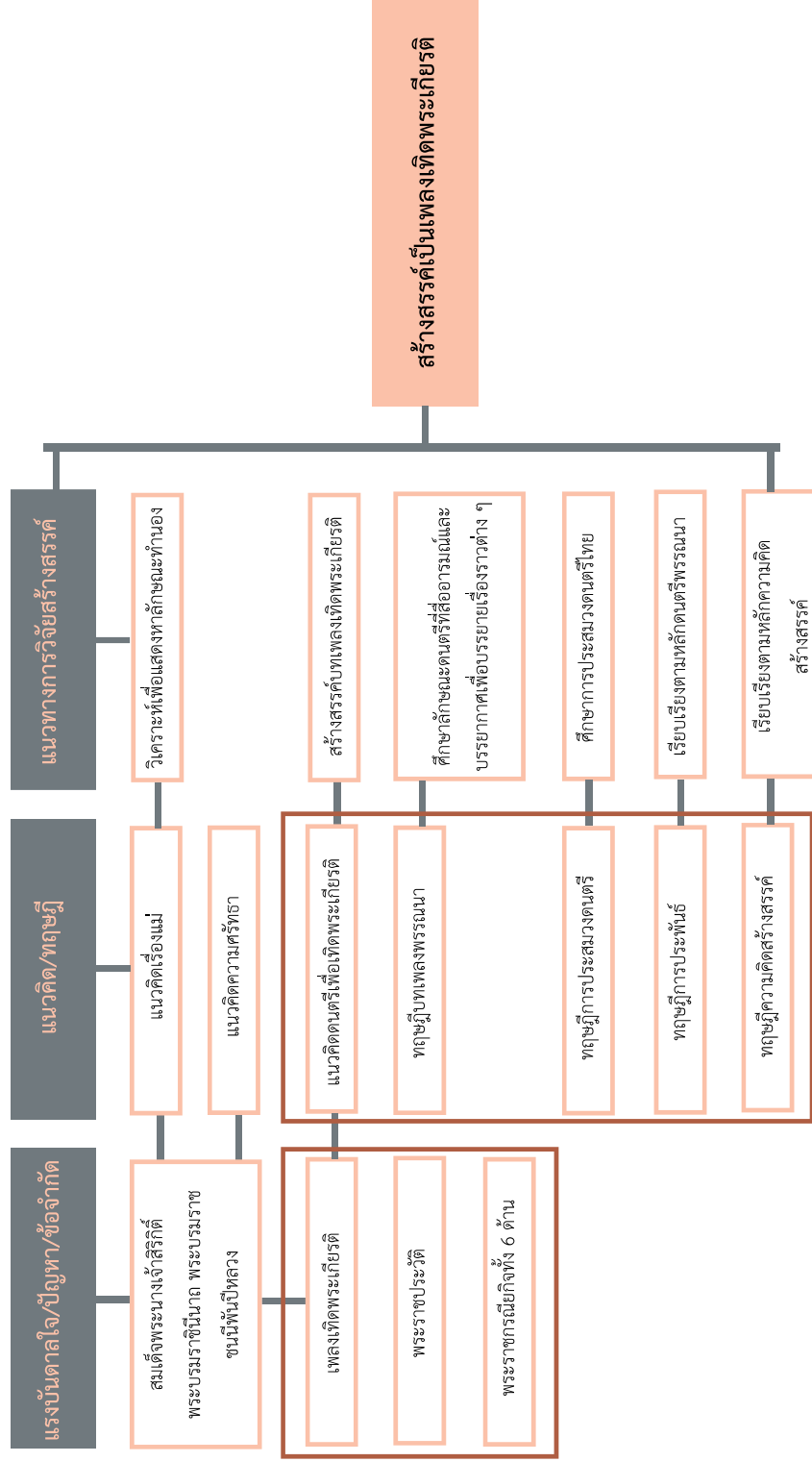
1.4.3 บันไดเสียง (Scale) หมายถึง กลุ่มเสียง (โน้ต) ที่นำมาจัดเรียงกันเป็นลำดับ และมีระยะห่างของเสียงแตกต่างกัน 7 เสียงอย่างระบบในทางดุริยางคศิลป์ไทย ในที่นี้ พิชิต ชัยเสรี เรียกว่า กลุ่มเสียงปัญจมูล (Penta Centric) ซึ่งมีทั้งหมด 7 กลุ่มเสียงหรือ 7 ทาง ประกอบด้วย

1. ทางเพียงออล่าง ตรงกับลูกฆ้องที่ 3, 10 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ช ล ท × ร ม ×
2. ทางโน ตรงกับลูกฆ้องที่ 4, 11 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ล ท ด × ม ฟ ×
3. ทางกลาง ตรงกับลูกฆ้องที่ 5, 12 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ท ด ร × ฟ ซ ×
4. ทางเพียงอบน ตรงกับลูกฆ้องที่ 6, 13 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ด ร ม × ช ล ×
5. ทางนอก ตรงกับลูกฆ้องที่ 7, 14 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ร ม ฟ × ล ท ×
6. ทางกลางแหบ ตรงกับลูกฆ้องที่ 1, 8, 15 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ม ฟ ซ × ท ด ×
7. ทางขวา ตรงกับลูกฆ้องที่ 2, 9, 16 ประกอบด้วยกลุ่มเสียง ฟ ช ล × ด ร ×

1.4.4 วงดนตรีไทยประยุกต์ร่วมสมัย หมายถึง วงเครื่องสายผสมปี่พาทย์ที่มีวิธีการบรรเลงตามท่วงทำนองของเพลงนั้น ๆ โดยมีเครื่องดนตรีต่างชาติและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถทำให้เกิดเสียงประกอบเข้ากับทำนองเพลง วงดนตรีประเภทนี้จึงมีความหลากหลายของทำนองและจังหวะ จะพูดว่าเป็นดนตรีร่วมสมัยก็ได้ มีคำว่า ประยุกต์ ก็ได้ เพราะการประยุกต์จะไม่ใช่แบบเดิม (จิรวุฒิกาญจนะผลิน, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2560, อ้างถึงใน ชนะชัย กอผจญ, 2559, น.5)

1.5 กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎี เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและกรอบแนวคิดในการประพันธ์เพลง โดยแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ผลงานทางดุริยางคศิลป์ชุดที่สะท้อนให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการรับรู้ถึงความซาบซึ้งด้วยลักษณะเฉพาะของบทประพันธ์และทำนองเพลง

1.6.2 ทราบองค์ความรู้ด้านการประพันธ์เพลงไทยในรูปแบบดนตรีเทิดพระเกียรติ

1.6.3 ได้ผลงานสร้างสรรค์ทางดุริยางคศิลป์และเผยแพร่รูปแบบงานวิธีการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติ “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎี โดยศึกษาเอกสารวิชาการ งานวิจัยและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 แนวคิด

- 2.1.1 แนวคิดเรื่องแม่ของแผ่นดิน
- 2.1.2 แนวคิดเรื่องความศรัทธา
- 2.1.3 แนวคิดเรื่องบทเพลงเทิดพระเกียรติ
- 2.1.4 แนวคิดเรื่องดนตรีพรรณนา

2.2 ทฤษฎี

- 2.2.1 ทฤษฎีการประสมวงดนตรีไทย
- 2.2.2 ทฤษฎีการประพันธ์เพลงไทย
- 2.2.3 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์

รายละเอียดตามเนื้อหาข้างต้นมีดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด

2.1.1 แนวคิดเรื่องแม่

“แม่” เป็นคำที่มนุษย์คุ้นเคยมาตั้งแต่กำเนิด เป็นเสียงเรียกจากความผูกพันที่ลูกเปล่งได้เป็นคำแรกโดยเป็นคำใช้เรียกผู้ที่เสียสละ พุ่มพัก ทะนุถนอม หล่อหลอมบุตรให้เป็นคนดี สถานะของ “แม่” จึงจัดอยู่ในฐานะพิเศษและเป็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย

เมื่อพิจารณาถึงความหมาย ยังมีเอกสาร นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวถึงและอธิบายคำว่า “แม่” ไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “หญิง น. คนที่มีมดลูก” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น.1240)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า “น. หญิงผู้ให้กำเนิด หรือเลี้ยงดูลูก, คำที่ลูกเรียกหญิงผู้ให้กำเนิดหรือเลี้ยงดูตน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.922)

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้นิยามความศรัทธาในคำว่าแม่ไว้ในหนังสือเสด็จแม่ของเรา ความว่า

คำว่า “แม่” เป็นคำสั้น ๆ ธรรมดา ที่มีสำเนียงอ่อนละมุนไพเราะ และมีความหมายสำคัญลึกซึ้งอย่างยิ่งแก่คนทุกคน ไม่ว่าจะชาติใด ภาษาใด วัยใด อยู่ในฐานะและสังคมใด ๆ เพราะเป็นคำใช้เรียกบุคคลที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของเรา (พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2535, น.11)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงนิยามคำว่าแม่ ไว้ในหนังสือเสด็จแม่ของเรา ความว่า

ในบรรดาคำพูดของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติใดภาษาใด คำว่า “แม่” ดูจะเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ที่มีมนต์ขลัง มีความหมายกินใจอย่างลึกซึ้งมากที่สุด เพราะอะไร? ทุกคนย่อมมี “แม่” ผู้ให้กำเนิดเป็นเพื่อนเราคนแรกในโลก ที่เดียว องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็น “ครู” ที่เราเคารพและยึดมั่นในพระปัญญาคุณ แม้ว่าท่านจะเสด็จปรินิพพานตั้งแต่นั้นมาได้ 7 วัน ท่านคงจะมีความรู้สึกเกี่ยวกับแม่ไม่ต่างจากบุคคลอื่น ลังเกตุได้จากคำสอนพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับแม่ทั่ว ๆ ไปที่จะยกขึ้นมาก่อนจะกล่าวถึงแม่ “แม่” ของข้าพเจ้าคนเดียว (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2535, น.15)

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้ให้ความหมายของแม่ไว้ว่า “แม่” ใช้เรียกคนที่เราเกิดมา เป็นคำที่มีความหมายในทางชื่นอกชื่นใจ เป็นการแสดงความรักที่บริสุทธิ์และมีความเคารพอยู่ในตัว (พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ, 2539, น.4)

พระเทพวิสุทธิกวี ได้ให้ความหมายของแม่ไว้ว่า “แม่” หมายถึง บุคคลหรือสิ่งที่มีความสำคัญ มีอำนาจ เป็นหัวหน้า เป็นผู้นำ เป็นผู้ให้กำเนิด (พระเทพวิสุทธิกวี, 2541, น.3)

พระศรีญาณโสภณ ได้ให้ความหมายของแม่ไว้ว่า “แม่” เป็นภาษาใจ ใจที่เป็นจุดกำเนิดแห่งสิทธิเสรีภาพทั้งมวลของเชื้อชีวิต คำว่า “แม่” คือความหมายของแผ่นดิน เพราะแม่เป็นจุดกำเนิดของชีวิต ก็เหมือนแผ่นดินเป็นจุดกำเนิดของสัตว์โลก สิ่งสำคัญและยิ่งใหญ่ทุกชนิดบนพื้นโลก เราจึงเรียกว่าแม่ (พระศรีญาณโสภณ, 2543, น.220)

พระดุษฎี เมธงกูโร ได้อธิบายความหมายของ “แม่” ไว้ว่า

แม่มีความหมายหลายอย่างแฝงอยู่ด้วย นับตั้งแต่ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ ความไว้วางใจ ความเชื่อถือ ความศรัทธา ความปรารถนาดี ไม่ตรีจิต ความสุจริต และความเสียสละอย่างไม่เห็นแก่ความสุขสบายของตัว แม่เป็นคนพิเศษและอเนกประสงค์ เป็นคนที่มีพระคุณและคุณค่า เป็นคนที่หาได้ยากที่สุดในโลกและชีวิตของเรา แม่แม่แต่ละคนจะมีนิสัยลักษณะส่วนตัวแตกต่างกันไป แต่ความเป็นแม่ในดวงใจแม่นั้น เป็นสากลเหมือนกันทั้งหมด ไม่ว่าโลกนี้หรือโลกไหน ๆ (พระดุษฎี เมธงกูโร, มปป, น.2-3)

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนามหาเถระ) ทรงอธิบายความหมายของแม่ไว้ดังนี้

แม่ เป็นคำไทยคำเดียวที่มีความหมายใกล้เคียงกับน้ำใจเคารพรักของลูก มีรสไพเราะซาบซึ้งเข้าถึงจิตใจทั้งแก่ตัวแม่เองและแก่ลูกด้วย เพราะหญิงที่ยังไม่เคยมีลูกยังไม่ใช่แม่ หญิงที่เป็นแม่คือหญิงที่มีลูกแล้ว ชีวิตตลอดร่างกายของลูก ล้วนเกิดเติบโตมาจากเลือดเนื้อของแม่ ลูกจึงมั่นใจได้ว่าเป็นแม่จริง เพราะได้อุ้มท้องมาเอง ถ้าแม่ใจร้ายลูกจะไม่สามารถมีชีวิตเติบโตได้เลย ความเติบโตเจริญวัยของลูกตามระยะเวลานั้นคือความสุขสำราญใจของแม่ รสแห่งการรักลูกย่อมเป็นรสอย่างเดียวกันสำหรับแม่ทุกคนไม่เลือกว่าแม่จะมีฐานะสูงต่ำเพียงไร...ความรักของแม่ ไม่มีวันหมดสิ้น มีแต่จะขยายกว้างขวางสืบต่ออีกเหลือคณา (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนามหาเถระ), 2544, น.9)

สามารถสรุปได้ว่า “แม่” เป็นมโนทัศน์ที่ถูกนำมาผูกเข้าใจด้วยกันอย่างเหนียวแน่น เมื่อพูดถึงแม่ ภาพที่นึกถึงคือภาพของผู้หญิงใจดี เอื้ออาทร มีความรักให้ลูกอย่างไม่มีเงื่อนไขพร้อมที่จะเสียสละและทำทุกอย่างเพื่อความสุขของลูก

นอกจากนี้ความสำคัญของแม่ยังปรากฏในทางศาสนา เห็นได้จากแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงใน คัมภีร์มานาวธรรมศาสตร์ ที่ผู้หญิงในฐานะมารดาเป็นผู้มีฐานะสูงสุด มีบุญคุณสูงสุด แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในพระไตรปิฎก ผู้หญิงในฐานะมารดาถือว่าเป็นพรหมของบุตร (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2541 น. 96) อันประกอบด้วยพรหมวิหารสี่ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ธรรมทั้งสี่ประการนี้ แสดงให้เห็นว่ามารดาและบิดาเป็นผู้ให้ พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันตภิกขุ) ได้แสดงธรรมเทศนา ถึงหน้าที่ของแม่ไว้ว่า

แม่จะทำหน้าที่ในการสร้างอุปนิสัย ชีวิต วิญญาณในด้านลึกของลูก เราจึงควรพิจารณาในลักษณะที่ว่าเป็นปรมัตถวิจรรย์ปรมัตถธรรมนี้มาแล้ว คีลธรรมก็จะมีรากที่มั่นคง จะก้าวหน้า ถูกต้องลึกซึ้ง มันเป็นกฎของ อิทัปปัจจยตา “อย่างนี้เอง” ชีวิตทุกก้าวอย่างต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือว่าบรรลุนิพพาน มันเป็นกฎที่เราทุกคน จะต้องเดินให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด เหมือนกับพระเจ้า แม้ก็มีหน้าที่สร้างโลกเหมือนกับพระเจ้า เพราะเกิดมาสร้างอุปนิสัยของเด็กทุกคนในโลก จนโตขึ้นมาแล้วก็จะได้เป็นพลโลกที่ดี แม่ก็สร้างโลกนี้ เหมือนกับพระเจ้าสร้างโลก และด้วยกฎของอิทัปปัจจยตาไม่ว่าจะอยู่เป็นชานาหรือจนกว่าจะบรรลุนิพพาน (พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันตภิกขุ), 2543, น.35-36)

พระดุษฎี เมธังกุโร ได้บรรยายธรรมไว้ว่า

สัตว์พัฒนามาอย่างไรนั้นก็ให้ดูที่ความใกล้ชิดกับแม่ถ้าเป็นสัตว์ชั้นต่ำเกิดมา แม่มันก็ทิ้งไปเลย หรือฟักไข่แล้วก็ทิ้งลูกตัวเล็ก ๆ ให้หากินเอง ไม่มี ความผูกพันห่วงใย แต่ถ้าเป็นสัตว์ชั้นสูงขึ้นมาเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สูงกว่า สัตว์ไข่ มันจะอยู่กับแม่นานขึ้น พอแม่สอนให้หากินได้ ก็แยกจากกันไป แต่ บางทีมันก็ลืมแม่ของมัน บางทีก็ทำให้แม่เกิดความทุกข์ลำบากเหมือนกัน ถ้า พัฒนาสูงขึ้นก็จะอยู่กับแม่นานขึ้น อย่างสัตว์เลี้ยงของเรา เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ก็อยู่กับแม่นานขึ้นจนกว่าจะโตขึ้นมา ยิ่งมนุษย์จะอยู่กับแม่นานที่สุด เป็น 10 ปี 15 ปี บางคน 20 ปี กว่าที่จะแยกจากแม่ เพราะฉะนั้นความผูกพัน

ห่วงใยเกิดขึ้นในจิตใจเป็นคุณธรรมและความรักขึ้นมา (พระคัมภีร์ เมธังกูโร,
2532, น.14-15)

จากธรรมชาติแสดงให้เห็นว่า “แม่” ในทางพุทธศาสนายกประเด็นเรื่องหน้าที่เป็นสำคัญ รวมถึงกล่าวยกย่องในความรักความเมตตาและความเสียสละของแม่ที่ได้ชื่อว่าเป็นบูรพาจารย์หรือครูคนแรกของลูก และเป็นบุคคลที่คอยปกป้องอบรมสั่งสอนให้รู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดี

ยศ สันตสมบัติ กล่าวว่า “แม่เป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อลูก คอยดูแลเอาใจใส่ และประคบประหงมลูกจนเติบโตใหญ่ ความรักของแม่ถือเป็นความรักที่บริสุทธิ์ใจ” (ยศ สันตสมบัติ, 2535, น.150)

ปราณี เหลี่ยมพุทธง และคณะ ศึกษาเรื่อง เมื่อฉันกลายเป็นแม่: ความเป็นแม่ของผู้หญิงไทยในภาคอีสานของประเทศไทย (When I become a mother!: Discourses of motherhood among Thai women in Northern Thailand) พบว่า แม่ เป็นผู้เสียสละ และเป็นแม่จะนำมาซึ่งความสุขและความยินดีในชีวิต รวมถึงในวัฒนธรรมไทยยังได้นำความเป็นแม่มาเชื่อมโยงกับกรรมเรื่อง “บุญคุณ” สังคมไทยจึงให้ความสำคัญกับพ่อแม่มาก และเชื่อว่าบุญคุณของพ่อแม่ นั้นตอบแทนไม่ได้หมด (ปราณี เหลี่ยมพุทธง และคณะ, 2547, น.589-601)

สุจิตต์ วงษ์เทศ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ได้นิยามคำว่าแม่ไว้ว่า วัฒนธรรมไทย ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ไว้ว่า “แม่ เป็นคำร่วมที่พบในวัฒนธรรมร่วมของสุวรรณภูมิซึ่งรวมถึงวัฒนธรรมไทย” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549, น.16)

งานศึกษาของ เอ.ริช ให้กรอบความคิดที่ว่า “ความเป็นแม่” ไว้ในหนังสือ Of Woman Born ว่า ความเป็นแม่นั้นมี 2 นัยยะ คือ ความเป็นแม่จากด้านชีวภาพ และความเป็นแม่จากทางสังคมวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่าความเป็นแม่ในฐานะสถาบันซึ่งมีความเกี่ยวข้องทางการเมืองอย่างแยกไม่ออก ความเป็นแม่ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองนั้นก็เนื่องมาจากปัจจุบันเรากำลังมีชีวิตอยู่ในสังคมชนิดหนึ่ง คือสังคมระบบถืออำนาจพ่อเป็นใหญ่ (Patriarchy) ลักษณะสำคัญของสังคมแบบนี้ คือ สถาบันทุกสถาบันไม่ว่าจะเป็นครอบครัว อุดมการณ์ การเมือง การแบ่งงาน (หญิงทำงานอะไร ชายทำงานอะไร) (Rich 1972 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2530)

จะเห็นได้ว่าความหมายของคำว่า “แม่” นั้นมีทั้งความหมายที่มาจากชีวภาพ คือหญิงผู้ให้กำเนิด และความหมายที่มาจากสังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับ ปราณี วงษ์เทศ ได้กล่าวว่า

แม่มี 2 ลักษณะคือ แม่ทางกายภาพและทางสังคม คำถามคือ ความเป็นแม่ที่ยกย่องกันเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงจริงหรือไม่ หรือมาจากวัฒนธรรมความเชื่อ หรือมาจากอุดมการณ์ของรัฐ หรือมาจากอุดมการณ์ที่ยกย่องเพศชายที่ทำให้ความเป็นแม่กลายเป็นภาระหรืออภิสิทธิ์ทางเพศ (ปราณี วงษ์เทศ, 2544, น.89)

พรธาดา สุวัจนวนิช ได้ให้แนวคิดความเป็นแม่ โดยสามารถแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่แนวชนบ คือการสืบทอดภาพของแม่ในอุดมคติที่มีความรัก เสียสละ และอดทนเพื่อบุตร เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร ซึ่งความรักของแม่เป็นไปตามแนวคิดพระพุทธศาสนา

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ตามแนวทาสตรีนิยม เป็นการปฏิเสธอุดมการณ์ต่อต้านคุณธรรมที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องมี เช่น ภาพของแม่ในนวนิยายที่ทอดทิ้งหรือทำแท้งบุตร ซึ่งมักจมอยู่กับความทุกข์และรู้สึกผิดในสิ่งที่ทำลงไป อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อคำสอนทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ความเป็นแม่มยังสัมพันธ์กับแนวคิดต่าง ๆ ในสังคม เช่น ชนชั้น เพศ สถานะทางสังคม (พรธาดา สุวัจนวนิช, 2550, น.213)

เมื่อประมวลความหมายของคำว่า “แม่” มีทั้ง 2 นัย หมายถึง เพศสถานะของผู้หญิงไทยที่ไม่ได้หมายถึงการให้กำเนิดเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงความสามารถในการเลี้ยงดูผู้อื่น นำมาซึ่งภาระแต่เปี่ยมไปด้วยความสุขทางใจในการทำหน้าที่ของเพศหญิงอย่างสมบูรณ์ สถานะของความเป็นแม่ในบริบทสังคมไทยจึงมีความหมายต่อวัฒนธรรม

สืบเนื่องมาในสังคมไทย คำว่า “แม่” เป็นคำที่มีความสำคัญมากต่อสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีการจัดแบ่งหน้าที่ไว้ตามศักยภาพของเพศบุรุษและเพศสตรี งานที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนรอบคอบ เป็นหน้าที่ของสตรี ดังนั้นภาระงานที่เกี่ยวกับเหย้ากับเรือนส่วนมากจึงเป็นหน้าที่ของสตรีทั้งการเลี้ยงดูและการอบรมสั่งสอนบุตร อีกทั้งยังมีฐานะเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับการเมือง ความเป็นแม่มักถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว แต่มีคำขวัญของแนวคิดแบบสตรีนิยมที่กล่าวว่า “เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง” (Personal is politic) (พรธาดา สุวัจนวนิช, 2550, น.213) โดยแสดงให้เห็นว่าความเป็นแม่เป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากการเมือง ต้องแสดงออกตามภาพที่สังคมกำหนดเอาไว้

ความสำคัญของความเป็นแม่ในสังคมไทยมีปรากฏให้เห็นในยุคสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ให้ความสำคัญในฐานะของการมีส่วนร่วมในการสร้างชาติด้วยการมีลูกและการเป็นแม่ที่ดีของลูก มีการกำหนดหน้าที่ในการเลี้ยงลูกเป็นหน้าที่ของผู้หญิง และมีการจัดงาน “วันแม่แห่งชาติ” เพื่อยกย่องเชิดชูการทำหน้าที่แม่ ผู้หญิงจะต้องมีความสามารถในการ “ผลิต” ประชากรให้แก่ประเทศชาติทั้งในแง่ของปริมาณและในแง่ของคุณภาพ (สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี, 2552)

ภาพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและแม่ถูกนำมาเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด ทั้งด้านกายภาพและด้านสังคม โดยยึดหลักตามพระพุทธศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลในการดำรงชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธนิกายเถรวาทที่เข้ามามีบทบาทในวัฒนธรรมไทยและยกย่องความเป็นแม่ คำว่า “แม่คือพระในบ้าน” หรือการสอนผ่านชาดกที่เน้นเรื่องความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ การเปรียบเทียบว่าพระพุทธเจ้าทรงเหมือนพระมารดา

ความคิดเกี่ยวกับสัญชาตญาณความเป็นแม่ในมุมมองของสังคมไทยหรือรัฐ ได้นำความเป็นแม่มาเชื่อมโยงกับความเป็นชาตินิยมที่ถูกสร้างขึ้น เราทุกคนเคยได้ยินคำเรียกขาน “แผ่นดินแม่” “ภาษาแม่” การเรียกขานนี้สะท้อนให้เห็นความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่กำหนด “แผ่นดินแม่” คือแผ่นดินที่ชีวิตถือกำเนิดขึ้น ส่วน “ภาษาแม่” ก็สะท้อนให้เห็นความเกี่ยวข้องกันของพื้นที่กับผู้ที่กำเนิด นั่นก็คือภาษาที่พูดได้เป็นภาษาแรกโดยถ่ายทอดจากแม่ผู้ให้กำเนิด นอกจากมิติของการให้กำเนิด “แผ่นดินแม่” หรือ “ภาษาแม่” ยังมีน้ำเสียงที่มีนัยถึงความมั่นคง เป็นตัวของตัวเอง หวงแหน ต้องการปกป้องพื้นที่ที่ถือกำเนิดที่สังคมไทยได้สร้างขึ้น เมื่อพูดถึงแผ่นดินแม่ ความเป็นแม่ถูกนำมาใช้สร้างความรู้สึกผูกพันกับแผ่นดินเกิด ภาษา และวัฒนธรรม นับได้ว่าสังคมหรือรัฐได้สร้างคำว่า “แผ่นดินแม่” ขึ้น การยอมรับในอำนาจและหน้าที่ของประชาชนที่มีต่อรัฐจึงเป็นไปโดยอัตโนมัติเมื่อพูดถึงแผ่นดินแม่ ความเป็นแม่ถูกนำมาใช้สร้างความรู้สึกผูกพันกับแผ่นดินเกิด ภาษา และวัฒนธรรม นับได้ว่ารัฐสร้างอำนาจทับซ้อนความเป็นแม่เหนือจากการสร้างอุดมการณ์ความเป็นแม่ให้เป็นสถาบันที่ควบคุมพฤติกรรมทางสังคม

ในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนยังคงแสดงให้เห็นเด่นชัดผ่านข่าวพระราชสำนักต่าง ๆ ดังเช่น ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทุกวันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี

ลักษณะความเป็นไทยในสังคมของคนไทยประการหนึ่งก็คือความศรัทธาต่อผู้มีพระคุณซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ ครูอาจารย์ และผู้ที่ให้อุปการคุณในด้านต่าง ๆ สังคมไทยได้ให้ความสำคัญกับ “แม่” ไว้

มาก โดยรัฐบาลได้จัดให้มีวันแม่แห่งชาติ คือวันที่ 12 สิงหาคมของทุกปี เพื่อให้ลูกได้ระลึกถึงพระคุณของแม่ โดยวันแม่ถูกจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2486 โดยแนวคิดชาตินิยมในสมัยก่อนที่ผู้หญิงมีความสำคัญมากในช่วงเวลานั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกบทความเรื่อง “ดอกไม้ของชาติ” ในวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2485 โดยบทความมีเนื้อหาสำคัญตอนหนึ่งว่า

หญิงเป็นดอกไม้ของชาติโดยแท้ ถ้าดอกไม้ร่วงโรยลงไป เราก็ว่าดอกไม้ชิ้นใช้ไม่ได้ หมดคุณสมบัติ ถ้าดอกไม้ของชาติคือหญิง ร่วงโรยลงไป ใครจะว่าดอกไม้หรือชาติจะไม่ร่วงโรยตามไปด้วยหญิง ดอกไม้งามของชาติจึงเป็นสัญญาณบอกความพินาสล่มจมของชาติ ไม่มีใครเถียงได้เลย ฉันทเห็น ว่าชาติใด หญิงในชาตินั้นเป็นอารยะเพียบพร้อม มีความรักชาติ รักคู่สมรสชาติเดียวกันไว้เป็นแก่นสารแล้ว ชาตินั้น ๆ ก็มีทางแต่จะเดินขึ้นทุกวัน ถ้าหญิงในชาติใด ไม่คิดถึงชาติ แต่งงานไม่เลือกว่าจะเป็นใคร ขอให้มีความสุขอย่างเดียวแล้ว นั้นพวกเราจงเข้าใจว่าชาตินั้น ๆ มีดอกไม้โรย-เน่า แล้วชาตินั้น ๆ ไม่ซำก็จะเน่าตามไปด้วย

ตัวฉันนึกเท่าได้ ก็ยังมองไม่เห็นเลยว่า การแต่งงานนั้นจะไม่ถือความรักเป็นใหญ่ แต่ฉันต้องขอแถมรักชาติ รักเกียรติ ตามไปด้วย ถ้าชาติ 2 สิ่งหลังนี้ ฉันทว่า หญิงไม่ควรมีคู่เลย...ถ้าฉันเห็นหญิงไทยมีผัวไม่ใช่ไทย ให้ฉันนึกว่า นั่นถือเงินคือความสุข เป็นทางในการเลือกคู่แล้ว ไม่ถือความรัก ไม่ถือชาติ ไม่ถือเกียรติ เป็นการแสดงว่าชาติของเราจะเสื่อมลง เพราะชายไทยไม่มีเกียรติพอที่จะเป็นตัวหญิงไทยเสียแล้ว เกียรติของชาติไทยก็ตกต่ำตามไปด้วย (พิบูลสงคราม, 2485, น.1554-1555)

หลังจากนั้นวันแม่ได้ถูกยกเลิกไปเนื่องจากสภาวะสงครามและความรุนแรงทางการเมือง จนกระทั่งจอมพล ป. ได้กลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้ง สภาวัฒนธรรมแห่งชาติร่วมกับกระทรวงการสาธารณสุขได้จัดให้มีงาน “วันแม่” ขึ้นในวันที่ 15 เมษายน 2493 โดยมีวัตถุประสงค์จะดึงความสนใจของประชาชนให้ระลึกถึงแม่ เทิดทูนแม่ว่าเป็นบุคคลสำคัญของลูก หลังจากนั้น คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้พิจารณารับรองให้วันที่ 15 เมษายน เป็นวันแม่ประจำปีของชาติเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่งต่อจากงานสงกรานต์ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ลงมติ

รับรองเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497 (คณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 12/2497, 22 กุมภาพันธ์ 2497) และได้ถูกยกเลิกไปอีกครั้งในปี 2500 เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม หม่อมอำนาจทางการเมือง

สมาคมครูคาทอลิกแห่งประเทศไทยได้รื้อฟื้นการจัดงานวันแม่ ขึ้นอีกในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2515 เพื่อเทิดทูนเกียรติคุณของแม่ทั้ง 4 คือ แม่แห่งชาติ ซึ่งได้แก่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง แม่บังเกิดเกล้า แม่พิมพ์ ซึ่งได้แก่ครู อาจารย์ และแม่พระ ซึ่งได้แก่ผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ในงานนี้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในงานวันแม่ตามคำกราบบังคมทูลอัญเชิญ ซึ่งมีผู้บันทึกถึงความประทับใจในเหตุการณ์วันนั้นว่า “กระแสพระราชดำรัสตลอดจนเหตุการณ์ในวันงานได้ถ่ายทอดไปยังประชาชนด้วยความร่วมมือของสื่อมวลชนทุกชนิด เป็นที่ประทับใจแก่คนทั้งปวงเป็นอย่างยิ่ง เป็นเหตุการณ์ที่ฟื้นฟูจิตใจอยู่ได้เป็นเวลานาน” (ครุณี ประมวลบรรณการ, 2520, น.49)

จนกระทั่งในปี 2519 คณะกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและจิตใจ ได้พิจารณาข้อเสนอของสมาคมครูคาทอลิกฯ ให้สภาสังคมสงเคราะห์ฯ เป็นเจ้าภาพจัดงานวันแม่ โดยถือวันที่ 12 สิงหาคม วันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ซึ่งทรงเป็นแม่ของประชาชนคนไทยเป็นวันแม่ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเทิดทูนพระเกียรติคุณสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อเทิดทูนพระคุณของแม่และยกย่องบทบาทของแม่ที่มีต่อครอบครัวและสังคม เพื่อให้ลูกได้แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อแม่ เพื่อให้ผู้เป็นแม่ได้ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนในฐานะของแม่ (ครุณี ประมวลบรรณการ, 2520, น.15)

ผ่านมาจนกระทั่งปี 2563 สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ได้เผยแพร่ข่าวสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานคำขวัญวันแม่แห่งชาติ ความว่า “รักเอ๋ยรักลูก แม่จึงปลูกคุณธรรมให้รักษา รดความรักพรวนความดีมีเมตตา ลูกเติบโตใหญ่แทนคุณค่าของแผ่นดิน” (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์) จากข้อความข้างต้นสร้างรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ ของผู้ทรงเป็นแม่ของแผ่นดิน สร้างความสดชื่น สดใส และรู้สึกมีความหวังเสมอมา สิ่งนี้ถือเป็นเครื่องยืนยันว่าพระองค์ทรงเป็นคุณแม่ของคนไทยทั้งชาติ

แนวคิดเรื่องแม่ เกิดมาจากการปลูกฝังในบริบทสังคมไทยมาอย่างช้านาน “แม่” มีบทบาทและหน้าที่อันเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นส่วนหนึ่งที่จะหล่อหลอมให้เกิดทัศนคติเรื่องความเป็นแม่ตามแบบที่วัฒนธรรมไทยได้กำหนดเอาไว้ กล่าวได้ว่า “การเป็นแม่” เป็นชีวิตที่เป็นปัจเจกของผู้หญิง แต่ “ความเป็นแม่” เป็นชีวิตทางสังคมของผู้หญิง ความเป็นแม่ในสังคมจึงถูกผลิตซ้ำด้วยรูปแบบทางวัฒนธรรม ผู้ที่ให้กำเนิด เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอน ไม่ใช่เพียงแค่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังมี การสนับสนุนด้านจิตใจรวมถึงความเป็นแม่ก็ยิ่งถูกสร้างจากประสบการณ์ วัฒนธรรม และบริบทสังคมอีกด้วย

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสตรีผู้เป็นแม่ ซึ่งพระองค์ทรงตระหนักเสมอมาและพสกนิกรชาวไทยทั่วทั้งแผ่นดินก็ได้ประจักษ์โดยถ้วนทั่วกันแล้วว่า นอกจากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะแม่ของแผ่นดินอย่างมีรู้จักเหน็ดเหนื่อยแล้ว พระองค์ยังทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้ง 4 พระองค์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

2.1.2 แนวคิดเรื่องความศรัทธา

ศรัทธา ตามความหมายที่ใช้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง “ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น.1137) คำว่า ศรัทธา นี้ คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล แห่งราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติมาจากคำ faith และอธิบายว่า หมายถึง

ความเชื่อ ความเลื่อมใส โดยทั่ว ๆ ไปแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ศรัทธาโดยไม่ต้องใช้ปัญญาแสวงหาความจริง
 2. ศรัทธาโดยใช้ปัญญาแสวงหาความจริงไปพร้อม ๆ กัน
 3. ศรัทธาต่อเมื่อมีประสบการณ์ด้วยตนเองจริง ๆ แล้ว
- (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 724)

คำว่า “ศรัทธา” ทางภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยได้แปลเป็นศัพท์ภาษาอังกฤษ ได้คำว่า faith, believe in. จากคำแปล Faith ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความหมายต่อ โดยหาข้อมูลจาก ๆ Oxford Dictionaries ให้ความหมาย ‘Faith’ ไว้ 2 ความหมาย อันได้แก่

- Complete trust or confidence in someone or something.
- Strong belief in the doctrines of a religion, based on spiritual conviction rather than proof. (Thai-English: NECTEC's Lexitron-2 Dictionary, 2562)

จากข้อมูล ความหมายของความศรัทธาทางภาษาอังกฤษเช่นเดียวกับความหมายทางภาษาไทย ความศรัทธาคือความเชื่อ ต่างแต่เพียงเน้นย้ำถึงความหนักแน่นและความบริสุทธิ์ใจ (complete trust) กล่าวได้ว่าความศรัทธาทางภาษาอังกฤษเป็นความเชื่อที่แรงกล้า

ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก (1937–2013) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสิ่งลึกลับมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ (ธวัช ปุณโณทก, 2528, น.20)

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้แบ่งองค์ประกอบของศรัทธาไว้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ มั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และเราต้องการพิสูจน์ความจริง ดังนี้

หมายถึง มีความเชื่อ ความซาบซึ้งด้วยมั่นใจเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น เป็นความมั่นใจใน 3 องค์ประกอบ คือ มั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และเราให้อยากพิสูจน์ความจริง ศรัทธาแท้จริงจึงไม่ใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จนลืมเหตุผล แต่ศรัทธาต้องมีปัญญาควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัยวิจารณ์จนค้นพบเหตุผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตน จนหมดสงสัยจึงเกิดศรัทธา (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542, น.4)

แสง จันทรงาม กล่าวว่า “ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา หมายถึง ความเชื่อที่เกิดหลังจากการพิจารณาด้วยเหตุผล จึงควรเชื่อ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Belief” (ไพฑูรย์ พวงยอด, 2545, น. 21, อ้างถึงใน แสง จันทรงาม, 2542, น.113)

ศรัทธาเปรียบเป็นรากฐานของจุดเริ่มต้นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เราจะกระทำในชีวิต ซึ่งศรัทธาที่แท้จริงมาจากศรัทธาที่แรงกล้าทำให้เกิดปาฏิหาริย์โดยมีการพัฒนาจากความเชื่อ แม้ความเชื่อจะเป็น

พลังแห่งการพัฒนาของศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ ราชบัณฑิตยสถานแบ่งศรัทธาออกเป็น 4 อย่าง คือ

1. กัมมลัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่ากรรมดี กรรมชั่วเป็นเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป
2. วิปากลัทธา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วจะต้องมีผลติดตามมา
3. กัมมัลสกตลัทธา ความเชื่อที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือ เชื่อว่าแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบเสวยผลของกรรมนั้น
4. ตถาคตโพธิลัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามั่นใจในองค์พระ ตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ คือทรงเป็นผู้ตรัสรู้จักรัชมด้วยพระองค์เองโดยชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2554, น. 181)

พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นรากฐานของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย เป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมไทย และคนไทยได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมและประเพณีขึ้นในสังคมไทย คนไทยจึงให้ความสำคัญในส่วนของศาสนาหรือพุทธธรรมในการปลูกฝังความคิดซึ่งก่อให้เกิดความศรัทธา

ความศรัทธาถูกปรากฏอยู่ในตัวของมนุษย์อย่างปฏิเสธไม่ได้ แต่ความศรัทธาแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปในสิ่งที่บุคคลนั้น ๆ ให้ความเลื่อมใส โดยมีพื้นฐานมาจากสิ่งที่ประสบในชีวิต และความศรัทธาไม่ได้เป็นเพียงรากฐานของการเกิดศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นความหวังของมนุษย์ เป็นสิ่งที่นำมนุษย์ไปสู่จุดมุ่งหมาย นำไปสู่มิติทางสังคมและวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทย เรามักพบว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อความศรัทธาเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการปลูกฝังให้เราศรัทธาในความเป็นแม่ ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณที่เราในฐานะลูกจะต้องทดแทนบุญคุณได้หมด

รอยยิ้มพระสรวลของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่เป็นภาพติดตา บอกความหมายของน้ำพระราชหฤทัยแห่งความเมตตาที่ทรงมีต่อพสกนิกรอย่างเปี่ยมล้น ทุกคราที่พระองค์ทรงยิ้มพระสรวลให้ ทุกข์ของทวยราษฎร์แทบมลายสิ้นไป ความท้อ ความยากลำบาก แทบไม่เหลือปลงกตหทัยใด ๆ ให้เหนื่อยยากอีก มิทรงถือพระองค์ มิทรงวางพระองค์อยู่ห่างไกล หากแต่ทรงยิ้มพระสรวลและทรงไต่ถามทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์อย่างใกล้ชิด

การเผยแพร่ข่าวในพระราชสำนัก ประชาชนจะได้เห็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ในฉลองพระองค์ที่งดงาม ด้วยรอยยิ้มพระสรวลที่สดใส หนทางอันไกลแสนไกล แต่ต้นตอเสด็จพระราชดำเนินไป เป็นเครื่องบ่งบอกน้ำพระราชหฤทัยที่ยิ่งใหญ่และเมตตาอันเปี่ยมล้นที่ทรงมีต่อพสกนิกร สร้างความศรัทธาให้บังเกิดกับพสกนิกรชาวไทย

แนวคิดเรื่องความศรัทธาสามารถสรุปได้ว่า เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่แรงกล้าที่มีต่อทั้งบุคคลหรือวัตถุ ไปจนถึงต่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ด้วยพลังแห่งความรักและศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งนั้น มีการค้นคว้าวิพากษ์วิจารณ์จนค้นพบเหตุผล ได้พิสูจน์ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตน จนหมดสงสัย จึงเกิดศรัทธา ใช้เพื่อเป็นพลังการบูชา น้อมนำจิตใจในการทำมาดี เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งในสังคมไทย

2.1.3 แนวคิดเรื่องบทเพลงเทิดพระเกียรติ

บทเพลงเทิดพระเกียรติ เป็นวรรณกรรมเพลงรูปแบบหนึ่ง ที่ถูกถ่ายทอดการประพันธ์ในเชิงกล่าวยกย่อง เชิดชูเกียรติอันสูงสุด บุคคลที่มีความสำคัญและทำคุณงามความดีนานัปการจนเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ซึ่งเป็นบุคคลต้นแบบ และมอบคุณค่าให้กับสังคม สามารถแยกความหมายได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายว่า บทเพลง หมายถึง “น. บทประพันธ์สำหรับขับร้องหรือบรรเลง มักมีรูปแบบชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.649)

เทิด หมายถึง “ก. เชิดชู ลูกคำของ “เทิด” คือ เทิดทูน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.584)

“เกียรติ หมายถึง “น. ชื่อเสียง, ความยกย่องนับถือ, ความมีหน้ามีตา” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.150)

อรรถวิทย์ รอดเจริญ ได้นิยามความหมาย “บทเพลงเทิดพระเกียรติ” สรุปความได้ว่า เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาและภาษาที่แสดงถึงความจงรักภักดีและสวดดีพระเกียรติ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, 2552, น.2)

เพลงถวายพระพรเป็นการแสดงเทิดพระเกียรติ เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งบูรพกษัตริยาธิราช ที่จะแสดงออกถึงความจงรักภักดี เชิดชูพระเกียรติของพระราชวงศานุวงศ์และ

อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกให้คุ้มครองทุกพระองค์ให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน
ตั้งข้อความที่ ศราวุธ จันทรขำ ได้กล่าวไว้ในผลงานสร้างสรรค์การแสดงแห่งความจงรักภักดี ว่า

เพลงถวายพระพรเป็นการแสดงเพื่อแสดงเจตนารมณ์และแนวคิด
ของกลุ่มคนที่ต้องการนำเสนอรูปแบบความคิดผ่านการแสดงสร้างสรรค์ โดย
เนื้อหาของการแสดงจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถานการณ์นั้น ๆ
เช่น การแสดงรำถวายพระพรเพื่อเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี รวมถึงบุคคลสำคัญ
ในสถาบันกษัตริย์ ฯลฯ (ศราวุธ จันทรขำ, 2561, น.957)

พัฒน์ พร้อมสมบัติ ได้นิยามความหมาย “บทเพลงเทิดพระเกียรติ” ว่าเป็นเพลงที่มี
จุดมุ่งหมายประพันธ์ขึ้นให้สมพระเกียรติกับบุคคลนั้น ๆ ดังคำอธิบายที่ว่า “มุ่งหมายที่จะทำดนตรีให้
สมพระเกียรติ ทั้งคำร้องทั้งเพลงที่เราจะต้องจัดสรรลงไป” (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26
กันยายน 2565)

กริกมล หนูเกื้อ ได้นิยามความหมาย “เทิดพระเกียรติ” ว่า การยกย่องเชิดชูในสิ่งที่
พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจ (กริกมล หนูเกื้อ, 2563, น.25)

ภัทระ คมขำ ได้นิยามความหมาย “บทเพลงเทิดพระเกียรติ” ว่า “เมื่อถอดความออกมา
บทเพลงคือการว่าด้วยเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ มาเรียงร้อยต่อกันตามที่ครุมนตรีได้อธิบายไว้
ส่วนเทิดพระเกียรติ คือการเทิดให้สมพระเกียรติ เกียรติยศของเจ้านายที่ดำรงมั่นในพระอิสริยยศ”
(ภัทระ คมขำ, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2565)

ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ได้นิยามความหมาย “บทเพลงเทิดพระเกียรติ” ว่า

บทเพลงเทิดพระเกียรติเป็นบทเพลงที่ขึ้นตามวาระโอกาส ซึ่ง
ธรรมชาติของเพลงจะไม่เหมือนกัน แตกต่างกันไปตามเรื่องราวนั้น ๆ อย่าง
ผลงานล่าสุดที่ได้ทำของสมเด็จพระพันปีหลวงซึ่งเป็น Piano Concerto ซึ่ง
จะเป็นการเดี่ยว Piano ผสมกับ Orchestra ที่เลือก Piano เพราะสมเด็จพระ
พระพันปีหลวงท่านโปรดและทรง Piano ด้วย ฉะนั้น เพลงก็จะบรรยายพระ
ราชกรณียกิจของท่านที่มีต่อคนไทย ซึ่งท่อนที่หนึ่งจะพูดถึงโขน ท่อนที่สอง

พูดถึงเพลง Nocturne ของ Chopin เพราะท่านโปรดผู้ประพันธ์คนนี้มาก
 ท่อนที่สามชื่อมะลิ ถือเป็นดอกไม้ประจำวันแม่แห่งชาติ ท่อนที่สี่พูดถึงงาน
 ศิลป์แผ่นดิน บรรยายถึงความความประทับใจของเหล่าศิลปินอาชีพที่เกาะเกิด
 ท่อนที่ห้าสายธาราและป่าใหญ่โดยนำความประทับใจพระราชดำรัสของท่าน
 มาแต่งเป็น Piano Concerto ขึ้นมา (ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร, สัมภาษณ์, 26
 กันยายน 2556)

การบรรจเพลง เป็นการกำหนดเพลงที่เป็นการบรรเลง และเพลงร้องในบทประพันธ์ นับว่า
 มีความสำคัญ เพราะจะส่งเสริมให้การแสดงมีความสมบูรณ์ งดงาม จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่มี
 ความสำคัญที่ผู้บรรจเพลงได้ต้องมีความรู้เรื่องการบรรเลงดนตรีไทย เพลงไทย หลักการบรรเลงเพลง
 ที่ถูกต้อง

บทเพลงถวายพระพร เป็นการแสดงเทิดพระเกียรติ เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ
 แห่งบูรพกษัตริราช ที่จะแสดงออกถึงความจงรักภักดี เชิดชูพระเกียรติของพระราชวงศานุวงศ์และ
 อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกให้คุ้มครองทุกพระองค์ให้ทรงพระเจริญยั่งยืนนาน ดัง
 ข้อความที่ ศราวุธ จันทระขำ ได้กล่าวไว้ในผลงานสร้างสรรค์การแสดงแห่งความจงรักภักดี ว่า

เพลงถวายพระพรเป็นการแสดงเพื่อแสดงเจตนารมณ์และแนวคิด
 ของกลุ่มคนที่ต้องการนำเสนอรูปแบบความคิดผ่านการแสดงสร้างสรรค์ โดย
 เนื้อหาของการแสดงจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถานการณ์นั้น ๆ
 เช่น การแสดงรำถวายพระพรเพื่อเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาของ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี รวมถึงบุคคลสำคัญ
 ในสถาบันกษัตริย์ ฯลฯ (ศราวุธ จันทระขำ, 2561, น.957)

เมื่อศึกษาในเอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง บทบาทการแสดงของกรม
 ศิลปากรที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ อัมไพวรรณ เดชะชาติได้ระบุหลักการบรรจเพลงไว้ว่า

การบรรจเพลงสำหรับการร้อง ลำดับแรก เป็นเพลงประเภทหน้า
 ทับปรบไก่อ เนื่องจากเป็นเพลงที่ใช้หน้าทับที่มีท่วงทำนองช้า สง่างาม
 เหมาะสมกับการแสดงระบำ ที่จะเริ่มจากจังหวะช้า ปานกลาง และเร็ว ส่วน
 เพลงลำดับต่อไป เป็นเพลงประเภทหน้าทับสองไม้ ซึ่งเพลงที่ใช้หน้าทับสอง

ไม้จะมีเสียงต่ำว่า 1 เสียง สอดคล้องกับความเหมาะสมของหลักการขับร้อง
เพลงไทย (อัมไพวรรณ เดชะชาติ, 2563, น.25)

มนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ได้กล่าวถึงลักษณะของหน้าทับปรบไก่อ่และหน้าทับสองไม้
ไว้ในหนังสือดุริยางศาสตร์ ดังนี้

ปรบไก่อ่ เป็นชื่อประเภทหน้าทับ ซึ่งนักปราชญ์โบราณได้คิดอัตรา
สองชั้นขึ้นก่อน โดยแปลงมาจากคำรับลูกคู่ของเพลงปรบไก่อ่ที่ว่า “ฉ่า ฉ่า ฉ่า
ช้า - ชะฉ่า - ไซ้” นั้นเป็นมูลต่อ ๆ มากก็ได้แก้ไขดัดแปลงกันให้เรียบร้อยขึ้น
ทุกทีจนถึงที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ จึงมีชื่อประจำว่า “หน้าทับปรบไก่อ่”

สองไม้ เป็นชื่อประเภทของหน้าทับ ซึ่งนักปราชญ์ได้คิดอัตราสอง
ชั้นขึ้นก่อน โดยขยายเป็นทวิคูณขึ้นจากที่ฆะรัสสะของเพลงเร็ว (ชั้นเดียวสอง
ไม้) ซึ่งมีอยู่เดิม ครั้งแรกคงจะคิดขึ้นเฉพาะสำหรับตีเข้าประกอบกับการร้อง
ต้นชนิดหนึ่งเรียกว่า “ต้นสองไม้” (มนตรี ตราโมท, 2545, น.47-48)

สิริชัยชาญ พักจำรูญ (ศิลปินแห่งชาติ) ได้อธิบายโครงสร้างการบรรจเพลงประกอบบท
ถวายพระพรไว้ในหนังสือ เพลงชุดทหสีบพรรษาราชสุดาภิวันท์ ไว้ว่า

การบรรจเพลงถวายพระพร ทั้งร้องและรับดนตรีแต่โบราณที่ถือ
เป็นจารีตและปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน จนเป็นวิชาการที่ยอมรับกันในหมู่
นักดนตรีและนักแสดงนั้น คุณครูจะสอนให้นำเพลงมงคล และ/หรือ เพลงที่
ไพเราะมาบรรจ โดยเริ่มจากเพลงในจังหวะหน้าทับปรบไก่อ่สองชั้นก่อน และ
ต่อด้วยเพลงในจังหวะหน้าทับสองไม้ ลงท้ายจบด้วยเพลงหน้าพาทย์แล้วรัว
แสดงถึงการถวายพระพรที่ถูกต้องครบถ้วนทุกประการ (สิริชัยชาญ
พักจำรูญ, 2558, น.1)

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า หลักการบรรจเพลงถวายพระพร มีโครงสร้างเพลง
โดยเริ่มจากเพลงจังหวะหน้าทับปรบไก่อ่สองชั้น ต่อด้วยเพลงจังหวะหน้าทับสองไม้ ลงจบด้วยเพลง
หน้าพาทย์แล้วรัว

ภักโระ คมขำ ยังได้อธิบายความสำคัญของการเลือกใช้เพลงถวายให้พระให้เหมาะสมกับฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่จะประพันธ์เพื่อถวายพระพร และได้ตั้งข้อความที่ว่า

การบรรจุเพลงถวายพระพร เป็นเพลงอวยพร ซึ่งต้องมาพิจารณาเรื่อง “ใคร ที่ไหน อย่างไร” ใครคือบุคคล ยิ่งถ้าเกิดว่าท่านยิ่งใหญ่ การทำเพลงจะเล็กไม่ได้ ตัวอย่างเช่น เพลงอาวุธ ใช้ไม่ได้กับทุกตัวละคร พิจารณาว่าอาวุธใคร และใช้กับตัวละครอะไร เช่น สมมุติว่าจะเป่าปี่ชวา เพลงอาวุธที่สำคัญ เช่น ง้าว คี้ง ที่ใช้กับตัวละครยิ่งใหญ่อย่างพระมหากษัตริย์ เราก็ต้องพิจารณาบทเพลง ซึ่งบทเพลงนั้นจะพิเศษขึ้นมาทันที หน้าทับก็จะพิเศษขึ้นมาทันที เช่น เพลงสมิงทอง นี่คือนเพลงที่ครูโบราณแยกมาอย่างชัดเจนแยกโดยใช้นัยยะและความหมายของบทเพลง อย่างเพลงกราวในใช้กับชั้นยศที่สูง อย่างทศกัณฐ์ ท้าวเวสสุวรรณ เพลงเสมอที่จะต้องพิเศษ ฝ่ายพระภคตใช้เพลงเสมอเถร ซึ่งจะพิเศษกว่าเพลงเสมอ นี่จึงเป็นกระบวนการของบทเพลงในอดีตที่ถูกวางไว้เพื่อให้ความสำคัญกับตัวละครนั้น ๆ หรือบุคคลนั้น ๆ (ภักโระ คมขำ, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2565)

สอดคล้องกับ พัฒน์ พร้อมสมบัติ ยังได้อธิบายเพิ่มเติม ถึงบทเพลงที่ใช้บรรจุ ว่ามีการบ่งบอกถึงฐานันดรศักดิ์ของแต่ละพระองค์ โดยผู้ประพันธ์จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม รวมถึงเพลงหน้าพาทย์ที่มักใช้ร้องเพลง ความว่า “ส่วนมากในการบรรจุเพลงจะใช้เพลงคำหวาน เพลงฝรั่งรำเท้า เพลงนกระจอกทอง เพื่อบอกฐานันดรศักดิ์ชั้นสูง เพลงที่ร้องหน้าพาทย์ มีไม่กี่เพลงที่ร้องได้ เช่น เพลงตระนิมิต เพลงกระบองกัน เพลงขำนาญ เพลงตระนอน” (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

ผู้วิจัยได้ศึกษาบทเพลงหน้าทับปรบไก่และเพลงหน้าทับสองไม้ที่พบในเอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องบทการแสดงของกรมศิลปากรที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ พบบทประพันธ์รำถวายพระพรของกรมศิลปากรดังนี้

ตารางที่ 1 บทเพลงสำหรับการถวายพระพรของกรมศิลปากร

เพลงประเภทหน้าทับปรบไก่ (ใช้กลองแขก)	เพลงประเภทหน้าทับสองไม้ (ใช้ตะโพน)
เพลงมหาฤกษ์	เพลงกล่อมพญา
เพลงมหาชัย	เพลงสะสม
เพลงเทวาประสิทธิ์	เพลงบรเทศ
เพลงมหากาล	เพลงฝรั่งควง
เพลงคำหวาน	เพลงคลื่นกระทบฝั่ง
เพลงขึ้นพลับพลา	เพลงบังใบ
เพลงพระทอง	เพลงกระบอกทอง
เพลงลีลากระพุ่ม	เพลงสีนวล
เพลงตุ่มโปง	เพลงสีนวลใน
เพลงครอบจักรวาล	เพลงสีนวลนอก
เพลงนกรระจอกทอง	เพลงพราหมณ์ตีน้ำเต้า
เพลงเวสสุกรรม	เพลงพญาสี่เส้า
เพลงฝรั่งรำเท้า	เพลงเหมราช
เพลงนาครพิ์ตร	
เพลงนางนาค	
เพลงเงินแสน	

ในกรณีที่ต้องบรรจุเพลงสำหรับขับร้องเกิน 2 เพลง จะพบว่า เพลงลำดับที่ 3 หรือลำดับต่อไปเป็นเพลงหน้าทับสองไม้หรือเพลงหน้าพาทย์ จะเห็นได้ว่าเพลงหน้าพาทย์มีความเชื่อมโยง สื่อความหมายเป็นตัวแทนพระมหากษัตริย์และพระองค์ต่าง ๆ ตามฐานันดรศักดิ์ บ่งบอกบทบาทหน้าที่ของเพลง แยกนัยยะและความหมายของบทเพลง

ในเอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องบทการแสดงของกรมศิลปากรที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ ได้ระบุเหล่าคีตศิลปินไว้ดังนี้

ศิลปินผู้บรรจุเพลง หรือกำหนดเพลงการแสดงถวายพระพรของกรมศิลปากร คือผู้เชี่ยวชาญทางดุริยางคศิลป์ คีตศิลปิน กลุ่มดุริยางค์ไทย จะเป็นผู้ดำเนินการ พบว่ามีผู้ที่สามารถประพันธ์บทและบรรจุเพลงด้วย มีหลายท่าน เช่น นายมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) นายเสรี หวังในธรรม

นายปัญญา นิตยสุวรรณ นายสมชาย ทับพร นายศิลป์ ตราโมท และนายกัญจนปกรณัม แสดงหาญ

ผู้ประพันธ์บทการแสดงของกรมศิลปากร เป็นข้าราชการกรมศิลปากรที่มีหน้าที่ในการประพันธ์บท คือนักวิชาการละครและดนตรี สังกัดกลุ่มวิจัยและพัฒนาการสังคีต เดิมชื่อว่าหน่วยวิชาการ ต่อมาเปลี่ยนเป็นกลุ่มวิจัยและพัฒนาการแสดง และกลุ่มวิจัยและพัฒนาสังคีต ดังนี้

1. นายมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ประพันธ์ทั้งบทที่ใช้สำหรับร้อง (ส่วนมาก) และบทสำหรับแสดง
2. ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ศิลปินแห่งชาติ
3. ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา
4. คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
5. นางสาวปราณี สำราญวงศ์
6. นายเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ ประพันธ์ทั้งบทที่ใช้แสดง (ส่วนมาก) และบทสำหรับร้อง
7. นายปัญญา นิตยสุวรรณ
8. นายศิลป์ ตราโมท
9. นายสมชาย ทับพร
10. นางพัฒน์ พร้อมสมบัติ
11. นายเผด็จพัฒน์ พลัภระสงค์
12. นายประสาท ทองอร่าม
13. นางสาววันทนี ม่วงบุญ
14. นายชวลิต สุนทรานนท์
15. นายสมรัตน์ ทองแท้
16. นายไพโรจน์ ทองคำสุก
17. นายจรัญ พูลลาภ
18. นายกัญจนปกรณัม แสดงหาญ
19. นางอัมไพวรรณ เดชะชาติ (อัมไพวรรณ เดชะชาติ, 2563, น.25)

-ร้องเพลงเหาะ-

ขอเดชะขอพรภูมิ	บูรพกษัตริย์ศรี
โดยประสิทธิ์สุพรพิพัฒน์	
ขององค์สมเด็จพระเทพรัตน	ราชสุดาเจิดจรัส
จำรูญพระเกียรติกำจร	
ทรงพระเกษมศานต์สโมส	บำราศดีศกร
เกริกก้องผ่องฉวีวรรณสคราญ	
พระชนมย์ยืนยงยาวนาน	พระพละปฎิภาณ
เพิ่มพูนภิญโญโอฬาร	
ลิ่งใดทรงมาดปรารภนา	ลิ่งนั้นพลันมา
ลัมฤทธิ์สำเร็จเสร็จสรรพ	
ขอจงทรงเป็นมิ่งขวัญ	ไทยทั่วเขตขัณฑ์
ได้ชื่นได้ชมสมเทอญ	

-ปีพาทย์ทำเพลงพญาเดิน- (ต่อเป็นมังกรล่อแก้ว)

-ปีพาทย์ทำเพลงรั้ว- (ตั้งแถวถวายบังคม)

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี้เป็นการเฉลิมฉลองพระอิสริยยศ โดยใช้วงปีพาทย์ตีค้ำบรรพ์ ใช้บทเพลงร้องนางนาคเนื้อหากล่าวถึงการเคารพบูชาอันนำมาความปลื้มปิติที่ได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศ จากนั้นบรรเลงเพลงเชิดฉิ่ง ต่อด้วยร้องเพลงเหาะเนื้อหากล่าวอำนวยอวยพร บรรเลงเพลงพญาเดินและลงรั้ว

พัฒน์ พร้อมสมบัติ ได้อธิบายบทถวายพระพรที่บรรจุโดยนายเสรี หวังในธรรม ที่ในการแสดงมีบทอาศิรวาทไว้ว่า

สำหรับมหากษัตริย์ชั้นสูง บทอาศิรวาท เป็นบทแสดงความเคารพ อาสิระก็คือการอวยพร ฉะนั้นอาศิรวาทคือหมายถึงบทกลอน ถ้าเกิดเรามีเนื้อความที่จะกล่าวถึงคุณงามความดีของท่าน อย่างเช่นในหลวงรัชกาลที่ 9 สมเด็จพระราชาธิบดี ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของเรา ฉะนั้นเราก็อาจจะมีบทอาศิรวาทเป็นคำเกริ่น เป็นการอ่านกลอนแปด (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

บทรำถวายพระพร

ในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงจัดงานต้อนรับ สมเด็จพระราชาธิบดีมาร์เกรเธอที่ 2 แห่งเดนมาร์ก และเจ้าชายเฮนริก พระสวามี เจ้าชายเฟรด เดอริก มงกุฎราชกุมาร และพระราชอาคันตุกะ ณ สนามพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ในพระบรมมหาราชวัง

-ปี่พาทย์ทำเพลงโคมเวียน-

(ผู้แต่งกายพระนาง 7 หรือ 9 คู่ออกรำ)

-ร้องเพลงคำหวาน-

สมเด็จพระสันตปาปาฟรานซิส	แห่งเดนมาร์กเขตชั้นชั้นอันศักดิ์สิทธิ์
พร้อมเจ้าชายเฮนริกคูชีวิน	เฟรดเดอริกคราวันพรินซ์เยือนถิ่นไทย
บรมวงศ์จักรีศรีสยาม	ทรงมีความโสมนัสนิตินิตย์
ทุกท้าวถ้วนมวลเหล่าชนชาวไทย	ต่างน้อมกายถวายชัย-มงคล

-ปี่พาทย์รับ-

-ร้องเพลงตระนิมิต-

ขอลงทรงพระเจริญจรสโรจน์	เปรมปราโมทย์เพราะพระคุณดุลย์ผล
เสวยสุขสมบูรณ์พูนพระชนม์	เพ็ญทิมลไพโรจน์โสทธิเทอญ

-ปี่พาทย์ทำเพลงตระนิมิต-

-รับ-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี้เป็นการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และเชิดชูเกียรติพระราชาอาคันตุกะ พร้อมด้วยผู้แสดงแต่งกายพระนาง 7 หรือ 9 คู่ แสดงถึงสถานที่อันกว้างขวางและบ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่ เลือกใช้เพลงหน้าพาทย์โคมเวียน เนื้อหากล่าวถึงการต้อนรับการมาเยือน และกล่าวอวยชัยให้พรด้วยเพลงตระนิมิต พัฒน์ พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

ในการที่เราจะบรรจุเพลงต้องคำนึงถึงสถานที่ด้วย ความมโหฬารของเพลง ซึ่งในที่นี้ใช้เพลงโคมเวียน แสดงที่สนามหน้าพระที่นั่ง พร้อมนางรำ 7 หรือ 9 คู่ เมื่อทรงเสวยเสร็จแล้วจึงมาทอดพระเนตรดูการแสดง เพราะครุเคยอยู่ในลักษณะแบบนี้ เวลาไปออกงานก็จะเตรียมตัวแบบนี้ เห็นเสด็จลงมา

ทอดพระเนตรดูการแสดง ในส่วนมากถ้าโอกาสต้อนรับแบบนี้ก็ใช้พื้นที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาททำการแสดง เป็นสนามใหญ่

ซึ่งนางรำก็จะแต่งกายยืนเครื่องตามฐานันดรศักดิ์ มือถือกิ่งไม้เงินทองมาเป็นเครื่องบูชาพระเกียรติในพระมหากษัตริย์ดอกไม้เงินทองถือเป็นการถวายพระเกียรติยศที่สูงที่สุด ฉะนั้นเพลงหน้าพาทย์ก็จะออกมาด้วยเพลงโคมเวียน ต่อมาในที่นี้ใช้เพลงคำหวาน ส่วนมากในคำประพันธ์จะมี 4 หรือ 2 สำหรับการแสดงในครั้งนี้ ซึ่งคนแต่งต้องคำนึงถึงด้วย เมื่อคำหวานร้องไปแล้ว 4 คำ ส่วนมากเขาจะไม่รับ จะร้องต่อไป หรือจะรับ 2 คำรับก็ได้ แต่ในที่นี้เน้นความกระชับ ต้องคำนึงถึงความพอดี พอเหมาะพอดีของการแสดง ต่อมาด้วยการร้องเพลงหน้าพาทย์ ในที่นี้คือเป็นเพลงตระนิมิต เป็นเพลงที่ใช้สำหรับชนชั้นสูง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ แสดงถึงการให้พรอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในเนื้อบอกว่า “ขอจูงทรงพระเจริญจรูญโรจน์” จากนั้นปีพาทย์ทำเพลงและรัวเพื่อบอกถึงการอำนวยอวยชัยสำเร็จสมดังปรารถนาก็เป็นอันว่าจบ (พัฒนาพร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าเพลงที่ใช้ในการบรรจู่ในครั้งนี้นี้ต้องคำนึงถึงระยะเวลาความเหมาะสมในการแสดงที่ไม่ยาวหรือกระชับจนเกินไป ให้มีความพอดีประกอบกับความยิ่งใหญ่ของการกล่าวถึงในบรรดาศักดิ์ชั้นสูง ด้วยบทเพลงหน้าพาทย์ตามฐานันดรศักดิ์อีกด้วย

รำถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมายุ 80 พรรษา

-ปี่พาทย์ทำเพลงโคมเวียน-

-ร้ว-

(ผู้แสดงแต่งกายพระ - นาง ออกกรำ)

-ร้องเพลงคำหวาน-

พระพ่อเจ้าชาวไทยไซมมงคล	เจริญพระชนม์แปดสิบพรรษาศรี
ครองสิริราชสมบัติหกสิบเอ็ดปี	ประชาชาติปลื้มใจน้อมไชโย
โดยพระราชดำริมิเคยพลาด	ทรงช่วยชาติพ้นทุกข์สุขอภัย
ทรงเมตตาข้าแผ่นดินด้วยบุญญา	ตั้งร่มโพธิ์ปกป้องผองไทยภัย

-ปี่พาทย์รับ-

-ร้องเพลงตระนิมิต-

ขอพระทรงพระเกษมเปรมปรีดา	พระชันษายืนยงสองไชโย
เจริญด้วยพระพลาอานามัย	ประสบชัยยิ่งยงทรงพระเจริญ

-ปี่พาทย์ทำเพลงตระนิมิตอีก 1 เที้ยว-

-ร้ว-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี้เป็นการเฉลิมฉลองในวโรกาสครบ 80 พรรษา พร้อมด้วยผู้แสดงแต่งกายพระนาง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ เลือกลงใช้เพลงหน้าพาทย์โคมเวียน ร้องเพลงคำหวานเนื้อหากล่าวถึงความมงคลในการเจริญพระชนม์ 80 พรรษา รวมไปถึงการครองสิริราชสมบัติครบ 61 ปี นำมาซึ่งความปลื้มปิติของชาวไทย ด้วยพระราชกรณียกิจที่ทรงทำนุบำรุงสุขแก่ประชาชนอย่างไม่ขาดสาย จากนั้นและกล่าวอำนวยการด้วยเพลงตระนิมิตบรรเลงเพลงอีก 1 เที้ยว ต่อด้วยร้วลงจบ พัฒน์ พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้ “เพลงคำหวาน เป็นเพลงชั้นสูงที่นำมาบรรจุในเพลงถวายพระมหากษัตริย์ จะออกมาในเพลงโคมเวียนหรือเพลงเหาะแล้วมาเป็นเพลงตระนิมิตอีกเช่นเดียวกัน” (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

บทรำถวายพระพร

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสเจริญพระชนมายุ 51 พรรษา

-ปีพาทย์ทำเพลงพญาเดิน-

(ผู้แสดงแต่งกายพระ - นาง 9 คู่ ออกกรำ)

-ร้องเพลงนางนาค-

เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์	องค์บวรสยามมงกุฎพิสุทธิศรี
พระชนม์ขึ้นรินอุราห่าลิบเอ็ดปี	พูนทวีพระบุญญาพลาณมัย

-ปีพาทย์รับ-

ไทยพลกอกเกษมเปรมปิติ	ณ ดิถีศรีสิรินิวัติศัย
ขอน้อมเกล้าถวายพระพรบวรชัย	ภูวนายธำรงทรงพระเจริญ

-ปีพาทย์ทำเพลงโปรยข้าวตอก-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี้เป็นการเล่นฉลองในโอกาสครบ 51 พรรษา พร้อมด้วยผู้แสดงแต่งกายพระนาง แสดงถึงความยิ่งใหญ่ เลือกใช้เพลงหน้าพาทย์พญาเดิน ซึ่งใช้ในฐานันดรศักดิ์ชั้นสูง จากนั้นร้องเพลงนางนาค ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ประกอบพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยเนื้อหากล่าวถึงการอำนวยการอวยพรในวาระครบ 51 พรรษา จากนั้นปีพาทย์รับและกล่าวอำนวยการอวยพร ต่อด้วยบรรเลงเพลงโปรยข้าวตอก พัฒน์ พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

เพลงพญาเดินเป็นเพลงที่มีความยิ่งใหญ่ของพญา ซึ่งสูงกว่า เพลงทะเลแยะ ฉะนั้น ผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่อง ถ้ำรองลงมาจะแต่งกายแบบนางใน เลียบแป้นดอกไม้ ต่อมาใช้เพลงนางนาค ถือเป็นเพลงที่ใช้ในพระราชพิธี ทั้งจุดเทียน เปิดพิธีต่าง ๆ ตามด้วยเพลงโปรยข้าวตอก จะเห็นได้ว่าบทนี้กระชับ อาจมีเรื่องของเวลา ท่านจึงออกแบบเพลงมาในลักษณะแบบนี้ (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

บทรำถวายพระพร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี เนื่องในมงคลวโรกาสวันพระราชสมภพและเปิดสัปดาห์อนุรักษ์มรดกไทย

2 เมษายน พ.ศ. 2544

-ปี่พาทย์ทำเพลงโคมเวียน-

-ร้ว-

(ผู้แสดงแต่งเทวดานางฟ้า 7 คู่ ออกกรำ)

-ร้องเพลงคำหวาน-

สมเด็จพระเทพฯสมมติเทพ	ทรงลอยลิบมาจากฟากสวรรค์
ราชสมภพสองเมษามหาวัน	เนื่องอนันต์มหามงคลผลพิบูลย์
ทุกส่วนสัต์วัฒนธรรมทรงบำรุง	เจริญรุ่งเป็นลำดับไม่ลับสูญ
อนุรักษ์มรดกไทยไว้เทิดทูน	เรื่องจรรยาเลิศจรัสวัฒนธรรม

-ร้องเพลงเหาะ-

ทุกสิ่งงามความเป็นไทยไม่ลื่นแล้ว	เพราะพระทูลกระหม่อมแก้วอุปถัมภ์
ผลเดชะพระวรคุณทรงหนุนนำ	จึ่งเลิศล้ำอันสงส์แสนมงคล

-ร้องเพลงตระนิมิต-

ขอพระองค์ทรงเกษมเฮมสราญ	แรงบุญทานทรงทำอำนวยผล
จูงทวยเทพทุกสถานบันดาลคล	ให้พระชนม์ยืนยงทรงพระเจริญ

-ปี่พาทย์ทำเพลงตระนิมิต-

-ร้ว-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี้เป็นการเล่นฉลองในวโรกาสวันพระราชสมภพพร้อมกับพิธีเปิดงานควบคู่กัน ผู้แสดงแต่งกายเทวดานางฟ้า 7 คู่ แสดงถึงความปลื้มปิติยินดี เลือกใช้เพลงหน้าพาทย์ เพลงโคมเวียน ร้องด้วยเพลงคำหวาน เนื้อหากล่าวถึงวันพระราชสมภพ รวมไปถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงอุ้มชูวัฒนธรรมของไทยให้คงอยู่ จากนั้นร้องเพลงเหาะ เป็นการร่ายรำเฉลิมฉลองโดยเนื้อหากล่าวถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยพระองค์ทรงเป็นนักอนุรักษ์วัฒนธรรม แสดงให้คนรุ่นหลังได้เห็น และร้องเพลงตระนิมิต เนื้อหากล่าวอำนวยพรด้วยอำนาจของศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นปี่พาทย์บรรเลงเพลงตระนิมิตและร้วลงจบ พัฒน์ พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้ “ในบทถวายพระพรครั้งนี้ไม่มีพระองค์อยู่ในงานงานแสดง ใช้เพลงหน้าพาทย์ทั้งหมด มีนางรำเจ็ดคู่ ใช้เพลงโคมเวียน เพลงคำหวาน แบบไม่รับ มาด้วยเพลงเหาะ นางรำก็จะเปรียบเป็นนางฟ้ามารำชุมนุมกันอวยพรเฉลิมฉลอง ตระนิมิตซึ่งหมายถึงการอวยชัยให้พร” (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

บทถวายพระพร

ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 2 อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

-เริ่มการแสดง-

ตั้งเครื่องทงน้อยขนาดใหญ่จัดบรรเลงซอสามสาย นักร้องชาย - หญิง อย่างละคน (ตีรับพวง เมื่อดูร้องแล้วด้วย) โทน 1 คน, ทับ 1 คน, ฉิ่ง 1 คน, เดี่ยวซอสามสายเพลงบุหลันลอยเลื่อน (นักร้องชาย - หญิง)

-ร้องเพลงบุหลันลอยเลื่อน-

สายฟ้าพาดสาดเสียงสำเนียงสม	บำเรอกรมพระพุทธ-เลิศหล้า
ให้ทรงพระเกษมเปรมปรีดา	ณ พากฟ้าเลิศลิบทิพย์พิมาน
น้อมถวายศุภศิริอาศิรวาท	ซึ่งเมตตาข้าพระบาทมหาศาล
แผ่นดินไทยแสนสุขสำราญ	พันภัยพาลเพราะพระองค์ทรงคุ้มกัน

-ปีพาทย์ทำเพลงโคมเวียน-

-ร้ว-

-ผู้แสดงพระนาง 40 คน ออกรำทิดต่าง ๆ-

-ร้องเพลงพระทอง-

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา	เสด็จมาเป็นประธานงานสร้างสรรค์
ปลื้มหทัยปวงประชารานันท์	ต่างพร้อมกันอวยชัยถวายพระพร

-ร้องเพลงเข้าหูลุด-

ขอพระองค์ทรงเกษมเปรมปราโมทย์	สุระโชติภิญโญสโมสร
ทรงเกษมเปรมปรีศถาวร	พันทูลุ์ร้อนเย็นยงทรงพระเจริญ

-ปีพาทย์ทำเพลงโปรยข้าวตอก-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี้เป็นารเชิดชูเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยการนำเพลงที่ทรงแต่งไว้มาเป็นการนำเรื่อง เนื้อหากล่าวยกย่องเชิดชูเกียรติ พร้อมด้วยผู้แสดง 40 คน แสดงถึงสถานที่อันกว้างขวางและบ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่ เลือกใช้เพลงหน้าพาทย์โคมเวียน ร้ว เพลงพระทอง เนื้อหากล่าวถึงการต้อนรับของประธาน เพลงเข้าหูลุด โดยเนื้อหากล่าวถึงการอำนวยการอวยพร และส่วนท้ายบรรเลงเพลงโปรยข้าวตอก พัฒนี พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

ในบทถวายพระพรนี้ ตามที่พระองค์ทรงพระสุบินและทำให้เกิดเพลงนี้ขึ้น ครูเสรีจึงได้อัญเชิญเพื่อเอ่ยขอยของพระองค์ “สายฟ้าฟาดสาดเสียงลำเนียงสม บำเรอกรมพระพุทธ-เลิศหล้า ให้ทรงพระเกษมเปรมปรีดา ณ ฟากฟ้าเลิศลิบพิภพพิมาน” ครูท่านจึงเลือกใช้เพลงบุหลันลอยเลื่อนมาบรรจุในเพลงนี้มาเกริ่นนำเรื่อง จากนั้นใช้เทวดานางฟ้าโดยการขึ้นเพลงชั้นสูงอย่างเพลงโคมเวียน โดยใช้นางรำถึงสี่สิบคน แสดงให้เห็นถึงสถานที่อันกว้างใหญ่ ออกมาทุกทิศ ต่อมาด้วยร้องพระทอง และเพลงบ้ำหลุดซึ่งจะมีหน้าทับเฉพาะ ต่อมาด้วยโปรยข้าวตอก (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ในการแสดงครั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเพลงที่เกี่ยวข้องกับบริบท นั่นก็คือเพลงบุหลันลอยเลื่อน นำมาเกริ่นนำเรื่องเพื่อถวายพระพร จากนั้นจึงเป็นการแสดงถวายพระพรตามแบบแผนของกรมศิลปากรตามลำดับด้วยการใช้เพลงหน้าพาทย์

บทรำถวายพระพร

“ทศทิศพิพิธพร”

-ปีพาทย์ทำเพลงต้นระบำทวารวดี-

-ผู้แต่งกายชาย-หญิง 4 คู่ จากผู้แสดงตัวเอกในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ คือ-

1. มังตรา (ตะเบงชเวตี้) กับพระมเหสินันทวดี
2. สกาวุฒพี (พระเจ้าหงสาวดี) กับพระมเหสี
3. พระเจ้าแปรกับพระมเหสี
4. จะเต็ด (บุเรงนอง) กับตะละแม่จันทรา

-ร้องเพลงมอญแปลง- (มีสร้อย)

ข้าพระพุทธเจ้าบรรดาข้าพระบาท	น้อมลiriaศิริวาทปรารณา
(สร้อย) วโรกาสมาสมงคล	เฉลิมพระชนม- พรรษา
พระแม่เจ้าแห่งชาวประชา	สิบสองสิงหาสาธุการ

ชื่นใจเอย

ถวายพระพรแทบเบื้องพระบาท ด้วยสำนึกพระกรุณามหาคุณ
(สร้อย) เดชะพระมิ่งแม่ พระทรงปกแผ่แลเกื้อหนุน
โอบเอื้อและเจือจุน เลิศลอบอบอุ่นและหนุนนำ

เลิศล้ำเอย

พระโปรดเกศเมตตาประชาราษฎร์ ทุกเชื้อชาติศาสนาพระเกื้อหนุน
(สร้อย) น้ำพระทัยพระไหลริน แก่ข้าแผ่นดินสิ้นเคืองชุน
ท้าวหน้าพระการุญ ได้พึงพระคุณอุ่นหทัย

ชื่นใจเอย

พระบรมโพธิ์สมภารอันการุญ แสนอบอุ่นตรึงในใจประชา
(สร้อย) พระเอยพระแม่เจ้า พระคุณอุ่นเกล้าชาวประชา
รักลูกผูกอรุณา ปรีดจุมารดาประชาชี

ชื่นใจเอย

-ปีพาทย์ทำเพลงมอญแปลง-

-ร้องเพลงพม่าเห่- (มีดอก)

น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระพร จุ่งขจรเจิดขวัญพระชั้นชา
(ดอกเอ๋ยเจ้าดอกปทุมมา นันทวดี - มังตรา กราบบาทาพระเอย)
อานิสงส์แห่งพระคุณกรุณา จุ่งเกิดเป็นพระมหาบารมี
(ดอกเอ๋ยเจ้าดอกสารภี พระเจ้าแปรแลพระเทวี น้อมอัญชลีพระเอย)
ขอจูงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ทรงสำราญพลาญผ่องใสศรี
(ดอกกุหลาบหงสาวดี เจ้าสกาวุฒพีและเทวี นบไหว้เอย)
ธำรงคู่ภูดินทร์ปิ่นธাত্রี ภูบดิสยามมินทร์- ราชา
(ดอกแก้วแพรวนภา ทั้งจะเด็ด - จันทรา กราบบทบทเอย)

-ปีพาทย์รับพม่าเห่แล้วทำเพลงเสมอมอญ-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี ผู้ประพันธ์มีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์โดยใช้เนื้อเรื่องมาใช้ในการบรรจเพลง ซึ่งเป็นเรื่องผู้ชนะสิบทิศ กำหนดบทเพลงสำเนียงมอญ ปีพาทย์บรรเลงเพลงทวารวดี ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงมอญ ต่อด้วยร้องเพลงมอญแปลง มีเนื้อหากล่าวถึงการเคารพนบนอบบูชา และร้องเพลงพม่าเห่ โดยเนื้อหากล่าวถึงการอวยชัยใน

การเจริญพระชนมพรรษาให้คงอยู่ยั่งยืนนาน จากนั้นลงจบด้วยเพลงเสมอมอญ พัฒน์ พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

บทถวายพระพรนี้ ซึ่งในนี้บอกว่า “ทศทิศพิพิธพร” การตั้งชื่อเพลงก็ต้องมีความหมาย เริ่มเกิดขึ้นในเรื่องของแรงบันดาลใจ มีเนื้อเรื่องและตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยครูเสรีท่านได้กำหนดผู้แสดงชายหญิงสี่คู่ จากตัวละครหลักในเรื่องผู้ชนะสิบทิศมาแสดง ซึ่งในบทนี้แต่งบทร้อยกรองโดยใช้คำราชาศัพท์ มีฐานันดรเป็นพระมหากษัตริย์รวมถึงพระราชวงศ์ เราต้องเลือกใช้คำราชาศัพท์ให้ถูกต้อง อย่างเช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี จะไม่ใช่คำว่า “พระราชทาน” แต่จะใช้คำว่า “ประธาน” ฉะนั้นเวลาแต่งกลอนต้องเปิดดูพระราชกิจงานุเบกษาหรือพจนานุกรมให้ใช้อย่างถูกต้อง หรือคำว่า “เสด็จพระราชดำเนิน” จะใช้ในระดับชั้นเจ้าฟ้าหรือกับมเหสีเอกเท่านั้น เช่น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ แต่หากระดับชั้นที่ลดหลั่นลงมาจะใช้ “ทรงพระดำเนิน”

ในที่นี้ครูเสรีได้เลือกใช้เพลงภาษาหรือสำเนียงตามที่กล่าวมาที่จะถวายท่าน ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงมอญ เลือกใช้เพลงมอญแปลง เป็นเพลงที่ใช้ฮวยพร มีสร้อยเพิ่มมาด้วย ต่อมาใช้เพลงพม่าเหซึ่งเป็นเพลงสำเนียงเดียวกัน เป็นพม่าเหมีดอก ต่อด้วยเสมอมอญตามชุดภาษามอญ แต่โดยปกติเพลงไทยจะไม่ได้เสมอในตอนท้ายในบทถวายพระพร แต่จะใช้หน้าพาทย์แทน เช่น ร้องขำนาญ รับด้วยขำนาญ ลงรั้ว (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

จากข้อความข้างต้น มีการให้ความสำคัญในการตั้งชื่อเพลง ว่าต้องตั้งชื่อให้มีความมงคล อวยชัยให้พรสมพระเกียรติ รวมไปถึงการใช้คำราชาศัพท์ที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการประพันธ์เนื่องจากมีความเชื่อมโยงในฐานันดรศักดิ์ของแต่ละพระองค์ที่แตกต่างกัน ในส่วนของการบรรจุเพลงได้เลือกใช้เพลงสำเนียงภาษา คือสำเนียงมอญ โดยยึดโครงสร้างเดียวกันกับการบรรจุเพลงถวายพระพรแบบไทย สอดแทรกด้วยการตกแต่งทำนองสร้อย และดอกตามลำดับ

บทรำถวายพระพร

“ทศพิธภคทศ”

-ปีพาทย์ทำเพลงร่ำต้นระบำทวารวดี-

-ผู้แต่งกายชาย-หญิง 4 คู่ จากผู้แสดงตัวเอกในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ คือ-

1. มังตรา (ตะเบงซะเวตี้) กับพระมเหสินันทวดี
2. สกาวุฒพี (พระเจ้าหงสาวดี) กับพระมเหสี
3. พระเจ้าแปรกับพระมเหสี
4. จะเต็ด (บุเรงนอง) กับตะละแม่จันทรา

-ร้องเพลงมอญแปลง-

นมมินทร- ราชามหาราช	บงกชบาทรมคีระประเสริฐศรี
(สร้อย) พระบรมโพธิ์สมภาร	กล่าวไพศาลประพาศศรี
แจ่มฟ้าแจ้งธาดรี	เจ็ดจ้าพระบารมีพระปรีชา
	รมโพธิ์เออย
ทศพิธราชธรรมบำเพ็ญพลี	เลิศวิถิปณิธานคานตัย
(สร้อย) ทศพิธภคทศ	จิริจรดปรากฏไกล
ธรรมะจากพระหฤทัย	ควรลองผ่องใสไหลหลังริน
	ปิ่นเกศเออย
พระอดกลั่นอดอมพ้อมอดทน	เพื่อช่วยชนในชาติไม่หวาดไหว
(สร้อย) เฝยพระกรุณา	ทั้งแม่เมตตานราศัย
กันดารแดนแมนแสนไกล	เหนื่อยยากอย่างไรไม่ระอา
	ชื่นใจเออย
ทรงปกครองโดยธรรมล้ำวิไล	เพื่อชาวไทยสิ้นทุกข์สุขทวี
(สร้อย) แผ่นดินทองพระครองธรรม	จึงเลิศจิ่งล้ำล้ำสุขศรี
ถ้วนหน้าประชาชี	นบน้อมเกศถวายชัย
	สุขใจเออย
	-ปีพาทย์รับ-

-ร้องเพลงพม่าเห่-

เฉลิมพระชนม- พรรษาอุราแผ้ว กอบคุณแก้วน้อมประณตบทศรี
 (ดอกแก้วเกศโมลี มังตรา นันทวดี น้อมเกศถวายเอย)

คุณวิเศษเขตรฉัตรป้องปฐพี เสริมเดชพระบารมีศรีศรัทธา
 (ดอกสร้อยสุมนธา สการวุฒและชยา น้อมเกศถวายเอย)

คุณทวยเทพเสพทิพย์จูงลิบล่อง มาสนองครองขวัญให้หรรษา
 (เดือนเพ็ญเด่นนภา นระบดีและพระชยา นบบาทาพระเอย)

คุณทวยราชฎีร์ภักดีมั่นชีวา ประมวลมาฉลองราชพระบาททอง
 (ดอกหญ้าข้าทูลละออง ทั้งจันทรา บุเรงนอง นบเกือกทองพระเอย)

-ปีพาทย์รับแล้วทำเพลงเสมอมอญ-

จากการศึกษาบทถวายพระพร พบว่าการแสดงในครั้งนี ผู้ประพันธ์มีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์โดยใช้เนื้อเรื่องมาใช้ในการบรรจุเพลงเชื่อมโยงกับบทถวายพระพรข้างต้น โดยนำชื่อของเพลงให้สอดคล้องเชื่อมโยงกัน รวมไปถึงยังเป็นการนำเรื่องผู้ชนะสิบทิศ กำหนดบทเพลงสำเนียงมอญในรูปแบบเดียวกัน ปีพาทย์บรรเลงเพลงทวารวดี ซึ่งเป็นเพลงสำเนียงมอญ ต่อด้วยร้องเพลงมอญแปลง มีเนื้อหากล่าวถึงพระบารมีอันแผ่ไพศาลของพระเจ้าแผ่นดิน ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรม รวมไปถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงไม่เหน็ดเหนื่อย ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี จากนั้นร้องเพลงพม่าเห่ โดยเนื้อหากล่าวถึงการอวยชัยในกาจรเจริญพระชนมพรรษา ด้วยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และลงจบด้วยเพลงเสมอมอญ

พัฒน์ พร้อมสมบัติได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “บทถวายพระพรนี้เขามีกการเล่นคำกับชื่อเพลง “ทศทิศพิพิธพร” “ทศพิศทิศทศ” ล้อกันไปกับชื่อเพลง แต่ยังสำเนียงเดิมในเรื่องบุเรงนอง เล่นมอญแปลง พม่าเห่อีกครั้ง จบด้วยเสมอมอญเหมือนกัน” (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

จากข้อความข้างต้น มีกลวิธีการเล่นคำในการตั้งชื่อเพลงให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกัน ซึ่งผู้ประพันธ์จะต้องมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของภาษาและคำอันสละสลวย ส่งผลให้บทเพลงมีความน่าสนใจและสมพระเกียรติ

บทถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

โดย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ

อ่านบทอาศิรวาท

กราบพระบาทถวายราช-มงคล	สุรทินเฉลิมพระชนม์พรรษาศรี
ทรงเหนื่อยยากมากมูลพูนทวี	เพราะทรงมีวิริยะมั่นพระทัย
ทั่วประเทศเขตแดนวันแรมมีทุกข์	พระเสด็จประสาทสุขให้สดไส
ทุกไพร่ฟ้าทั่วถิ่นแผ่นดินไทย	ถวายชัยด้วยครัทธาพระบารมี
ข้าพระพุทธเจ้าอ้อมเอมเปรมปิติ	สนองพระราชดำริทุกวิถี
ถวายพระพรมงคลวิมลทวี	ขอจูงมีศิริสวัสดิ์พิพัฒน์เทอญ

บทรำถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

โดย ราชินิกุล

-ปีพาทย์ทำเพลงคำหวาน-

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท	บงกชมาคดียิ่งใหญ่แสนไพศาล
น้อมถวายอาศิรวาทราชสักการ	ศุภวารเฉลิมพระชนม์มงคลชัย

-ปีพาทย์รับ-

-ร้องเพลงฝรั่งควง-

เชิญอำนาจพระไตรรัตน์า	เพิ่มมหาศิริสวัสดิ์นิรันดค์ัย
มีประสงค้มุ่งหมายลิ่งอันใด	ขอจูงได้สมดังพระปณิธาน
ขอให้ทรงปรากฏความสดชื่น	สราญรื่นสุขศรีเกษมศานต์
มีวรรณะผละปฏิภาณ	พระชนมมานยิ่งยงทรงพระเจริญ

-ปีพาทย์ทำเพลงตระนิมิต-

-รั้ว-

จากการศึกษาบทถวายพระพรโดยนายเสรี หวังในธรรมได้ประพันธ์ในครั้งนี้ มีการอ่านบทอาศิรวาท จากนั้นได้บรรจเพลงคำหวาน ซึ่งใช้หน้าทับปรบไก่ เนื้อหากล่าวถึงการแสดงความนอบน้อมสำนึกพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จากนั้นบรรเลงด้วยเพลงฝรั่งควง เพลงสองไม้ เนื้อหากล่าวถึงการอวยพรโดยอาศัยอำนาจเทวดา ในส่วนท้ายบรรเลงเพลงปีพาทย์เพลงตระนิมิตและรั้ว พัฒน์ พร้อมสมบัติ ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

เนื้อหาบทอาศิรวาท กราบพระบาทถวายราช-มงคล สุรทินเฉลิม
พระชนม์พรรษาศรี ทรงเหน้อยยามมากมูลพูนทวี เพราะทรงมีวิริยะมั่น
พระทัย ซึ่งเป็นการเกริ่นเนื้อความ

พอมมาถึงบทเพลงที่จะใช้ ในที่นี้ใช้บทเพลงคำหวาน หมายถึง
ความอ่อนหวานในท่วงทำนอง มีความยิ่งใหญ่ เป็นเพลงเก่าโบราณ ใช้สำหรับ
เทิดทูนในบุคคลชั้นสูงในพระบรมวงศานุวงศ์ มีท่วงทีลีลาที่สง่างาม ส่วนมาก
ใช้เพลงปรบไก่อ่ และเพลงสองไม้

เราต้องรู้ว่าเพลงเป็นอย่างไร คนที่จะบรรจเพลงร้องได้ต้องร้อง
เพลงเป็น และต้องรู้จักข้อต่อของเพลงถึงการเชื่อมเพลงว่าเสียงมีลูกตก
ตรงกันหรือไม่ เราต้องรู้ว่าลูกตกของเพลงจะมาคาบเกี่ยวกันอย่างไรสนิสนม
กันหรือไม่ รวมไปถึงความหมายของเพลงที่ดีและเป็นมงคล (พัฒน์ พร้อม
สมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าเพลงที่ใช้ในการบรรจ ผู้ประพันธ์จะต้องมี
ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการบรรจเพลง มีปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ลูกตก การเชื่อมของ
บทเพลง และความหมายเพลงหรือชื่อเพลงอันเป็นมงคล ซึ่งถือเป็นหลักสำคัญในการบรรจเพลง
ถวายพระพรเป็นอย่างยิ่ง

บทขับไหว้ครูเสภา และบทรำถวายอาศิรวาทราชสดุดี
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2549

-ปีพาทย์ทำรั้วประลองเสภา-

-ขับไหว้ครู-

ลึบนิ้วประนมเหนือเกศา

ไหว้พระพุทธพระธรรมล้ำโลกา	พระสงฆ์ทรงศิวาว่าโดยจง
ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท	บวรราชพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
เชิญพระเดชพระคุณคุ้มบุญคุ้ม	ขจรชั่วสารพันอันตรายาน
พระมหาการุณทรนงหนุ่นเกื้อ	ได้โอบเอื้อศาสตร์ศิลป์มหาศาล
ถิ่นวังหน้านิราศทุกซอกซุขสำราญ	ทุกวันวารรมเย็นเป็นนิรันดร์
วันที่เจ็ดมกราอานุสรณ์	วันพระจรรจรไรไปสวรรค
ข้าพระพุทธเจ้าน้อมนบอภิวินท์	อภินิทน์ถวายราชสดุดี

-ปีพาทย์ทำเพลงนกระจอกทอง-

(ผู้แสดงแต่งกายพระนาง)

-ร้องเพลงนกระจอกทอง-

สรวมชีพบรรดาข้าพระพุทธเจ้า	น้อมศิริศิวเกล้าบาศรี
ถวายราชคารวะอัญชลี	ด้วยภักดีต่อเบื้องพระบาท
ได้อาศัยได้สุขสนุกสนาน	พระราชฐานแดนดินถิ่นวังหน้า
ทรงอุ้มชูอยู่รอดตลอดมา	เกษมสันต์สรรษาทั่วหน้ากัน

-ร้องเพลงตระนิมิต-

ขอจูงทรงพระเจริญจรลีโรจน์	เปรมปราโมทย์ทิพย์สถานวิมานสวรรค
แม่พระคุณโอบอุ้มและคุ้มกัน	ให้สุขสันต์สรรษาทั่วหน้าเทอญ

-ปีพาทย์ทำเพลงตระนิมิต-

-รั้ว-

จากการศึกษาบทถวายพระพร มีการใช้บทไหว้ครูเสภา ซึ่งเป็นวงปีพาทย์ที่เกิดขึ้นในสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปีพาทย์ทำราวประลองเสภา ต่อด้วยรูปแบบการบรรจุเพลง ถวายพระพรตามลำดับ โดยการขับไหว้ครูยังคงยึดขับร้องขึ้นต้นตามต้นฉบับ และประพันธ์บทร้อง เพิ่มเติม มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาอนุกรม ระลึกถึงและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จากนั้น ปีพาทย์บรรเลงเพลงนกระจอกทอง เนื้อหากล่าวถึงการเคารพบูชา จากนั้นร้องเพลงตระนิมิตเนื้อหา กล่าวอำนวยการถวายพรให้เป็นสุขและลงจบด้วยราว พัฒน์ พร้อมสมบัติ ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

ในนี้จะป็นราวบทประลองเสภา ก็จะต้องบรรเลงด้วยวงปีพาทย์ เสภา จึงจะขับไหว้ครูต่อไปแบบโบราณ “สิบนิ้วประนมเหนือเกศา ไหว้พระพุทธพระธรรมล้ำโลกา พระสงฆ์ทรงศีลว่าโดยจง” จากนั้นจึงเป็นบทที่ครู เสรีแต่งต่อไป จนมาถึงเพลงนกระจอกทอง เล่นตามแบบฉบับของเพลง ถวายพระพรด้วยเพลงหน้าพาทย์ต่อไป (พัฒน์ พร้อมสมบัติ, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2565)

บุญช่วย โสวัตรได้บรรยายไว้ในสุจิตร์ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2542 โดยมีแนวคิดระบำเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิม พระชนมพรรษาครบ 6 รอบว่าในการแสดงตอนท้ายต้องแสดงจุดมุ่งหมายไปในเชิงรื่นเริงให้มีลักษณะ อำนวยถวายพรเสมือนหนึ่งเฉลิมพระเกียรติ รวมไปถึงการแสดงความจริงรักภักดี ความว่า

การจัดการแสดงระบำส่งท้ายรายการเป็นการดำเนินแนวคิดตาม แนวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่ทรงริเริ่มแนวคิดไว้ดังปรากฏในส่วนท้ายของละครดึกดำบรรพ์ของพระองค์ ที่จะต้องลงจบการแสดงละครด้วยระบำตามแนวการแสดงฉาก Finalé อย่าง การแสดงละคร Opera ของชาวตะวันตก หากแต่ลักษณะเฉพาะของระบำ ท้ายเรื่องละครดึกดำบรรพ์มักจะเป็นการแสดงที่มุ่งหมายไปในเชิงการรื่นเริง สืบเนื่องจากเรื่องที่ทำการแสดงในลักษณะมีการประสาทพรเหมือนหนึ่งเฉลิม พระเกียรติองค์ประธานของงานและถวายความจริงรักภักดีในฐานะของพลก นิกรใต้พระบารมี...ดำเนินตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นที่ชาวจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยน้อมเกล้าถวายร่วมเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมพรรษา 6 รอบ (บุญช่วย โสวัตร, 2542, น.18)

บทพระบำเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในมหามงคลสมัย เฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ

-ร้องเทวาประสิทธิ์-

ขอถวายบังคมบรมบาท	พระภูมิพลมหาราชแผ่นดินสยาม
จักรินทร์ระบิลระบือลือพระนาม	ทรงนำความสุขให้ไทยประชา
ประดุจพ่อปกคุ้มครองลูก	ทรงพันผูกดวงฤทัยให้บรรดา
ทรงชี้นำประโยชน์ปวงนรา	การเกษตรนานาบรรดาวิธี
หวังความสุขแก่ปวงประชาราษฎร์	หวังช่วยชาติปราคาทุกซ์ทุกวิถี
พระเจริญพระชนม์สวัสดิ์	ครบเจ็ดสิบปีศรีมงคล

-ร้องกระบองกัน-

ขอพระองค์ทรงพระเจริญนาน	ขอพระเกียรติไพศาลทุกแห่งหน
ขอทรงเป็นนาถะประชาชน	ไทยทุกคนรักพระองค์นิรันดร

-ร้ว-

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
ประพันธ์ในนามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาเพลงที่บุญช่วย โสวัตรได้อธิบาย พบว่าการแสดงระบำในครั้งนี้มุ่งเน้นไปในการเฉลิมพระเกียรติ เลือกใช้เพลงสองชั้น 3 เพลง ได้แก่ เพลงเทวาประสิทธิ์ เพลงกระบองกัน และ เพลงร้ว เพื่อบ่งบอกถึงเป็นการแสดงสุดท้ายก่อนจบรายการแสดงทั้งหมดซึ่งตรงกับชุดการแสดง Finalé ของดนตรีตะวันตก

ปัญญา นิตยสุวรรณ ได้บรรจุเพลงและประพันธ์บทขับร้องรำอวยพร กรมศิลปากรจัดการแสดงเนื่องในโอกาสพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำเพื่อเป็นเกียรติแด่ ฯพณฯ นายโกสอน พรหมวิหาร ประธานประเทศ (ประธานาธิบดี) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และภริยา ณ ศาลาหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง โดยได้ประพันธ์ไว้ดังนี้

-เพลงปีพาทย์ทำเพลงมหาชัย-

(นาฏศิลป์ป็นหญิงแต่งกายยืนเครื่องพระนาง 9 คู่ออกรำ)

-ร้องเพลงมหาชัย-

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท	บรมนาถนฤปดินทร์บิเนกคี
พระราชทานวโรกาสข้าบาทฐลี	เอ่ยวจีอำนาจพรสุนทรชัย
ฯพณฯนายไกลอน พมวิหาร	เกียรติไพศาลศรีสวัสดิ์นริตคัย
พร้อมทั้งศรีภริยาสง่าวิไล	มาเยือนไทยไมตรีจิตมิตรสัมพันธ์

-ปีพาทย์รับ-

-ร้องเพลงทเวาประสิทธิ์-

ด้วยอำนาจลึงค์ศักดิ์สิทธิ์ทุกทิศา	อภิเทพทเวาบนสวรรค์
ประทานพรให้พรธรรวารานันต์	อายุยืนชื่นชีวันขวัญลาวเทอญ

-ปีพาทย์ทำเพลงตระนิมิต-

-ร้ว-

จากการศึกษาเพลงที่ปัญญา นิตยสุวรรณ บรรจุการแสดงในครั้งนี้ เป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสเลี้ยงกระยาหารค่ำในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่อันสูงส่ง จึงเลือกใช้นาฏศิลป์ป็นหญิงแต่งกายยืนเครื่องเพื่อแสดงสถานะทางสังคมถึง 9 คู่ มุ่งเน้นไปในการเฉลิมพระเกียรติด้วยเริ่มจากเพลงมหาชัยเนื้อหากล่าวถึงเคารพและเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทย-ลาว ส่วนทำร้องเพลงทเวาประสิทธิ์ก็กล่าวถึงการอำนวยพรและเพลงตระนิมิตออกรำ

สิริชัยชาญ ฝึกจำริญ ได้แสดงแนวความคิดการแต่งและเรียบเรียงเพลงประกอบบทถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติด้วยการถวายเหรียญเซเรส (Ceres Medal) ซึ่งเป็นเหรียญสูงสุดที่องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) มอบให้สตรีที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาอย่างยั่งยืน คติพจน์พระราชทานที่จารึกไว้ในเหรียญว่า To Give without Discrimination (ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง) ว่าต้องศึกษาเรื่องราวโดยละเอียดผ่านแรงบันดาลใจ เลือกใช้บทเพลงที่พรรณนาเรื่องราวนั้น ๆ ปรับตกแต่งทำนองเพลงและบทร้อง โบบทถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระผู้ให้ ตามขั้นตอนดังข้อความต่อไปนี้

การบรรจเพลงที่จะใช้ขับร้อง บรรเลง และแสดงประกอบบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสที่พระองค์ท่านทรงเจริญอายุครบ 80 พรรษา ในปี พ.ศ. 2555 รวมทั้งการฝึกซ้อม นักดนตรี นักร้องถวายงานการสอน และบรรเลงนับเป็นงานที่สำคัญที่ได้รับมอบหมาย

ข้าพเจ้าเริ่มต้นด้วยการอ่านบทพระราชนิพนธ์และบทความที่ทรงพระอักษรประกอบเรื่องก่อน จากนั้นจึงค้นหาเพลงไทยที่ใช้อยู่โดยทั่วไปเข้ามาประกอบ พบว่า เพลงดอกไม้ไทร ตอนท้ายท่อน 2 มีคำร้องเป็นสร้อยว่า “ไอ้พระทองของน้องเอ๋ย” ซึ่งทำนองทางร้อง ท่อน 1-2 มาใช้ร้องในบทแรก ตั้งชื่อว่า “พระผู้ให้” เปลี่ยนสร้อยท้ายท่อน 2 เป็น “ไอ้พระแม่มีงเอ๋ย” และแต่งทำนองดนตรีขึ้นใหม่ทั้ง 2 ท่อน ทั้งนี้มีความประสงค์ที่จะให้สอดคล้องกับประโยคที่ว่า “ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง”

เพลงที่สอง ต้องหาสำเนียงที่สอดคล้องมาร้อง-รับต่อ จึงต้องคิดแต่งทำนองขึ้นใหม่ โดยอาศัยโครงสร้างของเพลงเทวาประสิทธิ์เป็นหลัก เพราะคิดว่าหากคนไข้ได้รับการรักษาพยาบาล และมีพลังอวยพรจากเทวดามาช่วยเสริม ทุกคนคงอยู่รอดปลอดภัยหายเจ็บไข้แน่นอน จึงตั้งชื่อเพลงว่า “เจ็บใช้รักษา”

เพลงที่สาม ใช้เพลงโปรดของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คือเพลงลาวดวงเดือน จึงได้นำโครงสร้างของเพลงลาวดวงเดือน ท่อน 1 และเพลงเวสสุกรรม ท่อน 2 ซึ่งเป็นเพลงมงคล มาแต่งทำนองใหม่และถ่ายทอดให้นางสาวสุชาดา โสวัตร และให้ช่วยทำทางร้องพร้อมกับแก้ไขปรับปรุงนำมาใช้ในบทการรู้หนังสือคือ อนาคต และชื่อเพลงว่า “วิทยารวมใจ”

เมื่อคิดและทำเพลงมา 3 เพลง รู้สึกว่าจะแกววิชาการเกินไป ไม่ค่อยสนุกเท่าไรนัก พอมาถึงเพลงที่สี่จึงนำทำนองเพลงสองไม้ของเพลงเรื่อง

สร้อยสนมาทำเป็นทางร้องและทางรับ กำกับจังหวะฉิ่งกลองให้กระชับขึ้น จึงเริ่มมีรสสนุกสนาน และให้ชื่อว่า “خانโฆอาชีวะ”

เพลงที่ห้า บทพระราชนิพนธ์ กล่าวถึงเครื่องเงิน เครื่องทอง ย่านลิเภา และอื่น ๆ ซึ่งเป็นศิลปะชาติพม่า จึงนำเพลงชาตรีตลุงมาร้อง-รับบรรเลง สลับกันระหว่างดนตรีไทยกับสากล เพื่อเพิ่มความสนุกสนานรวมทั้งจังหวะของกลองต่าง ๆ ด้วย และตั้งชื่อเพลงว่า “ศิลปะหัตถกรรม” นำไปสู่เพลงที่หก

เพลงที่หก ที่กล่าวถึงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าทั่วทุกภูมิภาค ของประเทศไทย เห็นสมควรนำเพลงสาวไหม มาร้อง-รับบรรเลง ทำทางร้องให้มีสร้อยที่ว่า “เหนือ พระแม่เอย” สำเนียงเพลงทางภาคเหนือ เพื่อแก้เพลงที่ห้าที่เป็นสำเนียงเพลงทางภาคใต้ ทำให้ตัวผู้แสดงร้ายรำได้สบาย มีผ้าไหมสวย ๆ มาให้ผู้ชมได้ชมอีกด้วย และให้ชื่อว่า “ลำนันทอผ้า”

สุดท้ายเพลงที่เจ็ด บทพระราชนิพนธ์เป็นกาพย์ มีพระกระแสรับสั่งว่า “เป็นพระประสงค์ให้เป็นการถวายพระพร ตามรูปแบบขนมโหราม ผู้แสดงแต่งกายขึ้นเครื่อง... จึงตัดสินใจนำพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่ทรงไว้ทำเรื่องของละครดึกดำบรรพ์มาเป็นแนวทาง และคิดดัดแปลงเพลงมอญมาใช้ร้อง-บรรเลง ประยุกต์เล็กน้อยเพื่อให้สอดคล้องกับบทร้อง และให้นักร้อง นักดนตรี นักร้องประสานเสียง เหน่พร้อมกันลงท้ายด้วยคำว่า “พระแม่มิ่งเอย” ตั้งชื่อว่า “ปวงข้าถวายพระพร” ตอนจบผู้แสดงถวายบังคม 3 ครั้ง ดนตรีบรรเลงเพลงรัวดึกดำบรรพ์ (สิริชัยชาญ ฝึกจำรูญ, 2564, น. 60-61)

บทถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. 2555

เพลงพระผู้ให้

To Give without Discrimination (ให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง)

สมเด็จพระนางเจ้าผู้ปกเกล้า	ทรงพระเมตตาเห็นเป็นที่ตั้ง
“ให้ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง”	ผู้คนทั้งหลายเหล่าเท่าเทียมกัน
ทั้งคนไทยคนลี้ภัยเข้ามาพึ่ง	ทรงนึกถึงช่วยได้ไม่เดียดฉันท์
เลือกสิ่งดีมอบให้เป็นสำคัญ	มุ่งแบ่งปันความสุขแก่ทุกคน

เพลงเจ็บไข้รักษา

(อโรคยา ปรลา บาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ)

ถึงจะเป็นธรรมดาในหล้าโลก	แก่เจ็บตายเป็นทุกข์โศกทุกแห่งหน
ทรงส่งหมอตรวจรักษาประชาชน	ผู้ทุพพลไปโรงพยาบาล
ตั้งแผนกคนไข้ได้ไถ่ถาม	คอยติดตามส่งต่อบริหาร
ทั้งผู้ป่วยญาติผู้ช่วยช่วยจัดการ	ยังมีฐานข้อมูลไว้ไม่ลืมเลือน

เพลงวิทยารวมใจ

(การรู้หนังสือคืออนาคต)

ทรงเน้นให้ทุกผู้รู้หนังสือ	เพื่อฝึกปรืออ่านเขียนไม่คลาดเคลื่อน
พระราชทานค่าใช้จ่ายเป็นรายเดือน	แผนกนักเรียนเป็นเสมือนผู้ปกครอง
ทรงตั้งศาลารวมใจให้หลายแห่ง	ห้องสมุดเป็นแหล่งรวมคนทั้งผอง
มาสั่งสรรค้อ่านหนังสือให้ข้าของ	ได้ความรู้คิดท่องจำจงดี

เพลง خانไขอาชีพะ

(ฝึกอาชีพต่าง ๆ มุลนิธิส่งเสริมศิลปอาชีพพิเศษ)

ความมั่นคงทางอาหารในประเทศ	กสิกรทุกเขตต้องมีที่
ทรงตั้งฟาร์มตัวอย่างแสดงวิธี	ทั้งแปรรูปตลาดมีให้คนดู
บางคนนั้นมีที่ดินน้อย	แต่ไม่ถอยสร้างชีวิต จิตใจสู้
ศิลปหัตถกรรมนำเชิดชู	เป็นความรู้ของคนไทยแต่ไรมา

เพลงศิลปหัตถกรรม

ทั้งเครื่องเงินเครื่องทองของคู่ชาติ	ช่างฉลาดทำเครื่องถมอันมีค่า
ย่านลิเกาอยู่ในสวนยางพารา	โบราณหาจากไหนได้เพียงพอ
นำมาสานเป็นหีบหมากงามประเทือง	ทรงยกเยื้องเป็นกระเป่าดูดีหนอ
ทั้งปานครนารายณ์งามลออ	คนประดิษฐ์ไม่ท้อทรงการุณย์

ลำนำทอผ้า

งานปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	ทั่วเทศาทรงรับสนับสุน
ย้อมด้วยสีธรรมชาติยิ่งดูลย์	ทรงเจือจุนเรื่องตลาดทั่วโลกา
ศิลปยังมีอีกหลายอย่าง	ผ่องไพเลิศทุกทางอุดมค่า
ไม่อาจเล่าด้วยคิดเรื่องเวลา	ล้วนเป็นการรักษาสมบัติไทย

เพลงปวงข้าฯ ถวายพระพร

हेเลยมิ่งมงคล	เฉลิมพระชนมพรรษา
ขอพระไตรรัตนา	ปวงเทวามาคุ้มครองค์
หากทรงประสงคใด	ประสิทธิได้ดังประสงค์
พระชนม์ยิ่งยืนยง	ขอให้ทรงพระสราญ
ห่างโรคไข้ไกลทุกข์	ทรงสบสุขเกษมคานต์
ปวงภ้ยไม่พ้องพาน	ปวงประชาล้วนรักดี
สิริศักดิ์จงประสิทธิ์	สิริฤทธิพิพิศศรี
สิริภาพเพิ่มทวี	สิริสิร์วรชัย

บทพระราชนิพนธ์ ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี คัดลอกจากสุจิตร์ปีพาทย์ติกดำบรรพ์ ปี พ.ศ. 2555

สิริชัยชาญ พักจำรูญยังได้เสนอแนวคิดเพลงเกษตร-กษัตริย์ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ โดยนำพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นบทเพลงเฉลิมพระเกียรติ ถวายชัยมงคลและบรรเลงในวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้เลือกพระราชกรณียกิจด้านส่งเสริมการเกษตรมาเป็นแรงบันดาลใจดังนี้

ในการประพันธ์และบรรจุนั้น ต้องใช้ความคิดและศึกษาบทเพลงว่า ควรจะนำเพลงใดบรรจุในบทต่าง ๆ นี้บ้าง เพราะมีทั้ง ดิน พืช และอื่น ๆ ในตอนนั้นได้นำด้วยบทเพลงพระราชนิพนธ์ “สายฝน” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ฝนนั้นตกลงมาจากฟากฟ้าประกอบกับความเชื่อเรื่องเทวดา ยักษ์ เมขลา และรามสูร ที่เชื่อกันว่าสามารถบันดาลให้เกิดฟ้าแลบ ฟ้าร้องต่าง ๆ ประกอบกับแนวคิดการที่จะทำให้โลกเกิดความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์นั้นล้วนแต่จุดกำเนิดมาจากน้ำฝน...ทำให้นึกถึงคำว่า “ครอบจักรวาล” แต่คำว่า “ครอบจักรวาล” ก็มีเพลงอยู่แล้วจึงพยายามทำใหม่แต่ยังคงเอาแนวคิดมาใช้ ก็คือนำเอาประโยคที่ขึ้นต้นเพลงให้ละม้ายคล้ายคลึงกับ “ตระมวงคล จักรวาล” ต่อจากนั้นก็ใช้เพลงครอบจักรวาลและน้ำลอดใต้ทรายทำเป็นเพลงใหม่ และให้ชื่อว่า “ธาราชล”

ต่อจากนั้นก็มาถึงบทพระราชนิพนธ์ที่ว่าด้วยดิน จะมีทั้งดินเปรี้ยว ดินเค็มและดินทราย ทำให้นึกถึงเพลงไทยสากลที่มีความหนักแน่นที่เขาขับร้องกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความหนักแน่นของดิน จึงนำทำนองเพลงไทยสากลที่พอจะจำได้มาเป็นทำนองเริ่มต้นและแต่งต่อไปจนจบเพลง โดยนำจังหวะวอลท์ของสากลมาใช้และให้ชื่อว่า “ดลพสุธา” เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อเพลงแรก

ต่อมาเป็นเรื่องเกษตรกรรม ได้แก่พืช ไร่นา และข้าว ทำให้นึกถึงเพลงพื้นบ้านที่ชื่อว่า “เพลงเกี่ยวข้าว” ซึ่งต่อมาอาจารย์มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ได้นำเพลงเกี่ยวข้าวนี้มาทำเป็นส่วนหนึ่งของ “ระบำชาวนา” จึงได้ตัดต่อส่วนนี้มาเรียบเรียงเป็นท่อน 1 และท่อน 2 เพื่อให้มีการสอดคล้อง

และตั้งชื่อให้ว่า “ไร่นาระเริง” พร้อมกันนี้ ยังได้นำคำว่า “เฮ้ว” ซึ่งเป็นคำสร้อยของเพลงพื้นบ้านมาใส่ด้วยเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน

ต่อจากนั้นเป็นเพลงที่เกี่ยวกับฟาร์มโคนม เกี่ยวกับการตั้งธนาคาร โคกระบือสัตว์ต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริและโปรดให้มีระบบสัตว์ จึงเห็นว่าน่าจะนำเพลง “บันเทิงกาสร” ของอาจารย์มนตรี ตราโมทที่มีอยู่เดิมมาใช้ โดยสอดแทรกทำนองร้องเข้าไปในช่วงที่เป็นเพลงเร็ว มีการร้องและดนตรีรับสุดท้ายจึงเป็นทำนองเปล่า ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักแสดงได้แสดงท่าทางและบทบาทของสัตว์ต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

เพลงต่อไปเป็นเพลงที่ใช้เกี่ยวข้องกับเรื่องของ “ปลานิล” ที่จักรพรรดิญี่ปุ่นได้ถวายมา พอนึกถึงปลากับน้ำ บรรดาระบบปลาต่าง ๆ ส่วนมากกรมศิลปากรจะนิยมใช้เพลงเรื่องทำน้ำ ฟองน้ำ เป็นต้น แต่ก็คิดว่าไม่ค่อยเหมาะสม คิดว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับทำนองญี่ปุ่นแต่ก็ไม่รู้ว่าจะร้องกับบรรเลงได้อย่างไร จึงต้องอ่านบทประพันธ์ใหม่ ทำให้ได้ความคิดว่า ทำเพลงมาหลายแบบแล้ว น่าจะมีการถวายพระพรแบบฝรั่งบ้าง นั่นก็คือเพลง “Happy Birthday” จึงได้ทำนองให้ขึ้นเป็น 4 ประโยค...ได้ขอดนตรีสากลมาช่วยทำ จังหวะให้เพื่อสอดคล้องประสานไปกับทำนองดนตรีไทยและเพิ่มทำนองการร้องเป็นสร้อยว่า “ดิน พืช ฟาร์ม น้ำ เกษตร การประมง” อยู่ด้วย และให้ชื่อว่า “เว้าวอนมีจจา”

ต่อจากนั้นตามบทพระราชนิพนธ์กล่าวถึงกษัตริย์ เกษตร และการถวายพระพร ทำให้นึกถึงภาพที่เคยเห็นทางโทรทัศน์ มักจะได้ยินประชาชนที่เฝ้ารอเปล่งเสียงว่า “ทรงพระเจริญ” เพื่อแสดงความจงรักภักดี... จึงได้นำ “เพลงเหมราช” มาใช้โดยทำนองสร้อยและให้นักร้องเพลงไทย นักร้องประสานเสียง และนักดนตรีทุกคนร้องร่วมกันว่า “ทรงพระเจริญ” ให้เข้ากับเสียงและจังหวะของเพลง...แสดงให้เห็นการจบการแสดงด้วยการบรรเลงเพลงรัวตีกลอง

ในการถวายงานในรูปแบบนี้มีความตั้งใจว่า จะทำให้เรื่องของ
ดนตรีไม่ว่าจะเป็นขับร้องและดนตรีเป็นรูปแบบที่ใหม่ขึ้น เพื่อให้เข้ากับ
บทพระราชนิพนธ์และพยายามทำให้ผู้ชมและผู้ฟังเกิดความรู้สึกปลาบปลื้มปี
ติ (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, 2564, น. 72-73)

บทพระราชนิพนธ์ เกษตร-กษัตริย์

น้ำ ดิน พืช สัตว์ ประมง

เพลงธาราดล (น้ำ)

เมื่อลมฝนบนฟ้าพัดมาแล้ว	พืชผ่องแผ้วแล้วผลิดอกออกผล
ยามแห้งแล้งไร่นาน่ากังวล	พระราชทานสายฝนด้วยวิทยา
ชลประทานหลายแห่งแบ่งสรรน้ำ	แก้มลิงตามก้นน้ำท่วมมีคุณค่า
เมื่อน้ำน้อยใช้น้ำได้ตั้งจินดา	เป็นหลักของวิชาพืชสัตว์คน

เพลงดลพสุธา (ดิน)

ผืนดินที่สรรพสิ่งพึ่งอาศัย	แหล่งอาหารต้นไม้มิเกิดดอกผล
ดินไม่ดีก็ทุกข์แก่ปวงชน	แต่ไม่พินพระปรีชากรุณาธิคุณ
ทั้งดินเปรี้ยวดินเค็มและดินทราย	ดินก้อนแข็งทรงแก้ไขช่วยอุดหนุน
ปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักมีค่าอุดลย์	พัฒนาเจือจุนบุญของไทย

เพลงไร่นาระเริง (พืช)

มองเห็นแนวนาข้าวเขียวขจี	กลีกรยินดีได้หว่านไถ
ข้าวออกรวงเก็บเกี่ยวกันว่องไว	ที่สูงทำขั้นบันไดได้เก็บกิน
ทั้งพืชไร่พืชสวนล้วนส่งเสริม	พระราชดำริริเริ่มเพิ่มพูนสิน
ทรัพยากรบุคคลเนื่องนับทรัพยากรแผ่นดิน	เลี้ยงชีพวินได้ด้วยหมั่นขยันงาน

เพลงบันเทิงกาสร (สัตว์)

ฟาร์มโคนมนั้นหรือคือของใหม่	ที่ชาวไทยได้เรียนเพียรศึกษา
ผลิตภัณฑ์นมนี้หนาน่ารับประทาน	ธาตุอาหารอุดมนิยมกัน
ทรงตั้งธนาคารโคกระบือ	ได้หารือปศุสัตว์เขาจัดสรร
ทั้งเปิดไก่วัวควายนานาสารพัน	สิ่งทั้งนั้นเกิดเพราะพระบารมี

เพลงเว้าวอนมัจฉา (ประมง)

ปลาชนิดนั้นใครใครก็รู้จัก	กินไม่เบื่อเนื้อดีนักเป็นคักดีศรี
เพิ่มโปรตีนให้คนไทยได้อยู่ดี	จักรพรรดิอยู่ป่วนถวายหลายปีมา
กษัตริย์เกษตรป้องเขตธำรงรัฐ	เฉลิมฉัตรเฉลิมพระชนมพรรษา
ปวงข้าบาทถวายชัยมงคลา	ด้วยพทุธานุภาพจงทรงพระเจริญ

จากการศึกษาเพลงที่สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้บรรจุการบรรเลง ผู้ประพันธ์มีแนวคิดโดยศึกษาจากบทพระราชนิพนธ์เรื่องนั้น ๆ และตีความผ่านแรงบันดาลใจ จากนั้นเลือกจากบริบทของเพลง ชื่อเพลง หรือเพลงที่ประกอบเข้ากับกิจรยานั้น ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่จะพรรณนา สืบเนื่องไปยังความเชื่อความศรัทธา ทั้งในด้านศาสนา ด้านเทวดา มาเป็นแรงบันดาลใจในการพรรณนาเรื่องราว

เมื่อพิจารณาถึงบทเพลงที่ใช้บรรจุลงไปปรากฏ 3 ประเภท คือ 1) เพลงหน้าพาทย์ ได้แก่ เพลงเรื่องสร้อยสน 2) เพลงสองชั้นจำนวน 4 บทเพลง ได้แก่ เพลงทเวาประสิทธิ์ เพลงเวสสุกรรม เพลงครอบจักรวาล และเพลงเหมราช 3) เพลงเบ็ดเตล็ด จำนวน 7 เพลง ได้แก่ เพลงดอกไม้ไทร เพลงลาวดวงเดือน เพลงชาติตรีตลุ เพลงสาวไหม เพลงเกี่ยวข้าวและเพลงบันเทิงกาสร รวมไปถึงเพลงตะวันตก คือเพลง Happy Birthday มาตกแต่งทำนองขึ้นใหม่ ในขณะเดียวกันมักพบการตกแต่งร้องสร้อยควบคู่ไปกับการบรรเลงด้วย การจังหวะหน้าที่มีทั้งแบบขนบและแบบตะวันตกคือจังหวะวอลท์ เพื่อให้บทเพลงเกิดสีสันชวนให้ผู้ชมคล้อยตามมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า บทเพลงถวายพระพรมีบทบาทความสำคัญต่อการแสดง เจตนารมณ์ ความคิด ความเชื่อถือ และการตระหนักถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นตัวแทนของประชาชนผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่นำเสนอผ่านการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงขึ้นใหม่ให้ตอบสนองต่อสังคม หรือผลงานดังนั้นบทเพลงถวายพระพรจึงเป็นบทเพลงที่ถูกประพันธ์ขึ้นเพื่อยกย่อง เทิดทูน โดยเนื้อหาจะแสดงถึงการอุทิศตนเพื่อส่วนรวม การประพุดดี มีผลงานดีเด่นและเป็นที่ยอมรับของคนจำนวนมาก เป็นที่พึงพอใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจ และบทเพลงที่นำไปบรรจุล้วนมีความหมายและมีประวัติศาสตร์อันยาวนานที่ใช้กับการยกย่องเจ้าไทยชั้นสูง

ผู้วิจัยยังได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงโขนพระราชทานและพบการแสดงถวายพระพรในวโรกาสต่าง ๆ ดังนี้

ด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีพระราชเสาวนีย์ที่จะฟื้นฟูการแสดงโขนอันสืบเนื่องจากสภาวะชบเซาตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้ความนิยมในการรับชมการแสดงโขนมีสถิติลดลง โดยจัดการแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ครบรอบ 80 พรรษาและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงครบรอบ 75 พรรษาในปี พ.ศ. 2550 จัดแสดงโขนชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาศ และต่อมาให้มีการจัดแสดงโขนในนาม “โขนพระราชทาน” ในตอนต่าง ๆ ต่อเนื่องทุก ๆ ปี โดยจะมีการบรรจเพลงถวายพระพรเพื่อเทิดพระเกียรติ ผู้วิจัยได้รวบรวมบทเพลงถวายพระพรจากรายการโขนพระราชทาน ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จำนวน 9 ครั้งและบทเพลงที่เกี่ยวข้อง พร้อมจำแนกเพลงที่บรรจใช้ถวายพระพรดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 บทเพลงถวายพระพรรายการโขนพระราชทาน

ลำดับ	พ.ศ.	การจัดแสดง	การแสดงเบิกโรง	ชื่อเพลง
1	2550	จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาศ	รำปะเลง	
2	2553	จัดแสดงในตอนนางลอย	รำกิ่งไม้เงินทอง	บทร้องเฉลิมพระเกียรติก่อนการแสดง - เพลงพยายาม - เพลงขอมสุวรรณ - เพลงน่านเจ้า - เพลงสิบสองจุไท
3	2554	จัดแสดงในตอนศึกมัยราพณ์	รำฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง	บทร้องเฉลิมพระเกียรติ เพลงเหมราช เพลงสาวคำ
4	2555	จัดแสดงในตอนจองถนน	รำถวายพระพร	เพลงสุริโยทัย เพลงนาคราช สองชั้น เพลงถนอมนวล เพลงแขกตาโมะ เพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า เพลงแขกพราหมณ์

ลำดับ	พ.ศ.	การจัดแสดง	การแสดงเบิกโรง	ชื่อเพลง
5	2556	จัดแสดงในชุดศึกกุ่มภรรยา ตอนโมกษศักดิ์		บทร้องถวายพระพร เพลงโคมเวียน เพลงอาถรรพ์ เพลงไปรยข้าวตอก
6	2557	จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนนาคบาศ		รำถวายพระพร เพลงระบำนารายณ์เจ็ดปาง เพลงย่องหงิด เพลงรัวตีกลองบรรพ์
7	2558	จัดแสดงในชุดอิทรชิต ตอนพรหมมาศ	รำปะเลง	
8	2561	จัดแสดงในตอนสวามิภักดิ์	รำถวายพระพร	
9	2562	จัดแสดงในตอนสี่มรรคา	รำถวายพระพร	

จากตารางข้างต้นได้มีการประพันธ์บทร้องถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นมหามงคลความว่า

ยอกรประนมเหนือเศียรเกล้า ปวงข้าพระพุทธเจ้าชาวสยาม
ถวายพระพรสิริกิตีนาถพระนาม ยอดราชินีแห่งเขตคามประเทศไทย
ในวาระเฉลิมพระชนมพรรษา แปดสิบเวียนมามงคลสมัย
ขอพระองค์จูงเจริญจตุรชัย พระประสงค์สิ่งใดได้ตั้งจิต

ประพันธ์บทโดย ประเมษฐ์ บุญยะชัย ประพันธ์บท
 บรรจุเพลงโดย ทศนีย์ ขุนทอง บรรจุเพลง

เนื้อหาบทประพันธ์สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเคารพบูชาผู้ซึ่งเป็นที่ราชินีของประชาชนชาวไทย 2) มหามงคลในวาระครบรอบ ส่วนการบรรจุเพลงได้นำเพลงสุริโยทัย เพลงนาคราช สองชั้น เพลงถนอนมณฑล เพลงแขกตาโมะ เพลงพราหมณ์ตีตม้เต้า เข้ามาบรรจุเป็นบทถวายพระพรในครั้งนี้

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก (ปี พ.ศ. 2561) เป็นบทประพันธ์ในการแสดงเบิกโรงชุดรำถวายพระพรในการแสดงวาระพิเศษฉลองครบรอบ 1 ทศวรรษ โชนพระราชทานตอนพิเภกสวามิภักดิ์ มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องถึงการแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรเมนท-

รามธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธา-
พิมลลักษณ์ พระบรมราชินี ในโอกาสพระราชพิธีบรมราชาภิเษกความว่า

ยอกรประนมขึ้นเหนือเศศ	พระไตรรัตน์และเทเวศร์ทุกสถาน
ปวงข้า้น้อมนมัสการ	อัญเชิญมาในสถานที่นี้
สรวมชีพประณตบทบงส์	องค์ราชินีศิริเลิศประเสริฐศรี
<u>สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ</u>	<u>พระเป็นปิ่นปักพื้แห่งแดนไทย</u>
<u>ในวาระเฉลิมรัฐฉัตรนคร</u>	<u>เป็นบวรมงคลดลสมัย</u>
ขอจูงเจริญพระชนม์มี	สขสมัยศิริสวัสดิ์พิพัฒน์เทอญ

ประพันธ์ทโดย ประเมษฐ์ บุญยะชัย ประพันธ์ท
บรรจุเพลงโดย ทศนีย์ ขุนทอง บรรจุเพลง

เนื้อหาบทประพันธ์สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การอวยพรโดยอาศัย
อำนาจเทวดา 2) มหามงคลในวาระพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

การเฉลิมพระนามาภิไธยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี
พันปีหลวงและการสานต่องานราชการของสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ์ พระบรม-
ราชินี (ปี พ.ศ. 2562) เป็นบทประพันธ์ในการแสดงเบิกโรงชุดรำถวายพระพรในโขนพระราชทาน
ตอนสี่บรรดา ความว่า

สรวมชีพประณตบทบงส์	เผ่าพงศ์เทพสมมติพิสุทธิ์ศรี
พระนางเจ้าสิริกิติ์บรมราชชนนี	พระพันปีคุ้มเกล้าเนานาน
ทรงก่อเกื้องานศิลป์แผ่นดินนี้	ชวนซึ้ความเป็นไทยให้ไพศาล
สมเด็จพระวชิรเกล้าให้สานงาน	พระราชทานพระราชินีสุทิดา
นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณ	อบอุ้นแก่ปวงชนไทยทั่วหล้า
ศิลป์ไทยจะคงอยู่คู่ฟ้า	ยืนยงวัฒนาสืบต่อไป
ขอถวายพระพรมงคล	ดลวาระราชาภิเษกสมัย
ทุกพระองค์ประสงค์จำนงใด	สขสมพระหฤทัยทุกประการ

ประพันธ์ทโดย ประเมษฐ์ บุญยะชัย ประพันธ์ท
บรรจุเพลงโดย ทศนีย์ ขุนทอง บรรจุเพลง

เนื้อหาบทประพันธ์สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การแสดงความนอบน้อมสำนึกพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 2) การสืบทอดต่อพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี

จากการศึกษาบทประพันธ์การแสดงในรูปแบบรำถวายพระพรของโขนพระราชทาน เนื้อร้องในบทประพันธ์จะมีเนื้อหาชี้เฉพาะเรื่องต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการพรรณนาถึงบทสรรเสริญพระบารมีพระบรมราชจักรีวงศ์ รวมไปถึงพระราชพิธีอันเป็นมงคล จะเห็นได้ว่าบทเพลงเทิดพระเกียรติสามารถแบ่งได้เป็นเพลงเทิดพระเกียรติ เป็นบทเพลงที่ถูกประพันธ์เนื่องในวาระโอกาสสำคัญ อันเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมครบรอบพระชนมพรรษา มักพบในบทเพลงโหมโรง และบทเพลงถวายพระพร มักมาเป็นรูปแบบเจตนารมณ์ ความคิด ความเชื่อถือ และการตระหนักถึงความจงรักภักดี มักพบในบทเพลงหน้าพาทย์และเพลงสองชั้น แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นการแสดงนาฏศิลป์

นอกจากเรื่องประเภทของหน้าทับแล้ว ความสำคัญของชื่อเพลง และความหมาย พบว่าความนิยมของผู้บรรจเพลงเลือกใช้ด้วยความเหมาะสม โดยทั้งชื่อเพลง และความหมายของเพลง ต้องเป็นเพลงที่มีความเป็นสิริมงคล ทวงทำนองไพเราะ อ่อนหวาน ไม่เป็นเพลงต้องห้าม ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มเพลงที่มีความหมายและเป็นสื่อที่ใช้ในการกล่าวถึงสิ่งมงคล อำนวยอวยพร โดยการศึกษาจากหนังสือและข้อมูลที่ปรากฏในการบรรจเพลงโดยจากการศึกษาข้อมูลจาก จตุพร รัตนวราหะ แบ่งประเภทของเพลงหน้าพาทย์ไว้ในหนังสือเพลงหน้าพาทย์ โดยระบุไว้ว่า ในคำนำของหนังสือว่าได้ข้อมูลเรื่องลักษณะและความหมายของเพลงหน้าพาทย์มาจากครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) สรุปได้ว่าเพลงหน้าพาทย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ เพลงหน้าพาทย์สำหรับการบรรเลงและเพลงหน้าพาทย์ใช้สำหรับประกอบการรำกิริยาอาการของตัวละคร นอกจากนี้ยังแบ่งตามลักษณะสูงต่ำธรรมดาได้อีก 2 แบบคือเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงและเพลงหน้าพาทย์ปกติ สำหรับเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงอาทิ หน้าพาทย์องค์พระพิราพรอน ทรชนอน ทรชนิมิต ทรชบรรทมไพโร ทรชบรรทมสินธุ์ ทรชพระประคนธรรพ เป็นต้น ส่วนหน้าพาทย์ปกติ ได้แก่เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้การแสดงทั่วไป อาทิ เพลงช้า เพลงเร็ว เชิด เสมอ รัว เหาะ ปฐม โคมเวียน บรรเทศ กิณนรรำ เป็นต้น

นอกจากนี้ จตุพร รัตนวราหะ ยังได้แบ่งประเภทเพลงหน้าพาทย์ออกเป็น 3 ประเภทอีก กล่าวคือ เพลงประเภทครู ประเภทเพลงหน้าพาทย์พิเศษ และเพลงโหมโรง สำหรับประเภทเพลงครู

ได้แก่เพลงหน้าพาทย์ที่ระบุไว้ในตำราซึ่งว่าด้วยการรำไห้ครูอาทิ สาธุการ เชิด ตระเขิญ เหาะ ตระพระประคนธรรพ โหมโรง เป็นต้น สำหรับประเภทหน้าพาทย์พิเศษ ได้แก่เพลงที่อยู่นอกตำราไห้ครูใช้ประกอบการแสดงโขนละคร อาทิ เพลง เพลงพญาเดิน เพลงดำเนินพราหมณ์ เป็นต้น และประเภทสุดท้าย เพลงโหมโรง ได้แก่ โหมโรงเช้า โหมโรงกลางวัน และโหมโรงเย็น

จตุพร รัตนวราหะ ยังได้แบ่งเพลงหน้าพาทย์ด้วยโอกาสที่ใช้ด้วย อาทิ เพลงที่ใช้ในกิริยาไปมา เช่น เพลงบาทสกุณี เพลงพญาเดิน เพลงที่ใช้ในการยกพล ได้แก่ เพลงกราวนอก เพลงกราวใน และเพลงกราวกลาง เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง อาทิ เพลง เพลงกราวรำ เพลงสีนวล เพลงช้า เพลงเร็ว เป็นต้น เพลงที่ใช้ตอนแผลงฤทธิ์ อาทิ เพลงคูกพาทย์ ร้วสามลา ขำนาถุ กระบองกัน เป็นต้น เพลงที่ใช้ในการต่อสู้ อาทิ เพลงเชิดกลอง เพลงเชิดฉิ่ง เพลงเชิดนอก เป็นต้น เพลงที่ใช้ในการแสดงความรักจะใช้เพลงกล่อม เพลงโลม และเมื่อจะนอนใช้เพลงตระนอน ลงสรงโทนเพลงชมตลาด (จตุพร รัตนวราหะ, 2519, น. 15-18)

เพลงเกร็ดที่มีความหมายมงคล

เพลงขอมสุวรรณ เป็นหนึ่งในเพลงที่क्रमนตรี ตราโมท ประพันธ์ทำนองไว้ในรูปแบบของดนตรีประวัติศาสตร์ ประกอบบทร้อยกรองบรรยายเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการแต่งเป็นคำกลอนสำหรับขับร้อง ซึ่งใช้วิธีการร้องสอดดนตรี และนำออกบรรเลง และขับร้องทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้ความรู้เรื่องความเป็นมาของชนชาติไทย และปลูกจิตสำนึกความรักชาติแก่ประชาชน

เพลงสุริยทัย เป็นเพลงเก่าซึ่งเลียนทำนองจากเพลงเขมร ที่มีทำนองไพเราะและชื่อเพลงก็น่าเคารพ ด้วยเป็นพระนามของสมเด็จพระสุริยทัยยอดวีรสตรีของไทยที่ยอมเสียสละพระชนม์ชีพของพระองค์ เพื่อพระสวามีและประเทศชาติ นายจตุโชติ ดุริยประณีต ได้นำมาแต่งขึ้นเป็นสามชั้น และชั้นเดียวทั้งทางดนตรีและทางร้องให้ครบถ้วน (มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญท์, 2523, น.492)

เพลงนาคราช สองชั้น เป็นเพลงโบราณอีกเพลงหนึ่ง มีแต่อัตราชั้นเดียวเรียกว่าเพลงไส้เดือนฉจจก ภายหลังจึงมีผู้เปลี่ยนชื่อเพลงเป็นเพลงนาคราชแผลงฤทธิ์หรือนาคราชเล็กพังพานแต่เรียกสั้น ๆ ว่า เพลงนาคราช (มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญท์, 2523, น.385)

เพลงพราหมณ์ตีนน้ำเต้า แต่เดิมมีแต่อัตราชั้นเดียว ซึ่งบรรเลงแทรกอยู่ในเพลงเร็วของเพลงโบราณเรื่องหนึ่ง แล้วจึงมีผู้เลือกออกมาแต่งขยายเป็นสองชั้น สำหรับร้องและบรรเลง

ประกอบการแสดงโขนและละครและอื่น ๆ ซึ่งนับว่าเป็นเพลงที่แพร่หลายมากเพลงหนึ่ง (มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญญ์, 2523, น.411)

ระบำพัทธวิสัย เป็นการแสดงในช่วงท้ายเรื่องของละครดึกดำบรรพ์เรื่อง "คาวี" จากบทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งเป็นมหรสพที่ได้รับความนิยมอย่างมากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่แสดงถึงความจงรักภักดี เฉลิมพระเกียรติ และถวายพระพรโดยอัญเชิญปวงเทพยดาทั้งหลายมาประทานพร ทั้งยังทรงบรรจเพลงที่มีท่วงทำนองที่ไพเราะอ่อนหวานเหมาะแก่การรำรำเพื่อเป็นการถวายพระพรอย่างยิ่งใหญ่ (สัณห์ไชญ์ เอื้อศิลป์ คมชัดลึก ออนไลน์ 9 ธันวาคม 2553)

เพลงอาถรรพ์ ทำนองอัตราสองชั้น ขับร้องในการประกอบการแสดงละคร ต่อมาพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ได้แต่งขึ้นเป็นสามชั้นทางหนึ่ง และยังมีผู้อื่นแต่งขึ้นอีกทางหนึ่ง พร้อมตัดลงเป็นชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.132)

เพลงย่องหงิด เป็นเพลงโบราณสมัยอยุธยา พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ได้แต่งขยายขึ้นเป็นสามชั้น เพื่อร้องในดรัมโหรืดับทะเลเพลงยาว เมื่อต้นสมัยรัชกาลที่ 6 (มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญญ์, 2523, น.437)

เพลงกล่อมพญา เป็นเพลงอัตราสองชั้นประเภทหน้าทับสองไม้ มี 2 ท่อน ครูมนตรี ตราโมท ได้แต่งทำนองอัตราชั้นเดียวไว้สำหรับการแสดงและเรือเอกแสง วิเศษสุด นำมาเป็นเพลงเถาเมื่อ พ.ศ. 2515 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.5)

เพลงน้ำลอดใต้ทราย เป็นเพลงอัตราสองชั้นประเภทหน้าทับปรบไก่ มี 2 ท่อน ท่อนที่ 1 มี 3 จังหวะ ท่อนที่ 2 มี 4 จังหวะ นิยมใช้บรรเลงและขับร้องในการแสดง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.73)

เพลงนกกะจอกทอง เป็นเพลงอัตราสองชั้นประเภทหน้าทับปรบไก่ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ มีด้วยกัน 2 ทาง คือ ทางของครูบุญยงค์ เกตุคง และครูมนตรี ตราโมท

เพลงสะสม เป็นเพลงอัตราสองชั้นประเภทหน้าทับสองไม้ มีท่อนเดียว ปรากฏอยู่ในเพลงดับเรื่องเกสรมาลา ปัจจุบันยังใช้บรรเลงอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะใช้บรรเลงขับร้องอวยพรหรือบรรเลงในเพลงดับ เช่น ในระบำสวัสดิรักษา ซึ่งครูมนตรี ตราโมท ได้บรรจไว้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.120-121)

กลุ่มที่ 3 เพลงโหมโรง

โหมโรงมหาฤกษ์ ครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นผู้ประพันธ์ขึ้นจากเพลงมหาฤกษ์ สองชั้น ในเพลงเรื่องทำขวัญ เมื่อ พ.ศ. 2476 เพลงมหาฤกษ์ สองชั้น มีความหมายถึงเวลาอันเป็น สวัสดิมงคลอย่างประเสริฐที่ควรเริ่มกิจการน้อยใหญ่ และเมื่อนำมาแต่งขึ้นเป็นเพลงโหมโรง ก็คง ประสงค์ให้มีความหมายเช่นเดิม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.196)

โหมโรงแว่นเทียนชัย เป็นที่ครูบุญยงค์ เกตุคง (ศิลปินแห่งชาติ) แต่งโดยนำเพลงดับคว้น เทียน อัตราสองชั้นของเก่า ซึ่งอยู่ในเพลงเรื่องทำขวัญ มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น และปรับปรุง ทำนองให้มีลีลาเป็นเพลงโหมโรง และตั้งชื่อว่า “โหมโรงเพลงแว่นเทียนชัย” ความหมายของเพลงเป็น การอวยพรให้อยู่เป็นสุขและประสบสิริมงคล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.199)

เพลงโหมโรงมหाराช ในปีพ.ศ. 2530 อันเป็นมหามงคลสมัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมหา- ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ กรมศิลปากรกับ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้มอบให้อาจารย์มนตรี ตราโมท ประพันธ์เพลงโหมโรงชื่อ “มหाराช” ขึ้น ทุลเกล้าฯ ถวาย โดยขอพระบรมราชานุญาตนำเพลงพระราชนิพนธ์ “ไกล่รุ่ง” กับ “เราสู้” มาสมมติ เป็นเพลงสองชั้น แล้วแต่งขยายตามแบบแผนการประพันธ์เพลงไทย โดยรักษาเค้าโครงเดิมไว้มาก ที่สุด และตอนท้ายนำเพลงพระราชนิพนธ์ “สายฝน” จังหวะวอลทซ์ มาใส่อีก 3 ประโยค ลักษณะ แตกต่างไปจากเพลงไทย (กรมศิลปากร, 2539, น.243)

โหมโรงเพลงศรีสุขมหามงคล ประพันธ์โดยครูจรัส อัจฉรงค์ (ศิลปินแห่งชาติ) นำเพลงต้น มอญแปลง อัตราสองชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ- มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในวาระมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ บรรเลงครั้งแรกในวันฉัตรมงคล วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2530 ณ สถาบันวิทยุศึกษา ต่อมา ครูจรัส อัจฉรงค์ จึงประพันธ์บทร้องและทำนองเพิ่มขึ้น แล้วนำมาบรรเลงขับร้องครั้งแรกในรายการ ศรีสุขนาฏกรรม ครั้งที่ 1 ปีที่ 12 เมื่อวันที่ 29 และ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2530 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.199)

โหมโรงเพลงร่มเกล้า เป็นเพลงที่ครูพินิจ ฉายสุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ แต่งเพื่อถวายเป็น ราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในวาระ มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ (วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530) โดยนำทำนองบางตอนของ เพลงที่มีความหมายเป็นสิริมงคล คือเพลงสาธุการ เพลงตระพระประคนธรรพ เพลงตระमारละม่อม

เพลงสรรเสริญพระบารมี และเพลงสดุดีมหาราชา มาเป็นทำนองพื้นฐานในการแต่ง ปรับปรุงขยาย อัตรารขึ้นเป็นเพลงโหมโรงตั้งชื่อเพลงว่า “โหมโรงเพลงร่มเกล้า”

โหมโรงเทิดส.ธ. เป็นเพลงที่กรมศิลปากรและธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้มอบให้ครูมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ ประพันธ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2533 ในขณะที่ท่านมีอายุ 90 ปี เพื่อทูลเกล้าถวาย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขณะทรงดำรง พระอิสริยยศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ 3 รอบ บริบูรณ์ ณ วันที่ 2 เมษายน 2544 โดยนำเพลงคู่ สองชั้น ได้แก่ เพลงเชิญเหนือและเพลงเชิญใต้ มาปรับเข้ากับหน้าทับตะโพนกลองแบบเพลงตระ แต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา สามชั้น และนำเพลง สังกข์น้อยจากเพลงเรื่องทำขวัญหรือเวียนเทียนมาขยายขึ้นเป็นเพลงต่อท้ายตามแบบแผนโหมโรงเสภา โบราณ ซึ่งเพลงตระเชิญและเพลงสังข์น้อยเป็นเพลงอันสูงศักดิ์ เป็นเพลงสิริมงคลทั้งคู่

เพลงโหมโรงนวมินทร์มหาราชา ดัดแปลงมาจากทำนองเพลง “ภูมิแผ่นดิน นวมินทร์ มหาราชา” ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการจัดทำเพลงสัญลักษณ์ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคม 2542

ร้อยตรี สนั่น หลวงสุนทร อาจารย์พิเศษกิจกรรมดนตรีไทย โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า ในปัจจุบันได้หารือกับพันโทเสนาะ หลวงสุนทร ศิลปินแห่งชาติ อดีตอาจารย์พิเศษ กิจกรรมดนตรีไทย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งเคยได้ประพันธ์เพลงโหมโรงรั้วแดงกำแพง เหลือง ให้กับวงดนตรีไทย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า บรรเลงออกกรายการเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ททบ. 5 มาแล้วครั้งหนึ่ง ประพันธ์โดยยึดขยายออกไป ตามหลักของดุริยางค์ไทย และแต่งเติมทำนองเพิ่มเติม ใช้หน้าทับปรบไ้สามชั้น

ร้อยตรี สนั่น หลวงสุนทร ได้นำมาเรียบเรียงเป็นโน้ตดนตรีไทยให้กับวงมหาดุริยางค์ได้ ผีกลซุ่ม และนำออกบรรเลงในงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 31 ณ โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า ระหว่างวันที่ 13-15 พฤศจิกายน 2542 (สนั่น หลวงสุนทร, 2542, น.47)

โหมโรงทศรัตนกษัตรา จัดทำโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม(สวธ.) จัดการแสดงดนตรีไทย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ในวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 โดยมีอาจารย์ดนตรีไทยจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ กว่า 300 คนมาร่วมทำ การแสดง ซึ่งประพันธ์โดย ครูฐิระพล น้อยนิตย์ เพลงโหมโรงทศรัตนกษัตรา ชื่อเพลงมีชาติกำเนิดมา จากตระกูลสูงดุจพญานาค สิงสถิต ณ เมืองบาดาล ตามความเชื่อของคนอินเดีย โดยความหมายของ

เพลงนี้คือเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ประหนึ่งเป็นพระนารายณ์อวตาร ยังผลให้พสกนิกรสุขสำราญและสรรเสริญพระองค์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบบทเพลงเทิดพระเกียรติในทางดุริยางคศิลป์ไทย ปรากฏในลักษณะของบทเพลงประเภทโหมโรง ซึ่งในทางดุริยางคศิลป์ไทยถือกันว่าเป็นเพลงที่ใช้บรรเลงเป็นอันดับแรกหรือเรียกว่า “เบิกโรง” และมีความเชื่อว่า เพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นสิริมงคล สามารถจำแนกได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 บทเพลงเทิดพระเกียรติในบทเพลงโหมโรง

ลำดับที่	ชื่อเพลง	ปีที่ประพันธ์	ผู้ประพันธ์	บทเพลงต้นราก
1	โหมโรงมหाराช	พ.ศ. 2530	ครุมนตรี ตราโมท	ใกล้รุ่ง, เราสู้
2	โหมโรงเพลงศรีสุขหมามงคล	พ.ศ. 2530	ครูจิรัส อัจฉรงค์	แขกมอญ สองชั้น
3	โหมโรงเพลงร่มเกล้า	พ.ศ. 2530	ครูพินิจ ฉายสุวรรณ	สาธุการ ตระพระปรคนธรรพ ตระมารละม่อม สรรเสริญพระบารมี สดุดีมหาราชา
4	โหมโรงเทิดส.ธ.	พ.ศ. 2533	ครุมนตรี ตราโมท	เชิญเหนือ เชิญใต้
5	โหมโรงนมินทร์มหाराชา	พ.ศ. 2542	ร้อยตรี สนุ่น หลวงสุนทร	ภูมิแผ่นดิน
6	โหมโรงทศรัตน์กษัตรา	พ.ศ. 2561	ครูฐิระพล น้อยนิตย์	

จากตารางข้างต้นของบทเพลงเทิดพระเกียรติ สามารถนิยามได้ว่า บทเพลงเทิดพระเกียรติเป็นบทเพลงที่ถูกประพันธ์เนื่องในวาระโอกาสสำคัญ อันเนื่องในวโรกาสหมามงคลเฉลิมครบรอบพระชนมพรรษา หรือประพันธ์ขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติในวาระสำคัญต่าง ๆ เช่น การประพันธ์เพื่อเทิดพระนาม เฉลิมฉลองครบรอบพระชนมพรรษา เป็นต้น และเมื่อผู้ประพันธ์ได้พิจารณาถึงบทเพลงเทิดพระเกียรติ ยังปรากฏเพลงถวายพระพร ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกัน กล่าวคือบทเพลงทั้ง 2 รูปแบบได้เข้ามามีบทบาทในวาระโอกาสต่าง ๆ ในวันสำคัญของประเทศเช่นเดียวกัน

จากการอภิปรายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ประการที่หนึ่ง เป็นบทเพลงเทิดพระเกียรติ เป็นเพลงแสดงความจงรักภักดี แสดงความเคารพบูชา ประการที่สอง มีมิติของความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตแฝงอยู่ การสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม เป็นการสะท้อนภาวะสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนกลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในฐานะสมุดบันทึกเหตุการณ์สำคัญของไทยอีกด้วย

2.1.4 แนวคิดเรื่องดนตรีพรรณนา

แนวคิดเรื่องดนตรีพรรณนา ผู้วิจัยศึกษาความหมายของคำ โดยคำว่าดนตรีในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายว่า “น. เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง, เครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดังทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์รัก โศก หรือรื่นเริง เป็นต้น ได้ตามทำนองเพลง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.420-121)

พรรณนา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายว่า “ก. กล่าวเป็นเรื่องเป็นราวอย่างละเอียดให้ผู้ฟังนึกเห็นเป็นภาพ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.806-807)

เมื่อกล่าวถึง พรรณนาโวหาร คือ การอธิบายความโดยการสอดแทรกอารมณ์ ความรู้สึก หรือให้รายละเอียดอย่างลึกซึ้งของกวีลงไปในเรื่องนั้น ๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะท้อนใจคล้อยตาม

โกวิทย์ ชันตศิริ ได้อธิบายความหมายของดนตรีพรรณนาว่า เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นโดยใช้เสียงดนตรีเป็นการสื่อสารภาพและอารมณ์ ดังข้อความที่ว่า

เพลงแบบหนึ่งที่ประพันธ์ขึ้นตามหลักวิชาของการประพันธ์เพลงด้วยการใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อในการบรรยายภาพหรืออารมณ์ ซึ่งอยู่ในความนึกเห็นของผู้ประพันธ์ตามบทร้อยแก้วหรือร้อยกรองที่ผู้ประพันธ์ได้เลือกมาใช้เป็นแนวทางให้เกิดความนึกคิด นึกเห็นขึ้นมา สรุปได้ว่าเป็นบทเพลงที่มีความหมายเป็นเรื่องเป็นราว ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสะท้อนใจ คล้อยไปตามบทความที่ตั้งไว้เป็นแนวทางของการประพันธ์ (โกวิทย์ ชันตศิริ, 2550, น.266)

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ ได้อธิบายความหมายของดนตรีพรรณนาว่า ดนตรีพรรณนาเป็นดนตรีบรรยายเรื่องราว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ Absolute Music และ Program Music ดังข้อความที่ว่า

ดนตรีพรรณนาเป็นดนตรีบรรยายเรื่องราวที่ใช้ดนตรีบรรเลงล้วน ๆ (Instrument Music) สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ตามลักษณะความมุ่งหมายของการประพันธ์ในการที่จะบรรยายถึงสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการเสนอเพียงเสียงดนตรี กล่าวคือ ถ้าดนตรีไม่มีจุดหมายในการเสนอเรื่องราวใด ๆ เรียกว่าเป็นดนตรีบริสุทธิ์ (Absolute Music หรือ Abstract Music) ดนตรีอีกประเภทหนึ่งมุ่งที่จะบรรยายเรื่องราวโดยใช้เสียงดนตรีดำเนินเรื่อง เรียกว่าดนตรีบรรยายเรื่องราว (Program Music) (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2545, น.5)

สตีบพิณ รัตนเรือง ได้อธิบายความหมายของดนตรีพรรณนาว่า เป็นการบรรยายเรื่องราวหรือบรรยากาศด้วยการบรรเลง ดังข้อความที่ว่า

การบรรเลงที่มีภาพ เรื่องราว หรือบรรยากาศอะไรบางอย่างที่เล่าถึงพูดถึงได้ เป็นจุดกำเนิดของบทเพลง และในบางกรณีก็เป็นหลักให้บทเพลงดำเนินไปได้โดยตลอด ดนตรีพรรณนาพัฒนาอย่างเข้มข้นจริงจังจนสมบูรณ์สูงสุดในศิลปะในสมัยโรแมนติก และมักบรรเลงกันด้วยวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ให้สีสันของภาพและเรื่องราวอันชัดเจนล้ำลึก (สตีบพิณ รัตนเรือง, 2548, น.66)

ดังนั้นดนตรีพรรณนาหรือดนตรีบรรยาย เป็นสร้างความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอย่างละเอียดภาพจำในเรื่องราวที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจสื่อสารกับผู้ฟังจนเกิดสุนทรีย์ทางดนตรี ความซาบซึ้ง และคล้อยตาม เชื่อมต่อความรู้สึกและเป็นสื่อผ่านเสียงท่วงทำนองของบทเพลง การรับรู้ของผู้ฟัง เสียงอาจให้ภาพหรือบอกเล่าความได้ชัดเจนมากกว่ารูปหรือภาษาพูดภาษาเขียน การที่เสียงไม่ให้เป็นภาพหรือบอกความชัดเจนนั้นก็กลับทำให้เสียงดนตรีสามารถกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ จินตนาการ และซึมซาบไปกับเนื้อความและบรรยากาศอันจับต้องไม่ได้เต็มที่ในอีกหลาย ๆ ดับ โดยเฉพาะถ้าผู้ฟังพอรู้เค้าโครงเรื่องหรือรู้บรรยากาศคร่าว ๆ ของเรื่องราวนั้นเป็นภูมิหลังในการฟัง

บทเพลงทางดุริยางคศิลป์ไทย ยังมีการใช้ดนตรีพรรณนาที่หนังสือบัณณัฎฐี เขียนโดย วัฒนะ บุญจับ ได้จำแนกเนื้อหาต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เพลงที่มีเนื้อหาชมธรรมชาติและชมสิ่งต่าง ๆ เช่น ชมสถานที่ ชม
ขบวนแห่ เป็นต้น มี 16 เพลง ได้แก่

- 1) เพลงกาเรียนทอง เถา
- 2) เพลงเขมรปี่แก้ว สามชั้น (เนื้อที่ 2)
- 3) เพลงแขกมอญ สามชั้น (เนื้อที่ 3)
- 4) เพลงแขกมอญบางช้าง สองชั้น
- 5) เพลงแขกอาหรับ เถา
- 6) เพลงจำปาทองเทศ สองชั้น
- 7) เพลงชมแสงทอง สามชั้น
- 8) เพลงต้นปรเทศ สามชั้น
- 9) เพลงต้นเพลงยาว สามชั้น
- 10) เพลงดาแข็ง สองชั้น และแขกเจ้าเซ็น ชั้นเดียว
- 11) เพลงแป๊ะเล่ซุ่น สองชั้น
- 12) เพลงพม่าห้าท่อน สามชั้น
- 13) เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เถา
- 14) เพลงยวนเคล้า สามชั้น
- 15) เพลงสมิงทอง เถา
- 16) เพลงไอยเรศ สามชั้น

เพลงที่มีเนื้อหาขมโหมหรือขมความงามมี 3 เพลง ได้แก่

- 1) เพลงนกจาก เถา
- 2) เพลงฝรั่งควง เถา
- 3) เพลงลาวเลี้ยงเทียน เถา

เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบรรยายภาพหรือเหตุการณ์มี 35 เพลง ได้แก่

- 1) เพลงก๊กเหม็ง เถา
- 2) เพลงขว้างดาบ เถา
- 3) เพลงขอมทอง เถา
- 4) เพลงขอมโบราณ เถา (เนื้อที่ 2)
- 5) เพลงเขมรพายเรือ เถา
- 6) เพลงเขมรพวง เถา (เนื้อที่ 1)
- 7) เพลงเขมรเอวบาง เถา

- 8) เพลงแขกแดง เกา
- 9) เพลงแขกประเทศ เกา (เนื้อที่ 2)
- 10) เพลงจีนหน้าเรือ สองชั้น
- 11) เพลงขมตลาด สองชั้น (เนื้อที่ 2)
- 12) เพลงซ็อนแท่น สองชั้น
- 13) เพลงตวงพระธาตุ สองชั้น
- 14) เพลงตุงตุง สองชั้น
- 15) เพลงเต่าเห่ สองชั้น
- 16) เพลงเทพลีลา สองชั้น
- 17) เทพหาวเหิร เกา (เนื้อที่ 1)
- 18) เพลงสุดสงวน สามชั้น
- 19) เพลงนารายณ์แปลงรูป เกา
- 20) เพลงประพาสเกตรา เกา
- 21) เพลงปีแก้วน้อย สามชั้น
- 22) เพลงพม่าเห่ เกา (เนื้อที่ 3)
- 23) เพลงมหาฤกษ์ สองชั้น (เนื้อที่ 1)
- 24) เพลงมหาฤกษ์ สองชั้น (เนื้อที่ 2)
- 25) เพลงมอญรำดาบ เกา (เนื้อที่ 2)
- 26) เพลงม้ารำ เกา (เนื้อที่ 2)
- 27) เพลงสร้อยมยุรา เกา
- 28) เพลงสามไม้นอก สามชั้น
- 29) เพลงสุรางค์จำเรียง สามชั้น
- 30) เพลงเหราเล่นน้ำ สองชั้น
- 31) เพลงเหราเล่นน้ำ สามชั้น
- 32) เพลงเหราเล่นน้ำ เกา (เนื้อที่ 2)
- 33) เพลงหรัม เกา
- 34) เพลงอาถรรพณ์ เกา (เนื้อที่ 1)
- 35) เพลงไอ้ลาว (เนื้อที่ 1) (วัฒนธรรม บุญจับ, 2544, น.14-17)

ผู้วิจัยยังพบดนตรีพรรณนาในลักษณะของเพลงตับและโหมโรง ดังนี้

ตับเพลงชมสวนขวัญ เป็นเพลงที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นตามคำกราบบังคมทูลขอพระราชทานของ ครูสังเวียน เกิดผล ครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ เป็นผู้บรรจเพลงตามพระราชบัญชา ซึ่งประกอบด้วยเพลงอัตราสองชั้นรวม 7 เพลง เนื้อร้องตับเพลงชมสวนขวัญ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานสัมภาษณ์ ได้ทรงวางโครงเรื่องของเนื้อเพลงต่าง ๆ คือ เพลงดอกไม้ไพร กล่าวถึงไม้ดอกต่าง ๆ เพลงดอกไม้ไพรกล่าวถึงไม้ยืนต้น เพลงดอกไม้ร่วง กล่าวถึงดอกไม้ที่ร่วงจากต้นไม้ที่อยู่ริมน้ำ เพลงไพรทวน กล่าวถึงตอนค่ำมีนกมาเกาะที่ต้นไทร ส่วนเพลงมาลีทวน ทรงใช้ความรู้สึกที่พ้องกับชื่อเพลงคือ หวนนึกถึงเพื่อนที่เคยมาชื่นชมไม้ด้วยกัน และได้พระราชทานชื่อเพลงตับให้ด้วยว่า ตับชมสวนขวัญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.2)

โหมโรงเพลงศรีสุขสังคีต เป็นเพลงที่ครูจิรัส อัจฉรงค์ ศิลปินแห่งชาติ แต่งเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2519 เพื่อใช้เป็นโหมโรงสำหรับรายการศรีสุขนาฏกรรม โดยนำเพลงดอกไม้ไพร อัตราสองชั้นของเก่า ซึ่งใช้บรรเลงรวมอยู่ในเพลงเรื่องทำขวัญ มาแต่โบราณ มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น ความหมายของเพลงนี้พรรณนาถึงการสำรวมจิตใจให้เป็นสมาธิรำลึกถึงคุณอำนาจแห่งพระรัตนตรัย และพระประคนธรรพ เทพเจ้าแห่งดนตรีตามบทขับร้องที่ว่า

ยอกรประนมขึ้นเหนือเกล้า	ไหว้พระประคนธรรพเจ้าอันเรื่องศรี
ผู้ประสิทธิ์ประสาทการดนตรี	ขอबारมีปกป้องคุ้มผองภัย
	(สร้อย) เทิดไว้เหนือเกล้าเกศา
	(ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.200)

โหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง เป็นเพลงที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 2464 โดยทรงนำเพลงคลื่นกระทบฝั่ง อัตราสองชั้นของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น ทรงแทรกลูกล่อลูกขัดให้ฟังคล้ายเสียงคลื่นซัดเป็นระลอก ท่วงทำนองให้ความรู้สึกสนุกสนาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, 189)

โหมโรงกระแตไต่ไม้ เป็นเพลงที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ประพันธ์ขึ้นโดยนำเพลงกระแตไต่ไม้สองชั้นของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น ต่อมาใน

พ.ศ. 2481 ได้นำเพลงขับกอัตราสองชั้น ซึ่งเป็นเพลงประเภทหน้าทับสองไม้ มาแต่งขยายขึ้นเป็น อัตราสามชั้นเพื่อบรรเลงต่อท้าย อารมณ์เพลงมีความสนุกสนานคล่องแคล่วเหมือนกิริยาของกระแต

โหมโรงประพาสสมุทรรณพ ประพันธ์ขึ้นโดยครูมนตรี ตราโมท โดยนำเพลงชมสมุทร อัตราสองชั้น มาขยายขึ้นเป็นอัตราสามชั้น แล้วตั้งชื่อเพลงว่า “เพลงประพาสสมุทรรณพ” ทำนองเพลงบรรยายถึงบรรยากาศของการเดินทางทางทะเลซึ่งมีคลื่นน้อยใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.193)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบดนตรีพรรณนาในลักษณะของความรักชาติได้แก่เพลง โหมโรงสามสถาบัน เป็นเพลงที่ครูบุญยงค์ เกตุคง ศิลปินแห่งชาติประพันธ์ขึ้น โดยนำทำนองบางตอนของเพลงชาติ เพลงสาธุการ และเพลงสรรเสริญพระบารมี มารวมกันแล้วขยายอัตรา ตลอดจนปรับปรุงลีลาให้เป็นเพลงโหมโรง และตั้งชื่อว่า “โหมโรงเพลงสามสถาบัน” ความหมายของเพลงเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550, น.201)

ยังมีนักประพันธ์หลายคนที่ใช้ดนตรีพรรณนาในการเล่าเรื่องโดยเป็นนักประพันธ์เพลงชาวไทยดังนี้

Spirit of Siam (Symphonic Poem for Orchestra) โดย วาณิช โปตะวนิช เป็นบทบรรเลงดุริยางค์นิพนธ์สำหรับวงออร์เคสตรา ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2549 เป็นบทบรรยายเรื่องราวของประชาชนชาวไทยที่มีความรักชาติ และพร้อมต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติไทย มีลีลาดนตรีครบครัน ทั้งความสง่างาม ความอบอุ่นในชาติ การใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน ความสามัคคีและการปกป้องผืนแผ่นดิน ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกเหตุการณ์สู้รบสมัยโบราณในบทเพลง เพื่อให้ผู้บรรเลงและผู้ฟังจินตนาการได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น ฉากที่นักเรียนต่อสู้ดาบ ผู้วิจัยใช้กลองสร้างบรรยากาศการศึกษา จะมีเสียงพินดาบและเสียงที่ให้ความรู้สึกราวมีไฟแลบขึ้นมาโดยใช้เสียงทรัมเป็ตบรรเลง ในแง่มุมของการประพันธ์มีการใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การแปลทำนอง การผสมเสียง การใช้พื้นผิวดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เฮเทโรโฟนีและโพลิโฟนี บทบรรเลงดุริยางค์นิพนธ์ Spirit of Siam ประพันธ์ขึ้น สำหรับวงดุริยางค์เครื่องลมและวงออร์เคสตรา

ฝากแผ่นดิน โดย อชิมา พัฒนวิรางกูล ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2556 ออกแสดงรอบปฐมทัศน์เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2557 ณ โรงละครแห่งชาติ บรรเลงโดยวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร อำนวยเพลงโดย วาณิช โปตะวนิช บทประพันธ์แบ่งเป็น 5 ท่อน บรรเลงติดต่อกัน

ท่อนที่ 1 คนดีที่จากไป

ท่อนที่ 2 ฝันของพ่อ

ท่อนที่ 3 ต้นกล้าของแม่

ท่อนที่ 4 ฝันหัวใจ

ท่อนที่ 5 ฝากแผ่นดิน

บทประพันธ์ดังกล่าวใช้เทคนิคการแปลงทำนองเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ ใช้บทกวีเล่าเรื่องราวประกอบกับวงออร์เคสตรา โดยการอ่านบทกวีและขับร้องซึ่งนำเนื้อเพลงมาจากบทกวี ควบคู่กับการบรรเลงของวงออร์เคสตรา ผสมผสานด้วยเครื่องดนตรีไทย เช่น โหม่ง ระฆังโพธิ์ 3 ใบ ผู้ประพันธ์กำหนดการอ่านบทกวีได้ประพันธ์อย่างประณีต ทั้งการใช้น้ำเสียงควบคู่ความหนักเบาที่สามารถเข้ากันได้กับดนตรี ทั้งความหมายของบทกวีที่ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันไม่ว่าจะเป็นช่วงเบาหรือช่วงจุดสูงสุดของดนตรี

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าดนตรีพรรณนา เป็นบทประพันธ์เพลงสำหรับวงดนตรีหรือเครื่องดนตรีล้วน ๆ ที่มีเรื่องราว อยู่เบื้องหลังเสียงเพลง เสียงเพลงของดนตรีพรรณนาอาจมุ่งบรรยายบางอย่างอย่างชัดเจน หรือบางเพลงก็เพียงปลุกเร้าให้ผู้บรรเลงและผู้ฟังจินตนาการถึงสิ่งนั้น ๆ ความชัดเจนของบางสิ่งบางอย่าง เป็นบทประพันธ์เพลงขนาดใหญ่ที่มีการบรรจุเนื้อร้องเข้าไปให้สื่อถึงความหมายของบทเพลงให้ความชัดเจนมากขึ้น

2.2 ทฤษฎี

2.2.1 ทฤษฎีการประสมวงดนตรีไทย UNIVERSITY

ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดนตรีไทยเข้ามาบทบาทในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและขับกล่อมเป็นสำคัญ จึงเริ่มมีทฤษฎีประสมวงดนตรีไทย ซึ่งเป็นหลักหนึ่งในการกำหนดรูปแบบหรือการจัดหมวดหมู่ของเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่การใช้งานที่รองรับกิจกรรมทางสังคมมนุษย์ ดังนั้นการจัดรูปแบบของการประสมวง จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนและตั้งศักยภาพของผู้ประพันธ์ออกมาได้อย่างมีสติปัญญา ดังที่มีนักวิชาการดนตรีไทยหลายท่านได้กล่าวถึงและอธิบายหลักการประสมวงไว้ดังต่อไปนี้

มนตรี ตราโมท ได้อธิบายหลักการผสมเครื่องดนตรีเข้าเป็นวงไว้ในหนังสือดุริยศาสตร์สรุปได้ว่าการผสมเครื่องดนตรีนั้นเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ย่อมมีความละเอียดอ่อนในตัว โดยเฉพาะ

ความละเอียดอ่อนในเรื่องของเสียงเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ที่มีทั้งเสียงทุ้มและเสียงแหลม รวมไปถึงการใช้องค์ความรู้ในด้านของความเหมาะสมในเครื่องดนตรี ว่าสิ่งไหนเข้ากัน สิ่งไหนไม่เข้ากัน ความว่า

ผู้คิดผสมเครื่องดนตรีจะต้องรู้ถึงคุณภาพของเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ว่ามีเสียงทุ้มเสียงแหลมอย่างไร มีเขตเสียงและความสูงต่ำระดับใด และเสียงไหนมีกังวานสั้นยาวอย่างไร ต้องคิดคำนวณดูว่าเมื่อสิ่งนี้กับสิ่งนั้นผสมกันเข้าแล้วจะบังเกิดผลอย่างไร เป็นศัตรูต่อกันหรือส่งเสริมซึ่งกันและกัน... ฉะนั้นการที่จะนำเครื่องดนตรีใดเข้ามาผสมเป็นวงเดียวกัน จะต้องระวังและลำดับเสียงของเครื่องดนตรีนั้น ๆ ให้ตรงกันด้วย จึงจะไปกันได้ ไม่ใช่เห็นว่าเป็นเครื่องดนตรีแล้วก็จะผสมกันได้ทุกอย่างไป เครื่องที่มีลำเสียงไม่ตรงกัน และนำเข้ามาบรรเลงร่วมกันนั้น หลานจงใช้หูให้ว่องไวต่อความรู้สึกลองฟังดูเถิด จะเห็นว่าขัดและเป็นศัตรูกันเพียงใด แต่ต้องฟังดูด้วยจิตวิญญาณอันสุขุมจริง ๆ เพราะขึ้นชื่อว่าศิลปะแล้ว ย่อมมีความละเอียดอยู่ในตัวทุกอย่าง (มนตรี ตราโมท, 2538, น.25)

สอดคล้องกับ สงบศึก ธรรมวิหาร ที่ได้อธิบายเรื่องการประสมวงดนตรีไทยสรุปได้ว่าการประสมวงดนตรีไทยเป็นกำเนิดรูปแบบของเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองกับจังหวะให้สามารถบรรเลงร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เหมาะสม รวมทั้งยังมีการเปรียบเทียบดนตรีที่เปรียบดังรสชาติอาหารเลิศรส เพราะด้วยความพิถีพิถันของเหล่าคีตกวีที่คิดและสังเคราะห์ปรับปรุงดนตรีให้กับยุคสมัยนั้น ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การประสมวง คือการนำเอาเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ทั้งฝ่ายดำเนินทำนองและจังหวะมาบรรเลงร่วมกันอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยคำนึงถึงหลักความเหมาะสมเพื่อให้เครื่องดนตรีทุกชนิดได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมภาคภูมิ (ไม่ก้าวท้าวซึ่งกันและกัน) ตลอดจนคำนึงถึงผลอันก่อให้เกิดความพวยพุ่งแห่งอารมณ์ ซึ่งได้แก่ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเสียงที่ดำเนินร่วมกันไปอย่างสนิทสนมกลมกลืนเป็นสำคัญ เพราะเสียงดนตรีนับเป็นอาหารชนิดหนึ่งซึ่งผ่านทวารหูเข้าสู่ระบบประสาทภายใน น้อมนำไปให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ชุ่มชื่น รื่นเริง สงบ เศร้าโศก หรือห้าวหาญศึกคักไปตามความหมายของ

เพลง คนตรีจึงเป็นเสมือนอาหารนารส การได้ฟังดนตรีที่ดีซึ่งมีความไพเราะทั้งเบื้องต้น ท่อนกลาง ตลอดจน ณ ท้ายที่สุดจึงเท่ากับได้กลิ่นอาหารอันโอชะรส เพราะเหตุนี้โบราณจารย์ท่านจึงพิถีพิถันในเรื่องการประสมวงเป็นอย่างยิ่ง โดยพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับสมัยหนึ่งความเหมาะสมอาจเป็นแบบหนึ่ง แต่อีกสมัยหนึ่งอาจเห็นว่าแบบนี้เหมาะกว่า ก็มีการถอดถอนหรือเพิ่มเติมหน้าที่เห็นควร ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้กับสถานที่และการนิยมเป็นข้อใหญ่ (สงบศึก ธรรมวิหาร, 2542, น.76)

ขณะที่ บุญธรรม ตราโมทได้จำแนกหลักการประสมวงดนตรีไทย มา 2 อย่าง ได้แก่ เครื่องสำหรับทำลำนำ และเครื่องดนตรีสำหรับบังคับจังหวะ ดังต่อไปนี้

1. เครื่องสำหรับทำลำนำ มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น เป็นผู้นำ เป็นผู้ทำความโหยหวน เป็นผู้หยอกล้อ เป็นผู้แทรกแซง
2. เครื่องดนตรีสำหรับบังคับจังหวะ มีไว้ให้เครื่องที่ทำลำนำดำเนินไปโดยพร้อมเพรียงกัน แต่ก็มีหน้าที่แตกต่างกัน คือ เดินจังหวะโดยตรงห่าง ๆ เดินจังหวะย่อยให้รู้จังหวะหนักเบา หลอกล้อในจังหวะ และควบคุมจังหวะใหญ่เป็นประโยชน์ควรระคตอน

ทั้งนี้มิได้บังคับว่าการผลมวงดนตรีวงหนึ่ง ๆ จะต้องครบทุกหน้าที่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของวงชนิดนั้น ๆ ว่าจะมีความต้องการเพียงไร นอกจากการวางหน้าที่ต่าง ๆ แล้ว การที่จะผลมวงดนตรีจะต้องพิจารณาถึงเสียงของเครื่องดนตรีนั้น ๆ อีกว่า ถ้าผสมกันเข้าแล้วจะมีความไพเราะกลมกลืนกันหรือไม่ ซึ่งสำคัญมากในการผลมวง เมื่อมีเสียงสูงก็ต้องมีเสียงต่ำ เมื่อมีเสียงแหลมก็ต้องมีเสียงนุ่มประกอบ เพื่อให้รับและตัดเสียงซึ่งกันและกัน

ก. ปี่พาทย์ (เครื่องใหญ่)

ปี่ใน	ผู้นำ เก็บบ้างโหยหวนบ้างตามทำนองเพลง (ลำนำ)
ปี่นอก	เก็บบ้างโหยหวนบ้าง ล้อๆ ไปกับปี่ในและทำนองเพลง

ระนาดเอก ผู้นำ เก็บแทรกแซงตามทำนองเพลง

ระนาดเอกเหล็ก (ถ้าทำด้วยทองเหลืองเรียกระนาดทอง)

เก็บแทรกแซงตามทำนองเพลง

ฆ้องวงใหญ่ เป็นหลักของพวกลำนำเดินเนื้อทำนอง

ฆ้องวงเล็ก เก็บแทรกแซงตามทำนองเพลง ละเอียดกว่า

ระนาด

ทุ้มไม้ หลอกล้อ ยั่วเย้า ไปกับพวกทำลำนำ

ทุ้มเหล็ก หลอกห่าง ๆ ไปกับลำนำ

ตะโพน ควบคุมจังหวะหน้าทับ เป็นผู้นำกลองทัด

สองหน้า ควบคุมจังหวะหน้าทับ (ใช้เวลาบรรเลงรับ
ร้อง บางทีก็ใช้กลองแขกแทน)

กลองทัด เดินตามจังหวะบ้างเดินตามไม้กลองประจำ
เพลงบ้าง

ฉิ่ง ควบคุมจังหวะย่อยแสดงจังหวะหนักเบา
ด้วย

ฉาบเล็ก หลอกล้อไปกับพวกประกอบจังหวะ

ฉาบใหญ่ ควบคุมจังหวะห่าง ๆ

โหม่ง ควบคุมจังหวะห่าง ๆ

ถ้าเรียกว่าปีพาทย์เครื่องคู่ก็ลดเหลือ ปีใน ระนาดเอก
ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ทุ้มไม้ ตะโพน สองหน้า กลองทัด ฉิ่ง ฉาบ
เล็ก ฉาบใหญ่ โหม่ง (บางทีก็มีปี่นอกด้วย)

ถ้าเรียกว่าปีพาทย์เครื่องห้า ก็ลดลง ปีใน ระนาดเอก ฆ้อง
วงใหญ่ ตะโพน สองหน้า กลองทัด ฉิ่ง ฉาบเล็ก (ฉาบใหญ่กับโหม่ง
บางทีก็มี บางทีก็ไม่มี) ส่วนหน้าที่คงเป็นไปตามเดิม

ข. เครื่องสาย

ซอด้วง ผู้นำ เป็นหลัก เก็บบ้างโหยหวนบ้างตาม
ลำนำ

จะเข้ เก็บแทรกแซงตามลำนำ

ขลุ่ยเพียงออ เก็บบ้าง โห่หวนบ้างตามลำนำ
 ขลุ่ยหลีบ เก็บบ้าง โห่หวนบ้างตามลำนำ ล้อ ๆ ไปกับ
 ขลุ่ยเพียงออและลำนำ

ซออู้ หลอกล้อ ยั่วเย้าไปกับพวกทำลำนำ
 โทณ รำมะนา ควบคุมจังหวะหน้าทับ (บางทีก็ใช้กลอง
 แยกแทน)

ฉิ่ง ควบคุมจังหวะและแสดงจังหวะหนักเบาด้วย
 ฉาบเล็ก หลอกล้อไปกับพวกประกอบจังหวะ
 สมัยนี้มีผู้เอาไวโอลินกับซิมเข้าผสมในวงเครื่องสายนี้อีก
 ไวโอลินก็มีหน้าที่คล้ายซอด้วงนั่นเอง แต่มีใช้ผู้นำวง ส่วนซิมก็มี
 หน้าที่ทั้งเก็บแทรกแซงและหลอกล้อไปในตัวด้วย

มีอีกชนิดหนึ่งเอาปี่ชวาเข้าผสม เรียกว่าเครื่องสายปี่ชวา
 หน้าที่ของปี่ชวาก็แทนซอด้วงทีเดียว ในวงเครื่องสายปี่ชวา
 เครื่องกำกับจังหวะหน้าทับใช้กลองแยกแทนโทณ รำมะนา และ
 โดยมากขลุ่ยเพียงออไม่ใช่ ใช้แต่ขลุ่ยหลีบ

ค. มโหรี (เครื่องใหญ่)

ระนาดเอก เล็กกว่าระนาดเอกของปี่พาทย์ หน้าที่
 เช่นเดียวกัน

ระนาดทอง เล็กกว่าระนาดเหล็กของปี่พาทย์ หน้าที่
 เช่นเดียวกัน

ฆ้องกลาง หน้าที่เหมือนฆ้องวงใหญ่ปี่พาทย์ แต่ถึกว่า
 นิดหน่อย

ฆ้องเล็ก เล็กกว่าฆ้องวงเล็กปี่พาทย์ หน้าที่
 เช่นเดียวกัน

ท่มไม้ เล็กกว่าของปี่พาทย์ หน้าที่เช่นเดียวกัน

ท่มเหล็ก เล็กกว่าของปี่พาทย์ หน้าที่เช่นเดียวกัน

ซอสามสาย คลอเสียงคนร้อง โห่หวนไปตามลำนำ
 บางทีก็เก็บบ้าง

ซอด้วง	หน้าที่เช่นเดียวกับวงเครื่องสาย		
จะเข้	”	”	”
ขลุ่ยเพียงออ	”	”	”
ขลุ่ยหลีบ	”	”	”
ซออู้	”	”	”
โหม่ง รำมะนา	”	”	”
ฉิ่ง	”	”	”
ฉาบเล็ก	”	”	”

ถ้าเรียกว่า เครื่องคู่ ก็ลดขนาดทองหุ้มเหล็กออก

ถ้าเรียกว่า เครื่องเล็ก ก็ลดฆ้องเล็กกับฆ้องกลางออก (บางทีก็ลดหุ้มไม้ออกเสียด้วย) (บุญธรรม ตราโมท, 2540, น.18-20)

สังกัด ภูเขาทอง ได้จำแนกวงดนตรีไทยตามความเหมาะสมไว้ 3 แบบ ได้แก่ วงมาตรฐาน วงเฉพาะ และวงพื้นเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วงดนตรีไทยอาจจำแนกไปตามความเหมาะสมของการบรรเลงเป็น 3 แนวดังนี้

1. วงมาตรฐาน
2. วงเฉพาะกาล
3. วงพื้นเมือง

ถึงแม้ว่าจะแยกวงออกเป็น 3 แบบ แต่ทุกแบบเราถือว่ามีความสำคัญเท่ากัน เพียงแต่ขอบข่ายของการบรรเลงเท่านั้น

1. วงมาตรฐานในที่นี้ หมายถึง วงดนตรีไทยที่นิยมใช้บรรเลงเพลงไทยเดิม และถือว่าเป็นวงประจำชาติที่คนไทยทุกคนควรรู้จัก อันการศึกษาเกี่ยวกับวงดนตรีไทยในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็มักจะเน้นหนักในวงมาตรฐานที่กล่าว

วงมาตรฐานจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ วงปี่พาทย์ วงมโหรีและวงเครื่องสาย ที่จริงวงทั้ง 3 ประเภทนี้ก็ล้วนวงพื้นเมืองชนิด

หนึ่ง เพียงแต่เรากำหนดให้เป็นวงหลักของชาติ จนถือว่าเป็นตัวแทน
ของชาติที่ทุก ๆ คนจะต้องรับรู้...

2. วงเฉพาะกาล หมายถึง วงดนตรีที่ใช้เฉพาะในกิจกรรม
อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะหรือใช้จำเพาะพิธีกรรม หรือการแสดงที่
กำหนดเจาะจงลงไป ว่าต้องให้จำเพาะในสิ่งนั้น ๆ โดยได้กำหนด
เครื่องมือและวิธีการบรรเลงเอาไว้ วงดนตรีประเภทนี้มีคีย์แปรรหลาย
ด้วงมาตรฐาน บางแบบกำลังจะสูญไปก็มี...

3. วงพื้นเมือง จัดเป็นวงดนตรีประจำถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพ
ของเครื่องดนตรีและกฎเกณฑ์ทางดนตรีตามถิ่นนั้น ๆ ไม่ค่อยจะ
กำหนดหลักเกณฑ์ตายตัว เพียงแต่กำหนดเครื่องดนตรีหลัก อันเป็น
สัญลักษณ์ของถิ่นนั้น ๆ เอาไว้ หากนำไปใช้ประกอบการแสดงต่าง ๆ
ก็ต้องจัดสภาพของเครื่องดนตรีให้เหมาะกับการแสดงนั้น ๆ ด้วย

(สังต์ ภูเขาทอง, 2532, น.225-226, 247, 256)

เมื่อพิจารณาถึงวงเครื่องสายไทย อนุমানได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่เริ่มมี
ซอด้วง ซออู้ และจะเข้ นำมาบรรเลงร่วมกันเพื่อความสนุกสนาน จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มี
การจัดรูปแบบวงเครื่องสายขึ้น จนเกิดความน่าสนใจของวงดนตรีประเภทนี้ที่เปิดกว้างสำหรับ
การบรรจุเครื่องดนตรีต่างประเภทเข้าบรรเลงในวงด้วยกัน เกิดเป็นวงเครื่องสายผสม ดังข้อความที่
ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ได้อธิบายวิวัฒนาการของวงเครื่องสายไทยไว้ว่า

วงเครื่องสาย คือวงที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่มีเครื่องสายเป็น
ประธาน มีเครื่องตีและเครื่องเป่าเป็นเครื่องประกอบ เครื่องดนตรีประเภทมี
สายที่ใช้ดีดหรือสีเป็นเสียงนั้น ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ และจะเข้ นัยว่าไทยเรามี
เล่นกันมาแต่สมัยอยุธยาแล้ว แต่ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าการผสมวงกัน
ลักษณะใด หรือเพียงต่างคนต่างเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินของตน...
ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการคิดผสมวงเครื่องสาย
เล่นกัน โดยนำซอด้วง ซออู้ จะเข้ และปี่อ้อเข้ามาผสมวงเล่นกัน ต่อมาได้คิด
เอา “เครื่องกลองแขก” ประสมเข้าไปในวงเครื่องสายด้วย เรียกว่า วงกลอง
แขกเครื่องใหญ่ ภายหลังได้แยกเอาปี่ชวาและกลองแขกออก นำโทนรำมะนา

และขลุ่ยเพียงออเข้าบรรเลงแทน เกิดเป็นวงเครื่องสายไทยขึ้น ดังจะได้แสดง
ลักษณะของวงเครื่องสายแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

วงเครื่องสายไทย มีการแบ่งขนาดวงออกเป็น 2 ขนาดคือ

ก. วงเครื่องสายวงเล็ก (เครื่องเดี่ยว) มีเครื่องดนตรีคือ ซอด้วง ซอ
อู้ จะเข้ ขลุ่ยเพียงออ โทนร่ำมะนา ฉิ่ง (อาจจะเพิ่มฉาบ โหม่ง ได้)

ข. วงเครื่องสายเครื่องคู่ คือวงเครื่องสายวงเล็กที่เพิ่มเครื่องดนตรี
ประเภททำทำนองให้เป็นคู่ ได้แก่ ซอด้วง 2 คัน ซออู้ 2 คัน จะเข้ 2 ตัว เพิ่ม
ขลุ่ยหลีบให้คู่กับขลุ่ยเพียงออ โทนร่ำมะนา ฉิ่ง (ฉาบ โหม่ง)

วงเครื่องสายประสม เกิดจากการนำเครื่องดนตรีต่างชาติเข้ามา
ประสมกับวงเครื่องสายไทย และเรียกชื่อตามเครื่องดนตรีที่นำมาประสม เช่น
นำเปียโนมาประสมเรียกว่า วงเครื่องสายผสมเปียโน เป็นต้น

วงเครื่องสายประสมมีหลักเกณฑ์ในการประสมวงคือ หากนำ
เครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาประสมให้ตัดจะเข้ ออก เนื่องจากจะเข้ไม่สามารถ
ปรับเสียงได้อย่างซอหรือขลุ่ย ซึ่งอาจใช้ลมช่วงบังคับเสียงได้ เมื่อบรรเลง
ร่วมกับดนตรีตะวันตกซึ่งมีครึ่งเสียง ทำให้เสียงไม่กลมกลืนกัน แต่หากเป็น
การประสมกับเครื่องดนตรีของไทย เช่น เครื่องสายประสมระนาดทอง หรือ
เครื่องสายผสมซอสามสาย ก็ยังคงบรรเลงร่วมกันได้

วงเครื่องสายปี่ชวา ประกอบด้วยเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่นเดียวกับ
วงเครื่องสายไทย แต่ใช้กลองแขกตีแทนโทนร่ำมะนา และใช้ปี่ชวาแทนขลุ่ย
แต่ปัจจุบันมีทั้งปี่ชวาและขลุ่ยบรรเลงควบคู่กัน (ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, 2546,
น.106)

เมื่อพิจารณาถึงการประสมวงเครื่องสาย ที่มีรูปแบบการบรรเลงที่ยืดหยุ่น และเปิดโอกาส
ให้นักดนตรีในกลุ่มเครื่องดนตรีนอกวัฒนธรรมสามารถสร้างทางบรรเลงได้ตามศักยภาพ ได้มี
การบรรจุเครื่องดนตรีเข้ามาผสมเพื่อให้ความหลากหลายเกิดขึ้น เรียกว่าวงเครื่องสายผสม ไม่ว่าจะ
เป็นการนำขิมเข้ามาบรรเลงในวง หรือเครื่องดนตรีพื้นบ้านอย่างแคน และเครื่องดนตรีตะวันตกอย่าง
ออร์แกนและไวโอลิน ดังที่เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี ได้กล่าวไว้ว่า

วงเครื่องสายผสม เป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่สังกัดในวงเครื่องสายไทยทุกประเภท เพียงแต่นำเอาเครื่องดนตรีที่อยู่ นอกเหนือจากวงเครื่องสายไทยมาผสม เช่น ไวโอลิน ออร์แกน ขิม และแคน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เครื่องดนตรีที่นำมาผสมนั้นต้องคำนึงถึงคุณลักษณะของเสียงด้วยว่ามีความกลมกลืนมากน้อยเพียงใด เมื่อนำมารวมกันแล้วจะเรียกชื่อตามเครื่องดนตรีที่นำมาผสม เช่น ถ้านำขิมมาบรรเลงร่วมจะเรียกว่า วงเครื่องสายผสมขิม ถ้าหากนำออร์แกนมาบรรเลงร่วมก็เรียกว่า วงเครื่องสายผสมออร์แกน เช่นนี้เป็นต้น สำหรับโอกาสในการบรรเลงนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับวงเครื่องสายทุกประการ (เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี, 2542, น.63)

นอกจากนี้การประสมของวงประเภทเครื่องสายไทยยังปรากฏการบรรจเครื่องดนตรีตะวันตกอย่างเปียโน เข้าไปบรรเลงในวงเครื่องสาย ภายใต้ชื่อวงนารีศรีสุมิตร วงผู้หญิงล้วนในรัชกาลที่ 6 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการบรรเลงประสมกับเปียโนเป็นคนแรก จนได้มีการบันทึกเสียงเป็นครั้งแรก ดังพูนพิศ อมาตยกุล ได้อธิบายว่า

พระสุจริตสุตดา พระสนมเอกในรัชกาลที่ 6 (นามเดิมว่าเป็รื่องสุจริตกุล) มีวงเครื่องสายไทยบรรเลงประสมกับเปียโนเป็นคนแรก เรียกชื่อวงดนตรีนี้ว่า “นารีศรีสุมิตร” เป็นวงดนตรีหญิงล้วน...คุณสุมิตรา สุจริตกุล เป็นผู้เล่นเปียโน ต่อมาได้อัดเสียงออกขายชุดหนึ่ง เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ล้วน ๆ อาทิเช่น เพลงในเรื่องวิวาห์พระสมุทร ตั้งแต่เริ่มต้น เพลงมอญโยนดาบ คลื่นกระทบฝั่ง บังใบ แยกสาหร่าย มอญดูดาว สามแล้ว และ เพลงสุตาสวรรค์ เถา ที่คุณพระสุจริตกุลเป็นผู้แต่งทำนองเอง เป็นต้น...มีวงดนตรีเครื่องสายผสมเปียโนมากมายหลายวง อาทิเช่น คณะต้องจิต คณะบางขุนพรหมใต้ คณะมิตรบรรเลง คณะปียมิตร เป็นต้น (พูนพิศ อมาตยกุล, 2524, น.104-105)

เมื่อพิจารณาการประสมวงของวงเครื่องสายผสม เป็นวงดนตรีไทยที่เปิดกว้างในเรื่องของการจัดบรรจเครื่องดนตรีเพื่อให้เกิดสุนทรีรสในรูปแบบตามความต้องการของผู้ประพันธ์ วงเครื่องสายผสมเป็นตัวแทนแนวคิดของดนตรีที่เน้นการแสดงออกในเรื่องความสุนทรี

ความกลมกลืนและการใช้เสียงของเครื่องดนตรีต่างชาติที่ให้คุณลักษณะเสียงแปลกใหม่ ในเป็นการผสมวงที่มีความแตกต่างจากแบบแผนการบรรเลงดนตรีไทยแต่ยังคงอยู่ในหลักเกณฑ์การประสมวงเครื่องสายประสมเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้อาจต้องขึ้นอยู่กับวาระโอกาสในการแสดงนั้น ๆ การที่เราจะมีการประสมวงต้องเรียนรู้ในเรื่องของธรรมชาติของเสียงเครื่องขึ้นนั้นก่อน ถึงสามารถนำมาประสมกับวงเครื่องสายได้อย่างมีชั้นเชิง

จากการอภิปรายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การประสมวงดนตรีไทย เป็นการนำเอาเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมาบรรเลงร่วมกัน โดยพิจารณาตามเสียงของเครื่องดนตรี มี 2 องค์ประกอบหลัก คือ เครื่องดนตรีดำเนินทำนอง และเครื่องดนตรีกำกับจังหวะ โดยนำทั้ง 2 มาประกอบเข้ากันเป็นวงดนตรี และลักษณะการประสมรูปแบบวงดนตรีไทย สามารถจัดรูปแบบการประสมวงได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วงปี่พาทย์ วงมโหรี และวงเครื่องสาย ซึ่งหลักการประสมวงในแต่ละประเภทต้องคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นให้รองรับกับลักษณะกิจกรรมในสังคมต่อไป จวบถึงปัจจุบันที่มีการแตกหน่อต่อยอดจนเกิดการประสมวงใหม่ ๆ โดยเฉพาะวงเครื่องผสม เป็นวงดนตรีไทยที่สะท้อนความลุ่มลึกทางความคิดและองค์ความรู้ที่กล้าลองสิ่งใหม่โดยการไม่จำกัดเครื่องดนตรีต่างชนิดต่างชาติพันธุ์ ที่เข้ามามีบทบาท แต่ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมและจารีตประเพณีต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดการประสมวงดนตรีที่ประกอบด้วยวงเครื่องสายและเครื่องดนตรีตะวันตก เพื่อให้สอดคล้องกับบรรณารักษ์และนำเสนอมากขึ้น เป็นปรากฏการณ์เปลี่ยนผ่านงานดนตรีไทย ซึ่งเป็นวงดนตรีไทยร่วมสมัยประเภทหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงการก้าวข้ามหมโนทัศน์วงเครื่องสายในอดีต และแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวระหว่างดนตรีไทยกับดนตรีนอกวัฒนธรรม รวมถึงสะท้อนความเป็นดนตรีร่วมสมัย ทั้งในด้านแนวคิดหลักการบรรเลงที่เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับและการแลกเปลี่ยนค่านิยมและกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามาเป็นกำลังในการขับเคลื่อนพลังในการสร้างสรรค์ให้ดำเนินต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาในเรื่องของอัตลักษณ์ของเครื่องดนตรีอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความกลมกลืน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง และเครื่องกำกับจังหวะ เพื่อให้เรื่องราวของแม่อยู่หัวของแผ่นดิน ได้แสดงออกผ่านศักยภาพทางดนตรีและวัฒนธรรมของผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจนมากที่สุด

2.2.2 ทฤษฎีการประพันธ์เพลงไทย

การประพันธ์ไทย ถือเป็นศาสตร์ทางเสียงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นด้วยหลักการ โครงสร้าง และองค์ประกอบทางดนตรีที่ผู้ประพันธ์เป็นผู้กำหนด ประกอบกับกลวิธีเฉพาะสำหรับการประพันธ์ซึ่งผู้ประพันธ์ต้องได้รับการเรียนรู้จากทฤษฎีดนตรีหลายด้าน และได้ฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับทักษะพื้นฐานด้านการปฏิบัติดนตรี เพื่อให้ผู้ประพันธ์สามารถพัฒนาชิ้นงานได้อย่างเต็ม ศักยภาพ การศึกษาทักษะพื้นฐานสำหรับการสร้างสรรค์ทางดนตรีได้มีการจัดหลักสูตรการเรียน การสอนขึ้นสำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัย ทั้งในและนอกระบบอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ ยังถือได้ว่าทักษะด้าน การประพันธ์ดนตรีและการสร้างสรรค์ทางดนตรี เป็นทักษะการปฏิบัติขั้นสูงในด้านการปฏิบัติดนตรี อีกทั้งประโยชน์ที่ได้รับการสร้างสรรค์หรือการทดลองทางดนตรีนี้ จะนำไปสู่การพัฒนาและ ต่อ ยอดผลงานชิ้นใหม่ ๆ ได้อย่างหลากหลาย และยังเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญสำหรับ กิจกรรมทางสังคม ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา ศักยภาพของมนุษย์ ต่อ ยอดไปสู่การพัฒนาใน แต่ละระดับอย่างกว้างขวางต่อไป ทั้งการพัฒนา กลุ่มคนและการพัฒนาชาติ

สำหรับการประพันธ์เพลงไทยให้สมบูรณ์ครบทุกองค์ประกอบ ผู้ประพันธ์จะต้องมี เครื่องมือหรือหลักการ ซึ่ง พิชิต ชัยเสรี ได้รวบรวมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประพันธ์เพลงจำนวน 10 วิธี เป็นการอธิบายรูปแบบลักษณะทำนองที่ปรากฏในดนตรีไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้าพเจ้ารวบรวมอุปกรณ์ตามวิธีแห่งชาติไทยที่ใช้ในการประพันธ์ เพลงไทยได้ 10 ประการ ช้านานไปเบื้องหน้าก็อาจจะมีการค้นพบเพิ่มเติมอีก เป็นแน่แท้ที่มีประสบการณ์ปรากฏดังนี้

1. การยี่ดยุบ
2. การลื้อ-ซัด-เหลื่อม
3. การกรอ
4. การโยน
5. เที้ยวกลับ-ทางเปลี่ยน
6. การเปลี่ยนบันไดเสียง
7. การใช้กระสวนจิ้งหะ
8. สำเนียง
9. อัดลักษณะเข้าแบบ
10. ลักษณะเดี่ยว (พิชิต ชัยเสรี, 2556, น.6)

จะเห็นได้ว่า อุปกรณ์ในการประพันธ์เพลงนั้นสำคัญ จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบลักษณะทำนอง เพื่อให้ผู้ประพันธ์สามารถเลือกนำไปใช้เพื่อสร้างสรรค์งานได้อย่างถูกต้อง ร่วมกับองค์ความรู้รอบด้านทางดนตรีไทยทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติ

มนตรี ตราโมท ได้อธิบายหลักการสร้างทำนองและความสำคัญในการประพันธ์เพลงไทยว่า จังหวะหน้าทับ ลุกตก และสำเนียง มีความสำคัญในการประพันธ์เพลงไทยอย่างมาก ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

ขั้นแรกของการแต่งควรจะต้องกำหนดกวีขึ้นหรือขยายส่วนออก แต่มิใช่ขยายออกไปโดยมิได้แต่ง คำว่าแต่ง จะต้องใช้ความคิด สติปัญญา ประกอบด้วยความรู้ ประดิษฐ์เรียบเรียงให้ไพเราะและถูกต้องตามหลักเกณฑ์ สิ่งสำคัญของการแต่งเพลงไทยคือ

1. จะต้องรู้ว่าเพลงที่ต้องการจะแต่งนั้นมีกี่จังหวะหน้าทับ (หมายถึงจังหวะหน้าทับ)
2. เสียงสุดท้ายที่ตกปลายจังหวะนั้นเป็นเสียงอะไรบ้าง
3. ทำนองเพลงตอนนั้น ๆ ดำเนินอย่างไร มีสำเนียงอะไร (มนตรี ตราโมท, 2538, น.43)

จะเห็นได้ว่า การประพันธ์เพลงนั้นจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบลักษณะทำนอง ประกอบกับองค์ความรู้รอบด้านทางดนตรีไทยทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติ ดังที่ มนตรี ตราโมท อธิบายขั้นตอนการฝึกหัดขยายเพลงว่ามี 3 ขั้นตอนใหญ่ สามารถแบ่งได้ 3 วิธี คือ 1.) การขยายทำนองเพลงเดิม 1 เท่าตัว 2.) การแทรกแซงทำนอง 3.) การเกลกล้านวนทำนอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขยายทำนองเพลงเดิมให้ยาวออกไป 1 เท่าตัว ดังสมมุติไว้ว่า หลานจะแต่งเพลง 2 ชั้น ประเภทปรบไก่ขึ้นเป็น 3 ชั้น ก็จึงขยายทำนองเพลงแต่ละจังหวะซึ่งมีความยาวจังหวะละ 4 ห้อง ของโน้ตสากลจังหวะ 2/4 ให้เป็นจังหวะละ 8 ห้อง และควรค่อย ๆ ทำไปที่ละจังหวะ ๆ
2. แทรกแซงทำนองซึ่งขยายแล้วนั้นให้ถี่ตามสมควร เพื่อให้ทำนองที่ขยายแล้วนั้นกะทัดรัด ไม่โตงเตงด้วยส่วนขยายและทำไปที่ละจังหวะ ๆ เช่นเดียวกันจนจบเพลง

3. เวลาสำนวนทำนองที่แทรกแซงไว้แล้วนั้นให้มีสัมผัสสนิทสนม มีท่วงทีไพเราะสมส่วนทั้งการขึ้นและลงจบ พินิจพิเคราะห์ว่าทำนองตอนใด ควรจะเป็นทำนองพื้น ๆ มีลูกล้อลูกขัดหรือถ้อยท่ามีเม็ดพรายอย่างไรบ้าง ก็คิดประดิษฐ์แทรกใส่ไปตามที่เห็นสมควร (มนตรี ตราโมท, 2538, น.45-46)

จากวิธีการฝีกยึดหรือขยายจากเพลงเดิมของมนตรี ตราโมท มักพบในการประพันธ์เพลงไทยในการขยายจากอัตราสองชั้นให้กลายเป็นอัตราสามชั้น แล้วพิจารณาลูกตกของจังหวะทั้ง 4 ห้อง ให้กลายเป็น 8 ห้อง แล้วจึงประดิษฐ์โน้ตลงไปในห้องต่าง ๆ ให้ครบทุกห้อง โดยผ่านทักษะและกลวิธีความคิดของผู้ประพันธ์จนเกิดความไพเราะ

การขยายทำนองเพลงอัตราสองชั้นเป็นอัตราสามชั้น

| --- | --- | --- 1 | --- | --- | --- 2 | (ลูกตกของเสียงอัตราสองชั้น)

| --- | --- | --- 3 | --- | --- | --- 4 | (ลูกตกของเสียงอัตราสองชั้น)

| --- | --- | --- | --- | --- | --- 1 | (ลูกตกของเสียงอัตราสามชั้น)

| --- | --- | --- | --- | --- | --- 2 | (ลูกตกของเสียงอัตราสามชั้น)

| --- | --- | --- | --- | --- | --- 3 | (ลูกตกของเสียงอัตราสามชั้น)

| --- | --- | --- | --- | --- | --- 4 | (ลูกตกของเสียงอัตราสามชั้น)

จะเห็นได้ว่าการประพันธ์เพลงไทยที่กล่าวข้างต้น เปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์ได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ดังพันโทเสนาะ หลวงสุนทร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้อธิบายวิธีการประพันธ์เพลงไทยไว้ในเอกสารประกอบการสอนเรื่องหลักการประพันธ์เพลงไทย ในเรื่องของการฝึกแต่งเพลงประเภทห้องอิสระ การใช้ทำนองเพลงเก่ามายืดขยายหรือตัดทอนเสียงตกทำนอง ดังข้อความที่ว่า

1. ฝีกหัดแต่งเพลงประเภทห้องอิสระ หมายถึง เราจะใช้มือห้องอิสระเพื่อฝีกหัดแต่งเพลงในระยะแรก มือห้องประเภทนี้จะดำเนินทำนองไปเรื่อย ๆ แบบเพลงสาธการ เพลงเรื่อง ถ้าเป็นเพลงเถา ได้แก่ประเภทเพลงสุดสงวน เพลงนางครวญ เพลงแขกประเทศ เป็นต้น

2. ทำนองเพลงหลักที่ใช้แต่ง ส่วนใหญ่เขาจะใช้ทำนองเพลงเก่านำมายืดขยายและตัดทอนทำนองเพลง

- การตัดทอนทำนองเพลงลง เพลงที่ใช้จะเป็นหลักการตัดทอน จะใช้เพลงอัตรา 3 ชั้น นำมาตัดลงเป็นเพลงทำนอง 2 ชั้น หรือเอาทำนองเพลง 2 ชั้นมาตัดทอนลงเป็นอัตราชั้นเดียว การตัดทำนองลงก็เท่ากับลดลงครึ่งหนึ่งจากทำนองหลัก

- การยืดขยายทำนอง เขาจะใช้ทำนองเพลงชั้นเดียวเป็นหลักในการยืดขยายชั้น เป็นทำนอง 2 ชั้น หรือใช้เพลงสองชั้นเป็นหลัก สำหรับยืดขยายทำนองเพลงชั้นเป็น 3 ชั้น การยืดขยายนี้ถือเป็นการเพิ่มอัตราจังหวะและทำนองขึ้นไปอีกเท่าตัวจากทำนองหลัก

3. เสียงตกทำนองเพลง ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นหลักสำคัญในการแต่งเพลงไทยทั้งจากเพลงเก่าและเพลงที่แต่งในสมัยปัจจุบันที่ยังยึดหลักการนี้อยู่ ที่ว่ามีความสำคัญ เพราะเสียงตกทำนองเพลงจะไม่ทำให้เพลงที่ยืดขยายหรือตัดทอนลงจากทำนองเพลงหลักผิดแนวทางหรือผิดจากสำเนียงเดิม หรืออาจเป็นคนละเพลง โดยเสียงตกทำนองเพลงจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน (เสนาะ หลวงสุนทร, 2556, น.26-27)

บุษกร สำโรงทอง ได้อธิบายวิธีการประพันธ์เพลงไว้ในงานบทประพันธ์เพลงมิตรภาพไทย-นอเวย์ สามารถสร้างวิธีการประพันธ์เพลงซึ่งแบ่งได้เป็น 3 วิธี คือ การประพันธ์โดยการขยาย การประพันธ์โดยการตัดทอนทำนอง และการประพันธ์โดยสร้างทำนองขึ้นใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการประพันธ์เพลงสามารถแบ่งได้เป็น 3 วิธี คือ

1. การประพันธ์โดยใช้เพลงที่มีอยู่เดิมนำมาขยายอัตราขึ้น

ตัวอย่างเช่น

ก 1 - 1 - 2 | 1 - 3 - 4 | (เนื้อทำนองเดิม)

ก 1 | 1 - - - 1 | - - - 2 | - - - 3 | - - - 4 | (เนื้อทำนองที่ขยายแล้ว)

จะเห็นได้ว่าทำนองนี้ยาวเป็น 2 เท่าของทำนองแรก

ก 2 1 - 2 3 1 | 2 3 2 3 | 2 1 2 3 | 1 2 3 4 | (ทำนองที่ตกแต่งเพิ่มเติม) ทำนองใน ก 2 ได้ถูกเพิ่มเสียงต่าง ๆ เข้าตกแต่งทำนอง ก 1

การประพันธ์ลักษณะขยายออกนี้ ผู้ประพันธ์สามารถสร้างทำนองใหม่ตามที่ตนคิดขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องคงไว้ซึ่งเสียงหลักในทำนองเดิม 1, 2, 3, 4 ให้มากที่สุด แต่บางครั้งอนุโลมให้ไม่ต้องใช้ทุกเสียง ถ้าฟังแล้วยังมีเค้าหลักเดิมอยู่บ้าง

2. การแต่งโดยการตัดทำนองหลักให้เหลือเพียงความยาวครึ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีจะเป็นทางตรงกันข้ามกับการแต่งเพลงแบบแรก

ข | 1 2 3 1 | 2 3 2 3 | 2 1 2 3 | 1 2 3 4 | (เนื้อทำนองเดิม)

ข 1 | - 1 - 2 | 1 3 - 4 | (ทำนองที่ตัดทอนแล้ว)

3. การแต่งโดยคิดประดิษฐ์ทำนองขึ้นใหม่

การประพันธ์ในลักษณะนี้ให้ความอิสระในการสร้างสรรค์เพลงแก่ผู้ประพันธ์มากกว่า 2 วิธีดังกล่าวข้างต้น เพราะผู้ประพันธ์ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงเสียงสำคัญที่ต้องรักษา แต่ทั้งนี้การประพันธ์แบบใดก็ตาม ย่อมต้องอยู่ภายใต้กรอบลักษณะและปฏิบัติตามแบบแผนการประพันธ์เพลงไทย เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ไทยให้คงอยู่ในผลงานนั้น ๆ (บุษกร สำโรงทอง, 2546, น.1)

สิริชัยชาญ พักจำรูญ ได้อธิบายหลักการประพันธ์เพลง สามารถแบ่งออกเป็น 4 วิธี ไว้ในหนังสือชุดดุริยางคศิลป์ไทย โดยอรรวรรณ บรรจงศิลป์และคณะ ความว่า

1. ยืดหรือขยายจากเพลงเดิม วิธีนี้ผู้แต่งจะใช้ทำนองเพลงของเดิมซึ่งมักจะเป็นเพลงอัตราสองชั้นเป็นหลัก แล้วนำมาแต่งทำนองขยายขึ้นเท่าหนึ่งกลายเป็นสามชั้น

2. ตัดทอนจากเพลงเดิม วิธีนี้ใช้หลักการเดียวกับวิธีที่หนึ่ง แต่เปลี่ยนจากการขยายเป็นตัดทอนลงมา จากเพลงอัตราสองชั้นเป็นเพลงอัตราชั้นเดียว

3. แต่งทำนองขึ้นใหม่โดยอาศัยเพลงเดิม โดยนำทำนองเพลงสร้อยเพลง 2 ชั้น มาเป็นแนวทางการแต่งทำนองขึ้นใหม่ เรียกอีกอย่างหนึ่ง

ว่าหรือการดัดแปลงทำนองเพลงให้เปลี่ยนไป อาจทำเป็นสำเนียงภาษาต่าง ๆ ก็ได้

4. แต่งโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่ง วิธีนี้ผู้แต่งจะเริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลในการสร้างรูปแบบจังหวะและแนวทางเพลงที่จะแต่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

- คิดจากจังหวะและลีลาท่าเดินท่าวิ่งของสัตว์บางชนิด ซึ่งอาจทำให้มีเพลงที่สนุกสนานเร้าใจผู้ฟัง และสามารถนำไปใช้ในการแสดงได้ด้วย

- คิดจากสภาพแวดล้อม ประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย และแต่งทำนองจังหวะเพลงให้มีลักษณะคล้ายตามสมัยนั้น ๆ

- คิดจากเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ รวมทั้งรัชสมัย พระราชพิธี โดยพยายามแต่งให้มีจังหวะ ทำนอง คำร้อง เป็นไปตามเหตุการณ์สำคัญครั้งนั้น ๆ (อรรรรณ บรจศิลป์และคณะ, 2546, น.195-203)

นอกจากนี้ สิริชัยชาญ พักจำรูญได้ให้ข้อมูลวิวัฒนาการของการประพันธ์เพลงอีกรูปแบบหนึ่งในหนังสือชุดดุริยางคศิลป์ไทย คือ การที่ผู้ประพันธ์ใช้วิธีที่ 4 ผสมผสานกับเพลงไทยสากล โดยเฉพาะเพลงพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรซึ่งได้มีการนำมาแต่งเป็นทำนองเพลงไทยประเภทเพลงโหมโรง เพื่อถวายเป็นราชสักการะเนื่องในโอกาสที่มีพระชนมายุครบ 60 พรรษา และรัชมิ่งคลาภิเษก ตัวอย่างของการแต่งเพลงในรูปแบบนี้คือเพลงโหมโรงมหาราชของ มนตรี ตราโมท

จะเห็นว่าหลักการประพันธ์เพลงไทยที่กล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องกันในเรื่องของการประพันธ์โดยใช้เพลงที่มีอยู่เดิมนำมายืดขยายเพิ่มอัตราจังหวะและทำนองขึ้นไปอีกเท่าตัวจากทำนองหลัก หรือการดัดทอนทำนองลงครึ่งหนึ่งจากทำนองหลัก การประดิษฐ์ทำนองขึ้นใหม่เพื่อผสมผสานกับเพลงไทยสากล ต้องอาศัยความเข้าใจและความสามารถสร้างสรรค์ถึงจะเป็นบทประพันธ์ที่ได้รับการยอมรับ ทั้งนี้ยังต้องยึดหลักการและเครื่องมือในการประพันธ์ทั้งเสียงตกของทำนองเพลง สำเนียง และจังหวะหน้าทับเป็นหัวใจสำคัญในการประพันธ์เพลงไทย

การใช้กลุ่มเสียงหรือระดับเสียงเพื่อประพันธ์เพลงไทยเป็นหลักสำคัญในบทประพันธ์ รวมไปถึงเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของทำนองหลักทั้งหมดในการสร้างบทประพันธ์ โดยมานพ วิสุทธิแพทย์ ได้อธิบายเรื่องการใช้กลุ่มของดนตรีไทยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การประพันธ์เพลงไทยนั้นจำเป็นต้องเข้าใจหลักการและลักษณะ บางอย่างของดนตรีไทย เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่การประพันธ์เพลง โดยหลักการประพันธ์เพลงมีดังนี้

1. บันไดเสียงของคนตรี คือ บันไดเสียงซึ่งเป็นโครงสร้างของเสียง สำคัญหรือเสียงหลัก 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา และเสียงรอง 2 เสียง คือ ฟา ที เสียงแต่ละเสียงจากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 7 มีความห่างกันของระดับเสียง เท่ากัน เสียงที่สูงขึ้นต่อจากขั้นที่ 7 นั้นเป็นเสียงเดียวกับขั้นที่ 1 แต่มีระยะ เสียงสูงกว่าคู่ 8

2. บันไดเสียงดนตรีไทย กำหนดให้สอดคล้องกับหลักการของคนตรี ไทยในเรื่อง “ทาง” การกำหนดโน้ตดังกล่าวกำหนดตามลักษณะของวง ซึ่งในปัจจุบันมีลักษณะวงที่นิยมบรรเลงอยู่ 2 อย่างคือ การกำหนดโน้ตในวงปี่ พาทย์ และการกำหนดโน้ตเครื่องดนตรีในวงมโหรีและวงเครื่องสาย

3. วรรคเพลง คือการแบ่งทำนองเพลงออกเป็นช่วง โดยที่ทำนอง เพลงแต่ละช่วงที่มีความหมายสมบูรณ์ ในที่นี้วรรคเพลงมีความยาวเท่ากับ 4 จังหวะเคาะ หรือเท่ากับห้องโน้ตไทย ทั้งนี้ยึดหลักเกณฑ์จากการบรรเลงเพลง ไทยประเภททางพื้น หรือเพลงที่บรรเลง “เก็บ” เครื่องดนตรีที่ทำทำนองได้ จะบรรเลงโน้ตเสียงเดียวกันทุก ๆ 4 ห้องเพลง เมื่อบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตที่ มีบรรทัดละ 8 ห้องแล้ว ในแต่ละบรรทัดจึงมี 2 วรรค

4. ลูกตก คือ เสียงสำคัญของวรรคเพลงซึ่งเป็นเสียงสุดท้ายของแต่ละ วรรค

5. อัตราจังหวะ คือ อัตราจังหวะที่เป็น “ชั้น” ในดนตรีไทย อัตรา จังหวะดังกล่าวกำหนดโดยการตีฉิ่ง และกลอง (หน้าทับ) โดยมีลักษณะการตี เฉพาะและสอดคล้องกับบทเพลงนั้น ๆ (มานพ วิสุทธิแพทย์, 2535, น.18-24)

มนตรี ตราโมท เสนอรูปแบบผู้ประพันธ์เพลงไทย ดังนี้

การแต่งเพลงไทยนั้น มีวิธีที่จะแต่ง 3 วิธี

1. การแต่งขึ้นใหม่แท้ ๆ โดยมีได้ยึดหลักจากเพลงใดเพลงหนึ่ง อันเป็นของเก่าที่มีอยู่แล้ว เพลงชนิดนี้อาจเป็นไปได้ไม่ว่าจะเป็นอัตรา 3 ชั้น 2 ชั้น ชั้นเดียว หรือจะเป็นเพลงชนิดเบ็ดเตล็ดใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ข้อสำคัญในความหมายอันนี้คือ ได้คิดแต่งขึ้นโดยสติปัญญาเป็นอัตโนมัติจริง ๆ ไม่ได้อาศัยหลักเกณฑ์หรือทำนองหรือเสียงตกจากเพลงใด ๆ ที่มีมาก่อน

2. การแต่งทวิคุณเพิ่มอัตราขึ้น เช่น ของเก่าอัตรา 2 ชั้น ก็คงเป็น 3 ชั้น ของเดิมเป็น 2 ชั้น ก็คงเป็น 2 ชั้นอยู่เช่นเดิม แต่ว่าประดิษฐ์ทำนองและลีลาของเพลงให้เปลี่ยนรูปออกไปจนแทบจะจำไม่ได้ว่าเป็นเพลงเดียวกันกับเพลงที่มีอยู่เดิม

3. แต่งทำนองเพลงขึ้นใหม่ โดยยึดถือเนื้อเพลงของเก่าที่มีอยู่แล้ว โดยมีได้เปลี่ยนแปลงอัตราแต่อย่างใด ของเดิมเป็น 3 ชั้นก็คงเป็น 3 ชั้น ของเดิมเป็น 2 ชั้น ก็คงเป็น 2 ชั้น

ผู้แต่งเพลงตามวิธีทั้ง 3 จะเป็นวิธีใดวิธีหนึ่งก็ตาม นี้แหละจึงถือว่าเป็นเจ้าของเพลงนั้น และมีสิทธิที่จะตั้งชื่อเพลงขึ้นมาใหม่ได้ตามพอใจ (มนตรี ตราโมท, 2538, น.87-88)

สอดคล้องกับรูปแบบการประพันธ์เพลงไทยของพิชิต ชัยเสรี ที่ได้แบ่งประเภทผู้ประพันธ์ออกเป็น 4 แบบคือ แบบที่ 1 บันดาลรังสฤษฎ์ หมายถึงผู้ประพันธ์ที่ประพันธ์เพลงขึ้นจากแรงบันดาลใจ แบบที่ 2 ศึกษิตอนุรักษ์ หมายถึง ผู้ประพันธ์ที่ยึดหลักแบบแผนเพลงไทย แบบที่ 3 ขนบภักดีสขสมัย หมายถึงผู้ประพันธ์ที่ยังคงดำเนินรอยตามขนบธรรมเนียมตามอย่างแบบที่สองและมีรูปแบบตามสมัยนิยม และแบบที่ 4 บุคไพโรเบิกทาง หมายถึงผู้ประพันธ์ที่สร้างเพลงประพันธ์ขึ้นใหม่ อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บันดาลรังสฤษฎ์

การสร้างงานศิลปะก็ต้องเริ่มจากแรงบันดาลใจทั้งสิ้น แต่ในยุคแรกนั้นยังไม่มีกฎระเบียบหรือหลักการบังคับแต่อย่างใด ศิลปินจึงมีเสรีภาพเต็มที่ในการรังสฤษฎ์งานของตนจากแรงบันดาลใจล้วน ๆ แรงบันดาลใจนี้อาจมา

จากเหตุปัจจัยภายนอกคือ สิ่งแวดล้อมหรือปรากฏการณ์ใด ๆ ที่ห่อหุ้มศิลปิน อยู่หรือจากเหตุปัจจัยภายในคือ ความสะท้อนใจของศิลปินเองก็ได้ William Wordsworth กวีอังกฤษแสดงลำดับของการรังสรรค์ไว้อย่างรัดกุม เบื้องต้น ที่สุดศิลปินจะต้องมีความสะท้อนใจที่เข้มข้นพอจึงทำให้เกิดการตรึงจิตขึ้น จนได้สภาวะที่เรียกว่า ความสงบระงับ (Tranquility) อันเป็นสันติราบริน จากจุดนี้จึงจะเกิดพลังทะยานที่จะแสดงออกเป็นงานศิลปะต่าง ๆ ต่อไป ช่วง ระหว่างความสะท้อนใจและการตรึงจิตนี้อาจย้อนไปมาได้หลายครั้งกว่าจะ ถึงการบรรลุความสงบระงับ ดังนั้น คีตกวีประเภทนี้จึงมิใช่คนสามัญดาต ๆ ที่ ฮือฮาปรุ่งแต่งไปกับสิ่งกระทบหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ แล้วสำคัญตนได้ว่าแรง บันดาลใจสามารถประพันธ์ท่วงทำนองออกมาได้อย่างฉับพลัน อย่างที่ปรากฏ ทั่วไปในเวลานี้ หากแต่ต้องเป็นคนพิเศษจริง ๆ คนตรีที่ปรากฏในยุคเริ่มแรก มาจากท่านเหล่านี้ทั้งสิ้น แรงบันดาลใจนี้ถ้ามาจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เรียกว่า ทิพยดล (Divine Inspiration)

2. คีตกวีต่อนุรักษ์

คำว่า คีตกวี เทียบได้กับคำว่า Classic เมื่อเวลาผ่านไปก็มีเรื่องของ หลักการ กรอบ กระสวนและระเบียบเรียงร้อยเพิ่มขึ้นโดยลำดับ คีตกวี ประเภทแรกไม่อาจใช้แรงบันดาลใจโดยเสรีได้เช่นเดิม เพราะต้องเอื้อกรอบ ความคิดคีตกวีที่ปรากฏขึ้น ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือผลจากการกลั่นกรอง ภูมิปัญญาของแต่ละชาติสังคมจนสำเร็จลงตัว ในลักษณะ 4 ประการ คือ ความกลมกลืน ดุลยภาพถวิล ความเคารพพอดี และมนโฑคันแห่ง ความสมบูรณ์ คีตกวีใดสามารถสำแดงแรงบันดาลใจของตนออกมาเป็น บทประพันธ์ที่ถึงพร้อมด้วยลักษณะประการทั้งสี่อย่างยิ่งใหญ่งดงาม ย่อมควร แก่การนับว่าเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติหรือสังคมนั้น ๆ โดยแท้

3. ขนบรักดีสภมัย

ในช่วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองของคีตกวีตลสมัยนี้เอง คีตกวียังคงรักษา ลักษณะทั้งสี่อยู่อย่างรักดี แต่วัฒนธรรมนั้นมีชีวิตมากขึ้น ขึ้นชื่อว่าชีวิตก็ ย่อมจะคงเฉยนิ่งอยู่ไม่ได้ มีอันต้องพลวัตเคลื่อนไหวอยู่รำไป คนตรีก็เช่นกัน

ในระหว่างที่ยังรักดีต่อชนบศิกษิตอยู่ณั้น คีตกวีอาจจะปรับแปรบทประพันธ์ของตนคล้อยตามลัษย์นิยมที่บังเกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ เช่น นิยมแต่งเป็นลำเนียงภาษา นิยมแต่งปกปิดรากทำนองเดิม นิยมแต่งเป็นดอกสร้อย นิยมแต่งพรรณนาธรรมชาติ เป็นต้น ทั้งนี้ยังคงรักษาชนบศิกษิตอยู่เช่นเดิม

4. บุคไพโรเบิกทาง

ความเคร่งครัดของชนบศิกษิตนั้นย่อมครอบครองและถูกควบคุมอยู่ได้ในช่วงเวลาหนึ่ง คีตกวีรุ่นใหม่ ๆ ที่มีความสามารถก็ย่อมจะใคร่ลี้มลองความแปลกใหม่อันลวงชนบศิกษิตดูบ้าง ซึ่งนับเป็นธรรมชาติปกติของศิลปินที่งปวงอยู่แล้วที่จะถวิลหาเสรีอันไร้ขอบเขต เมื่อเป็นเช่นนี้ความคิดสร้างสรรค์ก็ย่อมปรากฏทำท่ายชนบศิกษิตออกมาโดยลำดับ ประหนึ่งนักผจญภัยที่บุกป่าฝ่าดงเพื่อหาทางออกจากไพรพฤษ์ที่ปิดล้อมอยู่ บ้างก็เบิกทางได้สำเร็จจนสามารถแผ้วถางป่าได้ เป็นแนวทางให้มีผู้เดินตามและได้รับการยกย่องนับถือ บ้างก็หลงทางเสียตนเป็นดุจเสียจริต ในดนตรีไทยขอกกล่าวถึงคีตกวี 3 ท่านที่ลี้มฤทธิ์ผลเป็นเลิศและได้รับการกล่าวขวัญสรรเสริญอย่างสูงยิ่ง คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และอาจารย์มนตรี ตราโมท (พิชิต ชัยเสรี, 2556, น.1-4)

การสร้างบรรยากาศนั้นผู้ประพันธ์ต่างมีวิธีที่จะสร้างบทประพันธ์ขึ้นมาใหม่โดยได้แนวคิดมาจากดนตรีพรรณนา การสร้างบรรยากาศจะช่วยให้ความคิดพื้นฐานของแต่ละท่อนของบทเพลงรวมกันเป็นเนื้อเดียวกันหรือช่วยให้ผู้ฟังนั้นเข้าถึงบทประพันธ์ได้มากยิ่งขึ้น อย่างเช่นการตั้งชื่อเพลงดังที่ มนตรี ตราโมท ได้แยกวิธีตั้งชื่อเพลงไว้ 10 ประการ ในส่วนของหลักการตั้งชื่อเพลงนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การตั้งชื่อตามเหตุ โดยต้นเหตุของปัญหาที่เป็นแรงบันดาลใจให้ต้องประพันธ์เพลงนั้น ๆ เช่น เพลง “ทรงพระสุบิน” เป็นการตั้งชื่อเพลงด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระสุบินได้ยินเสียงเพลง เป็นต้น

2. การตั้งชื่อตามผล โดยตั้งชื่อตามผลประสงค์ เช่น เพลง “มหาฤกษ์” “มหาชัย” เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและความสำเร็จ

3. การตั้งชื่อตามสำเนียงของเพลง โดยสังเกตจากสำเนียงในบทเพลง ซึ่งปรากฏอยู่จำนวนมากในดนตรีไทย อาทิ จีน พม่า มอญ เขมร ลาว แขก เป็นต้น และมักขึ้นต้นด้วยชื่อภาษาสำเนียงนั้น ๆ

4. การตั้งชื่อตามทำนองเพลง โดยการตั้งชื่อแบบนี้ สังเกตที่ทำนองนั้นเป็นอย่างไรก็ตั้งชื่อไปอย่างนั้น เช่น เพลงลมพัดชายเขา จะมีทำนองเย็น ๆ เรื่อย ๆ เหมือนกระแสลมพัดมาจากชายภูเขา

5. การตั้งชื่อตามสิ่งที่เป็นอนุสรณ์ เป็นการตั้งชื่อเพลงเพื่อแสดงถึงอนุสรณ์ตามความต้องการที่ผู้ประพันธ์ประสงค์จะให้ระลึกถึงสิ่งใด เช่น ชื่อผู้แต่ง สถานที่แต่ง ผู้แต่งอุทิศเพลงให้กับบุคคลหรือเหตุการณ์

6. การตั้งชื่อตามกิริยาที่เพลงนั้นจะบรรเลงประกอบ คือการตั้งชื่อตามการใช้งานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประกอบกิริยาอาการเช่น เพลงเหาะ สำหรับการไปมาทางอากาศ เพลงลงสรง สำหรับการอาบน้ำ

7. การตั้งชื่อตามนามของตัวเรื่องที่เพลงนั้นจะบรรเลง โดยตั้งชื่อตามความประสงค์ที่จะบรรเลงประกอบโดยเฉพาะ เช่น เพลงตระพระประคนธรรพ บรรเลงเพื่ออัญเชิญองค์พระประคนธรรพเท่านั้น

8. การตั้งชื่อใช้เป็นชุด เช่น เพลงสังข์เล็ก เพลงสังข์ใหญ่ กราวใน กราวนอก

9. การตั้งชื่อเลียนแบบชื่อเพลงของชาติอื่น เช่น เพลงพระทอง นางนาค ที่คนไทยแต่งขึ้นและตั้งชื่อเลียนแบบเพลงพระทองและเพลงนางนาคของเขมร อันเป็นอนุสรณ์ถึงพระทองและนางนาคตามนิยายประวัติศาสตร์ของเขมร

10. การตั้งชื่อแปรผันจากมูลเดิม คือผู้แต่งเพลงแต่งจากเพลงโบราณ แต่มีความประสงค์ให้ปรากฏมูลเดิมว่ามาจากเพลงอะไร บางครั้งผูกเป็นศัพท์ขึ้นแสดง เช่น เพลงราตรีประดับดาว แต่งขึ้นจากมอญดูดาว เพลงขอมเงิน แต่งขึ้นจากเพลงเขมรขาว (มนตรี ตราโมท, 2538, น.88-90)

การสร้างสรรคบทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน เป็นการตั้งชื่อเพลงโดยยึดหลักประการที่ 1 กล่าวคือ เป็นการตั้งชื่อตามแรงบันดาลใจของผู้ประพันธ์

จากการอภิปรายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า เครื่องมือหรือหลักการประพันธ์เพลงไทยที่มีหลากหลายและเอื้อให้ผู้ประพันธ์ได้แสดงศักยภาพในบทเพลง ทั้งแรงบันดาลใจ ลักษณะทำนอง จังหวะ และสำเนียงเฉพาะตัว ซึ่งผู้ประพันธ์สามารถเลือกปรับเปลี่ยนและกำหนดทิศทางของเพลงได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทำนองดั้งเดิมมาใช้แบบตรงไปตรงมา หรือจะปรับเปลี่ยนด้วยเงื่อนไขทางแนวคิดด้านเสียง แต่ยังคงรูปลักษณะในหลักการประพันธ์เพลงไทย การจัดกลุ่มเสียง โดยนำทางเสียงของไทยมาประดิษฐ์ให้มีความสอดคล้องกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้ประพันธ์ว่าจะเป็นการสร้างบันไดเสียงหรือการเปลี่ยนทางเสียง เป็นต้น

2.2.3 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความสามารถด้านหนึ่งของมนุษย์ที่สามารถช่วยให้สังคม และวัฒนธรรมเจริญก้าวหน้า เกิดคุณค่าต่อสังคมและบุคคลในอนาคต ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายของคำว่าความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหนังสือ ความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการมองเห็น ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความคิดใหม่ ต่อเนื่องกันไป และความคิดสร้างสรรค์นี้ประกอบด้วยความคล่องในการคิด ความคิดยืดหยุ่นและความคิดที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะหรือความคิดริเริ่ม (กรมวิชาการ, 2534, น.2)

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากศักยภาพทางความคิดอันกว้างไกล ในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีกระบวนการความคิดที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับใคร และแตกต่างจากความคิดธรรมดาจากการมองของคนทั่วไป ดังที่คำกล่าวของจอห์น แอดแดร์ (John Adir) แปลโดย วรชัญ คุรุจิต ความว่า “การสร้างสรรค์คือความสามารถของจิตใจ และวิญญานที่ทำให้บุคคลหนึ่งสร้างสิ่งที่มีประโยชน์ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสวยงาม มีความสำคัญให้เกิดขึ้นมาจากสิ่งที่คนทั่วไปมองว่าเป็นความว่างเปล่า” (วรชัญ คุรุจิต, ผู้แปล, 2555, น.28)

ปรากฏการณ์ที่บุคคลสร้างสรรค์สิ่งใหม่ อาทิ ผลผลิต การแก้ปัญหา นวัตกรรม หรือผลงานทางศิลปะ ซึ่งมีคุณค่า การจะตีความเกี่ยวกับความใหม่ ขึ้นอยู่กับผู้สร้างสรรค์หรือสังคม หรือแวดวงที่

สิ่งใหม่นั้นเกิดขึ้น การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ คนทั่วไปสามารถหาคำตอบได้โดยแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือ วิธีคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) คือการหาคำตอบที่ไม่สามารถตอบด้วยคำตอบเพียงคำตอบเดียว ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ ความจำ หรือการคิดเพื่อแก้ปัญหา และวิธีคิดแบบอเนกนัย (Divergent Thinking) คือการแก้ปัญหาที่ต้องใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธีเพื่อให้ได้คำตอบหลาย ๆ คำตอบ ต้องอาศัยความรู้ ข้อมูลหรือข่าวสาร เพื่อประกอบกับการแก้ปัญหา

กิลฟอร์ด (Guilford) เป็นผู้หนึ่งที่มีความสนใจเกี่ยวกับศักยภาพทางสมองจนสามารถสรุปแนวทางการคิดสร้างสรรค์ที่สามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะอเนกนัย (Divergent Thinking) เป็นความคิดที่หลากหลายแง่มุม สามารถนำไปสู่การแก้ไขและการคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ตั้งใจความที่ว่า “ความคิดสร้างสรรค์ก็คือความคิดกว้างไกลหลายแง่มุม หลายทิศทาง ซึ่งจะนำไปสู่การค้นพบวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างออกไปจากบุคคลอื่นและก่อให้เกิดการค้นพบสิ่งประดิษฐ์หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ได้อีกด้วย ดังนั้นความคิดสร้างสรรค์ก็คือความคิดแบบเอกนัยนั่นเอง” (วินิช สุธาร์ตน์, 2547, น.165)

การคิดในลักษณะอเนกนัยของกิลฟอร์ดนั้นประกอบไปด้วยลักษณะความคิดดั้งเดิม (Originality) เป็นความคิดที่แปลกใหม่ไม่เหมือนใคร ความคิดฉับไว (Fluency) เป็นความคล่องในความคิดเรื่องเดียวกันที่พรูออกมาโดยไม่ซ้ำใครแบบทันทีทันใด ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นความคิดที่สามารถพลิกแพลงออกมาในหลายลักษณะ ไม่คิดแบบนี้ก็ยืดหยุ่นไปคิดแบบหนึ่งได้ และความคิดละเอียดอ่อน (Elaboration) เป็นความคิดที่จะแตกต่างหรือหาทางควบคุมปัญหาหรืออุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

อรรถเจษฎ์ สุขสาสนี ได้อธิบายว่า “ความสามารถในการคิดสิ่งต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการบูรณาการที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับความรู้ต่าง ๆ ในแง่มุมใหม่ ๆ และเป็นกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นหลายทิศทาง” (อรรถเจษฎ์ สุขสาสนี, 2530, น.15-17) ซึ่งสอดคล้องกับ เลิศ อานันทนะ ที่กล่าวว่า “ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดหรือการแสดงออกในลักษณะแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากความคิดของบุคคลธรรมดา” (เลิศ อานันทนะ, 2530, น.42-43)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถเกิดขึ้นได้ 2 ประการคือการสร้างสรรค์จากจินตนาการสู่ความจริง และการสร้างสรรค์จากองค์ความรู้ที่มีอยู่สู่การต่อยอดตั้งชื่อความที่ว่า “การสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ (Creative Thinking) ที่แตกต่างออกไปจากเดิม และใช้

ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งความคิดสร้างสรรค์สามารถเกิดขึ้นได้ 2 ทางคือ ประการแรกจากจินตนาการแล้วย้อนกลับเข้าสู่ความจริง (จากความฝันมาสู่ความเป็นจริง) เช่น การจินตนาการแต่งเพลงรัก ประการที่สอง จากความรู้ที่มีอยู่แล้วคิดไปต่อยอดไปสู่สิ่งใหม่” ซึ่งลักษณะการคิดที่แตกต่างออกไปจากเดิม ทั้งใช้การใช้จินตนาการและใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ไปต่อยอดเป็นสิ่งใหม่ เป็นกระบวนการคิดแบบอเนกนัยในการสร้างสรรค์เชิงคุณภาพ

จากการแบ่งของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ สอดคล้องกับ เปรมประภา สุมางกูร ซึ่งได้กล่าวว่า “ความคิดสร้างสรรค์คือความสามารถทางการจินตนาการของบุคคล ที่จะเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ และประสบการณ์ที่ได้รับเข้าด้วยกัน ประยุกต์ไปสู่การคิดที่แปลกใหม่ดีกว่า และแตกต่างไปจากรูปแบบการคิดที่มีมาแต่เดิม” (เปรมประภา สุมางกูร, 2536, น.11) ซึ่งลักษณะการคิดโดยการใช้จินตนาการจะเป็นการสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่กว่า

นอกจากนี้ ชานี จิตตรีประเสริฐ อธิบายความหมายความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหนังสือพัฒนาคุณภาพด้วยความคิดสร้างสรรค์สามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการความคิดที่ปฏิบัติได้จริง มีประโยชน์ไม่ใช่คิดเพียงชั่วขณะที่ขาดสาระ ต้องประกอบด้วยการกำหนดประเด็น การขบคิด การคัดกรองความคิด การนำความคิดไปสู่การปฏิบัติจริง มิใช่การคิดเรื่อยเปื่อยแบบแผลง ๆ ที่เข้าใจว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ แต่กระบวนการคิดแบบขาดสาระไม่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งกระบวนการคิดสามารถแบ่งได้เป็นสามกระบวนการคือ กระบวนการที่หนึ่งคือการคิดได้จำนวนมาก เป็นการคิดในลักษณะการแก้ปัญหา ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ จะสามารถคิดวิธีแก้ปัญหาได้หลายวิธีมากกว่าผู้อื่น กระบวนการที่สอง คือคิดทางบวก เป็นความคิดในแง่ดีและมีประโยชน์ ผู้สร้างสรรค์จะมองว่าทุกปัญหามีหนทางแก้ไขได้ ประการที่สาม คือคิดแปลกใหม่ โดยผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์นอกจากจะคิดในเชิงบวกแล้ว ยังมีความคิดใหม่ ๆ ไม่เหมือนเดิมอยู่เสมอ (ชานี จิตตรีประเสริฐ, 2543, น.12)

อารี พันธุ์มณี ได้อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่เกิดจากการปรุงแต่งความคิดเดิมในลักษณะอเนกนัย เป็นความฝันหรือจินตนาการที่เป็นไปได้หรือจินตนาการประยุกต์ นำไปสู่การค้นพบสิ่งแปลกใหม่ตั้งใจความที่ว่า

ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอเนกนัยอันนำไปสู่การค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ปรุงแต่งจากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์ค้นพบสิ่งต่าง ๆ ตลอดจน

วิธีการคิด ทฤษฎี หลักการได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้มิใช่เพียงอย่างเดียวนั้น หากแต่ต้องควบคู่ไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือจินตนาการให้เป็นไปได้หรือเรียกว่าจินตนาการประยุกต์นั่นเอง จึงทำให้เกิดผลงานจากความคิดสร้างสรรค์ขึ้น (อารีย์ พันธมณี, 2540, น.9)

ความคิดในเชิงจินตนาการจึงเป็นลักษณะสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ ที่เป็นกระบวนการทางสมองประการหนึ่งที่คิดในลักษณะอเนกนัย อันนำไปสู่การสร้างสิ่งใหม่อันเป็นประโยชน์ ดังพรรณงาม ใจรัศมีศักดิ์ ได้สรุปความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ 3 ลักษณะคือ ลักษณะความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน ลักษณะความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการ และลักษณะสร้างสรรค์เชิงบุคคลดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน (Product) ผลงานจะต้องเป็นความคิดที่แปลกใหม่ และมีคุณค่า
2. ความคิดสร้างสรรค์เชิงกระบวนการ (Process) กระบวนการความคิดสร้างสรรค์คือการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งของหรือความคิดที่มีความแตกต่างกันมากเข้าด้วยกัน
3. ความคิดสร้างสรรค์เชิงบุคคล บุคคลนั้นจะต้องเป็นคนที่มีความแปลก เป็นตัวของตัวเอง (Originality) เป็นผู้มีความคิดคล่อง (Fluency) มีความยืดหยุ่น (Flexibility) และสามารถให้รายละเอียดในความคิดนั้น ๆ ได้ (Elaboration)

เพราะฉะนั้น ความสามารถทางสมองที่คิดในลักษณะเอกนัยนำไปสู่การคิดค้นพบสิ่งแปลกใหม่ด้วยการคิดดัดแปลง ปُرุงแต่ง ผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้มิใช่เพียงแต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้หรือสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลอย่างเดียวนั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่ แต่ต้องควบคู่กันไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือจินตนาการให้เป็นไปได้ จึงทำให้เกิดผลผลิตที่ยังประโยชน์ต่อสังคม

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์นี้ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guilford, 1967, p.62) ซึ่งเชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้อย่างซับซ้อน กว้างไกล หลากทิศทาง หรือที่เรียกว่า คิดอเนกนัย (Divergent Thinking)

ซึ่งประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

จากความหมายข้างต้นได้สอดคล้องกับ อารี รังสินันท์ อธิบายองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ไว้ด้วยข้อความต่อไปนี้

1. *ความคิดริเริ่ม* หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่แตกต่าง ความคิดธรรมดาหรือความคิดง่าย ๆ ความคิดริเริ่มที่เรียกว่า *Wild Idea* เป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ความคิดริเริ่มเป็น ลักษณะความคิดที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นความคิดที่จำเป็นต้องอาศัย จินตนาการผสมกับเหตุผลแล้วหาทางทำให้เกิดผลงาน ผู้ที่มีความคิดริเริ่ม เป็นคนกล้าคิด กล้าแสดงออก พร้อมทั้งกับทดลอง ทดสอบความคิดนั้นอยู่ เสมอ

2. *ความคล่องตัว* หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันเมื่อตอบ ปัญหาเรื่องเดียวกันความคล่องในการคิดนี้มีความสำคัญต่อการแก้ปัญหา หลายๆ วิธี และต้องการนำวิธีการเหล่านั้นมาทดลองจนกว่าจะพบวิธีการที่ ถูกต้อง

3. *ความคิดยืดหยุ่น* หมายถึง ประเภท หรือแบบของความคิด แบ่งออกเป็น

3.1 *ความคิดยืดหยุ่น* ที่เกิดขึ้นทันที เป็นความสามารถในการคิดอย่างอิสระให้ได้คำตอบหลายแนวทางในขณะที่คนทั่วไปจะคิดได้ แนวทางเดียว

3.2 *ความคิดยืดหยุ่น*ทางการดัดแปลง เป็นความสามารถในการดัดแปลง ของสิ่งเดียวให้เกิดประโยชน์หลายด้าน

4. *ความคิดละเอียดลออ* เป็นลักษณะของความพยายามในการ ใช้ความคิด และประสานความคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิด ความสำเร็จ (อารี รังสินันท์, 2527, น.24-34)

นอกจากนี้กิลฟอร์ดและฮอปฟ์เนอร์ ได้ศึกษาถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์เพิ่มเติม และพบว่าความคิดสร้างสรรค์ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 8 องค์ประกอบ คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative)
2. ความคิดคล่องตัว (Fluency)
3. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility)
4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration)
5. ความไวต่อปัญหา (Sensitivity of Problem)
6. ความสามารถในการให้นิยามใหม่ (Redefinition)
7. ความซึมซาบ (Penetration)
8. ความสามารถในการทำนาย (Prediction) (Guildford and Hopefner, 1971, p.125-143)

ปราโมทย์ ชัยติลาภาพันท์ กล่าวว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ คือการคิดอย่างคล่องแคล่ว ทั้งทิศทางเดียวและหลายทิศทาง ตลอดจนรู้จักดัดแปลงนำไปใช้ในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ ๆ และความคิดสร้างสรรค์ยังเกี่ยวโยงไปถึงโครงสร้างของเขาวงกตปัญญาอีกด้วย (ปราโมทย์ ชัยติลาภาพันท์, 2530, น.24)

ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ดได้แบ่งสมรรถภาพทางสมองออกเป็น 3 มิติ คือ

1. เนื้อหาที่คิด (Content) หมายถึง สิ่งเร้าหรือข้อมูลต่างๆ ที่สมองรับเข้าไปคิดมี 4 ประเภท ได้แก่ ภาพ สัญลักษณ์ ภาษา และพฤติกรรม
2. วิธีการคิด (Operation) หมายถึง ลักษณะกระบวนการทำงานของสมองแบบต่างๆ มี 5 แบบ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ความจำ การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) การคิดแบบอนนัย และการประเมินผล
3. ผลของการคิด (Product) เป็นผลของกระบวนการจัดกระทำของความคิดกับข้อมูลเนื้อหา ผลผลิตของความคิดออกมาเป็นรูปแบบต่างๆ การแปลงรูป และการประยุกต์จากแบบทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ดนี้ (Guilford, 1956, p.53)

จะเห็นว่าองค์ประกอบส่วนหนึ่งในมิติที่ว่าด้วยการคิดแบบอนนัยมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความคิดสร้างสรรค์ และองค์ประกอบส่วนหนึ่งในมิติที่ว่าด้วยผลของคิดที่เรียกว่า การแปลงรูปเป็นส่วนที่แสดงถึงความคิด ความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นความสามารถของบุคคลในการคิดหลายทิศทาง

หรือที่เรียกว่า ความคิดนอกกรอบ ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงสิ่งที่มีความสัมพันธ์ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความคิดแปลกใหม่ ที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

กระบวนการความคิดสร้างสรรค์

กระบวนการทำงานของสมองที่คิดแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ กระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหาหรือสิ่งที่บอกพร่องขาดหายไป และเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ด้วยความรู้ ซึ่งล้วนมีเหตุผลทั้งสิ้น ดังกระบวนการต่อไปนี้

เอลเลียส พอล ทอร์เรนซ์ (Ellis Paul Torrance) ผู้ได้รับเกียรติให้เป็นบิดาแห่งความคิดสร้างสรรค์ สามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของความรู้สึกที่ไวต่อปัญหา แล้วนำมารวบรวมความคิดตั้งเป็นสมมติฐาน สามารถวิเคราะห์ออกมาได้ 5 ขั้นตอน คือ การพบความจริง การค้นพบปัญหา การตั้งสมมติฐาน การค้นพบปัญหา และยอมรับผลจากการค้นพบดังกล่าวที่ความที่ว่า

ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหา หรือสิ่งที่บอกพร่องขาดหายไปแล้ว จึงรวบรวมความคิดหรือตั้งเป็นสมมติฐาน ทำการทดสอบสมมติฐาน และเผยแพร่สิ่งที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานนั้น ซึ่งแบ่งเป็นขั้น ๆ ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพบความจริง (Fact-Finding) ในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่ความรู้สึกกังวล มีความสับสนวุ่นวายเกิดขึ้นในจิตใจแต่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้ก็พยายามตั้งสติและหาข้อมูลพิจารณาว่าความยุ่งยากวุ่นวาย สับสนหรือสิ่งทำให้กังวลใจนั้นคืออะไร

ขั้นที่ 2 การค้นพบปัญหา (Problem-finding) ขั้นนี้เกิดต่อจากขั้นที่ 1 เมื่อได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้วจึงเข้าใจ และสรุปได้ว่าสับสนวุ่นวายนั้นก็คือ การเกิดปัญหานั้นเอง

ขั้นที่ 3 การตั้งสมมติฐาน (Idea-finding) ขั้นตอนนี้ต่อจากขั้นตอนที่ 2 เมื่อรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้นก็จะพยายามคิด และตั้งสมมติฐานและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการทดสอบสมมติฐานในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 4 การค้นพบคำตอบ (Solution-finding) ซึ่งจะพบคำตอบจากการทดสอบสมมติฐานในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5 ยอมรับผลจากการค้นพบ (Acceptance-finding) ขั้นนี้เป็นการยอมรับคำตอบที่ได้จากการพิสูจน์เรียบร้อยแล้วว่าจะแก้ปัญหาให้สำเร็จได้อย่างไร แต่ต่อจากจุดนี้ การแก้ปัญหาหรือการค้นพบไม่จบตรงนี้ แต่ผลที่ได้จากการค้นพบจะนำไปสู่หนทางที่จะทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ต่อไปที่เรียกว่า “New challent” (Ellis Paul Torrance, 1974 อ้างถึงใน กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์, 2559, น.5)

ส่วนวัลลัส (Wallas) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากกระบวนการของการคิดสิ่งใหม่ โดยการลองผิดลองถูก โดยทำการแบ่งไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียม (Preparation) เป็นขั้นเตรียมข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำหรือแนวทางที่ถูกต้อง ข้อมูลปัญหาหรือข้อมูลที่เป็นความจริง

ขั้นที่ 2 ขั้นความคิดครุ่นหรือระยะฝักตัว (Incubation) เป็นขั้นตอนที่รุ่มรวย ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเก่าและใหม่ปราศจากความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่สามารถขมวดความคิดได้

ขั้นที่ 3 ขั้นความคิดกระจ่างชัด (Illumination) เป็นขั้นความคิดสับสนผ่านการเรียบเรียง และเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีความกระจ่างและสามารถมองเห็นภาพพจน์มโนทัศน์ของความคิด

ขั้นที่ 4 ขั้นทดสอบความคิดและพิสูจน์ให้เห็นจริง (Verification) เป็นขั้นที่ได้รับความคิด 3 ขั้นข้างต้น เพื่อพิสูจน์ว่าเป็นความคิดที่เป็นจริงและถูกต้องหรือไม่ (วัลลัส (Wallas) อ้างถึงในชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2548, น.49)

ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของออสบอร์น (Alex F. Osborn) ได้ขยายกระบวนการความคิดสร้างสรรค์เป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. ปัญหา สามารถระบุให้ทราบถึงประเด็นปัญหาที่ต้องการใช้ความคิดสร้างสรรค์มาแก้ไขได้
2. การเตรียมและรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
3. การวิเคราะห์เป็นการแยกแยะข้อมูลเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสมในขั้นต่อไป
4. การใช้ความคิดหรือคัดเลือกเพื่อหาทางเลือกต่าง ๆ เป็นการหาทางเลือกเป็นไปได้และเหมาะสมที่สุดจากหลาย ๆ ทางเลือก
5. การพักความคิดและการกระทำให้กระจำง
6. การสังเคราะห์หรือการบรรจุขึ้นส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
7. การประเมินผล เป็นการคัดเลือกจากคำตอบที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด (ออสบอร์น (Alex F. Osborn), อ้างถึงใน ลักษณะ สรีวัฒน์, 2549, น.147-148)

แอนเดอร์สัน (Anderson) กล่าวว่าความแตกต่างของบุคคลอยู่ที่ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์เป็นสำคัญ พร้อมทั้งได้แบ่งกระบวนการด้านความคิดสร้างสรรค์ออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. สนใจ และรู้ถึงความต้องการของจิตใจและสมอง
2. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์และสิ่งที่น่าสนใจ
3. ไตร่ตรองถึงการวางแผน โครงร่างและรูปแบบของงาน
4. จากข้อ 1-3 ทำให้เกิดจินตนาการ
5. สร้างจินตนาการออกมาให้เป็นความจริง
6. รวบรวมความคิด และแสดงออกมาในรูปของผลงาน

จากลักษณะกระบวนการคิดสร้างสรรค์ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าดังอธิบายไว้ ผู้วิจัยสรุปแนวคิด ทอแรนซ์ วิลลิส ออสบอร์นและแอนเดอร์สัน แสดงเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบแนวคิดความคิดสร้างสรรค์

	ทอแรนซ์	วัลลัส	ออสบอร์น	แอนเดอร์สัน
1.	การพบความจริง เริ่มตั้งแต่ความรู้สึกกังวล มีความสับสนวุ่นวายเกิดขึ้นในจิตใจ	การเตรียมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำหรือแนวทางที่ถูกต้อง ข้อมูลปัญหาหรือข้อมูลที่เป็นความจริง	การระบุถึงประเด็นปัญหาที่ต้องการใช้ความคิดสร้างสรรค์มาแก้ไขและรวบรวมข้อมูล	ความสนใจ และรู้ถึงความต้องการของจิตใจและรวบรวมข้อมูล
2.	การค้นพบปัญหา เมื่อได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้วจึงเข้าใจ ว่าความวุ่นวายนั้นก็คือ การเกิดปัญหา	ความคิดปั่นป่วนที่จะเก็บข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเก่าและใหม่มาหมวดเป็นความคิดได้	การวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล	การไตร่ตรองและวางแผน โครงร่างและรูปแบบของงาน
3.	การตั้งสมมติฐาน เมื่อรู้ว่าปัญหาเกิดขึ้นก็จะพยายามคิด รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทดสอบ	ความคิดที่ผ่านการเรียบเรียงและเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนเห็นภาพพจน์ มโนทัศน์ของความคิด	การใช้ความคิดและทำให้กระจ่าง	การเกิดจินตนาการ
4.	การค้นพบคำตอบ จากการทดสอบสมมติฐาน	การพิสูจน์ความคิดที่เป็นจริงและถูกต้องหรือไม่	การสังเคราะห์และเรียงเรียงประกอบข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน	การสร้างจินตนาการออกมาให้ชัดเจน
5.	การยอมรับผลจากการค้นพบ แก้ปัญหาได้สำเร็จ นำไปสู่หนทางที่จะทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ต่อไป	การนำผลที่ได้ไปใช้ต่อไป	การประเมินผลจากการคัดเลือกรวบรวมข้อมูลทั้งหมด	รวบรวมความคิด และแสดงออกมาในรูปของผลงาน

จากการอธิบายกระบวนการดำเนินการการพิจารณาความคิดสามารถเห็นได้ถึงการประเมินค่าของความคิด การปรับแต่งความคิด และการนำความคิดไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งผู้วิจัยได้นำทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ มาเป็นแนวคิดในเรื่องของวิธีคิดสร้างสรรค์เป็นการใช้แนวคิดด้วยแรงบันดาลใจและความศรัทธา นำไปสู่การสร้างสรรคงานประพันธ์เพลงชิ้นใหม่ โดยเรียบเรียงเพื่อการขับเคลื่อนของเพลงไทยในยุคปัจจุบันและน้อมนำให้สังคมรู้สำนึกในพระคุณของแม่ ผู้เป็นทั้งแม่ของลูก แม่ของประชาชน และแม่ของแผ่นดิน

บทที่ 3

พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้ทรงเป็นพระมิ่งขวัญที่พสกนิกรชาวไทยรักและเทิดทูนเหนือสิ่งอื่นใดคือ “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” คนไทยทั้งแผ่นดินได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์ท่านมิเคยขาด เป็นพระมหากรุณาธิคุณเปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตา มูลบทที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อมูล โดยตั้งต้นการศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน ทำการศึกษาจากหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ รวมถึงวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายเรื่องราวของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ประกอบด้วยพระราชประวัติส่วนพระองค์ ประวัติการศึกษา รวมถึงพระราชกรณียกิจอันมีปัจจัยเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นการศึกษาดังนี้

3.1 พระราชประวัติ

3.2 พระราชกรณียกิจ 6 ด้าน

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ที่มา: ศักดิ์วุฒิ วิเศษมณี (2560, น. 1)

3.1 พระราชประวัติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระบรมราชินีนาถในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระธิดาองค์ใหญ่ของพลเอก พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ กับหม่อมหลวงบัวกิติยากร สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า “สิริกิติ์” ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้เป็นศรี แห่งกิติยากร” (เลิศชาย ศิริชัย, 2535, น.23) ทรงพระราชสมภพเมื่อวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2475 ที่บ้านพลเอกเจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ (หม่อมราชวงศ์สท้าน สนิทวงศ์) ผู้เป็นบิดาของหม่อมหลวงบัว ณ บ้านเลขที่ 1808 ถนนพระรามหก ตำบลวังใหม่ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร

พลเอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ และหม่อมหลวงบัว กิติยากร ทรงมีพระโอรสและพระธิดา รวมทั้งสิ้น 4 องค์ได้แก่ ม.ร.ว.กัลยาณกิติ์ กิติยากร (ศ. น.พ. ม.ร.ว. กัลยาณกิติ์ กิติยากร) ม.ร.ว.อดุลยกิติ์ ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิติยากร และ ม.ร.ว.บุษบา กิติยากร (ศุรวีร์ สิริโยธิน, 2547, น.12) ขณะนั้นเป็นระยะที่ประเทศเพิ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ก่อนหน้านั้นพระบิดาของพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก มียศเป็นพันเอก หม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 หม่อมเจ้านักขัตรมงคลทรงออกจากราชการทหาร โดยรัฐบาลแต่งตั้งให้ไปรับราชการในตำแหน่งเลขานุการเอกประจำสถานทูตสยาม ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนหม่อมหลวงบัวซึ่งมีครรภ์แก่คงพำนักอยู่ในประเทศไทย จนให้กำเนิดหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์แล้วจึงเดินทางไปสมทบ มอบหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ให้อยู่ในความดูแลของเจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ และทำวนิตาพิจาริณี ผู้เป็นบิดาและมารดาของหม่อมหลวงบัว ในตอนนั้นหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ต้องอยู่ห่างไกลบิดามารดาตั้งแต่อายุยังน้อย ด้วยเหตุการณ์ผันผวนทางการเมือง เช่น ใน พ.ศ. 2476 หม่อมเจ้าอัปษรสมาน กิติยากร พระมารดาของหม่อมเจ้านักขัตรมงคล ได้ทรงรับนัดดาตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไปสงขลาด้วย จนกระทั่งปลาย พ.ศ. 2477 หม่อมเจ้านักขัตรมงคลทรงลาออกจากราชการกลับประเทศไทยพร้อมครอบครัว อันมีหม่อมหลวงบัว หม่อมราชวงศ์กัลยาณกิติ์ บุตรคนโต และหม่อมราชวงศ์บุษบา บุตรีคนเล็กผู้เกิดที่สหรัฐอเมริกา แล้วมารับหม่อมราชวงศ์อดุลกิติ์ บุตรคนรอง กับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์จากหม่อมเจ้าอัปษรสมาน กลับมาอยู่รวมกันที่ตำหนักซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนกรุงเกษม ปากคลองผดุงกรุงเกษม ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2561, น.12-14)

ในวัยเด็ก ม.ร.ว.สิริกิติ์ มีอุปนิสัยคล่องแคล่วว่องไว ขณะเดียวกันก็ชอบวาดรูป เล่านิทาน และโปรดปรานการเล่นเป็นครู โดยมีบรรดาลูก ๆ หลาน ๆ ของมหาดเล็กมาสมัครการเป็นนักเรียนกันอย่างคับคั่ง โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้บันทึกไว้ในหนังสือ สมเด็จพระแม่ของฉันทฉันไว้ว่า

*คุณยายเล่าให้ฟังว่า ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ สมเด็จพระแม่กับน้ำ โปรต
ปรานการเล่นครูนักเรียนกับเด็กที่บ้าน โดยท่านจะเป็นครูและให้เด็กคนอื่น
เป็นนักเรียน สมเด็จพระแม่ทรงมีวิธีการสอนหนังสือที่ดีอยู่แล้ว เด็ก ๆ ทั้งหลาย
จึงชอบเป็นลูกศิษย์ท่านกัน (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2535, น.17)*

จนกระทั่งพระชันษาได้ 5 ปี ม.ร.ว.สิริกิติ์ได้เข้ารับการศึกษาเป็นครั้งแรกในชั้นอนุบาล ที่โรงเรียนราชินีล่าง ปี พ.ศ. 2480 และสอบขึ้นประถมปีที่ 1 ได้ในปีเดียวกัน ในช่วงเวลานั้นเองสงครามมหาเอเชียบูรพาได้แผ่ขยายมาจนถึงประเทศไทย จังหวัดพระนครได้รับการโจมตีทางอากาศ

อยู่เนื่อง ๆ ม.ร.ว.สิริกิติ์จึงต้องย้ายไปเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ถึงชั้นมัธยมที่โรงเรียนเซนฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ซึ่งในขณะเดียวกันได้เริ่มเรียนเปียโนควบคู่ไปด้วย (เลิศชาย ศิริชัย, 2535, น.23) สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าไว้ในหนังสือ สมเด็จพระแม่กับการศึกษาว่า

สมเด็จพระแม่ทรงเล่าว่าฐานะไม่ค่อยดีนัก เพราะเด็กรวมได้ทรงมีรายได้มาก คุณยายจึงวางแผนการชีวิตไว้ว่าลูก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกผู้หญิงจะต้องมีงานอาชีพที่เลี้ยงตัวได้ อาชีพที่คุณยายเห็นว่าดีคือการเป็นครูสอนเปียโน นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่สมเด็จพระแม่ทรงย้ายโรงเรียนจากโรงเรียนราชินีไปอยู่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ ซึ่งมีครูสอนเปียโน (กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2555, น. 14)

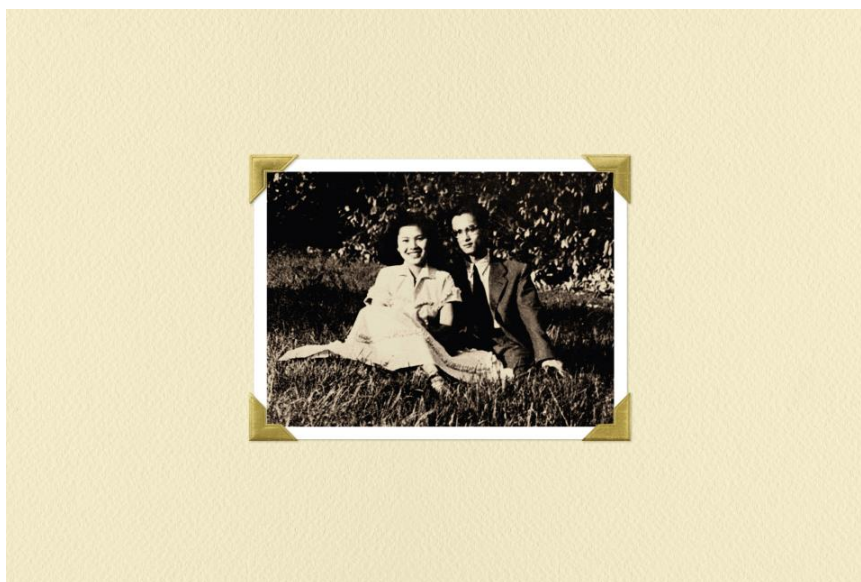
ม.ร.ว.สิริกิติ์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดีตามแบบอย่างของกุลสตรี ทั้งในเรื่องมารยาทและการศึกษา ทำให้มีความรู้และความสามารถรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ดนตรี หรือศิลปะ จนกระทั่งเมื่อพระชนมายุ 13 พรรษา หลังจากสงครามสงบแล้ว นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น คือนายควง อภัยวงศ์ ได้แต่งตั้งให้หม่อมเจ้านักขัตรมงคลเป็นอัครราชทูตประจำประเทศอังกฤษ หม่อมเจ้านักขัตรมงคลจึงทรงพาครอบครัวทั้งหมดไปด้วยในกลางปี พ.ศ. 2489 ซึ่งประจวบกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 ของโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

ครอบครัวกิติยากรจึงต้องออกเดินทางไปยังประเทศอังกฤษโดยก่อนออกเดินทาง ม.จ.นักขัตรมงคลได้นำครอบครัวเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลลาเสด็จไปรับตำแหน่งยังต่างประเทศ โดยครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกที่ ม.ร.ว.สิริกิติ์มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในระหว่างเดินทางนี้เอง ม.ร.ว.สิริกิติ์ก็ได้มีโอกาสได้ฉลองวันเกิดอายุครบ 14 ปี บนเรือเดินสมุทร (ประยูร พิศนาคะ, 2515, น.173)

ระหว่างพำนักอยู่ที่อังกฤษได้ระยะหนึ่ง หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เรียนเปียโนควบไปกับภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสกับครูพิเศษ ในขณะที่ม.จ.นักขัตรมงคลก็ได้ทรงได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงปารีส ในระหว่างนี้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ได้เริ่มเรียนเปียโนอย่างจริงจังเพื่อเตรียมสอบเข้าวิทยาลัยการดนตรีที่มีชื่อเสียงของกรุงปารีส (เรีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2516, น.16) และหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ก็ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงประทับอยู่ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์อยู่เป็นครั้ง ๆ ด้วยพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวโปรดที่จะทรงขับรถจากโลซานมายังกรุงปารีสเพื่อทอดพระเนตรโรงงานทำรถยนต์ที่กรุงปารีส ท่านหญิงบุษบา สรณพงศ์ ได้เล่าเพิ่มเติม ความว่า

ช่วงที่ท่านพ่อเป็นทูตอยู่ฝรั่งเศส ครอบครัวเรามีโอกาส
เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งโปรดที่จะทรงขับรถจาก
โลซานน์มาปารีส มีอยู่ครั้งหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวทรงขับรถแชมสันมาจาก
โลซานน์ เพื่อมาทรงซ้อมรถ ท่านพ่อพาพวกเรามารับเสด็จพระองค์ท่าน
ที่ฟองเตนโบล (รีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2516, น.20)

ภาพที่ 2 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรฉายพระรูปร่วมกับ
หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ขณะเสด็จกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ที่มา: สำนักพระราชวัง (ออนไลน์)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินเยือนฝรั่งเศสอีกหลายครั้งจนทรงคุ้นเคยกับครอบครัวของหม่อมเจ้านักขัตรมงคล เอกอัครทูตเป็นอย่างดี และต้องพระราชอัธยาศัยในหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากรอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านการดนตรี ทรงมักทอดพระเนตรการแสดงดนตรีจากคณะดนตรีที่มีชื่อเสียงอยู่เสมอ ๆ จนนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ซึ่งขณะนั้นอยู่ในวัย 15 พรรษาเศษ

จากนั้นในปี พ.ศ. 2491 ได้เกิดเหตุการณ์อันไม่คาดคิดจากเมืองโลซานแจ้งมาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทรงประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต้อง

ประทับรักษาพระองค์ในสถานพยาบาล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หม่อมหลวงบัว พาบุนตรีทั้งสองคือหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์และหม่อมราชวงศ์บุษบาเข้าเฝ้าฯทูลละอองพระบาทเยี่ยม พระอาการเป็นประจำ จนพระอาการประชวรทุเลาลงและเสด็จกลับพระตำหนักได้

สมเด็จพระราชชนนีจึงอนุญาตต่อ ม.จ. นักขัตมงคล ให้ ม.ร.ว. สิริกิติ์อยู่เฝ้าถวายเพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาพระราชภาระของพระองค์ โดยโปรดให้ ม.ร.ว. สิริกิติ์เข้าศึกษาต่อ ณ เมืองโลซาน โดย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา (พระยศในขณะนั้น) ทรงเลือกโรงเรียน Riante Rive ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำของกุลสตรีที่มีชื่อเสียง คือภาษา ศิลปะ ดนตรี ประวัติวรรณคดี และ ประวัติศาสตร์ (рінฤทัย สัจจพันธุ์, 2516, น.18)

กระทั่งในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศหมั้น ม.ร.ว. สิริกิติ์ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ด้วยพิธีการที่เรียบง่าย และในอีกต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จนิวัตพระนครพร้อมด้วยพระคู่หมั้น เพื่อเข้าสู่พระราชพิธีราชาภิเษกสมรสในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493 ณ วังสระปทุม สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกา เจ้า ทรงเป็นประธานพระราชทานน้ำพระพุทธรูปและเทพมนตร์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ได้ทรงจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย

ภาพที่ 3 พระราชพิธีราชาภิเษกสมรสในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493

ที่มา: เลิศชาย ศิริชัย (2535, น. 22)

และในวันนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ จากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระอิสริยยศ ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิติยากร เป็นสมเด็จพระบรมราชินี ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล หลังจากนั้นทั้งสองพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ประชาชนชาวไทยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล โดยเสด็จออก ณ สีหบัญชรพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ท่ามกลางพสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯ รอรับเสด็จถวายพระพรอย่างเนืองแน่น

ภาพที่ 4 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ ทรงเจิมแล้วพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเครื่องอิสริยราชชูบโภาค สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
ที่มา: สำนักพระราชวัง (ออนไลน์)

ในเวลาต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์เสด็จออกผนวช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าทรงปฏิญาณพระองค์ในรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2499 นับเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถพระองค์ที่ 2 ของไทยต่อจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงปฏิบัติราชการแทนพระองค์เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรป

ภาพที่ 5 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จออกทรงผนวช
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี
 พันปีหลวงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในภาพนี้ทรงปฏิญาณพระองค์ในรัฐสภา
 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2499

ที่มา: สำนักพระราชวัง (ออนไลน์)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และ
 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชโอรสและ
 พระราชธิดารวม 4 พระองค์ดังนี้

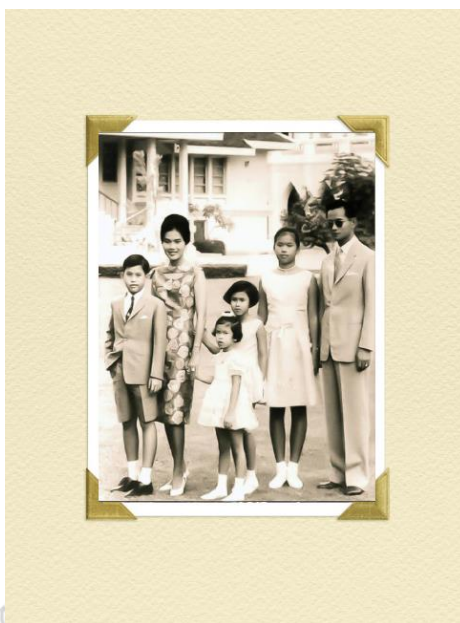
1. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี (ทูลกระหม่อมหญิง
 อุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี) ประสูติ ณ สถานพยาบาลมงซ์ซวี กรุงโลซาน ประเทศ
 สวิตเซอร์แลนด์เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2494

2. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าชาลิลาลงกรณ บรมจักราติศจรัสสันตติวงศ์เทเวศร-
 ชำรงสุรบาล อภิกุณูประการ มหิตลาดุลเดชภูมิพลนเรศวรางกูร กิตติสิริสมบูรณ สวางควัฒน์
 บรมชัตติยราชกุมาร ประสูติ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2495
 ซึ่งต่อมาได้ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และได้รับ
 สถาปนาเป็น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้า
 เจ้าอยู่หัว

3. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ (สมเด็จพระ
 พระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวร-

ราชภัคดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี) ประสูติ ณ พระที่นั่ง
อัมพรสถาน เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2498

4. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (สมเด็จพระเจ้าน้อง
นางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี) ประสูติ
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2500

ภาพที่ 6 พระราชวงศานวงศ์

ที่มา: สำนักพระราชวัง (ออนไลน์)

นับแต่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นต้นมา ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจแบ่งเบาพระราช
ภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีทรงเห็นแก่เห็นดเห็น้อย และด้วยน้ำพระทัยอันเสียสละ
และพระปรีชาสามารถในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจสนองพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวเป็นที่เรียบร้อยทุกประการ จึงทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เถลิงพระยศเป็น
“สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” (ประยูรธ สิริพันธ์, 2505, น.173) หมายความว่า
พระราชินีผู้ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน นับเป็นพระองค์ที่ 2 ต่อจากสมเด็จพระศรีพัชรินทรา
บรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 5 (เรีนฤทัย สัจจพันธ์, 2516, น.23) โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเคียงข้างตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ในการเยี่ยมเยียนราษฎรในทั่วทุกภูมิภาคมิได้ขาด โดยเฉพาะในพื้นที่ถิ่นทุรกันดารและ
ห่างไกลความเจริญ โดยมีเคยทรงเพิกเฉยหรือละเลยต่อความทุกข์ยากของราษฎร

หลังเสด็จเยี่ยมราษฎรทุกภาคทั่วประเทศไทยแล้ว สองพระองค์ก็ทรงรับคำเชิญของมิตรประเทศไปเยือนเป็นการเสริมสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ โอกาสนี้สมเด็จพระบรมราชินีนาถได้ทรงเตรียมฉลองพระองค์ตัดเย็บด้วยผ้าไหมทั้งแบบสากลและแบบไทยต่าง ๆ เพื่อใช้ให้ถูกโอกาสในต่างประเทศ ทำให้ผ้าไหมไทยเป็นที่รู้จักแพร่หลายในโลก เกิดความนิยมขึ้นอย่างมาก ทั้งแบบเสื้อไทยต่าง ๆ ก็ได้รับการยกย่องเป็นชุดไทยพระราชานิยมหรือเครื่องแต่งกายประจำเรือยามาจนถึงปัจจุบัน

ผลงานด้านการออกแบบชุดประจำชาติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงภูมิพระทัยในศิลปวัฒนธรรมของไทยและมีพระราชปณิธานที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลกอยู่เสมอ จึงมีพระราชดำริในการใช้ผ้าทอของไทย และทรงคิดออกแบบเครื่องแต่งกายแบบไทยให้เหมาะกับยุคสมัย

สืบเนื่องมาจาก เมื่อปีพ.ศ. 2530 ในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา รวม 15 ประเทศ อันเป็นการโดยเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก โดยใช้เวลายาวนานถึง 7 เดือน ด้วยการเสด็จพระราชดำเนินเยือนนานาประเทศย่อมเป็นที่จับตาของเหล่าประชาชนในนานาประเทศนั้นรวมทั้งสื่อมวลชนที่เผยแพร่ข่าวไปทั่วโลก ในขณะนั้นยังไม่มีเครื่องแต่งกายประจำชาติสำหรับสตรีหรือบุรุษแต่อย่างใด แต่ด้วยพระปรีชาญาณที่สร้างศรัทธาและความภาคภูมิใจในพระราชทานแนวพระราชดำริในการรังสรรค์ออกแบบเครื่องแต่งกายโดยการประยุกต์ตามประเพณีดั้งเดิม ด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงศึกษาค้นคว้าจากพระบรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระราชินีและพระฉายาลักษณ์ของเจ้านายฝ่ายในครั้งอดีต ทรงศึกษาผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพัสดราภรณ์เพื่อพัฒนารูปแบบของชุดไทยให้เหมาะกับยุคสมัย พร้อมทั้งทรงร่วมเสนอรูปแบบไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ ความตอนหนึ่งว่า

...สำหรับเครื่องแต่งกายชุดไทยที่ข้าพเจ้าได้กะไว้ว่าจะใช้เป็นแบบฉบับในการตามเสด็จครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้ขอให้ หม่อมหลวงมนีรัตน์ บุณนาค ไปพบกับอาจารย์ผู้ใหญ่ที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทย ให้ช่วยกันค้นคว้าเครื่องแต่งกายแบบไทยสมัยต่าง ๆ มาดูกัน แล้วให้อุไรลืออำรุง ช่างตัดเสื้อที่

ตัดให้ข้าพเจ้ามานานปี... โดยเฉพาะผ้าชิ้นและเสื่อแขนกระบอกทำด้วยผ้าไหม
 ของเราเอง เป็นที่นิยมชมชอบของช่างต่างประเทศ เพราะเป็นแบบที่เรียบง่าย ๆ
 ไม่ล้าสมัยง่าย ๆ เดียวนี้ผู้หญิงไทยก็นิยมใช้แบบเหล่านี้มากขึ้นทุกที
 จนกระทั่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปในต่างประเทศ ในที่สุดก็กลายเป็นเครื่อง
 แต่งกายประจำชาติไทยแล้ว... (สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ,
 2515, น.35)

ชุดไทยที่รังสรรค์ขึ้นในขณะนั้นยังไม่มีชื่อเรียกขานในตอนแรก ในระหว่างเสด็จพระราช
 ดำเนินทรงเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศในครั้งนั้นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
 พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงฉลองชุดไทยที่มีพระราชดำริให้สร้างขึ้นในวาระโอกาสต่าง ๆ จนแพร่
 สู่สายตาชาวตะวันตก รวมทั้งประชาชนชาวไทย จนเป็นที่ชื่นชอบว่ามีความงามอย่างมาก โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งในประเทศเยอรมันได้อัญเชิญพระฉายาลักษณ์ในฉลองพระองค์ชุดไทยขึ้นปกของนิตยสาร
 Neue Illustrierte ส่งผลให้เป็นที่ประจักษ์มากยิ่งขึ้น

ครั้งเมื่อเสด็จนิวัตประเทศไทยแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรม
 ราชชนนีพันปีหลวงก็ยังทรงฉลองพระองค์ชุดไทยในแบบต่าง ๆ ต่อมา จนกระทั่ง พ.ศ. 2507 จึงมี
 พระราชวินิจฉัยเลือกแบบชุดไทยให้ยุติแน่นอน เพื่อนำไปจัดแสดงเผยแพร่อย่างเป็นทางการในโอกาส
 ครบรอบ 100 ปีกาชาดสากล เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2507 กับทั้งมีพระราชานุญาตให้จัดพิมพ์
 สมุดภาพ “หญิงไทย” เผยแพร่การแต่งกายชุดไทยตามพระราชดำริที่พระราชทานนามว่า ชุดไทยพระ
 ราชนิยม 5 ชุด ได้แก่ ชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยบรมพิมาน และชุด
 ไทยจักรี โดยแต่ละชื่อ ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค ได้นำชื่อพระตำหนักกรมไปถึงพระที่นั่งองค์ต่าง ๆ
 มาตั้งเป็นชื่อชุดในแต่ละชุด ในขณะนั้นได้รับความนิยมแต่งเป็นอย่างมาก จนกระทั่งในเวลาต่อมา
 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อมให้รังสรรค์ชุดไทยพระราชนิยมขึ้นอีก 3 แบบ สำหรับงานเลี้ยงหรรษา คือ ชุดไทย
 ดุสิต ชุดไทยจักรพรรดิ และชุดไทยศิวาลัย ได้แก่

1. ชุดไทยเรือนต้น สำหรับการใช้ล้าลอง ไม่เป็นพิธีและต้องการความสบาย เช่น
 ไปงานกฐินต้น ไปเที่ยวเรือ ฯลฯ ลักษณะเป็นขึ้นป้าย เสื้อคอกลม แขนสามส่วนปลายแขนหลวม
 เล็กน้อย

2. ชุดไทยจิตรลดา เป็นชุดไทยพิธีตอนกลางวัน ผ้าขึ้นป้ายเป็นผ้าไหมยกดอกมีเชิงหรือยกดอกทั้งตัว เสื้อแขนยาว ผ่าอก คอกลม มีขอบตั้ง

3. ชุดไทยอมรินทร์ ใช้เป็นชุดพิธีตอนค่ำ ผ้าขึ้นยกทองทั้งตัวเสื้อแขนยาว คอตั้ง เช่นเดียวกับไทยจิตรลดา

4. ชุดไทยบรมพิมาน เป็นชุดไทยในงานพิธีตอนค่ำที่ใช้เข็มขัดและเครื่องประดับผ้าขึ้นยกทองทั้งตัว จีบหน้านางเสื้อคอกลมขอบตั้งเล็กน้อย แขนยาว และผ่าหลัง สำหรับใช้ในงานพระราชพิธีเต็มยศและประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

5. ชุดไทยจักรี เป็นชุดที่ใช้ผ้าขึ้นแบบเดียวกับไทยบรมพิมานแต่เสื้อเป็นสไบเฉียงใช้ในโอกาสงานพิธีกลางคืน

6. ชุดไทยดุสิต ใช้ในงานพิธีเต็มยศกลางคืน ผ้าขึ้นเช่นเดียวกับไทยจักรีและไทยบรมพิมาน เสื้อคอกลมกว้างคล้ายคอกระเช้า แต่ไม่จีบรัด ไม่มีแขน ปักดิ้นเงินทองประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์และสายสะพายได้อย่างงดงาม

7. ชุดไทยจักรพรรดิ ใช้ในงานพิธีเต็มยศตอนกลางคืน ผ้าขึ้นเช่นเดียวกับชุดไทยจักรี ใช้สไบเฉียงเช่นเดียวกันแต่เป็นสไบจีบชั้นใน และห่มสไบปักทับเห็นรอยจีบเล็กน้อย

8. ชุดไทยศิวาลัย ชุดไทยแบบนี้ใช้ในงานพิธีเต็มยศ ทั้งกลางวันและกลางคืน เป็นแบบเดียวกับชุดไทยบรมพิมาน แต่มีผ้าสไบห่มทับ

ภาพที่ 7 ชุดไทยเรือดั้น
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ภาพที่ 8 ชุดไทยจิตรลดา
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ภาพที่ 9 ชุดไทยอมรินทร์
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ภาพที่ 10 ชุดไทยบรมพิมาน
ที่มา: สำนักพระราชวัง

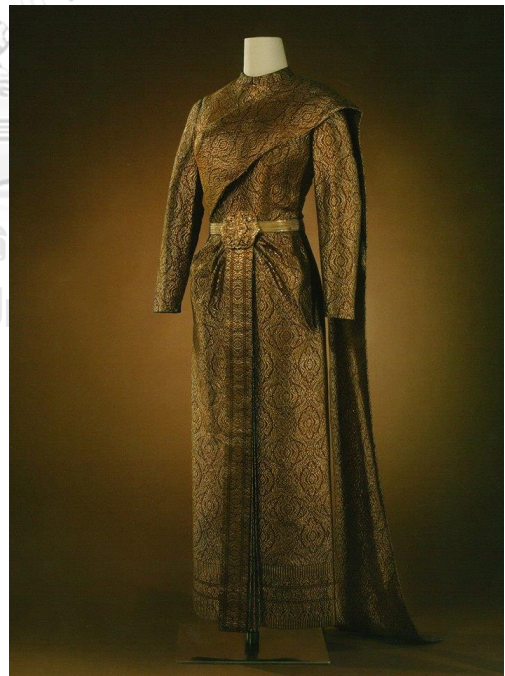
ภาพที่ 11 ชุดไทยจักรี
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ภาพที่ 12 ชุดไทยดุสิต
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ภาพที่ 13 ชุดไทยจักรพรรดิ
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ภาพที่ 14 ชุดไทยศิวาลัย
ที่มา: สำนักพระราชวัง

ผลงานด้านทัศนศิลป์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงมีสายพระเนตรทางศิลปะประกอบกับมีความสนพระราชหฤทัยในงานประณีตศิลป์อันเป็นมรดกภูมิปัญญาของไทยเป็นทุนเดิม ทำให้ทรงเล็งเห็นคุณค่าในงานทัศนศิลป์ของชาวบ้านว่าสามารถทำรายได้เป็นอาชีพเสริมนอกจากปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวน และงานด้านเกษตรกรรมอื่น ๆ แล้ว พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าราษฎรในแต่ละท้องถิ่นต่างมีสายเลือดความเป็นศิลปิน มีความเป็นช่างฝีมือ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้โอกาสฝึกฝนเพื่อพัฒนาสร้างเป็นอาชีพที่ยั่งยืน ดังที่พระราชทานพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2532 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ความตอนหนึ่งว่า

...ข้าพเจ้านั้นภูมิใจเสมอว่า คนไทยมีสายเลือดของช่างฝีมืออยู่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็ชชาวไร่ ชาวนา หรืออาชีพใด อยู่สารทิศ คนไทยมีความละเอียดอ่อนและฉับไวต่อการรับศิลปะทุกชนิด ขอเพียงแต่ให้เขาได้มีโอกาสฝึกฝน เขาก็จะแสดงความสามารถออกมา... (สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี, 2558, น.324)

จากการโดยเสด็จพระราชดำเนินไปบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นชนบท จึงได้จัดครูมาสอนและควบคุมให้ผลผลิตมีคุณภาพ ทรงรับซื้อผลผลิตเหล่านั้นตามราคาตลาดและนำออกจำหน่ายเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนมาดำเนินการ จนกระทั่งในเวลาต่อมาเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2520 ทรงเปิดร้านจิตรลดา เพื่อจำหน่ายสินค้ามูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เป็นการถาวรและขยายสาขาออกไปในหลายจังหวัด พระราชกรณียกิจในการสร้างงานอาชีพเสริมแก่ชาวบ้านเช่นนี้ แก้ไขปัญหาความยากจนแก่ชาวบ้านได้ทั่วทุกสารทิศ

ในเวลาต่อมาสมาชิกศูนย์ศิลปาชีพจะได้รับการส่งเสริมให้ไปฝึกต่อที่โรงฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดา ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ซึ่งสร้างไว้ตั้งแต่พ.ศ. 2521 เพื่อเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมช่างแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานช่างที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ โดยนักเรียนศิลปาชีพที่เข้าฝึกที่โรงฝึกศิลปาชีพจิตรลดาจะได้รับการสอนวิชาช่างจนสามารถนำไปใช้งานได้ ผู้ที่ชำนาญมาก ๆ อาจยกฐานะขึ้นเป็นครู หลายคนมีฝีมือชั้นสูงจนอาจเรียกได้ว่าเป็นช่างหลวงแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะมีฝีมือล้ำเลิศในงานทัศนศิลป์ประเภทต่าง ๆ ทั้ง 26 แผนก ได้แก่ 1) แผนกถมเงิน 2) แผนกเครื่องเงินเครื่องทอง 3) แผนกคร่ำเงินคร่ำทอง 4) แผนกจักสานย่านลิเภา 5) แผนกจักสานไม้ไผ่ 6) แผนกสานเสื่อลายกระจูด 7) แผนกแกะสลักไม้ 8) แผนกแกะสลักหิน 9) แผนก

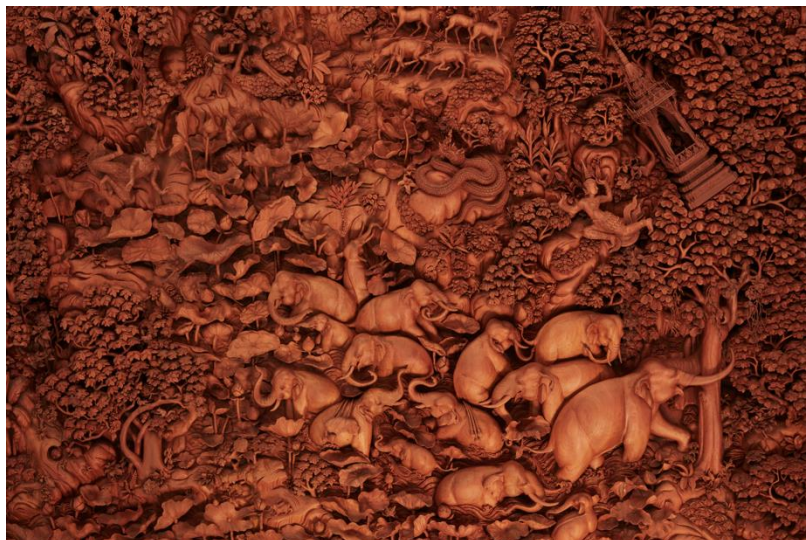
แกะสลักหนัง 10) แผนกทอผ้าไหม 11) แผนกทอผ้าฝ้าย 12) แผนกทอผ้าจก 13) แผนกทอผ้าแพรวาว
 14) แผนกปักชอยแบบไทย 15) แผนกตัดเย็บผ้า 16) แผนกทอพรม 17) แผนกงานปั้น 18) แผนก
 ตู๊กตาไทย 19) แผนกเขียนลาย 20) แผนกเครื่องปั้นดินเผา 21) แผนกประดับมุก 22) แผนกตกแต่ง
 ด้วยปีกแมลงทับ 23) แผนกลงยาสี 24) แผนกประดิษฐ์ดอกไม้ 25) แผนกช่างไม้และช่างหวาย 26)
 แผนกบรรจุภัณฑ์

โรงฝึกศิลปาชีพจิตรลดาประสบความสำเร็จสูงสุดและได้รับการยกฐานะเป็น สถาบันสิริกิติ์
 เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2553 มีการจัดแสดงผลงานศิลปาชีพมาแล้วหลายครั้ง อาทิ นิทรรศการ
 หัตถกรรมไทย งานสืบสานสมบัติศิลป์ งานรังสรรค์ปั้นแต่ง งานมัดหมี่ไหมไทยสายใยชนบท เป็นต้น

ภาพที่ 15 แสดงผลงานศิลปาชีพเรือพระที่นั่งศรีประภัสร์ไชยจำลอง

ที่มา: Art of The Kingdom (online)

ภาพที่ 16 แสดงผลงานศิลปะจากจำหลักไม้ตำนานเพชรรัตน์
ที่มา: Art of The Kingdom (online)

ภาพที่ 17 แสดงผลงานศิลปะจากปักไหมน้อย เรื่อง “อิเหนา”
ที่มา: Art of The Kingdom (online)

นอกจากนี้งานหัตถศิลป์ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ทรงฟื้นฟู ส่งเสริม สืบสาน สร้างสรรค์ และพัฒนา มีหลากหลายที่โดดเด่น โดยเฉพาะเรื่อง งานของผ้า เช่น ผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าไหม ผ้าปัก จึงมีพระราชประสงค์ให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขึ้นที่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวังอีกด้วย

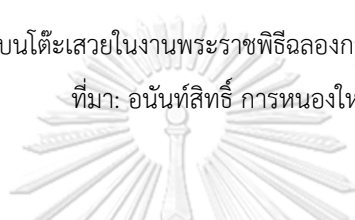
ภาพที่ 18 พิพิธภัณฑสถานผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง
ที่มา: Queen Sirikit Museum of Textiles (online)

ผลงานด้านมณฑนศิลป์

ศิลปะการออกแบบตกแต่งเป็นงานศิลป์อีกประเภทหนึ่งที่ทรงโปรดให้ออกแบบบรรจุกุณฑนที่ ให้งดงาม รวมไปถึงการตกแต่งอาคารสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระที่นั่งวิมานเมฆ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ทรงโปรดให้ซ่อมแซมและเปิดเป็นพิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์ หรือเป็นการตกแต่งโต๊ะเสวยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ทรงมีพระราชดำรินำผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นอย่างวิจิตรอลังการมาประดับตกแต่งบนโต๊ะเสวย ในโอกาสพระราชทานเลี้ยงต้อนรับพระประมุข พระราชวงศ์ และทูตานุทูตชาวต่างประเทศ นับเป็นการเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมของไทยให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ความเป็นศิลปินแม้จะทรงมิได้สร้างงานศิลปะด้วยพระองค์เองมากนัก แต่ทรงมีสายพระเนตรอย่างศิลปินที่ทรงรู้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดงาม สิ่งใดมีความประสานทางศิลปะดังที่พระองค์มีพระราชวินิจฉัยและพระราชวิจารณ์ต่องานประณีตศิลป์ที่ช่างฝีมือทูลเกล้าฯ ถวายทอดพระเนตร ตลอดจนมีพระราชดำริ และพระราชทานคำแนะนำให้ช่างฝีมือเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้งดงามมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 19 การตกแต่งบนโต๊ะเสวยในงานพระราชพิธีฉลองการครองสิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี
 ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 20 การตกแต่งบนโต๊ะเสวยในงานพระราชพิธีฉลองการครองสิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี
 ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ผลงานด้านดุริยางคศิลป์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีพระปรีชาสามารถในการบรรเลงเปียโนอย่างยิ่ง ทรงบรรเลงเปียโนอยู่เสมอทั้งส่วนพระองค์และพระราชทานให้คณะบุคคลต่าง ๆ ได้ฟัง เมื่อครั้งทรงเสด็จเป็นผู้แทนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 16-31 ตุลาคม พ.ศ. 2543 ทรงพระกรุณาบรรเลงเปียโนเพลงของโซแปงในงานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ที่ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินจัดถวาย ณ อาคารฟางเฟยหยวน กรุงปักกิ่ง เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2543

ภาพที่ 21 ทรงเปียโน

ที่มา: ไทยรัฐฉบับพิมพ์พระราชสำนัก 2 พ.ศ. 2564

นอกจากทรงรักในการบรรเลงเปียโนแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงยังทรงพระปรีชาสามารถในการขับร้องเพลงและบทเพลงอันเกิดจากพระราชดำริ ทรงจดจำบทเพลงที่เคยทรงร้องตั้งแต่ยังพระเยาว์ได้เป็นอย่างดี พระองค์ทรงโปรดเพลงไทยราชสำนัก โดยเพลงที่โปรดมากที่สุดคือเพลงลาวดวงเดือน พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารตามรกฎ เหตุที่โปรดนั้นไม่ใช่เพราะเพียงเนื้อร้องเศร้ากินใจ และท่วงทำนองที่ไพเราะเท่านั้น แต่เป็นเพราะสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงพระอนุสรณ์ค่านึงคุณูปการของกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดมผู้ทรงทำนุบำรุงใหม่ ไทยให้ปรากฏไว้ในแผ่นดินอันเป็นงานส่งเสริมศิลปาชีพแขนงแรกของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ทั้งนี้เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนากรมช่างไหมขึ้นในกระทรวงเกษตรราธิการ เมื่อพ.ศ. 2446 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทอผ้าไหม ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดมพระโอรสที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษเป็นอธิบดีกรมช่างไหมพระองค์แรก เพลงลาวดวงเดือน เดิมชื่อลาวคำเนินเกวียน เป็นเพลงที่กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดมทรงนิพนธ์ขึ้นขณะเสด็จประทับเกวียนไปตรวจราชการภาคอีสานสมัยนั้น

นอกจากนี้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดแสดงนาฏศิลป์ประกอบเพลงเรียกว่า ชุดฟ้อนลาวดวงเดือนขึ้น ในงานพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำแก่พระราชอาคันตุกะเป็นการส่วนพระองค์หลายครั้ง อาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้จัดวงบรรเลงและขับร้อง ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ เป็นผู้ประดิษฐ์ทำรำ จนกลายเป็นฟ้อนลาวดวงเดือนเป็นแบบมาตรฐานของกรมศิลปากรมาจนถึงทุกวันนี้ การแสดงชุดฟ้อนลาวดวงเดือนได้ถูกจัดแสดงถวายให้ทอดพระเนตร 3 ครั้ง คือ

ครั้งแรก ในโอกาสทรงรับรองเจ้าชายเฟรเดอริก วิลเฮล์ม ฟรอน บรัสสันแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ณ สวนศิลาลัยในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2506

ครั้งที่สอง ในโอกาสพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำแก่เจ้าชายและเจ้าหญิงฮิตาชิ ณ เรือนต้น สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2508

ครั้งที่สาม ในโอกาสพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำแก่พระสหาย ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2509

นอกจากนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงโปรดบทร้อยกรอง มีผู้ประพันธ์บทร้อยกรองขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายอยู่เสมอ ทำให้มีพระราชดำรินำบทร้อยกรองที่พอพระราชหฤทัยไปใส่ทำนองเพลงเพื่อขับร้อง อาทิ เพลงนางแย้ม เพลงกุหลาบไกลกังวล เพลงก่อนสุริยัน เพลงทาสเธอ เพลงเจ้าจอมขวัญ เพลงอาลัยครวญ และเพลงสายหยุด

ผลงานด้านวรรณศิลป์

ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ ซึ่งจัดพิมพ์ครั้งแรกเนื่องในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา 3 รอบ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2511 พระราชนิพนธ์เล่มนี้เป็นพระราชบันทึกการตามเสด็จทางราชการไปอเมริกาและยุโรปในพุทธศักราช 2503 รวม 15 ประเทศ ในระยะเวลา 7 เดือน การตามเสด็จไปเยือนสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน สหพันธรัฐมลายา ประเทศนิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย ในพ.ศ. 2510 และการตามเสด็จเยือนสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 2 และประเทศแคนาดาในปีเดียวกัน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีปฏิภาณไหวพริบได้เป็นอย่างดีในการปฏิบัติหน้าที่ตามเสด็จ โดยมีให้ต่างพร้อม ด้วยมารยาทและกิจการที่ทรงบรรยายออกมาด้วยภาษาอันสละสลวยในเรื่อง ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ ได้อย่างมีชั้นเชิงแต่ยังคงเรียบง่ายดังพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งว่า

...ตลอดเวลาที่ตามเสด็จประเทศต่าง ๆ ครั้งนั้น ทวีอเมริกาที่ดีประเทศต่าง ๆ ในยุโรปก็ดี ข้าพเจ้าได้เห็นธรรมเนียมที่แตกต่างกัน ทำให้เวียนศีรษะไม่น้อย ปฏิบัติตามร่องรอยแทบไม่ถูก เช่นที่เมืองอังกฤษ พระราชินีนาถองค์ปัจจุบันโปรดให้ผู้เข้าเฝ้าจับพระหัตถ์ได้โดยไม่ถอดถุงมือ แต่ในสมัยที่ท่านพ่อของข้าพเจ้าเป็นราชทูตไทยประจำราชสำนักเซนต์เจมส์อยู่นั้น เป็นรัชกาลของพระเจ้าจอร์จที่ 6 ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระราชินีนาถองค์ปัจจุบัน สมัยนั้นเป็นกฎของราชสำนักอังกฤษเลยที่เดียวว่าผู้อาวุโสจะต้องถอดถุงมือขวาเพื่อจับมือกับผู้มีอาวุโสกว่า พูดง่าย ๆ ก็คือว่า ไม่มีผู้ใดกล้าสวมถุงมือไปจับพระหัตถ์ควีนเอลิซาเบธ (พระราชมารดา) เป็นอันขาด แต่ในสมัยนี้พระราชินีองค์ปัจจุบันทรงเปลี่ยนราชนิยม โปรดให้ทุกคนสวมถุงมือเมื่อท่านประธานพระหัตถ์ เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบว่าธรรมเนียมเมืองอังกฤษ

เป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าไปถึงก็สวมใส่ถุงมือจับกับใคร ๆ เรื่อยไปหมดจนเคยชินเกือบจะพลาดเมื่อไปถึงคอตติเนนต์ (กลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่บนแผ่นดินใหญ่ของทวีปยุโรป เช่น ฝรั่งเศส สเปน เยอรมนี อิตาลีฯ) เพราะนี่กว่าคงจะถือธรรมเนียมแบบอังกฤษกันแล้วเหมือนกัน แต่ที่ไหนได้ วันที่ตามเสด็จทางราชการไปถึงเมืองเคนมาร์กที่สนามบินโคเฟนเฮเกน ขณะที่เรือบินพระที่นั่งกำลังแล่นเข้าไปจอดที่ ก่อนที่ประตูจะเปิดออก ข้าพเจ้ามองออกไปด้านนอกหน้าต่างก็เห็นพระเจ้ากรุงเคนมาร์ก พระราชินี พระราชธิดา และเจ้านายผู้ใหญ่ในราชวงศ์กลุ๊กเบิร์ก กำลังทรงพระดำเนินจากที่ประทับออกมายืนคอยที่ลานบินใกล้พรมแดงปูลาดอยู่ ฝายในทุก ๆ พระองค์ทรงอุ้มพระหัตถ์ซ้ายข้างเดียว ข้าพเจ้าจึงรีบถอดถุงมือข้างขวาออกกำไว้แล้วเดินตามเสด็จลงบันไดเรือบินมายังที่ซึ่งเจ้านายเคนมาร์กทรงคอยอยู่ฝายในที่ติดตามข้าพเจ้ามา รีบกระทำตามทันทีเหมือนกัน...เรื่องถุงมือนี้อาจประเทศก็อีกอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าไปไหนก็ต้องใช้ความสังเกตว่าเขานิยมกันอย่างไร แล้วก็รีบผ่อนปรนไปตามความนิยมของเขา ทำให้ลำบากใจ เพราะไม่สามารถที่จะตั้งกฎเกณฑ์อะไรในเรื่องนี้ได้... (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2561, น.45)

ผลงานด้านนาฏศิลป์

ความใส่พระราชอุทัยในการปลูกฝังสุนทรียะแห่งนาฏศิลป์ของชาติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้ทรงสนพระราชหฤทัยในการทำนุบำรุงนาฏศิลป์ทุกประเภท ทั้งโขน ละคร ระบำรำฟ้อน การแสดงพื้นเมือง และบัลเลต์ ทรงเล็งเห็นว่านาฏศิลป์เป็นเครื่องหมายแสดงวัฒนธรรม อีกทั้งยังส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องภาษา วรรณคดี และขนบธรรมเนียมประเพณี ทรงริเริ่มการแสดงระบำพื้นบ้านหลายชุด บางชุดพระราชทานความคิดสร้างสรรค์ให้ศิลปินไปออกแบบ บางชุดพระราชทานคำแนะนำให้ปรับปรุงของเดิม การแสดงดังกล่าวได้แก่ ระบำตุรภาค ฟ้อนลาวดวงเดือน และเชิงกระบี่

ไม่เพียงแต่การแสดงพื้นบ้านเท่านั้น แต่การแสดงโขน อันเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทย มีรูปแบบการแสดงที่มีจารีต ระเบียบแบบแผนที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ มีเอกลักษณ์โดดเด่นในเรื่องบทโขนที่ไ้รับจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์เพียงเรื่องเดียว ถือเป็นวรรณคดีที่สอดคล้องกับคตินิยมของ

คนไทยที่ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ ด้วยเหตุนี้วรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์และการแสดงโขนจึงมีความสำคัญคู่กับสถาบันกษัตริย์ของไทยตลอดมา

พระราชดำริในการฟื้นคืนชีวิตแกโขน นาฏศิลป์แห่งราชสำนักเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขนตามแนวพระราชดำริของกรมศิลปากร และเป็นปฐมบทของโขนพระราชทาน หรือโขนสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ขึ้น ด้วยการนำโครงการจัดสร้างเครื่องละครหลวงที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณขึ้นมาใหม่ทุกชิ้น รวมไปถึงอุปกรณ์ประกอบฉาก หัวโขนและเครื่องศิวาภรณ์ เครื่องพัสดาภรณ์ต่าง ๆ รวมไปถึงการแต่งหน้าผู้แสดงโขนตามแนวพระราชนิยม ซึ่งในทุก ๆ แขนงต้องใช้ความประณีตและความละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก โดยการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ครั้งแรก คือการแสดงโขนพระราชทานชุดพรหมาศ ถวายเป็นปฐมทัศน์ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษาและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเจริญพระชนมพรรษา 75 พรรษา โดยจัดแสดงในวันที่ 24-28 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และได้จัดขึ้นในปีต่อ ๆ มา

ภาพที่ 22 โขนพระราชทาน

ที่มา: ไทยรัฐฉบับพิมพ์พระราชสำนัก 2 พ.ศ. 2564

ผลงานด้านสถาปัตยกรรม การตกแต่งภายใน ประติมากรรม และภูมิสถาปัตยกรรม

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงส่งเสริมสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวัดหรืออารามที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร พระตำหนักสิริยาลัย ในขณะที่เดียวกันนั้นทรงส่งเสริมการสร้างประติมากรรม กล่าวคือการสร้างพระพุทธรูปเพื่อประดิษฐานไว้เป็นสิริมงคลตามโบราณสถานต่าง ๆ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น เช่น พระมหาธาตุเจดีย์ภพภูมิสิริ พระพุทธบาทจำลองทองคำ รวมถึงบูรณะโบราณสถานทางประวัติศาสตร์และสร้างราชานุสาวรีย์หลายแห่งเป็นงานประติมากรรมที่งดงามด้วยศิลปะและสง่างาม เช่น พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เจดีย์ศรีสุริโยทัย ตลอดจนงานศิลปะตกแต่งภายในและภูมิสถาปัตยกรรม ก็เป็นสิ่งที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงให้ความสำคัญพระราชทานให้เช่นกัน ผลงานชิ้นสำคัญคือการปรับปรุงพระที่นั่งวิมานเมฆ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ซ่อมแซมโดยคงสภาพเดิมให้มากที่สุด และทรงอำนวยการตกแต่งภายในและภูมิทัศน์โดยรอบด้วยพระองค์เอง

ภาพที่ 23 พระที่นั่งวิมานเมฆ กรุงเทพมหานคร

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 24 พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ที่มา: อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 25 เจดีย์ศรีสุริโยทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ได้ที่พระองค์ทรงรับทูลเกล้าถวาย ปฏิญญาคุณูปกิตติคุณจาก 12 มหาวิทยาลัยดังนี้

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 4 ปฏิญญา
 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 3 ปฏิญญา
 3. วิทยาลัยวิชาการศึกษา 1 ปฏิญญา
 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 ปฏิญญา
 5. สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์ 1 ปฏิญญา
 6. มหาวิทยาลัยรามคำแหง 4 ปฏิญญา
 7. มหาวิทยาลัยมหิดล 2 ปฏิญญา
 8. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 1 ปฏิญญา
 9. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 2 ปฏิญญา
 10. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 ปฏิญญา
 11. มหาวิทยาลัยขอนแก่น 1 ปฏิญญา
 12. มหาวิทยาลัยศิลปากร 1 ปฏิญญา
- รวม 24 ปฏิญญา (สำนักงานพระราชวัง, ออนไลน์)

ประเภทที่สองรัฐบาลและองค์การเอกชนต่างประเทศ ทูลเกล้าถวายรางวัลเชิดชูและสดุดีเฉลิมพระเกียรติ รวม 13 รางวัล

1. วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ทูลเกล้าถวาย “เหรียญเซเรส” ในพระฐานะที่พระองค์ทรงเป็นสตรีดีเด่น ทรงอุทิศพระองค์พัฒนาสตรีและประชาชนในชนบท และทรงสนับสนุนพระราชโอบายในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรในการเกษตรและที่ดินทำกิน

2. วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 สหพันธ์พิทักษ์เด็ก นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ทูลเกล้าถวาย “รางวัลเกียรติคุณ” ในวาระฉลองครบรอบ 50 ปี ขององค์การในพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชนบทผู้ลี้ภัยและเด็กพิการ

3. วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 เลขานุการองค์การสหประชาชาติทูลเกล้าถวายเหรียญ “The First Thai Proof Coins in Series Commemorating the International Year of The Child-IYC”

4. วันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2524 โครงการจัดการทำเหรียญที่ระลึกปีเด็กสากล ขององค์การยูนิเซฟทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกปีเด็กสากล”

5. วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2528 สมาคมเอเชีย ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ด้านมนุษยธรรม” เป็นรางวัลแรกของสมาคมนับแต่ก่อตั้งมา ด้วยพระราชกรณียกิจ ทรงยกฐานะสตรีให้สูงขึ้นทางการศึกษา เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติ

6. วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2529 World Wildlife Fund ทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรเทิดพระเกียรติอันนุรักษ์ดีเด่นด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า

7. วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งกรุงลอนดอนทูลเกล้าฯ ถวายสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ของราชวิทยาลัย ด้วยทรงประกอบพระราชภารกิจนานาประการ ยังให้เกิดผลดีทางการแพทย์และสาธารณสุข

8. วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2533 ศูนย์ศึกษาการอพยพ (CMS) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยประจำปี ทั้งนี้ด้วยทรงส่งเสริมด้านมนุษยธรรมแก่ผู้ลี้ภัยนับล้านคน ที่ลี้ภัยเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2418

9. วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 กลุ่มผู้สนับสนุนพิพิธภัณฑน์เด็กแห่งกรุงวอชิงตัน D.C. ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ประจำปี 2534 เป็นรางวัลที่ชาวต่างประเทศได้รับเป็นครั้งแรกของรางวัลนี้

10. วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2535 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ทูลเกล้าฯ ถวาย เหรียญทองโบโรพุทโธ เนื่องในพิธีเปิดงาน “มรดกสิ่งทอเอเชียหัตถกรรมและอุตสาหกรรม” ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

11. วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2534 องค์การระหว่างประเทศ 2 องค์การได้แก่ องค์การกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) ร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศแห่งประเทศไทย จัดงานเฉลิมพระเกียรติ ชื่อ “งานนานาชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมราชินีนาถ” องค์การระหว่างประเทศทั้ง 2 องค์การ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลสดุดีตั้งต่อไปนี้

- องค์การยูนิเซฟ ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญ UNICEF Special Recognition Award” ซึ่งเป็นเหรียญที่เคยมอบให้แก่กษัตริย์สากล ไม่เคยมอบให้แก่บุคคลใดและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเป็นพระองค์แรกที่ทรงได้รับเหรียญนี้

• องค์การยูนิเซฟ ทูลเกล้าฯ ถวาย “UNIFEM Award of Excellence” เป็นรางวัลดีเด่นที่พระองค์ทรงมุ่งมั่นสนับสนุนบทบาทสตรีไทยในการพัฒนาประเทศ

12. วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 ครั่งล่าสุด มหาวิทยาลัยจอร์ทาวน์ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา ทูลเกล้าฯ ถวาย ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขามนุษยศาสตร์

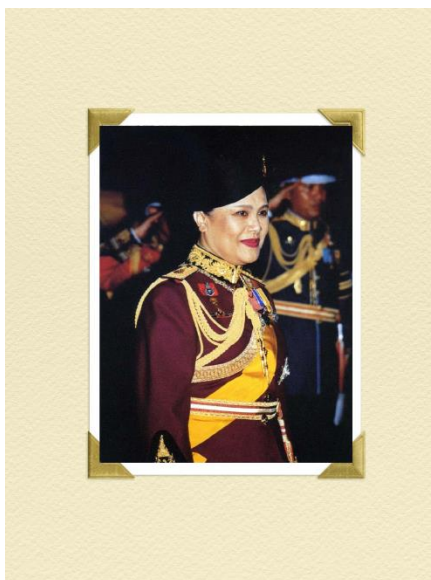
13. วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 เวลาใกล้เคียงกัน มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา เช่นกัน ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “สตรีแห่งปี 1993” ในฐานะที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมเสมอมา

จากการแช่ซ้องพระเกียรติคุณมากมายนานับการที่พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกายอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย จึงเกิดพระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงงานครอบคลุมทั้งคน สัตว์ พืช ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม ทรงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ทรงรักษาทำนุบำรุงเอกลักษณ์ของชาติหลายด้านให้คงอยู่ในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นพิเศษ สามารถแบ่งตามลักษณะครอบคลุมของงาน 6 ด้าน คือ 1) ด้านความมั่นคงของชาติ 2) ด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ 3) ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 4) ด้านศิลปาชีพ 5) ด้านการศึกษา 6) ด้านศิลปวัฒนธรรม

3.2 พระราชกรณียกิจ

ด้านความมั่นคงของชาติ

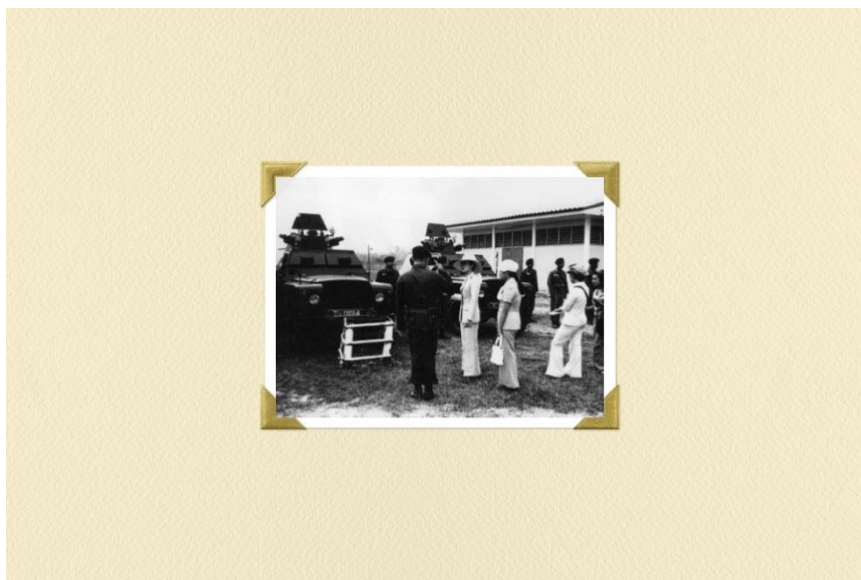
สถานการณ์และความมั่นคงของประเทศเป็นเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงสนพระทัยและห่วงใยมาก ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของประชาชนชาวไทย พระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ช่วยทำนุบำรุงและปกป้องรักษาประเทศชาติทั้งด้านกำลังใจเป็นขวัญแก่ทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน ราษฎรอาสาสมัคร และทางด้านกำลังทรัพย์ กำลังพระวรกายจนเป็นพระเกียรติคุณด้านนี้เป็นที่ประจักษ์ชัด ทางราชการทหารได้ขอพระราชทานพระยศถวายแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นพันเอกผู้บังคับการพิเศษกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์และนายทหารพิเศษของกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์

ภาพที่ 27 ฉลองพระองค์เต็มยศนายทหารรักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์
(ทรงดำรงพระยศพลเอก, พลเรือเอก, พลอากาศเอก ตั้งแต่วันที่ 30 กรกฎาคม 2530)

ที่มา: สำนักพระราชวัง, ออนไลน์

ยิ่งไปกว่านั้นทรงห่วงใยทหาร ตำรวจ ราษฎรอาสาสมัครทั้งหลายที่ต้องประสบเคราะห์ร้ายจากการป้องกันประเทศชาติ ทรงได้ก่อตั้ง “มูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์” ขึ้นในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2518 อันเป็นวันคล้ายพระราชสมภพ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อีกทั้งยังทรงมอบหมายให้เป็นประธานมูลนิธิอีกด้วย (เลิศชาย ศิริชัย, 2535, น.25) สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเป็นทุนเริ่มแรก และได้มีผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบ โดยเสด็จพระราชกุศลอีกเป็นจำนวนมาก มูลนิธินี้มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือทหาร ตำรวจ พลเรือน ตลอดจนอาสาสมัครที่บาดเจ็บ ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิต จากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันประเทศชาติ โดยให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือส่งเสริมอาชีพแก่ครอบครัวหรือตัวผู้ประสบเคราะห์ร้ายนั้น เพื่อให้เขาเหล่านั้นตระหนักว่าแม้จะพิการหรือเสียชีวิต เขาหรือครอบครัวของเขาก็มิได้ถูกทอดทิ้งซึ่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงปฏิบัติงานในตำแหน่งประธานมูลนิธิฯ ถวายงานได้อย่างเข้มแข็ง (เกริก วณิชกุล, 2535, น.73)

ภาพที่ 28 เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมทหารและตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย

วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2518

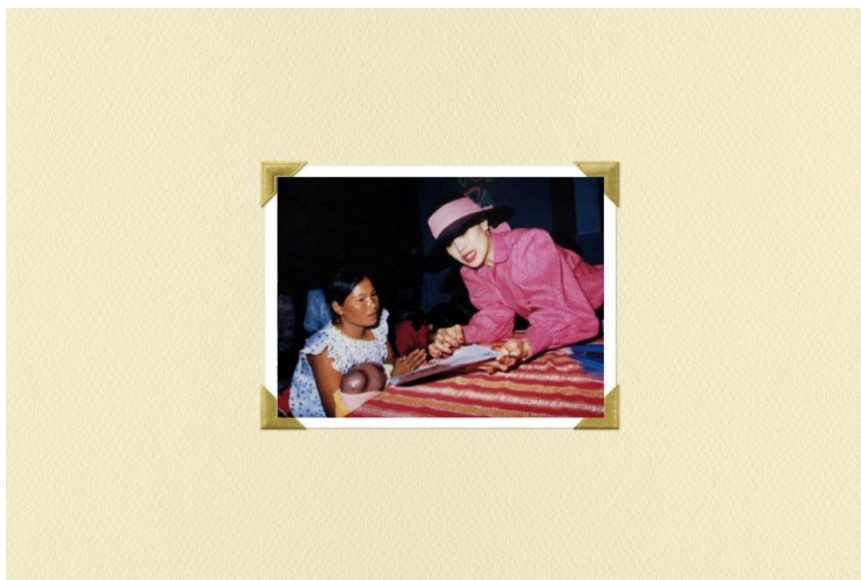
ที่มา: สำนักพระราชวัง, ออนไลน์

ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงมีพระราชดำริว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องสุขภาพอนามัยเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด” โดยเป็นคำอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงเหตุผลที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้านสาธารณสุข เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน อาทิ ทรงเป็นสภานายิกาของสภาภคาชาติไทย ทรงรับผู้ป่วยร้ายแรงไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการต่าง ๆ โดยจำแนกได้ 7 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน 2) โครงการหมอมหมู่บ้าน 3) โครงการจัดตั้งหมอมบ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4)โครงการทันตกรรมพระราชทานโครงการแพทย์หลวง 5) โครงการแขนขาเทียมพระราชทานเคลื่อนที่ 6) โครงการแพทย์หู คอ จมูก 7) ยาพระราชทาน โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างโครงการสำคัญ 2 โครงการ อันได้แก่

1. โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน เกิดจากเมื่อเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมในภูมิภาคต่าง ๆ โดยทุกครั้งในการเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงนำคณะแพทย์อาสาผู้เชี่ยวชาญโรคต่าง ๆ ไปให้บริการประชาชน และหากคนไข้ใดจำเป็นต้องส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ก็จะได้รับไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ต่อไป (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.55)

2. โครงการหมอบ้าน เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2525 โดยการคัดเลือกประชาชนในหมู่บ้านเข้ารับการอบรมในเรื่องสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เช่น การปฐมพยาบาลขั้นต้น การเวชศาสตร์ป้องกันอย่างง่าย ๆ การโภชนาการโดยเฉพาะแม่และเด็ก การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้กลับไปช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ในปัจจุบันมีหมอบ้านกระจายอยู่หลายภูมิภาค (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.57)

ภาพที่ 29 วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 เสด็จฯ ไปบ้านจาร ตำบลม่วง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร
เด็กหญิงผู้นี้อายุ 2 เดือน สมองพิการแต่กำเนิด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์ดูแล

ที่มา: สำนักพระราชวัง, ออนไลน์

ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเล็งเห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวไทย ที่นับวันยิ่งเสื่อมโทรมลง อีกทั้งยังทรงตระหนักดีว่าสภาพแวดล้อมของประเทศที่กำลังถูกทำลายลงอย่างน่าเป็นห่วง อันเกิดจากการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย ไร้ขอบเขต และขาดความรู้ความเข้าใจ จึงได้ทรงพยายามที่จะให้ราษฎรมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งพืชพรรณ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ (สุทัศน์ พัฒนสิงห์, 2535, น.31) ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่าง 3 โครงการหลักที่เป็นจุดเริ่มต้นและขยายสู่พื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่

โครงการป่ารักษน้ำ เกิดจากจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงความว่า “...พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันทจะเป็นป่า ป่าที่ถวายความจงรักภักดีต่อน้ำ พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันทจะสร้างป่า...” พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานแก่คณะบุคคลที่มาเข้าเฝ้าฯ ณ บ้านถ้ำตัว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2525 เพื่อฟื้นฟูป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดตั้งขึ้นที่บ้านถ้ำตัว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2525 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังให้ชาวบ้านเกิดความรักและหวงแหนธรรมชาติ ดำเนินการปลูกป่าเอง และในขณะเดียวกันก็รู้จักใช้ประโยชน์จากผืนป่าอย่างถูกต้องตามหลักการของพระองค์ นั่นคือให้ป่าอยู่กับคนได้ คนอยู่กับป่าได้โดยไม่มีการทำลาย กล่าวคือ เมื่อชาวบ้านปลูกป่าเอง เกิดความรักในป่าไม้และรู้จักการใช้ประโยชน์แล้ว ก็ไม่มีการทำลายธรรมชาติตัดไม้ทำลายป่าที่เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารนั่นเอง (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.66,69)

โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ เกิดจากความห่วงใยในความอุดมสมบูรณ์ของสภาพป่าไม้ในบริเวณพื้นที่ป่าอำเภอมกน้อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์และสัตว์ป่าสงวนเป็นจำนวนมาก พระองค์จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์สภาพป่าในเขตพื้นที่ไว้ 3 ประการ คือ

1. รักษาสภาพป่าที่สมบูรณ์ไว้ไม่ให้ถูกทำลาย
2. ฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้คืนสู่ธรรมชาติ โดยให้มีทั้งป่าธรรมชาติและป่าไม้ใช้สอย
3. พัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยให้มีอาชีพที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่ให้ได้รับความเดือดร้อน เพื่อให้ “คน” กับ “ป่า” อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนในลักษณะของ “บ้านเล็กในป่าใหญ่” โดยให้ราษฎรเป็นผู้รักษาป่า (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.71)

ด้วยความร่วมแรงร่วมใจของราษฎรที่พระองค์ปลูกฝัง จนทำให้เป็นโครงการตัวอย่าง และได้ถูกแพร่หลายไปอย่างพื้นที่อื่น ๆ อันมีธรรมชาติและราษฎรเป็นที่ตั้ง

โครงการสวนป่าสิริกิติ์ นับเป็นโครงการที่มีพื้นฐานมาจากแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้และสัตว์ป่าดังปรากฏในโครงการอื่น ๆ นับเป็นโครงการที่ขยายผลและเป็นการเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสอันเป็นมหามงคลสมัย ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2535 นอกจากนี้ยังเป็นการสนองพระราชดำริของพระองค์ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรมีจิตสำนึกและหวงแหนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าให้คงอยู่ ตลอดจนเป็นพื้นที่สีเขียวให้ประชาชนได้มาพักผ่อนอีกด้วย (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.76,79)

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลจึงยังมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการต่าง ๆ โดยจำแนกได้ 8 ประเภท ดังนี้ 1) โครงการฟาร์มตัวอย่าง 2)โครงการปรับปรุงที่ดิน 3) โครงการพัฒนาการเกษตรที่สูง 4) โครงการพัฒนาการเกษตร 5) ปรับปรุงบำรุงดิน 6)โครงการศูนย์การเรียนรู้การเกษตร 7) โครงการส่งเสริมการเกษตร 8) โครงการอนุรักษ์ และสามารถย่อยได้ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ประเภทแรกประเภทโครงการฟาร์มตัวอย่าง

1. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หนองระหาร จิน ตำบลบ้านอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง
2. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สิบวังทอง ตำบลสิบวังทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง
3. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านยางกลาง ตำบลสิบวังทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง
4. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านหนองลาด ตำบลท่าข้าม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสิงห์บุรี
5. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านกระเจา ตำบลลำตวน อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์
6. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดอนม่วงพัฒนา ตำบลโพนทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร
7. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่อนใน จังหวัดอุบลราชธานี
8. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านป่าไม้ ตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี
9. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริด้านการประมง บ้านโพนทา ตำบลกุดตาใต้ อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม

10. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านทางหลวง ตำบลบ้านแก้ง อำเภอ
นาแก จังหวัดนครพนม
11. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอ
บ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
12. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านท่าแร่ (ตงปลาปาก) ตำบลโพรงาม
อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
13. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านคำตากล้า ตำบลคำตากล้า อำเภอ
คำตากล้า จังหวัดสกลนคร
14. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ หนองบัวสิม ตำบลหนองบัวสิม อำเภอ
คำตากล้า จังหวัดสกลนคร
- 15.โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านแพด ตำบลบ้านแพด อำเภอคำตา
กล้า จังหวัดสกลนคร
16. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ วัดเสนานฤมิตร ตำบลนาแต่ อำเภอคำ
ตากล้า จังหวัดสกลนคร
17. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านกำพี้ ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ
จังหวัดมหาสารคาม
18. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านดงเย็น ตำบลบ้านแปะ อำเภอ
จอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
19. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านขุนแตะ ตำบลดอยแก้ว
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
20. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริบ้านตุงตุง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะ
เมิง จังหวัดเชียงใหม่
21. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านบ่อหวิ ตำบลตะนาวศรี
อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
22. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี
23. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านลุดง อำเภอแม่ลาน จังหวัด
ปัตตานี

24. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านดอนนา อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี
25. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านเคียน ตำบลพ้อมิ่ง อำเภอนาเระ จังหวัดปัตตานี
26. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านสี่ปาย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
27. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านทุ่งแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
28. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านโคกหมัก อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี
29. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านบาปี อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี
30. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ อำเภอลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา
31. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านควนหรีน อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา
32. โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านจาเราะบูโงะ ตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
33. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านอุเปาะ - บ้านจำปูน ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา
34. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
35. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริบ้านบาลูกากาปัส ตำบลเอราวัณ อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส
36. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านโคกโก ตำบลโต๊ะเต็ง อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส
37. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านรอดัน บาตู จังหวัดนราธิวาส

38. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อำเภอเรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

39. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านต่อหลัง อำเภอรวยแงะ จังหวัดนราธิวาส

40. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านป่าไผ่ อำเภอรวยแงะ จังหวัดนราธิวาส

41. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านปาฆาปือซา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

42. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านโคกไร่ใหญ่ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

43. โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ บ้านเจาะเกราะ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส

44. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านไอบาโจ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส

45. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริบ้านแป้น ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ประเภทที่สองประเภทโครงการปรับปรุงที่ดิน

1. โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชเสาวนีย์ ตำบลจระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

2. โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเทิดพระเกียรติ ผาบ่าว-ผาสาว ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

3. โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเทิดพระเกียรติ บ้านผานาง-ผาเกิ้ง ตำบลผาอินทร์แปลง อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

4. โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเทิดพระเกียรติบ้านคกิ้ว ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ประเภทที่สามประเภทโครงการพัฒนาการเกษตรที่สูง

1. โครงการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ
2. โครงการคนและชุมชนอยู่ร่วมกับน้ำ บ้านท่าโขง ตำบลบ้านเช่า อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม
3. โครงการทดลองให้คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืนในลักษณะ “บ้านเล็กในป่าใหญ่ ดอยคำ” ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
4. โครงการพัฒนาและปรับปรุง บ้านห้วยจะค่าน ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
5. โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ บ้านอุตุมนเหนือ ตำบลนาเกียน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
6. โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าสะเมิง ตำบลแม่สาว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
7. โครงการพัฒนาที่ดิน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
8. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ดอยฟ้าห่มปก ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่
9. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ดอยคำ จังหวัดเชียงใหม่
10. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงดอยแบแลตามพระราชดำริ อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
11. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงห้วยแม่เกียง ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
12. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงดอยม่อนล้าน ตำบลป่าตุ้ม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
13. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
14. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงห้วยเมืองงาม ตำบลท่าตอน อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่
15. โครงการหมู่บ้านป่าใหม่บ้านนาศิริ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

16. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงบ้านกองป้อเหนือ ตำบลนาเกียน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
17. โครงการพัฒนาราชภูรชาวไทยภูเขา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
18. โครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริ บ้านแม่ปางใหญ่ ตำบลสันติคีรี อำเภอแม่่น้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
19. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงน้อย ตำบลหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
20. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำแม่หาด ตำบลแม่ตื่น อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
21. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำสะงา ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
22. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำปาย ตำบลผ้าบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
23. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะมาด-ห้วยหมากกลาง ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
24. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง ภูพยัคฆ์ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
25. โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง บ้านสบซุน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลป่าผา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
26. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านกอก - บ้านจูน ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน
27. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ บ้านห้วยหญ้าไซ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
28. โครงการพระราชดำริบ้านธารทอง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
29. โครงการสถานีทดลองเกษตรพื้นที่สูง ดอยป้อ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

30. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านปางขอน ตำบล ห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

31. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดอยยาว ดอยผาหม่น ดอยผาจิ เทิง เวียงแก่น อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

32. โครงการสถานีพัฒนาเกษตรที่สูง ตามพระราชดำริ บ้านสันติสุข-บ้านขุนกำลัง ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

33. โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านหนองห้า ตำบล ร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

34. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำขุนน่าน ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

35. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำคำ ตำบลแม่สองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

36. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” บ้านสะจุก-สะเกี้ยง ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

37. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำภาค ตำบลบ่อภาค อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

38. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำลี ตำบลน้ำหมัน อำเภอ ท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

39. โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านมะโอไค้ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

40. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านป่าคา ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลอง ลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ประเภทที่สี่ประเภทโครงการพัฒนาการเกษตร

1. โครงการแหล่งน้ำ ห้วยหินกอง ห้วยแคน บ้านวังกะเบา ตำบลโคกสว่าง อำเภอ ปลาปาก จังหวัดนครพนม

2. โครงการพัฒนาพื้นที่อำเภอปรางค์กู่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3. โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดงยอ ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัด สกลนคร

4. โครงการพระราชดำริด้านการเลี้ยงสัตว์ (สัตว์บก-สัตว์น้ำ)
5. การฝึกอบรมเกษตรกรหลักสูตรเกษตรกรหมู่บ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประเภทที่ห้าประเภทโครงการปรับปรุงบำรุงดิน

1. โครงการพัฒนาที่ดินอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอขุนยวม ตำบลแม่อุคอ
อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านชั้นเตื่อ -
บ้านแม่ส่วยอุ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านปางคอง
ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านดอยผักกูด
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านอาไ้
ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” พื้นที่ลุ่มน้ำบ้านปางบอน ตำบลนาปู่
ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
7. โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
จังหวัดราชบุรี

ประเภทที่หกโครงการศูนย์การเรียนรู้การเกษตร

1. โครงการสวนพฤกษศาสตร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส
2. โครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดป่าไม้สิ่งแวดล้อมตามพระราชดำริฯ บ้านแปก
แหม ตำบลเมียหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ประเภทที่เจ็ดส่งเสริมการเกษตร

1. โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ
2. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอทองผาภูมิ ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
3. โครงการหม่อนไหมสมเด็จพระเจ้าฯ ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ประเภทที่แปดประเภทโครงการอนุรักษ์

1. โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าสงวนแห่งชาติ กุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. โครงการปาร์กน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านปาร์กน้ำ ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร
3. โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า สวนป่าพระนามาภิไธยภาคใต้ สวนป่าสิริกิติ์ อุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล
4. โครงการศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่
6. โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดพิษณุโลก ครอบคลุมพื้นที่รวม 2,622.46 ตารางกิโลเมตร
7. สวนสัตว์ธรรมชาติภูเขียว หมู่บ้านชำเตย ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ
8. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำตามพระราชดำริ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
9. โครงการศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่า ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
10. โครงการปลูกป่าเสริมธรรมชาติ จังหวัดสกลนคร
11. โครงการพระราชดำริ สวนหาดทรายใหญ่ ตำบลเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

12. โครงการพิทักษ์ปารักษาชีวิต บ้านสร้างถ่อน้อย ตำบลสร้างถ่อนอก อำเภอหัว
ตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

13. ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีอินทนนท์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ด้านศิลปอาชีพ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยเสด็จตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาค ทำให้ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่อัน แท้จริงของราษฎร ทรงศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยทั่วทั้งประเทศ ทรงสนใจงานฝีมือพื้นบ้าน หรือในวัตถุดิบพื้นบ้าน อันจะนำมาประกอบเป็นงานฝีมือได้ พระองค์จึงทรงจัดให้เปิดการฝึกอบรม อาชีพต่าง ๆ ตามความถนัดของราษฎร มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อใช้เวลาออกเหนือจากฤดูกาล เพาะปลูกมาประดิษฐ์งานประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะวัสดุพื้นเมือง และเป็นการสืบทอด ศิลปหัตถกรรมประจำชาติสู่อนุชนรุ่นหลัง

จากวัตถุประสงค์ข้างต้น จึงน้อมนำให้มีข้าราชการและผู้มีจิตศรัทธาเห็นความสำคัญ จึง ทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลเพื่อทรงใช้จ่ายในกิจการเหล่านี้และได้ขอพระราชทาน พระมหากรุณาให้ทรงก่อตั้งมูลนิธิขึ้น ในที่สุดให้ก่อตั้งมูลนิธิขึ้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 พระราชทานว่า “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์” พระราชทานทุนเริ่มแรก และทรงรับเป็นประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิฯ ด้วยพระองค์เอง ซึ่งต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อ เป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้รับเป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง โดยจัดตั้งเป็นกองศิลปาชีพขึ้นในสำนักพระราชเลขาธิการ มูลนิธิมีชื่อเป็น อังกฤษว่า “The Foundation for the promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques of Her Majesty Queen Sirikit” หรือเรียกนามย่อว่า “The Support Foundation” (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2535, น.73) ซึ่งในแต่ละภาคต่าง ๆ จะมึ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทรงส่งเสริมแตกต่างกันออกไปดังนี้

ภาคใต้ โปรดให้ราษฎรเรียนรู้วิชาการทอผ้าและพื้นฟูการทอดอกลายพิกุล ลายราชวัตร ลายดอกมะลิ ซึ่งเป็นลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะของภาคใต้ และส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ส่วน งานฝีมือที่ได้รับความนิยมคือ การจักสานย่านลิเภา เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และยังมีโปรดให้มีกระสาน เสื่อกระจูด จักสานหวาย อีกด้วย

ภาคเหนือ มีโครงการทอผ้า ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ผ้ายก ผ้าตีนจก ส่วนฝ้ายชนิดเนื้อหนานั้น ได้ส่งเสริมและนำมาเย็บเป็นกระเป่า ม่าน และของตกแต่งอื่น ๆ

ภาคอีสาน ทรงส่งเสริมงานทอผ้าไหมมัดหมี่ อันเป็นศิลปะเฉพาะเก่าแก่และมีชื่อเสียงงานเครื่องปั้นดินเผาและเซรามิคต่าง ๆ

ภาคกลาง ทรงส่งเสริมการทอผ้า ตึกตาขาววัง ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ผ้ายก จักสาน เครื่องเบญจรงค์ต่าง ๆ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.39-40)

นอกจากนี้และยังมีมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพหลัก ๆ แห่ง ดังนี้

ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2523 เพื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย เป็นศูนย์ฝึกอบรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากทุกภาคของประเทศไทย งานศิลปาชีพที่เปิดฝึกและปฏิบัติมีดังนี้ 1) จักสานย่านลิเภา 2) จักสานไม้ไผ่ลายขีด 3) ตึกตาขาววัง 4) ตัดเย็บเสื้อผ้า 5) ช่างยนต์ 6) ปักผ้า 7) ขนมไทย 8) ดอกไม้ประดิษฐ์ 9) ทอผ้าตีนจก 10) เขียนลายไทย 11) ช่างสีชักเงา 12) ช่างไม้ 13) ตัดเย็บเครื่องหนัง 14) ผักตบชวา 15) ปั้นหล่อทองเหลือง 16) เครื่องเรือนหวาย 17) เป่าแก้ว 18) ศิลปะประดิษฐ์ 19) ทอผ้าไหม

โรงเรียนฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2521 เพื่อเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนศิลปาชีพแขนงต่าง ๆ และเป็นศูนย์กลางของผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพจากราษฎรทั่วประเทศด้วย ปัจจุบันโรงเรียนฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดาเปิดสอนงานศิลปาชีพแผนกต่าง ๆ ดังนี้ 1) ถมเงินและถมทอง 2) ช่างเครื่องเงินและช่างทอง 3) คร่ำ 4) ตกแต่งด้วยปักแมลงทับ 5) จักสานไม้ไผ่ลายขีด 6) ช่างไม้และช่างหวาย 7) จักสานย่านลิเภา 8) ดอกไม้ประดิษฐ์ 9) แกะสลักไม้ 10) แกะสลักหินอ่อน 11) แกะหนังตลุง 12) ปั้นและเซรามิค 13) ทอพรม 14) ทอจก 15) ทอผ้าไหม 16) ปักผ้า 17) ลายปูนปั้น 18) ประดับมุก 19) ตัดเย็บ 20) เขียนลาย 21) บรรจุภัณฑ์

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม ตำบลเจริญศิลป์ กิ่งอำเภोजินเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร อาชีพหลักของราษฎรคือการทำไร่ ทำนา แต่ภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้เกษตรกรกรมไม่ได้ผลตามต้องการ เมื่อทรงทราบปัญหาของชาวบ้านจึงทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้เปิดโครงการศิลปาชีพพิเศษขึ้นที่หมู่บ้านกุดนาขามนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2526 โดยเปิดฝึกสอนและปฏิบัติงานศิลปาชีพดังนี้ 1) เครื่องปั้นดินเผา 2) แกะสลักไม้ 3) เฟอร์นิเจอร์ 4) ดอกไม้ประดิษฐ์ 5) ตัดเย็บเสื้อผ้า 6) จักสาน

ผักตบชวา 7) อาหารและขนม 8) ดี่เหล็ก 9) ออกแบบภาชนะบรรจุภัณฑ์ 10) หล่อโลหะ 11) ทอผ้า
12) ปลุกหมอนเลี้ยงไหม

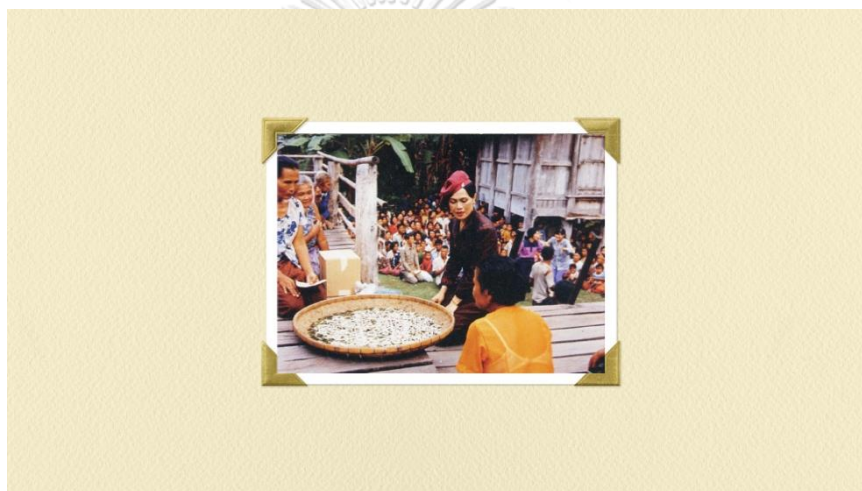
ศูนย์ศิลปาชีพบ้านจาร ตำบลม่วง อำเภอม่วง จังหวัดสกลนคร

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านทรายทอง ตำบลปทุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร

ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ บ้านแม่ตำ ตำบลเสริมซ้าย อำเภเสริมงาม
จังหวัดลำปาง

ศูนย์ศิลปาชีพพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์

ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 30 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โปรดการปฏิบัติงานแบบครบ
วงจร เมื่อทรงสนับสนุนให้ชาวบ้านทอผ้าไหม ก็ให้ปลุกหมอนเลี้ยงไหมและสาวไหมไปพร้อมกันด้วย

ที่มา: สำนักพระราชวัง, ออนไลน์

โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ

1. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอำเภห้วยทับทัน ตำบลเมืองหลวง อำเภห้วยทับทัน
จังหวัดศรีสะเกษ
2. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอำเภศีลาลาด ตำบลลุง อำเภศีลาลาด
จังหวัดศรีสะเกษ
3. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านสมพรรัตน์ อำเภบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี
4. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านเล็กในป่าใหญ่ บ้านน้อมเกล้าอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ ตำบลบุงคำ อำเภเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

5. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านค้ำน้ำสร้าง ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
6. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ จังหวัดสุรินทร์
7. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบัวเขต ตำบลบัวเขต อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์
8. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์
9. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอำเภอกระสัง ตำบลลำดวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
10. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกาหลง ตำบลกาหลง อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส
11. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพหมอนไหมบ้านห้วยเตือ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
12. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพผ้าน้ำทิพย์ ตำบลบึงงาม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด
13. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพโพธิ์ชัย ตำบลขามเปี้ย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
14. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอำเภอปทุมรัตน์ ตำบลดอกกล้า อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
15. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพสวนป่าเฉลิมพระเกียรติฯ ตำบลท่าคาย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
16. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านโคกก่อง ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
17. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านดอนหลี่ ตำบลหนองบัวแก้ว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
18. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านसानแ้ว-นาโคกกุง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
19. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
20. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพพุ่มกะมั่ง ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
21. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดสิม-คุ่มเกล้า ตำบลคุ่มเกล้า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
22. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านดอนคำ-เสนานฤมิตร ตำบลนาแต่ อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

23. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านจาร ตำบลม่วง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร
24. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดสะกอย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
25. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านทรายทอง ตำบลปทุมวาที อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
26. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านบ่อเดือนห้า ตำบลโคกภู อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร
27. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเข็ญใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
28. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพในพื้นที่อำเภอพบพระ จังหวัดตาก
29. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรกลุ่มบ้านชีแบร์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแม่ตื่นอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
30. โครงการพัฒนาพื้นที่รอยต่อบ้านทุ่งจี้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลทุ่งกว่า อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง
31. ศูนย์ศิลปาชีพแม่ต้า ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง
32. ศูนย์ศิลปาชีพท่านหญิง ตำบลกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
33. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเข็ญใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
34. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านทันสมัย ตำบลมหาชัย อำเภอปลากปาก จังหวัดนครพนม
35. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านหาดแพง ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
36. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง ตำบลตะกุกเหนือ อำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
37. ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ จังหวัดสุรินทร์
38. ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม ตำบลเจริญศิลป์ อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร
39. ศิลปาชีพวัดน้ำเต้า ตำบลน้ำเต้า อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านการศึกษา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นผู้วางรากฐานการศึกษา ทรงส่งเสริมด้านการศึกษา ด้วยทรงมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลมาตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษาอยู่เนือง ๆ ทรงตระหนักถึงความสำคัญว่า ผลของการศึกษาในวันนี้จะเป็นสิ่งกำหนดอนาคต พระราชทานทุนการศึกษา และส่งเสริมการพัฒนาความรู้ในด้านต่าง ๆ ทรงมีกระแสพระราชดำรัส ด้วยความห่วงใยในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติ เด็กไทยควรมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเทศชาติ มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบันได้อย่างไร ทรงใส่พระราชหฤทัยในการเรียนรู้ตั้งแต่ทรงพระเยาว์

เมื่อเจริญพระชนมพรรษาขึ้นจึงทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ทรงมุ่งเน้นส่งเสริมการศึกษาแก่ราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้ด้อยโอกาส นอกจากพระราชทานอุปกรณ์การศึกษาแล้ว ยังทรงสอนหนังสือด้วยพระองค์เอง ทรงพระกรุณาเลือกหนังสือและสื่ออื่น ๆ (สุรัฐ ศิลปอนันต์, 2534, น.47) พระราชทานโครงการห้องสมุดสารพัดประโยชน์ขึ้นในหลายหมู่บ้าน ใช้ชื่อว่า ศาลาร่วมใจ ส่วนใหญ่สร้างใกล้วัดหรือในวัด เพื่อให้วัดคงความเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน และเป็นที่พักทางจิตใจของประชาชนเช่นที่เคยเป็นมาแต่โบราณกาล วัดกับศาลาร่วมใจจะได้เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เสริมสร้างความผูกพันระหว่างชาวบ้านและพระศาสนาให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (โกวิท วรพิพัฒน์, 2535, น.57) โดยศาลาร่วมใจที่จัดสร้างเป็นแห่งแรกคือศาลาร่วมใจพร้าว ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาก็มีสถาาร่วมใจเพิ่มขึ้นในหมู่บ้านและจังหวัดอื่น ๆ อีก 6 แห่ง ได้แก่ ศาลาร่วมใจบ้านกาด อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ศาลาร่วมใจบ้านขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ศาลาร่วมใจวัดพระพุทธ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ศาลาร่วมใจบ้านวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และศาลาร่วมใจวัดสารวัน กิ่งอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2535, น.58)

ภาพที่ 31 ณ ศาลารวมใจวัดพระพุทธ อำเภอดงไค้ จังหวัดนราธิวาส ทรงจัดทำสมุดภาพเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติไทย และเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบ้านเมืองของไทย เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2526

ที่มา: สำนักพระราชวัง, ออนไลน์

นอกจากนี้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงก่อตั้งโรงเรียนร่มเกล้า 2 แห่งแรก ได้แก่ โรงเรียนร่มเกล้า บ้านหนองแคน ตำบลหลวง อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาและโรงเรียนร่มเกล้า บ้านโคก ตำบลตองโขม อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา (โกวิท วรพิพัฒน์, 2535, น.55) ไว้ให้ประชาชนในถิ่นทุรกันดารได้มีหนังสือดี ๆ เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาและความรู้ (สุรัฐ ศิลปอนันต์, 2534, น.47)

ภาพที่ 32 “โรงเรียนร่มเกล้า” โรงเรียนที่ได้รับพระราชทานนาม ซึ่งถือได้ว่าเป็นโรงเรียนพระราชทานแห่งแรกของไทย เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ที่มา: สำนักพระราชวัง, ออนไลน์

ด้านศิลปวัฒนธรรม

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษางานศิลปะอย่างจริงจังมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อเสด็จฯ ไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศก็ทรงทราบว่าคนไทยมีฝีมือด้านการช่างเป็นเอกลักษณ์ประจำตน และแต่ละท้องถิ่นก็มีศิลปะเป็นเอกลักษณ์ประจำภาคอยู่แล้ว จึงทรงส่งเสริมและฟื้นฟูงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ผลงานสำคัญและทรงคุณค่าแก่พสกนิกรชาวไทยเป็นล้นพ้นคือ “โครงการศิลปาชีพพิเศษ” นับเป็นการอนุรักษ์ศิลปะอันล้ำค่าในแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย โดยพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีการอนุรักษ์สืบสานการแสดงโขนในด้านต่าง ๆ อันเป็นศิลปวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา อันเกิดจากความร่วมมือระหว่างมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และคณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขนละคร ตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อันเป็นความภาคภูมิใจของคนไทย และเป็นความชื่นชมของชาวโลกได้อย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง (ผอบ โปษะกฤษณะ, 2535, น.59)

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงทราบว่านาฏศิลป์ไทยโดยเฉพาะ “โขน” ชบเซาลงจึงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูและอนุรักษ์ “โขน” ซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูงของไทยและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ ให้กรมศิลปากรจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขนขึ้นใหม่อย่างแบบโบราณที่ประณีตงดงาม พร้อมทั้ง ให้ปรับปรุงวิธีการแต่งหน้าตัวละครโขนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาประยุกต์ใช้กับการแสดงโขนและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดแสดง “โขนในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ” ในชุด “พรหมาศ” ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย (กรมศิลปากร, 2558) และมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวาย พระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลา ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ความว่า “การแสดงโขนครั้งนี้ไม่ใช่จะประสบความสำเร็จเพียงได้เผยแพร่ศิลปะการแสดง ชั้นสูงของไทยเท่านั้น แต่ยังเกิดสิ่งที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้นมาอีก คือ พวกเราได้สร้างช่างฝีมือรุ่นใหม่ ที่เข้าใจถ่องแท้ถึงศิลปะการสร้างเครื่องแต่งกายโขน” (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557)

จากการศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พบว่า พระราชประวัติของพระองค์ นอกจาก

พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจสำคัญในช่วงเป็นสมเด็จพระราชินี ยังแสดงถึงความเป็นพระแม่แห่งแผ่นดิน ถึงพระราชกรณียกิจ การทรงงาน แนวพระราชดำริอันทรงคุณค่าต่อประชาชนและต่อประเทศชาติ ในด้านศิลปะของแผ่นดิน ใ้รับรู้ถึงความเป็นมาก่อให้เกิดชิ้นงานอันทรงคุณค่าเหล่านั้น จากงานพื้นบ้านสู่งานศิลปะสูงค่าสมศักดิ์ศรีของความเป็นชาติไทย ทั้ง การออกแบบชุดไทยประจำชาติ ทรงก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ งานหัตถศิลป์ที่ทรงฟื้นฟู สืบสาน ส่งเสริม สร้างสรรค์และพัฒนา ทางดุริยางคศิลป์ในพระปรีชาสามารถในการทรงเปียโน รวมถึงบทเพลงพระราชนิพนธ์ พระมหากษัตริย์คุณในการส่งเสริมศิลปนิพนธ์ การแสดงโขนในมูลนิธิเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมงาน ศิลป์ทุกแขนงของไทย

กว่า 60 ปีที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงให้ความสำคัญและทุ่มเทพระวรกายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมการใช้ผ้าไทยอย่าง เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ตลอดจนเพื่อธำรงรักษาและฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมแบบไทยโบราณที่กำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลาให้กลับมาแพร่หลาย นับเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญที่ปัจจุบันผลิดอกออกผล อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนสมดังพระราชปณิธาน ด้วยพระบารมีปกเกล้าฯ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่อร่วมสืบสานพระราชปณิธาน ผู้วิจัย ประสงค์รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสืบทอดความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของไทย จึงได้เกิดงานสร้างสรรค์ในครั้งนี้

บทที่ 4

การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน”

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านดุริยางคศิลป์ เรื่องบทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” เป็นการประพันธ์เพลงไทยรูปแบบของเพลงบรรยาย ที่เป็นการนำเสนอเรื่องราวพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน โดยผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดหลักในการประพันธ์ แรงบันดาลใจ วิธีการประพันธ์ และการอธิบายรายละเอียดของผลงานการประพันธ์ รวมถึงวิธีการนำเสนอการบรรเลงดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

4.2 โครงสร้างผลงานการสร้างสรรค์บทเพลง

4.3 รายละเอียดผลงานการสร้างสรรค์

4.3.1 บทร้อยกรองที่ประพันธ์ใหม่

4.3.2 เนื้อหาทำนองเพลงเทิดพระเกียรติ 9 เพลง

1) เพลงเกริ่น	จำนวน 1 เพลง
2) พระราชประวัติ	จำนวน 1 เพลง
3) พระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน	จำนวน 6 เพลง
4) เพลงสรรเสริญ	จำนวน 1 เพลง

4.4 วิเคราะห์ผลงานการประพันธ์ (ทั้งบทร้อยกรองและทำนองเพลง)

4.1 แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นั้น มาจากเรื่องราวพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วยเรื่องราวแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 2 ส่วนคือ พระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน

4.1.1 แนวคิดหลักเรื่องความศรัทธา

ความเป็นแม่ในสังคมไทย ถูกผลิตขึ้นผ่านรูปแบบทางวัฒนธรรมมาโดยตลอด ทั้งหน้าที่และบริบท ส่งผลให้เกิดความศรัทธาในความเป็นแม่ สู่วินัยแม่แห่งชาติ ดังสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีความเป็นแม่ ที่มีองค์ประกอบทั้งส่วนที่แสดงความหมาย หลักคิด บทบาท เพื่อเป็นสิ่งสักการบูชา น้อมนำจิตใจให้เจริญรอยตาม เป็นแบบอย่าง และเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งในสังคมไทย

4.1.2 แนวคิดหลักด้านดนตรี

ดนตรีพรรณนาเป็นรูปแบบการประพันธ์ที่สื่อสารถึงอารมณ์ ความรู้สึก และบอกเล่าเนื้อหาที่จะนำเสนอออกผ่านบทเพลงได้อย่างสมดุล โดยในการศึกษาครั้งนี้มีแรงบันดาลใจจากพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เชื่อมโยงเรื่องราวสร้างความรู้สึกรักใคร่อย่างละเอียด ที่ตั้งใจสื่อสารให้ผู้ฟังดนตรีเกิดความซาบซึ้งและคล้อยตาม เชื่อมต่อความรู้สึกและเป็นสื่อผ่านเสียงท่วงทำนองของบทเพลงจนออกมาเป็นบทเพลงเทิดพระเกียรติ รูปแบบการแสดงเจตนารมณ์ ความคิด ความเชื่อถือ และการตระหนักถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

สำหรับรูปแบบการประสมวง ผู้วิจัยกำหนดให้มี 2 ประเภทได้แก่วงปี่พาทย์ไม้มวม และวงสังคีตประยุกต์ร่วมสมัย เป็นการสร้างวงดนตรีขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในโอกาสครั้งนี้ ด้วยการสื่อสารถึงสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงแต่งกายอย่างไทยในที่สถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเชิดชูให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมว่า เราคือคนไทย แต่งกายแบบไทย จนผู้คนทั้งโลกได้ให้การยอมรับในพระสิริโฉมอันงดงามและเป็นที่กล่าวขานไปอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยจึงนำเสนอผลงานทางดุริยางคศิลป์ไทยโดยใช้เครื่องสีไทยเป็นหลักในการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ในครั้งนี้ ด้วยลักษณะท่วงท่าของเครื่องสีไทยที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของชาติ รวมไปถึง

เป็นเครื่องดนตรีที่มีความอ่อนช้อย และในขณะเดียวกันก็มีความเด็ดเดี่ยว เป็นเครื่องดนตรีหลักในวงเครื่องสายไทย

4.2 โครงสร้างผลงานการสร้างสรรค์บทเพลง

4.2.1 โครงสร้างการสร้างสรรค์ทำนอง

การสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้ อยู่ภายใต้แนวคิดการสร้างสรรค์และลักษณะการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วนคือ 1 เพลงเกริ่น ส่วนที่ 2 พระราชประวัติ ส่วนที่ 3 พระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน และส่วนที่ 4 เพลงสรรเสริญ โดยการแบ่งออกเป็น 4 ส่วนนี้มีที่มาจากการศึกษาเอกสารเนื้อหาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาตีความหมาย นำผลจากการสังเคราะห์มากำหนดโครงสร้างผลงานสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นคำเรียกชื่อการนำเสนอดนตรีไทยออกเป็น 4 ช่วง ดังรายละเอียดโครงสร้างและแรงบันดาลใจของบทเพลงแต่ละช่วงดังต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง เรียกว่า “เกริ่น” เนื้อหาประกอบด้วยเพลงจำนวน 1 เพลง ผู้วิจัยตั้งชื่อว่า “เพลงแรกแย้ม” การตั้งชื่อเพลงแรกแย้มมีแรงบันดาลใจมาจากรอยแย้มพระสรวลของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จากแรงบันดาลใจ ผู้วิจัยเชื่อมโยงความหมายและวัตถุประสงค์ของบทเพลงในทางดนตรีเพื่อเป็นการเคารพ นอบน้อม และเทิดทูนเกี่ยวกับแม่ในอุดมคติ

ส่วนที่สอง เรียกว่า “พระราชประวัติ” ประกอบด้วยพระราชประวัติของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ตั้งแต่ทรงเยาว์วัย ด้านการศึกษา พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส และรางวัลผลงานเกียรติยศ ประกอบด้วยเพลงจำนวน 1 เพลง คือ “เพลงพระราชประวัติ” แบ่งออกเป็น 3 ท่อน แต่ละท่อนผู้วิจัยตั้งชื่อท่อนเพลงตามความหมายจากพระราชประวัติที่สำคัญดังนี้

ท่อนที่ 1 “เสียงของแม่” ทำนองท่อนนี้สื่อความหมายถึงพระราชประวัติช่วงทรงพระเยาว์ โดยนำพระราชประวัติที่ศึกษาจากเอกสาร นำมาสร้างทำนองเพลงที่แสดงถึงพระจริยวัตรอันงดงามที่ถูกบ่มเพาะมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ สื่อถึงการเจริญเติบโตและพระจริยวัตรอันงดงามทรงมีความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะกิจกรรมทรงโปรด นั่นคือ การเล่นคุณครุภัณฑ์กับบรรดาลูกของข้าราชการทั้งหลาย

ท่อนที่ 2 “แม่ไทยผอง” ทำนองท่อนนี้สื่อถึงพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส สื่อความหมายถึงช่วงวัยรุ่นที่ทรงมีความรักที่พระองค์ทรงมอบให้แก่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ปกแผ้วฟ้าผืนแผ่นดินไทย ทรงเป็นแบบอย่างและปฏิบัติทำหน้าที่คู่พระบารมีได้อย่างสมพระเกียรติและสง่างาม เป็นพระคู่มิ่งขวัญของชาวไทย โดยความรักของทั้งสองพระองค์นั้นเกิดจากการได้ชมวงดนตรีคลาสสิคร่วมกันบ่อยครั้ง

ท่อนที่ 3 “ชนชาบซึ้ง” ทำนองท่อนนี้สื่อถึงพระราชประวัติของพระองค์ท่าน ที่ทรงงานตรากตรำ เป็นที่ประจักษ์อย่างกว้างขวาง นำไปสู่รางวัลผลงานเกียรติยศ การสร้างทำนองเพลงจะสื่อถึงผลงานอันไปเป็นที่น่าภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทยที่เป็นเครื่องบ่งบอกได้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านต่าง ๆ จนได้รับการยอมรับทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ จนประชาชนเกิดความซาบซึ้งและยกย่องให้เป็นแม่ของแผ่นดิน

ส่วนที่สาม เรียกว่า “พระราชกรณียกิจ” ประกอบด้วยพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน ทำนองเพลงส่วนนี้มาจากแรงบันดาลใจจากการรวบรวมพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เนื้อหาของเพลงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการทรงงานอย่างหนักเพื่อพสกนิกรของพระองค์ให้ได้ยู่ดีกินดี ประกอบด้วยทำนองเพลง 6 เพลงคือ

เพลงที่ 1 “เพลงแดนดิน” สื่อถึงความมั่นคงของประเทศ ด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงได้ก่อตั้ง “มูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์” มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลืออาหาร ตำรวจ พลเรือน ตลอดจนอาสาสมัครที่บาดเจ็บทุพพลภาพ หรือบางคนถึงแก่กรรมจากการปฏิบัติหน้าที่เพื่อป้องกันประเทศชาติ ด้วยพระองค์ท่าน ทรงห่วงใยทหาร ตำรวจ ราษฎร อาสาสมัครทั้งหลาย ที่ต้องประสบเคราะห์ร้ายจากการป้องกันประเทศชาติและยึดมั่นการปกป้องอธิปไตย

เพลงที่ 2 “เพลงแพทย์หลวง” สื่อถึงความห่วงใยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงเล็งเห็นความเจ็บป่วยของประชาชนและทรงไม่หยุดนิ่งที่จะสร้างโครงการต่าง ๆ มาเพื่อบรรเทาทุกข์สุขของประชาชนของพระองค์ ในด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ตามพระราชดำรัส ความว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องสุขภาพอนามัยเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งมวล”

เพลงที่ 3 “เพลงอนุรักษ์” สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อถึงความรัก ความหวงแหนผืนป่า ธรรมชาติของผืนแผ่นดินไทย โดยนำพระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ณ บ้านถ้ำคี้ว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ความว่า **“พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันทจะเป็นป่า ป่าที่ถวายเป็นความรักภักดีต่อน้ำ พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันทจะสร้างป่า”** จากพระพระราชดำรัสครั้งนั้น พระองค์ท่านทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อผดุงผืนป่าและอนุรักษ์ไว้ รวมไปถึงพระราชดำริทรงให้อาชีพเกษตรกรได้มีอาชีพทำมาหากิน เลี้ยงตนเองและครอบครัว เป็นเสาหลักพึ่งพากันได้ดูจนน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า

เพลงที่ 4 “เพลงสืบศิลป์” สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านศิลปอาชีพ สื่อถึงความรัก ความเอาใจใส่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในทุก ๆ แขนงจนเกิดโครงการช่างศิลป์หมู่ในแขนงต่าง ๆ ขึ้น เพื่อสืบทอดอาชีพในแขนงต่าง ๆ ตามความสามารถของผู้สนใจ ได้นำวิชากลับไปต่อยอดสร้างอาชีพหล่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ด้วยพระราชดำริในการนำศิลปหัตถกรรมมาเป็นอาชีพ เสริมให้แก่ชาวไร่นานาไทย สามารถประกอบอาชีพเสริมนี้ได้ด้วยทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนและด้วยภูมิปัญญา ตลอดจนด้วยฝีมือของเขาเอง

เพลงที่ 5 “เพลงดินสอ” สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านการศึกษา สื่อถึงการห่วงใยราษฎรตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศที่ไม่มีโอกาสได้ไปศึกษาหาความรู้ จึงทรงริเริ่มโครงการห้องสมุดสารพัดประโยชน์ขึ้นในหลายๆ หมู่บ้าน โดยใช้ชื่อว่า “ศาลารวมใจ” ความห่วงใยเด็ก ๆ ทุกคนในผืนแผ่นดินไทย โดยเฉพาะได้ส่งต่อความห่วงใยไปถึงถิ่นทุรกันดาร ทุกห้วงแห่ง ให้เด็กได้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองชอบ เป็นแรงบันดาลใจให้เด็กหลาย ๆ คน มีจิตสำนึกรักการอ่านและน้อมนำสิ่งที่ดีเข้าหาชีวิต

เพลงที่ 6 “เพลงมรดก” สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม สื่อถึงความตั้งใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์ไทย สืบสานให้คงอยู่คู่กับผืนแผ่นดินไทย เพื่อบอกให้สากลรู้ว่านี่คือเอกลักษณ์และรากฐานของประเทศไทย โดยการก่อตั้งโขนมูลนิธิศิลปอาชีพขึ้น เพื่อผดุงความเป็นไทยราชสำนักโบราณไว้ให้คนรุ่นหลังได้ซึมซับศิลปะอันเป็นรากฐานของไทย

ส่วนที่สี่ เรียกว่า “เพลงสรรเสริญ” ผู้วิจัยตั้งชื่อเพลงว่า “เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” สื่อถึงความรักและความศรัทธาของพสกนิกรที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระ

บรมราชชนนีพันปีหลวง บ่งบอกถึงความศรัทธา ความซาบซึ้งของพสกนิกรในพระมหากษัตริย์คุณที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรตลอดมา เนื้อหาสื่อถึงความสำคัญของคำว่าแม่ที่พสกนิกรต่างเทิดทูน ปกแผ่พระบารมีทั่วทุกหัวระแหง มียอมให้ประชาชนของพระองค์ต้องลำบาก พี่นฟูทั้งวิถีความเป็นอยู่ และจิตใจแผ่นดินได้เห็นรอยยิ้มของพระองค์ดุจเป็นดอกไม้ที่งดงาม ส่งความหอมถึงพสกนิกรทุกคนได้สุขใจ ทั้งโครงการและพระราชกรณียกิจนานับประการที่ทำเพื่อพสกนิกรของท่าน ความสง่างามในความเป็นแม่อยู่หัวของแผ่นดินอย่างแท้จริง ราษฎรจึงถวายความศรัทธาอย่างยิ่งใหญ่ อันนำมาซึ่งความผาสุกของคนไทยและอำนวยพรส่งกำลังใจให้พระองค์ทรงอยู่เป็นพระมิ่งขวัญไปอีกนานแสนนาน

ตารางที่ 5 รายชื่อเพลงในการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน”

รายชื่อเพลง	แนวคิดและแรงบันดาลใจ	ลักษณะทำนองเพลง
ส่วนที่ 1 เพลงเกริ่น		
เพลงแรกแย้ม	มีแรงบันดาลใจมาจากรอยแย้มพระสรวลของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เชื่อมโยงความหมายและวัตถุประสงค์ของบทเพลงในทางดนตรีเพื่อเป็นการเคารพ นอบน้อม และเทิดทูนเกี่ยวกับแม่ในอุดมคติ	จังหวะ มีการเคลื่อนที่ในลักษณะของทำนองบังคับทาง
ส่วนที่ 2 เพลงพระราชประวัติ		
เพลงพระราชประวัติ 3 ท่อน		
ท่อน 1 เสียงของแม่	สื่อความหมายถึงพระราชประวัติช่วงทรงพระเยาว์ สื่อถึงการเจริญเติบโตและพระจริยวัตรอันงดงาม ทรงมีความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะกิจกรรมทรงโปรด นั่นคือ การเล่นคุณครูนักเรียนกับบรรดาลูกของข้าราชบริพารทั้งหลาย	จังหวะที่กระฉับกระเฉง มีการเคลื่อนที่ของทำนองขึ้นลง ตามลักษณะของการเจริญวัย

รายชื่อเพลง	แนวคิดและแรงบันดาลใจ	ลักษณะทำนองเพลง
ท่อน 2 แผ่นไทยผอง	สื่อถึงพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส และความหมายถึงช่วงวัยรุ่นที่ทรงมีความรักที่พระองค์ทรงมอบให้แก่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระคູ່มิ่งขวัญของชาวไทย โดยความรักของทั้งสองพระองค์นั้นเกิดจากการได้ชมวงดนตรีคลาสสิคร่วมกันบ่อยครั้ง	การเคลื่อนที่ของทำนองเพลงเข้าโสตอย่างฝรั่ง
ท่อน 3 ชนชาบซิ่ง	สื่อถึงพระราชประวัติของพระองค์ท่าน ที่ทรงงานจนเป็นที่ประจักษ์ นำไปสู่รางวัลผลงานเกียรติยศ จนประชาชนเกิดความซาบซึ้งและยกย่องให้เป็นแม่ของแผ่นดิน	มีจังหวะซ้ำๆจาวๆ เกิดความซาบซึ้งใช้เสียงการกรอที่มี ความยาวปานกลาง
ส่วนที่ 3 พระราชนิยามกิจ		
เพลงดินแดน	สื่อถึงความมั่นคงของประเทศด้วยทรงได้ก่อตั้ง “มูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์” มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือทหาร ตำรวจ พลเรือน ประเทศชาติและยึดมั่นการปกป้องอธิปไตย	มีจังหวะกระฉับกระเฉง ฮึกเหิม

รายชื่อเพลง	แนวคิดและแรงบันดาลใจ	ลักษณะทำนองเพลง
เพลงแพทย์หลวง	สื่อถึงความห่วงใยที่ทรงเล็งเห็นความเจ็บป่วยของประชาชน โดยมีพระราชดำริให้มีโครงการแพทย์หลวงขึ้นในขณะที่ยังทรงเสด็จพระราชดำเนินสถานที่ต่าง ๆ	มีจังหวะและการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะเพลง 3/4
เพลงอนุรักษ์	สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำพระราชดำรัส ความว่า “พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันจะเป็นป่า ป่าที่ถวายความจงรักภักดี ต่อหน้า พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันจะสร้างป่า”	มีจังหวะช้า และได้แบ่งการเคลื่อนที่ของทำนองที่แสดงถึงน้ำและป่า
เพลงสี่บิลป์	สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านศิลปาชีพในแขนงต่าง ๆ เพื่อสอดแทรกอาชีพตามความสามารถของผู้สนใจ ได้นำวิชากลับไปต่อยอด หล่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้	มีจังหวะและการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะ 3/4
เพลงดินสอ	สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านการศึกษา โดยทรงริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนร่มเกล้า เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองชอบ เป็นแรงบันดาลใจให้เด็กหลาย ๆ คน มีจิตสำนึกรักการอ่านและน้อมนำสิ่งที่ดีเข้าหาชีวิต	มีจังหวะและการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะการเดินทางของเรียนอย่างจดจ่อในการไปโรงเรียน

รายชื่อเพลง	แนวคิดและแรงบันดาลใจ	ลักษณะทำนองเพลง
เพลงมรดก	สื่อถึงพระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์ไทย สืบสานให้คงอยู่คู่กับผืนแผ่นดินไทย ทรงก่อตั้งขอมูลนิธิศิลปาชีพขึ้น เพื่อผดุงความเป็นไทยราชสำนักโบราณไว้ให้คนรุ่นหลังได้ซึมซับศิลปะอันเป็นรากฐานของไทย	มีจังหวะและการเคปี่อนที่ของทำนองในลักษณะจาวๆ สื่อถึงศิลปวัฒนธรรมด้วยการใช้อัตราจังหวะ 2 ชั้น
ส่วนที่ 4 สรรเสริญ		
เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน	สื่อถึงความรักและความศรัทธาของพสกนิกรที่มีต่อพระองค์ บ่งบอกถึงความศรัทธา ความซาบซึ้งของพสกนิกรในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรตลอดมา เนื้อหาสื่อถึงความสำคัญของคำว่าแม่ที่พสกนิกรต่างเทิดทูน	ใช้โครงสร้างของเพลงลาในทางดุริยางคศิลป์ไทยมาเป็นต้นรากเพื่อประพันธ์ทำนองและเนื้อร้องขึ้นใหม่

4.3 รายละเอียดผลงานการสร้างสรรค์

4.3.1 บทร้อยกรองที่ประพันธ์ใหม่

การประพันธ์บทขับร้องเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน ผู้วิจัยใช้แนวคิดจากข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลความศรัทธาและข้อมูลที่เป็นมูลบทที่เกี่ยวข้องในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงเป็นบทร้อยแก้วและประพันธ์เป็นร้อยกรองขึ้นใหม่ทั้งหมด โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดคำร้องเพลง “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” ประกอบด้วยฉันทลักษณ์ คือ กลอน 9 มาใช้เป็นบทขับร้อง ด้วยผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องความศรัทธา ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มาร้อยเรียงผ่านกลอน 9 ให้มีความสละสลวย สง่างามโดย ผ่านท่วงทำนองที่ประพันธ์ขึ้นใหม่

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบคำร้องและทำนองจากคำครูลหุตามหลักประพันธ์

ขั้นตอนที่ 3 นำมาสร้างสรรค์ทำนองและนำเสนอผลงานการบรรเลง

ดังรายละเอียดบทประพันธ์ดังนี้

“พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน”

รอยแย้มพระมหาราชินีนาถ มหาไชยประชาราษฎร์ทั่วแหล่งหล้า
 กราบพระคุณเทิดอยู่หัวมิ่งมารดา ร่มแผ่นดินแผ่นดินฟ้าร่มบารมี
 *ดอกเอ๋ย เจ้าดอกควีนสิริกิติ์ ขอพระองค์จงสถิต ในดวงจิตชาวไทยเอย
 พระบารมีแม่อยู่หัวสุขเกษมสันต์ เจริญขวัญขอพระองค์ทรงพระเจริญ

4.3.2 เนื้อหาทำนองเพลงเทิดพระเกียรติ 9 เพลง

เนื้อหาทำนองเพลงเทิดพระเกียรติ ผู้วิจัยได้แบ่งการสร้างสรรค์ทำนองออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การสร้างสรรค์ทำนองขึ้นจากบทเพลงต้นรากตามระเบียบการประพันธ์เพลงไทย และการสร้างสรรค์ตามระเบียบวิธีการประพันธ์เพลงไทยในรูปแบบแต่งขึ้นอัตโนมัติ โดยมีรายละเอียดแนวคิดและมุมมองความหมายตามลักษณะการพรรณนาตามเนื้อหาที่ได้รับรวบรวมทั้งพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน รวมถึงการกำหนดรูปแบบวงดนตรีขึ้นใหม่เพื่อใช้ในการนำเสนอ บทเพลง ดังขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดรูปแบบผลงานในลักษณะเพลงเทิดพระเกียรติ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดระดับเสียงตามระบบเสียงในดนตรีไทย ซึ่งเป็นเสียงที่อยู่ในกลุ่มเสียงที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายเป็นหลัก และสร้างแนวทำนองการประสานเสียงบางท่วงทำนอง กำหนดให้เครื่องดนตรีทั้งดนตรีไทยและตะวันตก บรรเลงประสานเสียงเป็นทำนองรองแต่ไม่โดดเด่นเท่ากับทำนองที่บรรเลงเป็นหลัก เพื่อให้การบรรเลงที่สื่อถึงการทำงานหลายด้านของพระองค์ท่าน เป็นการแสดงวิธีการประพันธ์ที่ไม่เกิดขึ้นมาก่อนในการบรรเลงดนตรีไทย นอกจากนี้ยังเพื่อให้ทำนองเพลงมีความหลากหลาย เกิดอรรถรสในการฟัง

อนึ่ง จากผลการสังเคราะห์บทเพลงถวายพระพร ซึ่งทำการอภิปรายไว้ในบทที่ 2 โดยศึกษาจากบทเพลงไทยประเภทต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่าทางเพลงที่ใช้เป็นหลักในการบรรเลง คือทางเพียงออล่างและทางเพียงอบน ทำนองส่วนใหญ่เป็นลักษณะเพลงบังคับทาง ผู้วิจัยจึงทำแนวทางนี้มากำหนดกับทำนองที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ครั้งนี้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดทำนองตามความหมายเรื่องราวของบทประพันธ์ทั้ง 4 ส่วนโดยยึดเรื่องราวเป็นหลัก แล้วนำมาตีความเกี่ยวกับนำเสนอทำนองเพลงที่แสดงอารมณ์ ความรู้สึก ตรงกับเรื่องราวที่ทำการศึกษาแล้วนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการประพันธ์

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดรูปแบบการผสมวง โดยผู้วิจัยกำหนดใช้วง 2 ประเภท ได้แก่วงปี่พาทย์ไม้นวมและใช้วงดนตรีที่เรียกว่า “วงดนตรีไทยประยุกต์ร่วมสมัย” (ตามการนิยามของครูจิรวุฒิ กาญจนะผลิน บุตรชายของครูสุमान กาญจนะผลิน ซึ่งผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะไว้ทำยบทที่ 1 บรรเลงประกอบบทเพลงสร้างสรรค์ผลงานเพลงเทิดพระเกียรติ พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน กล่าวคือผู้วิจัยได้บรรจุเครื่องดนตรีประเภทสี และเป่า อันได้แก่ ซอด้วง ซออู้ และขลุ่ยเพียงออ เป็นหลักในการบรรเลง โดยแต่ละเครื่องจะบรรเลงตามลักษณะของทำนองที่ต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ประพันธ์และบันทึกโน้ตเพลงแยกตามเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ไว้ (ตั้งโน้ตที่แนบไว้ในภาคผนวก) ทั้งนี้มีการนำเครื่องต่างชาติและอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาเพิ่มอรรถรสและส่งเสริมทำนองเพลงให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ประพันธ์ทำนองเพลงให้มีลักษณะแนวทางประสานเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดซึ่งไม่ค่อยพบในการประพันธ์เพลงไทยมากนัก

อีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและจำกัดชื่อวงดนตรีที่มาบรรเลงในครั้งนี้ สำหรับคำว่า “วงดนตรีไทยประยุกต์ร่วมสมัย” เป็นวงดนตรีที่มีความสอดคล้องกับพระราชประวัติที่นำเสนอไว้ในบทที่ 3 เรื่องการเสด็จเยือนประเทศต่าง ๆ การเชื่อมต่อวัฒนธรรมไทยสู่อารยณานานาชาติต่างเห็นภาพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงเลือกแต่งกายอย่างไทยในที่ต่าง ๆ เพื่อเชิดชูความงามอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติและเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมว่าเราคือคนไทย แต่งกายแบบไทย ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจดำเนินรอยตามพระประสงค์ของพระองค์ด้วยการใช้ดนตรีไทย โดยใช้เครื่องสีไทยเป็นหลักในการสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้ ด้วยลักษณะท่วงท่าของเครื่องสีไทยที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของชาติ รวมไปถึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีความอ่อนช้อย และในขณะเดียวกันก็มีความเด็ดเดี่ยว และกำหนดการบรรเลงด้วยขลุ่ยเพียงออ ระนาดเอก และระนาด

ทุ้ม มาเป็นเครื่องดนตรีหลักในผลงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ และนำเครื่องกำกับจังหวะที่กำหนดใช้โทน
ร่ำมะนา มาบรรเลงกำกับจังหวะด้วย

ผู้วิจัยได้กำหนดใช้เครื่องดนตรีรอง ซึ่งเครื่องดนตรีในแต่ละชิ้น ผู้วิจัยได้นำเครื่อง
ดนตรีตะวันตกบางชิ้น อันได้แก่ Cello Contrabass Piano Horn เครื่องประกอบจังหวะ
(Percussion) ได้แก่ Glockenspiel Vibraphone มาประสมเป็นองค์ประกอบเพื่อแสดงการนำ
วัฒนธรรมของชาติไทยของพระองค์สู่ความเป็นสากล ประจักษ์ต่อชาวโลกอย่างกว้างขวาง และ
ชุดดนตรีหลักให้เกิดความเข้มข้นของเสียงมากยิ่งขึ้น สมฐานะความเป็นพระแม่ของชนชาติไทย
สร้างมิติของเสียงที่หลากหลาย ผนวกกับความหลากหลายบทบาทของพระองค์ ในการเป็นนักพัฒนา
วัฒนธรรม และสอดแทรกวัฒนธรรมไทยเข้าสู่กระแสสังคมในปัจจุบัน เข้าไปมีบทบาทในการเสด็จ
พระราชดำเนินในแต่ละแห่งหนของพระองค์ ที่ทรงยึดความเป็นไทยและเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็น
ชาติว่าเมืองไทยไม่แพ้ชาติใดในโลก

สำหรับรูปแบบการจัดวาง ผู้วิจัยได้จัดรูปแบบวงโดยให้วงดนตรีไทยเป็นหลักโดยจัด
วางเรียงอยู่แถวหน้า สำหรับเครื่องดนตรีเสริมที่นำมาช่วยตกแต่งทำนองเพื่อสร้างความสมบูรณ์ในการ
สร้างสรรค์ครั้งนี้ จัดวางเรียงอยู่แถวหลังตั้งแผนภาพการจัดวางดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แผนภาพที่ 2 วงดนตรีไทยประยุกต์ร่วมสมัย
ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

4.3.3 การเผยแพร่ผลงาน

การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้จัดเตรียมทั้งในส่วนการฝึกซ้อมนักดนตรีและจัดเตรียมสถานที่ เอกสารประชาสัมพันธ์ สูจิบัตร สำหรับการแสดงผลงานสร้างสรรค์ในวันศุกร์ที่ 2 ธันวาคม 2565 ณ โถงคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การจัดเตรียมสื่อนิทรรศการและสูจิบัตร

ผู้วิจัยจัดทำการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์และนิทรรศการ รวมทั้งจัดทำสูจิบัตรสำหรับการจัดการแสดงเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2565 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 33 สื่อภาพประชาสัมพันธ์การแสดงผลงานสร้างสรรค์

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 35 ด้านหลัง-หน้าปกสุจิตร์

ที่มา: อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ทางดุริยางคศิลป์ไทยในครั้งนี้ เป็นผลงานที่สร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีและผลการค้นคว้าวิจัยสู่ผลงานสร้างสรรค์ อันมีรูปแบบเพลงเป็นเพลงเทิดพระเกียรติ และใช้รูปแบบการนำเสนอด้วยเครื่องดนตรีไทยในวงปี่พาทย์ไม้นวมเป็นหลักและวงสังคีตประยุกต์ร่วมสมัยเพื่อสื่อถึงเครื่องดนตรีที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงโปรด ความยาวทั้งสิ้นรวม 40 นาที ซึ่งในส่วนต้นเป็นการอธิบายที่มาและความสำคัญของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัยและผลของการวิจัย จนนำไปสู่แนวคิดและความเชื่อมโยงจากผลงานวิจัยสู่การสร้างสรรค์ผลงาน โยบรรยายสรุปผลการวิจัยและการสร้างสรรค์ความยาว 5 นาที ดังภาพรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 36 ผู้วิจัยบรรยายการสร้างสรรคผลงาน
ที่มา: อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 37 หน้าแรกการนำเสนอ
ที่มา: อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงชุดพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน
- เพื่อสร้างสรรคผลงานด้านดุริยางคศิลป์ไทยในบทเพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

ภาพที่ 38 การบรรยายวัตถุประสงค์

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ค้นคว้าเอกสาร/ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 39 การบรรยายวิธีดำเนินการวิจัย

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

แรงบันดาลใจ

- เกิดการแพร่หลายทางดุริยางคศิลป์ไทย
- การประยุกต์ดุริยางคศิลป์ไทย
- ความศรัทธา
- ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ภาพที่ 40 การบรรยายแรงบันดาลใจ
ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ผลการศึกษาพบว่า พระราชกรณียกิจ 6 ด้าน

1. ด้านความมั่นคงของชาติ
2. ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์
3. ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
4. ด้านศิลปาชีพ
5. ด้านการศึกษา
6. ด้านศิลปวัฒนธรรม

ภาพที่ 41 การบรรยายผลการวิจัย
ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 42 การบรรยายโครงสร้างบทเพลง

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 43 การบรรยายสรุปผลการวิจัยและการสร้างสรรค์

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

การกำหนดวงดนตรี สำหรับการบรรเลง

1. วงปี่พาทย์ไม้ نرم

เพื่อให้กำนองเพลงที่บรรเลง มีความอ่อนหวาน

2. วงดนตรีประยุกต์ร่วมสมัย

เพื่อแสดงพระปรีชาสามารถด้านดนตรีคลาสสิก โดยเฉพาะเปียโน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่พระองค์ท่านทรงโปรดปรานมากที่สุด

ภาพที่ 44 การบรรยายการกำหนดวงดนตรี

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

สำหรับการบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ด้วยวงปี่พาทย์ไม้ نرم และวงดนตรีประยุกต์ร่วมสมัย บรรเลงโดยนิสิตสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักดนตรีนอกสถานที่ จำนวนทั้งสิ้น ดังรายนามต่อไปนี้

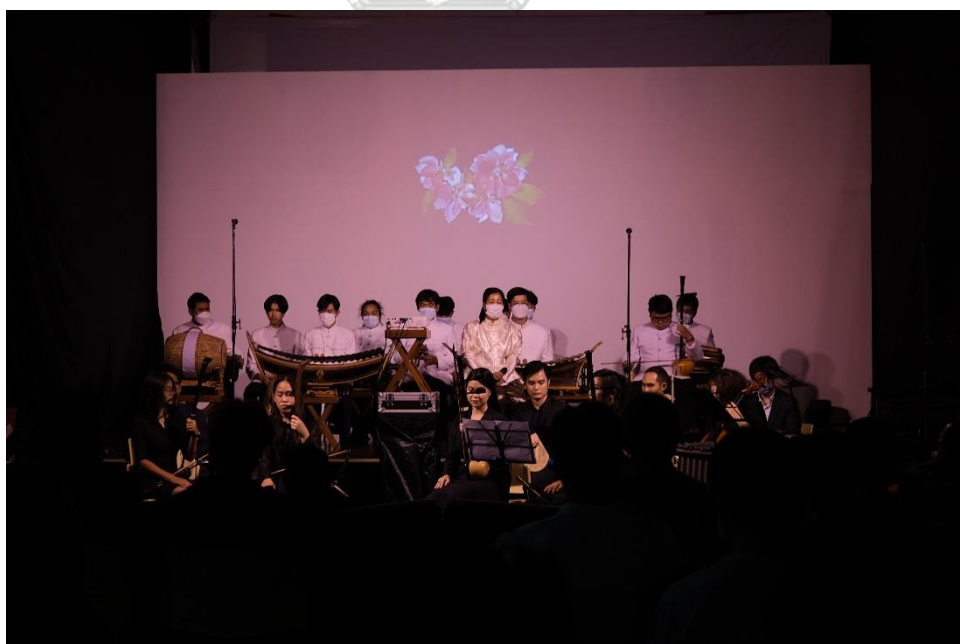
วงปี่พาทย์ไม้ نرم

ขับร้อง	จันทรา เนินนอก
ระนาดเอก	ธัญบุรณ ภูพลเพียร
ระนาดทุ้ม	พัชรนันท์ คล้าปลอด
ฆ้องวงเล็ก	ภรณ์ยู อิงควระ
ฆ้องวงใหญ่	ภูษณิศา ช่อฉัตรมงคล
ซออู้	วิศรุต แซ่จุ่น
ขลุ่ย	พุดพิงค์ ชิเต็ง
เครื่องหนัง	นัฐาปกรณ์ น้อยจินดา
เครื่องหนัง	ภูริพัฒน์ ผลเจริญ
ฉิ่ง	อนุชา ภูริวัตร

วงดนตรีประยุกต์ร่วมสมัย

Conductor

ซอด้วง1	วิชราภรณ์ มั่งป๋า
ซอด้วง2	สุนันท์ ฟุ้งสาคร
ซออู้1	ณัฐธิดา สุขศรี
ซออู้2	ปิ่นกฤต ธีรสุทธิภาร
ขลุ่ย	ณัฐพล ชูพล
Cello	ปานวาด รัตนะปัญญา
Bass	ญาณเดช ธนินรัชกุล
Piano	กัญจน์กมล โจมจตุรงค์
Percussion1	พิสิษฐ์ ศานติพันธ์
Percussion2	ทัตพงศ์ จันทร์ทองแท้
โทนรำมะนา	ณัฐพล วรรณจนา
ฉิ่ง	ปรียานี เทียนน้ำเงิน

ภาพที่ 45 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (1)

ที่มา: อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 46 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (2)

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 47 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (3)

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ภาพที่ 48 การบรรเลงผลงานสร้างสรรค์ (4)

ที่มา: อนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดรูปแบบการบรรเลง ได้แก่การบรรเลงรูปแบบ บังคับทาง ดำเนินทำนองเดี่ยว

เพลงชุดเทิดพระเกียรติ “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” สามารถจำแนกเพลงได้ดังนี้

1) เพลงเกริ่น	จำนวน 1 เพลง
2) พระราชประวัติ	จำนวน 1 เพลง (3 ท่อน)
3) พระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน	จำนวน 6 เพลง
4) เพลงสรรเสริญ	จำนวน 1 เพลง

4.4 วิเคราะห์ผลงานการประพันธ์

4.4.1 ส่วนที่ 1 “เพลงแรกแย้ม”

การประพันธ์เพลงนี้ ผู้วิจัยประพันธ์ทำนองใหม่ โดยนำเพลงต้นรากมาจากเพลงกราวรำพิจารณาจากความหมายของเพลงที่มงคลในพระราชพิธี ซึ่งมีความเกี่ยวโยงทางราชสำนัก ภัทระคมขำ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “เพลงกราวรำ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้แสดงความปรีดีเปรมยินดีและเป็นกาลมงคล รวมถึงใช้ในพระราชพิธี” (ภัทระ คมขำ, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2565) ผู้วิจัยนำทำนองต้น

รากที่สำคัญมาตั้งโครงสร้างแล้วประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่ ทำนองเพลงต้นราก 1 วรรค 4 ห้องโน้ตไทยที่นำมาได้แก่ทำนองต่อไปนี้

|- มี่ รี่ ท | - ล - ซ | - ด ร ม | - ซ - ล |

หลังจากพิจารณาทำนองต้นรากแล้ว ผู้วิจัยแต่งโดยใช้วิธีของลูกตกมาสร้างทำนองใหม่ทั้งหมด 8 ประโยค กำกับจังหวะหน้าทับด้วยหน้าทับปรบไก่ ทำนองเพลงแต่งในลักษณะทำนองบังคับทางเป็นส่วนใหญ่ ดังทำนองต่อไปนี้

ประโยคที่ 1

--- มี่	--- รี่	--- ที่	--- ล	- มี่ รี่ ที่	- ล - ซ	- ด ร ม	- ซ - ล
---------	---------	---------	-------	---------------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

--- ร	--- ม	--- ซ	--- ล	-- ดรม	- ซ - ล	- ซ - ท	ล ล ล ล
-------	-------	-------	-------	--------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 3

--- ล	- ล ล ล	- ท รี่ ล	ท ล ซ ม	----	- ร ร ร	-- ม ร	- ม ม ม
-------	---------	-----------	---------	------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 4

----	ร ร ร ร	ม ร ม ซ	- ม ม ม	ซ ร ม ร	ซ ม ร ม	ล ซ ม ซ	ร ม ซ ล
------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 5

--- ซ	ล ล ล ล	--- ท	ล ล ล ล	- ท - ท	--- ล	- ท - ซ	- ล - ท
-------	---------	-------	---------	---------	-------	---------	---------

ประโยคที่ 6

-- ซลท	- รี่ - มี่	- ซี่ - มี่	- รี่ - ท	- มี่ รี่ ท	- ล - ซ	- ม - ซ	----
--------	-------------	-------------	-----------	-------------	---------	---------	------

ประโยคที่ 7

--- ตี่	- ตี่ ตี่ ตี่	- ซ - ตี่	- รี่ - มี่	- ซี่ - มี่	- รี่ - ตี่	- มี่ รี่ ตี่	- ท - ล
---------	---------------	-----------	-------------	-------------	-------------	---------------	---------

ประโยคที่ 8

- มี่ รี่ ท	- ล - ซ	-- ท ล	ซ ล - ท	- รี่ - มี่	- รี่ - ท	--- ล	--- ซ
-------------	---------	--------	---------	-------------	-----------	-------	-------

กลับต้น

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “แรกแย้ม” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียง คือกลุ่มเสียงทางเพียงล่าง (ซลทขรมx) ซึ่งเป็นกลุ่มเสียงที่เหมาะสมในกลุ่มเครื่องสายและวงมโหรี รวมทั้งเป็นสื่ออธิบายความหมายของพลาณภาพของความเป็นแม่อันทรงพลัง สง่างาม

การกำหนดทำนองเพลง

สำหรับประโยคที่ 1 และประโยคที่ 2 ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ทำนองโดยใช้วิธีขยายทำนองต้นรากออกเป็น 2 ประโยค

ทำนองต้นราก

- ม ร ท	- ล - ซ	- ด ร ม	- ซ - ล
---------	---------	---------	---------

ทำนองที่ประพันธ์จากต้นราก

ประโยคที่ 1

- - - มี่	- - - รี่	- - - ที่	- - - ลี่	- มี่ รี่ ที่	- ล - ซ	- ด ร ม	- ซ - ล
-----------	-----------	-----------	-----------	---------------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

- - - ร	- - - ม	- - - ซ	- - - ล	- - - ดรม	- ซ - ล	- ซ - ท	ล ล ล ล
---------	---------	---------	---------	-----------	---------	---------	---------

จากทำนองข้างต้น ผู้วิจัยขยายห้องที่ 1 ออกเป็น 1 ประโยคและกำหนดเสียงตกให้เป็นเสียงลา กำหนดเสียงลูกตกวรรคแรกหรือวรรคทำเป็นเสียงลา เพื่อให้สอดคล้องในการซ้ำกระสวน การเคลื่อนที่ของทำนองอีกครั้งที่กระชับยิ่งขึ้น ส่วนประโยคที่ 2 มีการเคลื่อนที่ของทำนองแบบเดียวกัน

ทำนองประโยคที่ 3-4 เป็นการซ้ำเสียงลูกตกที่เสียงมี ทั้งวรรคทำ วรรครับ ของประโยคที่ 3 และวรรคทำของประโยคที่ 4 สำหรับประโยคที่ 4 วรรคหลัง ผู้วิจัยได้กำหนดทำนองให้คงรูปแบบทำนองเพลงต้นรากเดิม ได้แก่ทำนองเพลงที่ 5-8 ดังนี้

ประโยคที่ 4

----	ร ร ร ร	ม ร ม ช	- ม ม ม	- ม ร ี ท	- ล - ช	-- ดรม	- ช - ล
------	---------	---------	---------	-----------	---------	--------	---------

และผู้วิจัยยังได้สอดแทรกอัตลักษณ์ของเพลงต้นรากได้แก่ทำนองที่ว่า | - ดรม | - ช - ล |

เข้าไปในการสร้างสรรค์ซึ่งปรากฏดังนี้

ประโยคที่ 2

---	---	---	---	-- ดรม	- ช - ล	- ช - ท	ล ล ล ล
-----	-----	-----	-----	--------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 4

----	ร ร ร ร	ม ร ม ช	- ม ม ม	- ม ร ี ท	- ล - ช	-- ดรม	- ช - ล
------	---------	---------	---------	-----------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 8

- ม ร ี ท	- ล - ช	-- ท ล	ช ล - ท	-- ดรม	- ช - ล	- ม ร ี ท	- ล - ช
-----------	---------	--------	---------	--------	---------	-----------	---------

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงแรกแยม ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับและอัตราจังหวะที่แสดงถึงการเกิดทุนแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยกำหนดใช้ตะโพนกลองทัด บรรเลงหน้าทับที่สร้างสรรค์ใหม่จากหน้าทับเพลงปลุกต้นไม้

จังหวะหน้าทับ

(สร้างสรรค์ใหม่จากแนวคิดของหน้าทับเพลงปลุกต้นไม้)

ตะโพน	-- ตู้บ เพร็ง	- ดิง - ตู้บ	-- ตู้บ เพร็ง	- ดิง - ตู้บ	-- ตู้บ เพร็ง	- ดิง - ตู้บ	- เห่ง ดิง ตู้บ	----
กลองทัด	----	--- ต้อม	----	--- ต้อม	----	--- ต้อม	--- ต้อม	----

ตะโพน	-- ตู้บ เพร็ง	- ดิง - ตู้บ	-- ตู้บ เพร็ง	- ดิง - ตู้บ	-- ตู้บ เพร็ง	- ดิง - ตู้บ	- เห่ง ดิง ตู้บ	----
กลองทัด	----	--- ต้อม	----	--- ต้อม	----	--- ต้อม	--- ต้อม	----

4.4.2 ส่วนที่ 2 “เพลงพระราชประวัติ”

ท่อน 1 “เสียงของแม่”

การประพันธ์เพลงนี้ ผู้วิจัยประพันธ์ทำนองใหม่ มีแรงบันดาลใจจากพระราชประวัติในช่วงทรงพระเยาว์ การละเล่นอันเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง นั่นคือการเล่นครุฑนักเรียน ซึ่งทำการอภิปรายไว้ในบทที่ 2 โดยศึกษาจากพระราชประวัติในช่วงทรงพระเยาว์ ผู้วิจัยนำทำนองเพลงใกล้รุ่ง บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาเป็นแนวในการประพันธ์เพลง ทำนองเพลงมีรูปแบบแสดงลักษณะการสอนของคุณครูกับนักเรียน โดยทำนองแบ่งออกเป็น 6 ประโยค ทำนองประโยคที่ 1 ประโยคที่ 2 ประโยคที่ 5 และประโยคที่ 6 ได้สร้างสรรค์ตามหลักดุริยางคศิลป์ไทยโดยให้ทำนองห้องอยู่จังหวะหนักทั้งหมด ส่วนประโยคที่ 3 และประโยคที่ 4 แสดงความสนุกสนานของเหล่านักเรียนที่ได้เล่นเป็นนักเรียน ได้เรียนหนังสือกับพระองค์ท่าน

ประโยคที่ 1

----	----	ม ช ม ร	- ม ช ม	----	----	ม ช ล ช	- ด ร ม
------	------	---------	---------	------	------	---------	---------

ประโยคที่ 2

----	----	ม ช ล ช	- ด ร ี่ ม ี่	----	ช ี่ ม ี่ ด ี่ ร ี่	----	ม ี่ ร ี่ ล ี่ ด ี่
------	------	---------	---------------	------	---------------------	------	---------------------

ประโยคที่ 3

----	----	ม ช ล ๒	ด ี่ ร ี่ พ ี่ ม ี่	- ร ี่ - ร ี่	----	ม ฟ ช ล	๒ ด ี่ ร ี่ ม ี่
------	------	---------	---------------------	---------------	------	---------	------------------

ประโยคที่ 4

- ร ี่ - ล	----	- ล - ด ี่	- ม ี่ - ร ี่	----	ร ี่ ม ี่ ม ี่ ร ี่	----	ร ี่ ม ี่ ม ี่ ร ี่
------------	------	------------	---------------	------	---------------------	------	---------------------

ประโยคที่ 5

----	----	ม ช ม ร	- ม ช ม	----	----	ม ช ล ช	- ด ร ม
------	------	---------	---------	------	------	---------	---------

ประโยคที่ 6

----	----	ม ช ล ช	- ด ี่ ร ี่ ม ี่	----	ช ี่ ม ี่ ด ี่ ร ี่	----	ม ี่ ร ี่ ล ี่ ด ี่
------	------	---------	------------------	------	---------------------	------	---------------------

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “เสียงของแม่” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงออบน (ดรม×ชล×) ในทุกประโยค เพื่อสื่อความหมายถึงจุดกำเนิดเริ่มต้นของมนุษย์ มีการลากเสียงของโน้ตที่ยาวสลับสั้น รวมถึงมีการเปลี่ยนบันไดเสียงคู่แปดทำนองเดิม อีกทั้งยังสอดแทรกเสียงฟา และทีเข้าเป็นเสียงร่วมทำนอง เพื่อสื่อถึงการเจริญเติบโตจากกลุ่มเสียงต่ำไปยังเสียงสูง และแสดงสีสันทันในเพลง จึงทำให้ทำนองมีการเคลื่อนที่ของเสียงเชื่อมต่อกัน แรงแบบดาลใจคือภาพของพระองค์ขณะเมื่อทรงพระเยาว์ กิจกรรมการเล่นในวัยเด็กชอบเล่นคุณครูนักเรียน แสดงด้วยการกำหนดประโยคเพลงจึงเป็นประโยคถาม-ตอบ

การกำหนดทำนองเพลง

จากทำนองเพลงทั้ง 6 ประโยค ทำนองประโยคที่ 3 แสดงการเคลื่อนที่ของเสียงที่เรียงกัน ตั้งแต่ เสียงมี ซอล ลา ที โด เร ฟา มี สอดแทรกทำนองทางดุริยางคศิลป์ไทย ส่วนประโยคที่ 4 ห้องที่ 1 ใช้การข้ามเสียงคู่ 4 แนววิถึลง จากเสียงเรลงมายังเสียงลา ทำให้เพลงมีความสะดุดหู ทำนองเพลงมีสีสันทันเพิ่มขึ้นแสดงความลื่นไหลและมีสีสันทันในบทเพลงดังนี้

ประโยคที่ 3

××××	××××	ม ซ ล ทุ	ด้ รี้ ฝี่ ฝี่	- รี้ - รี้	××××	ม ฟ ซ ล	ท ด้ รี้ ฝี่
------	------	----------	----------------	-------------	------	---------	--------------

ประโยคที่ 4

- รี้ - ล	××××	××××	××××	××××	××××	××××	××××
-----------	------	------	------	------	------	------	------

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงเสียงของแม่ กำหนดใช้น้ำทับการสร้างหน้าทับใหม่ โดยยึดจากการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงใกล้เคียง ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับและลักษณะจังหวะที่แสดงความรักสดใส สนุกสนาน และกำหนดให้บรรเลงด้วยโทนรำมะนา บรรเลงในประโยคที่ 5 พร้อมฉิ่ง ในอัตราจังหวะสองชั้น เพื่อให้สอดคล้องกับทำนองเพลง

หน้าทับสร้างใหม่

--- ดิง	--- โจ๊ะ	-- ดิง ดิง	--- โจ๊ะ
---------	----------	------------	----------

ท่อน 2 “แม่ไทยผอง”

การประพันธ์เพลงนี้ ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมรส พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยเรียงร้อยเรื่องราวของความรัก ณ เมืองโลซาน โดยทรงโปรดฟังดนตรีคลาสสิกเป็นพิเศษ และทรงหมั่นกันที่ต่างประเทศ แล้วจึงเสด็จนิวัตกลับพระนครท่ามกลางความปลื้มปิติของพสกนิกรชาวไทยที่มาเข้าเฝ้า ณ หน้าลานพระที่นั่ง สีหบัญชร จึงทำให้บทเพลงนี้กำหนดการเคลื่อนที่ของทำนองจาว ๆ รูปแบบทำนองทางดุริยางศิลป์ไทย สอดแทรกกลิ่นอายของบทเพลงคลาสสิกทำนองรูปแบบเพลงเข้าโบสถ์ในลักษณะของทำนองจาว ๆ ห่าง ๆ ดังกระสวนจันทระของทำนองดังนี้

- - x x	- - - -	- - - -	- - x x	- - x x	- - - -	- - - -	- - x x
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ทำนองที่ประพันธ์ใหม่

ประโยคที่ 1

- - ซ ซ	- ม ซ ล	- ม ล ซ	- - ร ร	- - ร ร	ม ร ด ล	- ซ - ม	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

- - ซ ซ	- ม ซ ล	- ม ล ซ	- - ม ม	- - ร ร	ม ร ด ล	- ซ - ม	- - ซ ร
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 3

- ม - ร	- ซ - ม	- - ม ม	- - - -	- ล - ซ	- ม - ร	- - ซ ม	- - - -
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 4

- ด - ท	- ซ - ฟ	- ท - ซ	- - ร ซ	- - ด ด	ร ม ฟ ซ	ฟ ม ร ม	ฟ ซ - ด
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “แม่ไทยผอง” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเสียง 2 กลุ่มคือ (1) กลุ่มเสียงทางเพียงอบน (ดรมxซลx) (2) กลุ่มเสียงขวา (ฟซลxดรx) เป็นกลุ่มเสียงคู่ที่ 4

ของกลุ่มเสียงทางขวา ซึ่งเป็นคู่สัมพันธ์ตามหลักการประพันธ์เพลงไทยเพื่อสื่อความหมายถึงสื่อความหมายของความรัก รวมถึงมีการดำเนินทำนองผ่านเสียงที่ให้ทำนองเพลงมีการใช้เสียงที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดความโดดเด่นของบทเพลงนี้ขึ้นมา สามารถจำแนกออกเป็นประโยคได้ดังนี้

ประโยคที่ 1	ดรม x ซล x	ทางเพียงอบน
ประโยคที่ 2	ดรม x ซล x	ทางเพียงอบน
ประโยคที่ 3	ดรม x ซล x	ทางเพียงอบน
ประโยคที่ 4	ดรม x ซล x	ทางเพียงอบน

การกำหนดทำนองเพลง

ประโยคที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินทำนองจากเสียงที่ 5 ในเสียงทางเพียงอบน และจบด้วยเสียงที่ 6 ในลักษณะทำนองจาว ๆ ห่าง ๆ หลังจากนั้นกำหนดการเคลื่อนทำนองในห้องที่ 5 ถึงห้องที่ 8 มาจบด้วยเสียงมี ซึ่งเป็นเสียงที่ 3 ของทางเพียงอบน

ประโยคที่ 2-4 นั้น ทำนองประโยคที่ 2 เป็นการกำหนดทำนองรูปแบบเดียวกับทำนองประโยคที่ 1 แต่เคลื่อนที่เสียงลูกตกมาที่เสียงเร ประโยคที่ 3 มี 2 กลุ่มทำนองย่อย คล้ายการซ้ำทำนองก่อนที่จะไปสู่ทำนองประโยคที่ 4 เป็นทำนองจบของเพลง ด้วยทำนองแต่งใหม่กำหนดทำนองในลักษณะเพลงประเภทสองไม้ จึงได้นำทำนองในลักษณะสองไม้ของชนบทไทยมาเป็นทำนองจบเพลงสำนวนเป็นลักษณะการเรียงร้อยเสียงขึ้นลงติดต่อกันแล้วจบด้วยเสียง Tonic คือเสียงโด ซึ่งเป็นกลุ่มเสียงหลัก

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงแม่ไทยผอง ยังคงกำหนดใช้อัตราจังหวะหน้าทับสองไม้ สองชั้น กำหนดใช้กลองแขก บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้ نرم

จังหวะหน้าทับ

(ดิง) - โจ๊ะ โจ๊ะ	ดิง ดิง - ดิง	-- โจ๊ะ โจ๊ะ	ดิง ดิง - ทั่ง
-------------------	---------------	--------------	----------------

จังหวะฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------

ท่อน 3 “ชนชาบซิ่ง”

ผู้วิจัยได้ประพันธ์ขึ้นจากแรงบันดาลใจกับรางวัลเกียรติยศและผลงานที่ตอบแทนคุณแผ่นดินในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงเป็นที่ประจักษ์แก่พสกนิกรชาวไทยและทั่วโลก เกิดความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีแก่ชนชาวไทย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเป็นลักษณะของทำนองเดี่ยวที่มาจากหลากหลายเครื่องดนตรี เพื่อแสดงถึงรางวัลเกียรติยศอันทรงคุณค่าอันปการ ใช้วงปี่พาทย์ไม้ نرم บรรเลง โดยการประพันธ์ในครั้งนี้ได้กำหนดใช้ ซอด้วง และซอคู่เพียงออ บรรเลงในขั้นต้น และบรรเลงตามด้วยวงปี่พาทย์ไม้ نرم และ 2 รอบทำยมีการเหลื่อมทำนองระหว่างเครื่องดนตรี ดังทำนองต่อไปนี้

ประโยคที่ 1

--- ท	ร้ ม้ ซ้ ม้	ร้ ท ร้ ล	---	--- ซ	ล ท ร้ ล	ท ซ ล ม	----
-------	-------------	-----------	-----	-------	----------	---------	------

ประโยคที่ 2

--- ม	ซ ล ท ซ	ล ซ ม ร	---	---	---	ซ ล ท ซ	----
-------	---------	---------	-----	-----	-----	---------	------

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “ชนชาบซิ่ง” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเสียงทางเพียงล่าง (ซลทขรมข) ตลอดทุกประโยค เพื่อแสดงความความซาบซึ้งนุ่มนวล ซึ่งในทางดุริยางคศิลป์ใช้สำหรับวงปี่พาทย์ไม้ نرم ประกอบการแสดง ซึ่งทำนองเพลงจะมีความนุ่มนวลเนื่องจากตัดเครื่องดนตรีเสียงแหลมออกไป อาทิ ซอด้วง เป็นต้น

การกำหนดทำนองเพลง

ทำนองเพลงกำหนดไว้ 3 ทำนอง ทำนองกลุ่มแรกผู้วิจัยกำหนดให้ลูกตกที่เสียงลาในห้องที่ 4 และเลื่อนมาตกที่เสียง Tonic คือเสียงซอล ทำนองกลุ่มที่ 2 จะปรากฏพบในประโยคที่ 1 เคลื่อนทำนองเป็นลักษณะเดียวกัน แล้วตกที่เสียงมี ซึ่งเป็นเสียงที่ 6 ของทางเพียงออล่าง ทำนองกลุ่มสุดท้ายจะเป็นทำนองในลักษณะเดียวกันในทำนองกลุ่มที่ 3 โดยกำหนดเคลื่อนทำนองมาตกที่เสียงเร ซึ่งเป็นเสียงที่ 5 ของทางเพียงออล่าง

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงชนชาบซึ่ง ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับและอัตราจังหวะที่แสดงถึงการเทิดทูนแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง กำหนดใช้กลองแขก บรรเลงหน้าทับสองไม้

4.4.3 ส่วนที่ 3 “พระราชกรณียกิจ”

ทำนองเพลงส่วนที่ 3 นี้ประกอบด้วยทำนองเพลง 6 เพลง สื่อถึงพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้านของพระองค์ท่าน ดังรายละเอียดทำนองต่อไปนี้

เพลงที่ 1 เพลงแดนดิน

ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากการก่อตั้งมูลนิธิสายใจไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และทรงเป็นกำลังใจเป็นขวัญแก่ทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน ราษฎร อาสาสมัคร จึงได้นำบทเพลงปลุกใจ เพลงสรรเสริญเสือป่า และการประพันธ์เป็นทำนองโดยนำเพลงต้นรากเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ท่อนที่เท่า่นั้น มาประพันธ์ทำนองใหม่ แสดงความอีกheim

ทำนองต้นรากเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ท่อนที่ 1

ประโยคที่ 1

----	--- ม	----	- ร - ม	----	- ร - ม	- ช - ล	--- ล
------	-------	------	---------	------	---------	---------	-------

ประโยคที่ 2

----	- ช - ล	--- ดิ	--- ดิ	--- รุ	- ม - รุ	- ม - ล	--- ล
------	---------	--------	--------	--------	----------	---------	-------

ประโยคที่ 3

----	- ช - ล	--- ท	- รุ - ม
------	---------	-------	----------

หลังจากพิจารณาทำนองต้นรากแล้ว ผู้วิจัยแต่งโดยใช้วิธีนำลูกตกวรรคแรกและวรรคหลัง มาสร้างทำนองใหม่ ทั้งหมด 17 ประโยค เป็นทำนองบังคับทางโดยสอดแทรกทำนองหลักจังหวะและเน้นการเคลื่อนที่ของทำนอง ตกแต่งทำนองเพลงด้วยการย่ำหรือซ้ำลูกตก กำกับจังหวะหน้าทับด้วยจังหวะมาร์ชซิง ดังทำนองต่อไปนี้

ประโยคที่ 1

----	--- ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	- ม --	- ร - ม
------	-------	--------	---------	--------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 2

--- ร	--- ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	- ม --	- ร - ม
-------	-------	--------	---------	--------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 3

--- ช	- ล - ท	--- ร	--- ม	--- ร	--- ท	-- ร ท	-ช - ล
-------	---------	-------	-------	-------	-------	--------	--------

ประโยคที่ 4

--- ช	--- ม	--- ร	- ม - ท	--- ช	--- ล	-- ท ล	- ร - ม
-------	-------	-------	---------	-------	-------	--------	---------

ประโยคที่ 5

----	----	----	--- ม	- ม --	- ร - ม	- ม --	- ร - ม
------	------	------	-------	--------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 6

-ช ท ล	ช ม ร ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	- ม --	- ร - ม	- ม --	- ร - ม
--------	---------	--------	---------	--------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 7

-ช ท ล	ช ม ร ม	--- ช	- ล - ท	--- ร	--- ม	-- ร ท	- ล - ล
--------	---------	-------	---------	-------	-------	--------	---------

ประโยคที่ 8

-ช - ช	- ท - ล	-- ช ม	- ร - ม	- ม --	- ร - ม	--- ร	--- ม
--------	---------	--------	---------	--------	---------	-------	-------

ประโยคที่ 9

- ม --	- ร - ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	- ม --	- ร - ม
--------	---------	--------	---------	--------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 10

--- ร	--- ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	-ช ท ล	ช ม ร ม	- ม --	- ร - ม
-------	-------	--------	---------	--------	---------	--------	---------

ประโยคที่ 11

--- ช	- ล - ท	--- ร	--- ม	--- ร	--- ท	-- ร ท	-ช - ล
-------	---------	-------	-------	-------	-------	--------	--------

ประโยคที่ 12

--- ช	--- ม	--- ร	- ม - ท	--- ช	--- ล	-- ท ล	- ร - ม
-------	-------	-------	---------	-------	-------	--------	---------

ประโยคที่ 13

- ช ท ล	ช ม ร ม	- ช ท ล	ช ม ร ม	- ช ท ล	ช ม ร ม	- ช ท ล	ช ม ร ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 14

- ท ร ี ด ี	ท ล ด ี ท	- ท ร ี ด ี	ท ล ด ี ท	- ม ี - -	- ร ี - ร ี	- ด ี - ช	- ล - ท
-------------	-----------	-------------	-----------	-----------	-------------	-----------	---------

ประโยคที่ 15

- - - ร ี	- - - ม ี	- - ร ี ท	- ล - ล	- ช - ช	- ท - ล	- - ช ม	- ร - ม
-----------	-----------	-----------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 16

- - - -	- - - ช	- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - -	- - - ม ี
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----------

ประโยคที่ 17

- ม ี - -	- ร ี - ม ี	- ม ี - -	- ร ี - ม ี	- ม ี - -	- ร ี - ม ี	- - - ร ี	- - - ม ี
-----------	-------------	-----------	-------------	-----------	-------------	-----------	-----------

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “แดนดิน” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงออล่าง (ชลทขรมx) ในทุกประโยค เพื่อเป็นสื่ออธิบายความหมายความแข็งแกร่ง หนักแน่น

การกำหนดทำนองเพลง

ประโยคที่ 1-2 ผู้วิจัยได้กำหนดทำนองการย้ายลูกตกในทางเสียงเพียงออล่างที่ 3 คือเสียงมี ในห้องที่ 2 4 6 และ 8 เพื่อแสดงความแข็งแกร่ง กล้าหาญ และหนักแน่น ดังแสดงตัวอย่างทำนองจากทำนองประโยคที่ 1 ดังต่อไปนี้

- - - -	- - - (ม)	- ช ท ล	ช ม ร (ม)	- ช ท ล	ช ม ร (ม)	- ม - -	- ร - (ม)
---------	-----------	---------	-----------	---------	-----------	---------	-----------

ประโยคที่ 3-4 ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการเคลื่อนที่ของเสียงในลักษณะจาว ๆ แสดงลักษณะของทางเสียงหลักที่ปรากฏขึ้นในลักษณะแนวขึ้น จากเสียงซอล ลา ที เร และเสียงมี และวรรคหลังกำหนดให้เคลื่อนที่แนวลงเพื่อเชื่อมเสียงตก คือเสียงลา ดังตัวอย่างทำนองของประโยคที่ 3 ดังนี้

- - - ช	- ล - ท	- - - ร ี	- - - ม ี	- - - ร ี	- - - ท	- - ร ี ท	- ช - ล
---------	---------	-----------	-----------	-----------	---------	-----------	---------

ประโยคที่ 5 จนถึงประโยคที่ 6 กำหนดให้มีลูกตกซ้ำที่เสียงมี โดยสอดแทรกจังหวะยกที่ ห้องที่ 5 และ 7 เป็นเสียงมีเพื่อย้ำทำนอง

ประโยคที่ 7-17 ผู้วิจัยได้กำหนดการเคลื่อนที่ของทำนองที่มีเสียงโศเป็นเสียงผ่าน เพื่อ แสดงถึงความหลากหลาย

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงแดนดิน ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับและอัตราจังหวะที่แสดงถึงความกล้าหาญโดย นำอัตราจังหวะมาร์ชซิง โดยกำหนดใช้ตะโพน กลองทัด และฉาบใหญ่ บรรเลงเป็นหลักและฉาบใหญ่ ดังอธิบายดังนี้

จังหวะหน้าทับ

ตะโพน	- ติง ติง ติง	- ติง - ตูบ	- ติง - ตูบ	- ติง - ตูบ
กลองทัด	----	--- ต่อม	--- ต่อม	--- ต่อม

จังหวะฉาบใหญ่

----	--- แห่	--- แห่	---- แห่
------	---------	---------	----------

จังหวะฉิ่ง

----	--- ฉิ่ง	--- ฉิ่ง	--- ฉิ่ง
------	----------	----------	----------

กลองทัดทำนองจบเพลงดินแดน

----	- ต่อม - ต่อม	----	- ต่อม - ต่อม	----	--- ต่อม	--- ต่อม	--- ต่อม
------	---------------	------	---------------	------	----------	----------	----------

เพลงที่ 2 แพทย์หลวง

สำหรับเพลงแพทย์หลวงนี้ แร้งบันดาลใจจากพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีความห่วงใยต่อพสกนิกรเรื่องหนึ่ง นั่นก็ คือการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ให้กับเหล่าราษฎรโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ประการหนึ่งท่านยังทรงเป็น องค์สภานายิกาสภาอากาศชาติไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญในประเทศ ฉะนั้นพระราชกรณียกิจในด้านนี้

ของท่าน ผู้วิจัยจึงเปรียบดั่งน้ำพระทัยของท่านดั่งสายฝนทิพย์ชโลมความเจ็บปวดโรคร้ายไข้เจ็บของ
พสกนิกรชาวไทย ผู้วิจัยได้จึงได้แรงบันดาลใจจากเพลงพระราชนิพนธ์เพลง “สายฝน” ซึ่งเป็นเพลงที่
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในทูลกระหม่อม
มหาราช โดยได้นำอัตราจังหวะและทางเสียงของเพลง มาเป็นต้นแบบในการประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่
ทำนองเพลงสายฝนมีดังนี้

ประโยคที่ 1

----	----	--- ร	----	--- ม	--- ช
------	------	-------	------	-------	-------

ประโยคที่ 2

----	--- ม	--- ฟ	----	--- ม	--- ร
------	-------	-------	------	-------	-------

ประโยคที่ 3

----	----	--- ช	----	--- ล	--- ท
------	------	-------	------	-------	-------

ประโยคที่ 4

--- ม	--- ร	--- ล	----	----	----
-------	-------	-------	------	------	------

ประโยคที่ 5

----	----	--- ร	----	--- ฟ	--- ล
------	------	-------	------	-------	-------

ประโยคที่ 6

----	--- ม	--- ฟ	----	--- ช	--- ร
------	-------	-------	------	-------	-------

ลักษณะของเพลงสายฝนนั้น เป็นลักษณะของการประพันธ์ในอัตราจังหวะ 3/4 จากนั้น
ผู้วิจัยได้ขึ้นโดยแบ่งทำนอง 3 ท่อน ดังทำนองต่อไปนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1

----	----	- ล - ท	- ร - ช	- ท - ล	- ช - ม
------	------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

- ช - ร	----	----	----	----	--- ด
---------	------	------	------	------	-------

ประโยคที่ 3

----	----	- ท - ด	- ร - ช	- ท - ล	- ช - ม
------	------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 4

- ช - ร	----	---	----	----	--- ม
---------	------	-----	------	------	-------

ประโยคที่ 5

----	----	--- ช	----	--- ฟ	--- ม
------	------	-------	------	-------	-------

ประโยคที่ 6

----	----	--- ร	--- ท	--- ล	- ช - ม
------	------	-------	-------	-------	---------

ประโยคที่ 7

- ช - ร	---	----	----	- ร - ม	- ช - ล
---------	-----	------	------	---------	---------

ประโยคที่ 8

- ท - ล	- ช - ม	---	----	- ร - ม	- ช - ล
---------	---------	-----	------	---------	---------

*

- ร - ม	- ล - ช
---------	---------

กลับต้น

ท่อน 2

ประโยคที่ 1

----	----	---ช	---ล	---ท	---ท
------	------	------	------	------	------

ประโยคที่ 2

----	----	---ล	----	---ช	---ม
------	------	------	------	------	------

ประโยคที่ 3

----	----	---ท	---ล	---รึ	---ท
------	------	------	------	-------	------

ประโยคที่ 4

----	----	---ม่	---รึ	---ล	---ช
------	------	-------	-------	------	------

ประโยคที่ 5

----	----	---	---	---ท	---ท
------	------	-----	-----	------	------

ประโยคที่ 6

----	----	---ล	---	---ช	-ม-ร
------	------	------	-----	------	------

ประโยคที่ 7

----	---	-ร-ม	-ช-ล	-ดี-ท	-ล-ท
------	-----	------	------	-------	------

ประโยคที่ 8

----	ม่-รึ	---	---	---ล	---ล
------	-------	-----	-----	------	------

ไม่กลับต้น

ท่อน 3

ประโยคที่ 1

----	----	- ล - ท	- ร - ช	- ท - ล	- ช - ม
------	------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

- ช - ร	----	----	----	----	--- ด
---------	------	------	------	------	-------

ประโยคที่ 3

----	----	- ท - ด	- ร - ช	- ท - ล	- ช - ม
------	------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 4

- ช - ร	----	---	----	----	----
---------	------	-----	------	------	------

ประโยคที่ 5

----	----	- ล - ท	- ร - ช	- ท - ล	- ช - ม
------	------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 6

----	----	--- ร	--- ท	--- ล	- ช - ม
------	------	-------	-------	-------	---------

ประโยคที่ 7

- ช - ร	---	----	----	- ร - ม	- ช - ล
---------	-----	------	------	---------	---------

ประโยคที่ 8

- ท - ล	- ช - ม	----	----	- ร - ม	- ล - ช
---------	---------	------	------	---------	---------

ไม่กลับต้น

กำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “แพทย์หลวง” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง มี 2 ท่อน และมีทิวเปลี่ยนท่อน 1 ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงออล่าง (ซลทขรมข) ในทุกประโยค เพื่อเป็นสื่ออธิบายความหมายแห่งความรักความห่วงใย

การกำหนดทำนองเพลง

การประพันธ์ในท่อนที่ 1 ผู้วิจัยได้นำทางเสียงจากทำนองต้นรากคือทางเพียงออล่าง (ชลทขรมข) การกำหนดทำนองกระจายเสียงแบบเป็นทำนองจาว ๆ ห่าง ๆ ไปตามอัตราจังหวะของเพลง สื่อความหมายถึงสายฝนที่หลังไหลมาทั่วผืนแผ่นดินไทย และในท่อนที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดทำนองในลักษณะจาว ๆ ตามลักษณะฝนปรอยตามเพลงต้นแบบ ส่วนท่อน 3 ได้กำหนดทำนองกลับมาหลังไหลอีกครั้งและลงจบที่เสียงซอล

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงแพทย์หลวง ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะ 3/4 โดยได้อัญเชิญจังหวะเพลงต้นรากจากเพลงพระราชนิพนธ์เพลงสายฝนมาเป็นจังหวะในเพลงแพทย์หลวง ผู้วิจัยกำหนดใช้ฉิ่งบรรเลงเพื่อกำกับจังหวะเพื่อให้สอดคล้องกับทำนองในเที่ยวเปลี่ยนสุดท้าย

จังหวะฉิ่ง

----	----	--- ฉิ่ง	----	----	--- ฉิ่ง
------	------	----------	------	------	----------

เพลงที่ 3 เพลงอนุรักษ์

เพลงนี้ผู้วิจัยได้มีแนวคิดมาจากพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ความว่า “พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันทจะเป็นป่า” จึงเกิดโครงการปาร์กซ์น้ำ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดทำนองเพลงที่แสดงถึงน้ำและป่ามาผสมผสานกัน โดยกำหนดให้มีลักษณะทำนองในลักษณะบังคับทางที่ถี่ แสดงความหมายถึงป่า มาประพันธ์ทำนองส่วนต้นของทุกประโยค และทำนองจาว ๆ เสียงห่าง ๆ แสดงความหมายถึงสายน้ำ มาประพันธ์ทำนองส่วนท้ายของทุกประโยค จากนั้นผู้วิจัยได้ประพันธ์ทำนองออกเป็น 2 ท่อน โดยทำนองทั้ง 2 ท่อนใช้ทาง 3 ทางเสียงในการกำหนดทำนอง ได้แก่ ทางนอก (รมฟลทข) ทางเพียงออล่าง (ชลทขรมข) ทางเพียงอบบน (ดรมขชลข) ให้มีความผสมผสานที่หลากหลาย เสมือนกับป่าและน้ำที่เป็นต้นน้ำของชีวิตตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน แต่ก็มาอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน โดยทำนองเพลงมีดังต่อไปนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1

----	---มี	- รื - ฬ	-- มี ล	----	----	----	--- ซ
------	-------	----------	---------	------	------	------	-------

ประโยคที่ 2

----	---มี	- รื - ฬ	-- มี ฬ	----	----	----	--- ล
------	-------	----------	---------	------	------	------	-------

ประโยคที่ 3

- ท - ด	- รื - มี	--- ล	--- ร	----	--- ม	----	--- ล
---------	-----------	-------	-------	------	-------	------	-------

ประโยคที่ 4

- ท - ด	- ซ - มี	--- ด	--- ร	----	--- ด	----	--- ซ
---------	----------	-------	-------	------	-------	------	-------

ไม่กลับต้น

ท่อน 2

ประโยคที่ 1

----	--- ม	- ร - ฬ	-- ม ล	----	----	----	--- ซ
------	-------	---------	--------	------	------	------	-------

ประโยคที่ 2

----	--- ม	- ร - ฬ	-- ม ฬ	----	----	----	----
------	-------	---------	--------	------	------	------	------

ประโยคที่ 3

----	--- ล	- ท - ด	- ร - ม	----	--- ม	- ฬ - ซ	- ล - ร
------	-------	---------	---------	------	-------	---------	---------

ประโยคที่ 4

- ม - ร	- ด - ล	- ด - ร	- ด - ด	----	----	----	----
---------	---------	---------	---------	------	------	------	------

ไม่กลับต้น

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “อนุรักษ” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง มี 2 ท่อน ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียง 3 ทางเสียงในการกำหนดทำนอง ได้แก่ ทางนอก (รมฟลทท) ทางเพ็ญออล่าง (ชลทขรมม) ทางเพ็ญออบน (ดรมขชล) เพื่อเป็นสื่ออธิบายความหมายแห่งธรรมชาติ ผืนป่าอันนำมาซึ่งความรัก ความหวงแหนของท่าน โดยมีการดำเนินทำนองผ่านเสียงฟาเพื่อให้เข้าถึงห้วงอารมณ์มากยิ่งขึ้น

การกำหนดทำนอง

ทำนองเพลงอนุรักษ ผู้วิจัยกำหนดทำนองเป็น 2 ท่อน ท่อน 1 และท่อน 2 มีรูปแบบท่วงทำนองแบบแผนเดียวกัน กล่าวคือ วรรคทำเป็นทำนองถี่ แทนสัญลักษณ์ของป่า วรรครับเป็นทำนองห่าง แทนสัญลักษณ์ของน้ำ โดยท่อน 1 เป็นการดำเนินทำนองเริ่มต้นที่เสียงที่ 2 ของทางนอก ไปสู่เสียงลูกตกเสียงลาซึ่งเป็นเสียงที่ 5 ของทางนอกเช่นเดียวกัน ทำนองวรรครับเป็นการลากทำนองยาวไปที่เสียงซอลท้ายห้องเพลงที่ 8 และการดำเนินทำนองของประโยคที่ 2-4 แต่งทำนองเพลงในรูปแบบเดียวกัน การทำนองวรรคทำจะเป็นการซ้ำทำนองระหว่างทำนองประโยคที่ 1-2 และการซ้ำของประโยคที่ 3-4 เสียงลูกตกท้ายท่อนกำหนดให้เป็นเสียงซอล เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินทำนองในเพลงอื่น ๆ ด้วยที่มักจบด้วยทางเพ็ญออล่างเสมอ

ทำนองท่อน 2 เป็นลักษณะการดำเนินทำนองในรูปแบบเดียวกัน สำหรับทำนองวรรครับประโยคที่ 2 และ 4 นั้น ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นการลากเสียงยาวจากวรรคทำทั้ง 2 ประโยค เพื่อเป็นการแสดงสัญลักษณ์ของสายน้ำที่ลากยาวไปอย่างไม่สิ้นสุด

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงอนุรักษ ผู้วิจัยกำหนดอัตราจังหวะสองชั้นที่แสดงถึงความร่มเย็น สดชื่น สีสียิวซีของธรรมชาติป่าไม้อันสมบูรณ์ที่ควรค่าแก่การรักษาและหวงแหน

เพลงที่ 4 เพลงสี่ศิลป์

เพลงสี่ศิลป์ ผู้วิจัยมีแรงบันดาลใจมาจากการทำงานของศูนย์ศิลปาชีพ ซึ่งเป็นโครงการสำคัญในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่สืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทยทุกแขนงไว้ โดยลักษณะของศูนย์ศิลปาชีพจะทำในลักษณะวน ๆ ไปด้วยความขะมักเขม้นหลากหลายด้าน โดยมีทำนองเพลงดังต่อไปนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1

----	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ม	- ร - ท	- ล - ช
------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

----	- ร - ม	----	----	----	----
------	---------	------	------	------	------

ประโยคที่ 3

----	- ร - ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ร	- ล - ท
------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 4

----	----	----	----	----	----
------	------	------	------	------	------

ประโยคที่ 5

----	- ล - ท	- ร - ม	- ช - ม	- ร - ท	- ล - ช
------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 6

----	- ร - ม	----	- ช - ล	----	----
------	---------	------	---------	------	------

ไม่กลับต้น

ท่อน 2

ประโยคที่ 1

----	- ร - ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ร	- ล - ท
------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

----	----	----	----	- ม - ร	----
------	------	------	------	---------	------

ประโยคที่ 3

- ล - ท	----	----	----	----	----
---------	------	------	------	------	------

ประโยคที่ 4

- ล - ช	- ร - ม	----	- ช - ล	----	---- ท
---------	---------	------	---------	------	--------

*** (ทำนองประโยคที่ 4 สำหรับบรรเลงเที่ยวกลับ)

----	- ช - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ช - ช	----
------	---------	---------	---------	---------	------

กลับต้น

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “สี่ศิลป์” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง มี 2 ท่อน ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงล่าง (ซลทขรมx) ในทุกประโยค เพื่อเป็นสื่ออธิบายความหมายแห่งความตั้งใจที่จะสืบทอดงานศิลป์และรักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป

การกำหนดทำนองเพลง

ผู้วิจัยแต่งทำนองในลักษณะทำนองใหม่ แบ่งออกเป็น 2 ท่อนไม่ได้ควบคุมด้วยจังหวะหน้าทับตามแบบไทย ใช้อัตราสัดส่วนในกลุ่มทำนอง 6 ห้อง ในลักษณะทำนองจะเคลื่อนที่ขึ้น-ลงเป็นกลุ่มทำนอง โดยใช้ทางเพียงออล่าง (ซลทขรมx) บางทำนองมีการทิ้งห่างเพื่อแสดงถึงการพักผ่อนเป็นระยะ หลังจากหายเหนื่อยจึงกลับมาทำงานอย่างขะมักเขม้นกันต่อไป

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงรักษา ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะ 3/4 เพื่อให้สอดคล้องกับเพลงรักษาและดึงห่วงอารมณ์กลับมาจากเพลงอนุรักษ์ ผู้วิจัยกำหนดใช้ฉิ่งบรรเลงเพื่อกำกับจังหวะเพื่อให้สอดคล้องกับทำนองในเที่ยวเปลี่ยนสุดท้าย

จังหวะฉิ่ง

---	---	--- ฉิ่ง	---	---	--- ฉิ่ง
-----	-----	----------	-----	-----	----------

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงที่ 5 เพลงดินสอ

ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากการก่อตั้งโรงเรียนร่มเกล้าที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงส่งเสริมการศึกษาในถิ่นทุรกันดารและห่างไกลจากความเจริญ ทรงเห็นว่าการศึกษามีคุณค่าต่อพสกนิกรไทย จึงประพันธ์จากการเดินทางขึ้นเขา เดินทางไกลไปโรงเรียน แสดงความมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร ใน 1 ครั้ง แสดงการถึงจุดหมายและกำหนดทำนอง 8 จังหวะวนไปเรื่อย ๆ แสดงการศึกษาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในทุกหนแห่ง กำหนดใช้วงปี่พาทย์ไม้นวมบรรเลง

ประโยคที่ 1

----	--- ร	----	- ม ฟ ม	----	--- ร	----	- ม ฟ ม
------	-------	------	---------	------	-------	------	---------

ประโยคที่ 2

----	--- ร	----	- ด ร ด	----	--- ร	----	- ด ร ด
------	-------	------	---------	------	-------	------	---------

ประโยคที่ 3

----	--- ร	----	- ม ฟ ม	----	--- ร	----	- ม ฟ ม
------	-------	------	---------	------	-------	------	---------

ประโยคที่ 4

----	--- ร	----	- ด ร ด	----	--- ร	----	- ด ร ด
------	-------	------	---------	------	-------	------	---------

ประโยคที่ 5

- ล --	- ซ - ม	--- ร	- ซ - ม	- ล --	- ซ - ม	--- ร	- ซ - ม
--------	---------	-------	---------	--------	---------	-------	---------

ประโยคที่ 6

- ล --	- ซ - ม	--- ร	- ด - ม	- ล --	- ซ - ม	--- ร	- ด - ม
--------	---------	-------	---------	--------	---------	-------	---------

ประโยคที่ 7

- ด --	- ด - ร	--- ด	--- ล	- ด --	- ด - ร	--- ด	--- ซ
--------	---------	-------	-------	--------	---------	-------	-------

ประโยคที่ 8

- ด --	- ด - ร	--- ด	--- ล	- ม --	- ม - ร	--- ด	- ร - ด
--------	---------	-------	-------	--------	---------	-------	---------

CHULALONGKORN UNIVERSITY

กลับต้น

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “ดินสอ” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงออบน (ดรม×ซล×) ในทุกประโยค เพื่อเป็นสื่ออธิบายความหมายของพื้นที่โรงเรียนห่างไกลท่ามกลางภูเขาที่มีครูและนักเรียนกำลังทำการสอนอย่างขะมักเขม้น โดยมีการดำเนินทำนองผ่านเสียงฟ้าในบทบาทเพื่อให้ทำนองเพลงมีสีสันและสมบูรณ์มากที่สุด

การกำหนดทำนองเพลง

ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการย้ำทำนองในประโยคที่ 1-4 เพื่อแสดงความหมายถึงการเดินทาง โดยเฉพาะวรรคแรกในทางกรอ แสดงถึงการเดินทางอันยาวไกล และวรรคหลังแสดงถึงความมุ่งมั่น

และประโยคที่ 5 - 7 ก็มีการย้าทำนองในลักษณะเดียวกัน จนลงจบด้วยเสียง Tonic คือเสียงโด โดยทำนองเพลงประโยคที่ 1-6 กำหนดให้บรรเลงล้อหน้า/หลัง และประโยคที่ 7-8 บรรเลงพร้อมกัน

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงดินสอ ผู้วิจัยกำหนดใช้หน้าทับสองไม้เพลงเรื่องดังจังหวะหน้าทับและจังหวะฉิ่งต่อไปนี้

จังหวะหน้าทับ

ตะโพน	- ดิง --	- ฉะ - ตู้บ	--- พริ้ง	--- พริ้ง	- เห่ง --	- ฉะ - ตู้บ	--- พริ้ง	--- พริ้ง
-------	----------	-------------	-----------	-----------	-----------	-------------	-----------	-----------

จังหวะฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------

เพลงที่ 6 เพลงมรดก

การประพันธ์เพลงนี้ ผู้วิจัยประพันธ์ทำนองใหม่ โดยได้แรงบันดาลใจมาจากการทำนุบำรุงงานคีตศิลป์และนาฏศิลป์ซึ่งเป็นมรดกของประเทศ จึงได้นำเพลงต้นรากมาจากเพลงลาวดวงเดือนประการหนึ่งเป็นเพลงที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงโปรดมากที่สุด และประการที่สองเพลงลาวดวงเดือนเป็นเพลงที่นิยมและเป็นที่ยึด ผู้วิจัยนำลูกตกที่สำคัญ 1 บรรทัดสุดท้ายก่อน 1 ของเพลงลาวดวงเดือนมาตั้งโครงสร้างแล้วประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่ทำนองต้นรากมีดังนี้

ประโยคที่ 4 เที้ยวแรก

----	ช ล ด ้ม	ร ต ร ม	- ช - ล	-- ด ้ม	ช ม ช ล	ช ล ด ้ม	- ช ช ช
------	----------	---------	---------	---------	---------	----------	---------

ประโยคที่ 4 เที้ยวสอง

----	ช ล ด ้ม	ร ต ร ม	- ช - ล	-- ด ้ม	ช ม ช ล	- ด ้ม ร ้ม	- ร ้ม - ด ้ม
------	----------	---------	---------	---------	---------	-------------	---------------

ผู้วิจัยแต่งทำนองเพลงมรดกขึ้นใหม่ โดยใช้วิธีนำเอาการเคลื่อนที่ของลูกตกมาสร้างทำนองใหม่ ทั้งหมด 8 ประโยค ทำนองเป็นทำนองในอัตราสองชั้น ดังต่อไปนี้

ทำนองชั้นเดียว

ประโยคที่ 1

--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ด ร ม	- ซ - ล	- ตั้ - ล	ซ ม - ซ
-------	-------	-------	-------	---------	---------	-----------	---------

ประโยคที่ 2

--- ด	--- ด	--- ด	--- ด	-- ตั้ ล	ซ ม ซ ล	- ตั้ รึ มึ	- รึ - ตั้
-------	-------	-------	-------	----------	---------	-------------	------------

ประโยคที่ 3

--- ซ	--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ด ร ม	- ซ - ล	- ตั้ - ล	ซ ม - ซ
-------	-------	-------	-------	---------	---------	-----------	---------

ประโยคที่ 4

--- ด	--- ด	--- ด	--- ด	-- ตั้ ล	ซ ม ซ ล	- ตั้ รึ มึ	- รึ - ตั้
-------	-------	-------	-------	----------	---------	-------------	------------

ทำนองสองชั้น

ประโยคที่ 5

----	----	- มึ - รึ	- มึ - ซึ	----	----	ซ ล ตั้ รึ	มึ รึ ตั้ ล
------	------	-----------	-----------	------	------	------------	-------------

ประโยคที่ 6

----	----	ซ ล ซ ม	- ร ม ซ	----	----	ซ ล ตั้ รึ	มึ รึ ตั้ ล
------	------	---------	---------	------	------	------------	-------------

ประโยคที่ 7

-- ตั้ ซ	-- ตั้ ล	-- ตั้ ซ	-- ตั้ ล	รึ ตั้ มึ รึ	มึ ตั้ รึ ล	ตั้ ล รึ ตั้	รึ ล ตั้ ซ
----------	----------	----------	----------	--------------	-------------	--------------	------------

ประโยคที่ 8

----	ร ม ซ ล	ซ ล ตั้ ล	ตั้ ซ - ล	----	ร ม ซ ล	ซ ตั้ รึ มึ	- รึ - ตั้
------	---------	-----------	-----------	------	---------	-------------	------------

กลับต้น

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “มรดก” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงอบน (ดรมxชลx) ในทุกประโยค สอดคล้องกับทางเพลงลาวดวงเดือน ซึ่งเป็นเพลงที่พระองค์ท่านทรงโปรดมากที่สุด และสื่ออธิบายความหมายของวัฒนธรรมอันล้ำค่าควรแก่การสืบทอดต่อไปจึงกำหนดให้มีการดำเนินทำนองผ่านเสียงฟา ซึ่งเป็นเสียงนอกทางเพียงอบนด้วย

การกำหนดทำนองเพลง

จากการประพันธ์ทำนองใหม่ ผู้วิจัยกำหนดทำนองเพลงมีลักษณะเป็นทำนองจาว ๆ ห่าง ๆ และมีรูปแบบทำนองแนวทางเดียวกับเพลงลาวดวงเดือน และทำสัญลักษณ์รูปแบบทำนองต้นรากคือ เพลงลาวดวงเดือนไว้ ณ ทำนองประโยคที่ 7 และ 8

ประโยคที่ 1

x x x x	x x x x	x x x x	x x x x	- ด ร ม	- ช - ล	- ด - ล	ช ม - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 2

x x x x	x x x x	x x x x	x x x x	-- ด ล	ช ม ช ล	- ด ร ม	- ร - ด
---------	---------	---------	---------	--------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 3

x x x x	x x x x	x x x x	x x x x	- ด ร ม	- ช - ล	- ด - ล	ช ม - ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ประโยคที่ 4

x x x x	x x x x	x x x x	x x x x	-- ด ล	ช ม ช ล	- ด ร ม	- ร - ด
---------	---------	---------	---------	--------	---------	---------	---------

จากทำนองข้างต้น ผู้วิจัยขยายห้องที่ 1 ออกเป็น 1 ประโยคและกำหนดเสียงตกให้เป็นเสียงซอล กำหนดเสียงลูกตกวรรคแรกหรือวรรคทำเป็นเสียงเดียวกันกับทำนองต้นราก เพื่อให้สอดคล้องในการซ้ำกระสวนการเคลื่อนที่ของทำนองอีกครั้งที่กระชับยิ่งขึ้น ส่วนประโยคที่ 2-4 มีการเคลื่อนที่ของทำนองแบบเดียวกัน

ประโยคที่ 1

--- ซุ	--- ซุ	--- ซุ	--- ซุ	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx
--------	--------	--------	--------	------	------	------	------

ประโยคที่ 2

--- ด	--- ด	--- ด	--- ด	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx
-------	-------	-------	-------	------	------	------	------

ประโยคที่ 3

--- ซุ	--- ซุ	--- ซุ	--- ซุ	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx
--------	--------	--------	--------	------	------	------	------

ประโยคที่ 4

--- ด	--- ด	--- ด	--- ด	xxxx	xxxx	xxxx	xxxx
-------	-------	-------	-------	------	------	------	------

ทำนองประโยคที่ 1-4 เป็นการซ้ำเสียงลูกตกที่เสียงซอลและโดตามทำนองต้นรากในวรรคทำ และประโยคที่ 5-6 กำหนดให้มีการบรรเลงล้อย และประโยคสุดท้ายกำหนดให้มีการเคลื่อนที่ของทำนองมาลงที่เสียง Tonic คือเสียงโด

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงมรดก ผู้วิจัยกำหนดใช้หน้าทับซุ่ม และหน้าทับลาว เพื่อให้สอดคล้องกับสำเนียงเพลงต้นรากดั้งจังหวะหน้าทับต่อไปนี้

หน้าทับซุ่ม

----	ดิง ทัง - ดิง	- ทัง - ทัง	ดิง โฉ๊ะ - ดิง
------	---------------	-------------	----------------

จังหวะฉิ่ง

- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ	- ฉิ่ง - ฉับ
--------------	--------------	--------------	--------------

หน้าทับลาว

- ดิง - โฉ๊ะ	- ดิง - ดิง	--- ทัง	- ดิง - ทัง
--------------	-------------	---------	-------------

จังหวะฉิ่ง

--- ฉิ่ง	--- ฉับ	--- ฉิ่ง	--- ฉับ
----------	---------	----------	---------

4.4.4 ส่วนที่ 4 “เพลงสรรเสริญ”

เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากเพลงลาในทางดุริยางคศิลป์ไทยคือ เพลงเต่ากินผักบุง โดยมีแนวคิดเรื่องของรูปแบบการบรรเลงทางดุริยางคศิลป์ไทยที่ต้องมีการโหมโรง และมักจะจบด้วยเพลงลาเสมอ สำหรับทำนองเพลงแนวทางเดียวกับเพลงลาที่แต่งใหม่นี้ แบ่งท่วงทำนองออกเป็น 3 ท่อน และว่าดอกลง โดยนำทั้งเครื่องดนตรีสากลและเครื่องดนตรีไทยมาว่าดอกลง โดยนำ Clarinet ใช้บรรเลงว่าดอกลงในท่อนแรกและใช้ซอคู่เพียงอว่าดอกลงในท่อนที่ 2 แสดงระหว่าง 2 วัฒนธรรมที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้เผยแพร่กระแสวัฒนธรรมไทยโดยการสวมชุดไทยไปต่างแดน จากนั้น ได้ประพันธ์ท่อนจบโดยบรรเลงดนตรีทั้งหมดพร้อมกันเพื่อเทิดทูนการเป็นพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน สำหรับทำนองต้นรากที่นำมาประพันธ์ทำนองเพลงนี้ ผู้วิจัยนำประโยคแรกของเพลงเต่าเห่ ท่อน 1 ประโยคที่ 1 มาเป็นทำนองต้นรากในการประพันธ์ด้วยเพลงเต่าเห่มีความหมายในความเป็นมงคลและใช้ในความหมายในเสด็จพระราชดำเนิน ทำนองต้นรากมีดังนี้

- มี่ ร ฑ	- ล - ซ	- - ท ล	ซ ล - ท	- ตี - รี่	มี รี่ ตี ท	ล ซ ล ท	- ตี - รี่
-----------	---------	---------	---------	------------	-------------	---------	------------

ทำนองที่แต่งใหม่

ท่อนเกริ่น (ไม่มีจังหวะควบคุม สำหรับการบันทึกโน้ตเพื่อเป็นแนวทำนองเท่านั้น)

ประโยคที่ 1

----	----	----	- ท ตี รี่	----	----	--- ม	--- ฟ
------	------	------	------------	------	------	-------	-------

ประโยคที่ 2

----	- ม รี่ ตี	----	- รี่ ตี ท	----	- ท ตี รี่	----	- มี - ตี
------	------------	------	------------	------	------------	------	-----------

ประโยคที่ 3

----	--- ท	--- ล	--- ซ	----	--- ล	--- ฟ	--- ซ
------	-------	-------	-------	------	-------	-------	-------

ท่อน 1

ประโยคที่ 1

--- ม	ช ช ช ช	--- ล	ช ช ช ช	- ม - ม	--- ช	-- ท ล	ช ล - ท
-------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	---------

ประโยคที่ 2

รี้ มี้ รี้ ท	- ล - ช	- ร - ช	- ล - ท	- ตี้ - รี้	มี้ รี้ ตี้ ท	ล ช ล ท	- ตี้ - รี้
---------------	---------	---------	---------	-------------	---------------	---------	-------------

ประโยคที่ 3

-- ล รี้	ตี้ ท ตี้ รี้	ตี้ ท มี้ รี้	ตี้ ท ตี้ รี้	ล ท ล ล	ท รี้ ท ท	รี้ มี้ รี้ รี้	มี้ ชี้ มี้ มี้
----------	---------------	---------------	---------------	---------	-----------	-----------------	-----------------

ประโยคที่ 4

ชี้ มี้ รี้ ท	มี้ รี้ ท ล	รี้ ท ล ช	ท ล ช ม	- ร - ช	- ล - ท	รี้ มี้ รี้ ท	- ล - ช
---------------	-------------	-----------	---------	---------	---------	---------------	---------

ท่อน 2

ประโยคที่ 1

ช ร ม ร	ล ท ร ม	ล ช ม ช	ร ม ช ล	ช ล ท ตี้	รี้ ตี้ ท ล	รี้ ท ล ช	ท ล ช ม
---------	---------	---------	---------	-----------	-------------	-----------	---------

ประโยคที่ 2

ช ร ม ร	ล ท ร ม	ล ช ม ช	ร ม ช ล	ร ม ฟ ช	ฟ ช ล ท	รี้ มี้ รี้ ท	รี้ ท ล ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------------	-----------

ท่อน 3

ประโยคที่ 1

ร ม ฟ ช	ล ม ฟ ช	ล ฟ ช ล	ท ช ล ท	ตี้ ล ท ตี้	รี้ ท ตี้ รี้	มี้ ตี้ รี้ มี้	รี้ ตี้ ท ล
---------	---------	---------	---------	-------------	---------------	-----------------	-------------

ประโยคที่ 2

ร ม ฟ ช	ฟ ช ฟ ช	ฟ ช ล ท	ล ท ล ท	- รี้ - มี้	- รี้ - ท	--- ล	--- ช
---------	---------	---------	---------	-------------	-----------	-------	-------

ท่อนจบ (เพลงชนชาบั้ง)

ประโยคที่ 1

--- ท	ร ม ช ม	รี้ ท รี้ ล	----	--- ช	ล ท รี้ ล	ท ช ล ม	----
-------	---------	-------------	------	-------	-----------	---------	------

ประโยคที่ 2

--- ม	ม ช ล ช	ล ช ม ร	----	--- ท	--- ร	--- ม	ช ล ท ช
-------	---------	---------	------	-------	-------	-------	---------

ทอดทำนองลงจบ

การกำหนดทางเสียง

ทำนองเพลง “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” ประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้กลุ่มเสียงทางเพียงออล่าง (ซลทขรมข) สื่ออธิบายความหมายของพลาณภาพของความรัก ความงดงาม

การกำหนดทำนองเพลง

ทำนองเกริ่น เป็นทำนองนำที่ไม่มีจังหวะควบคุม บรรเลงทำนองอย่างอิสระ

ทำนองท่อน 1 ผู้วิจัยกำหนดการใช้ต้นทำนองเพลงด้วยทำนองลูกเท่าตามลักษณะของเพลงปรบไก่ หลังจากนั้นเคลื่อนทำนองไปในวิถีสั้นไปตกเสียงที่ท้ายประโยคที่ 1 สำหรับทำนองประโยคที่ 2 ผู้วิจัยวางทำนองต้นรากของทำนองเพลงเท่าเท่าท่อน 1 ประโยคที่ 1 เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเพลงต้นราก และการประพันธ์ทำนองประโยคที่ 3 เป็นลักษณะโอดพันกับประโยคที่ 1 กล่าวคือทำนองลูกเท่าแบบทำนองเก็บที่เสียงเร และทำนองห้องเพลงที่ 5-8 เป็นทำนองเดียวกับทำนองห้องเพลงที่ 5-8 ของประโยคที่ 1 แต่งเปลี่ยนเสียงให้เกิดความหลากหลายและจบด้วยทำนองประโยคที่ 4 ที่มีการเคลื่อนที่ทำนองแนววิถีสกลงไปที่ลูกตกเสียงซอล ซ้ำเป็นเสียงโทนิคที่ทำนองเพลง ทำให้การจบสมบูรณ์และคลี่คลาย

ท่อน 2 ผู้วิจัยกำหนดทำนองในรูปแบบทำนองว่าดอกตามขนบของเพลงลาและกำหนดให้ Cello และซออุ้บรรเลงว่าดอกเครื่องดนตรีละ 1 รอบสลับกัน

ท่อน 3 ผู้วิจัยประพันธ์ทำนองใหม่โดยใช้กลอนย้อนตะเข็บในการเรียงร้อยทำนองประโยคแรกทั้งประโยค โดยเคลื่อนลูกตกมาตกเสียงลา และทำนองประโยคที่ 2 เป็นการเคลื่อนที่ทำนองจบที่ลูกตกเสียงซอล ซึ่งเป็นเสียงแรกของทางเพียงออล่าง ทำให้ทำนองเพลงชุดนี้จบอย่างสมบูรณ์และเป็นทำนองที่มีความคลี่คลาย

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำเพลง “ชนชาบซิ่ง” มาเป็นบทเพลงปิดท้ายบทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” เพื่อเป็นการแสดงความซาบซึ้งที่พสกนิกรทั่วหล้าซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน โดยบรรเลงเพียง 2 รอบและทอดทำนองลงจบการบรรเลงบทเพลงชุดนี้อย่างสมบูรณ์

จังหวะของทำนองเพลง

เพลงแม่อยู่หัวของแผ่นดินประกอบด้วยทำนอง 1 เพลง ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับ และอัตราจังหวะที่แสดงถึงการเกิดทุนแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สรุปผลการวิเคราะห์ทำนองเพลงที่สร้างสรรค์ใหม่

ผลงานการประพันธ์ประกอบด้วย 3 ส่วน ทั้งหมด 9 เพลง ใช้วิธีการสร้างทำนองจากเรื่องราวพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ในการประพันธ์บทเพลงชุดนี้สามารถแสดงองค์ความรู้ ดังนี้

1. การประสมวง เป็นการประสมวงโดยยึดเรื่องราวในพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ โดยรูปแบบแรก ได้บรรเลงเป็นวงเครื่องสีแบบไทย รูปแบบที่ 2 มีการเดี่ยวเฉพาะเครื่องแสดงกลวิธีของเครื่องดนตรีไทย และรูปแบบที่ 3 ที่มีการประสมวงเครื่องสีไทย ตลอดจนวงปี่พาทย์ไม้นวม และวงดนตรีประยุกต์ รวมถึงการผสมผสานกับดนตรีตะวันตกได้อย่างสง่างาม

2. การสร้างสรรค์ทำนอง มีการสร้างทำนองจากบทเพลงต้นรากทั้งไทยและตะวันตก โดยนำแนวคิดของการเคลื่อนที่ของทำนองมาสร้างสรรค์ใหม่ รวมไปถึงการสร้างสรรค์ทำนองผ่านเรื่องราวตามพระราชประวัติในแต่ละช่วงเวลาให้ และการสร้างสรรค์โดยกำหนดจากบทเพลงที่มีอัตราจังหวะพิเศษต่าง ๆ นำมาสร้างสรรค์ให้มีความหลากหลาย เกิดอรรถรสสำหรับการฟัง และยังคงรูปแบบการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามหลักดุริยางคศิลป์ไทยอย่างเคร่งครัด

3. การเชื่อมโยงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ สะท้อนผ่านทำนองเพลงรูปแบบไทยและกลีนอายตะวันตก สอดคล้องกับพระราชประวัติของพระองค์ท่าน เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติเพื่อแสดงความจงรักภักดี และเป็นวิจัยสืบเนื่องสำหรับนักสร้างสรรค์ท่านอื่นที่มีแนวคิดเดียวกันนำไปต่อยอดรูปแบบงานได้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การสร้างสรรคบทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” ในครั้งนี้มีแนวคิดจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดของคำว่าแม่ แนวคิดความศรัทธา สะท้อนผ่านบทเพลงเทิดพระเกียรติในลักษณะบรรยายเรื่องราว จนนำไปสู่กระบวนการตีความจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านดุริยางคศิลป์ไทย

การศึกษาองค์ความรู้เพื่อนำไปสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากทางพระราชประวัติแล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์ พบว่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจริญพระชนมพรรษาในและต่างประเทศ ทรงพระปรีชาสามารถด้านเปียโนและทอດพระเนตรดนตรีคลาสสิกอยู่เนือง ๆ จนกระทั่งได้พบกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และทรงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกท่ามกลางความยินดีของชนชาวไทย ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งหมด 4 พระองค์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอย่างไม่ขาดสาย ทรงได้รับการเฉลิมพระยศเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในเวลาต่อมา พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยผู้วิจัยได้แบ่งจากข้อมูลการศึกษาพระราชประวัติทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการอนามัยและสังคม สงเคราะห์ ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านศิลปาชีพ ด้านการศึกษา และด้านศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้เกิดแรงบันดาลใจจากรื่องราวนำมาสร้างสรรค์เป็นบทเพลงเทิดพระเกียรติในครั้งนี้

ด้านการประพันธ์ ผู้วิจัยมีกระบวนการประพันธ์เพลงตามหลักการประพันธ์เพลงไทยอันสื่อถึงบทเพลงแห่งความมงคล สื่อพระราชประวัติที่ทรงใช้ชีวิตและพบรักในต่างประเทศช่วงหนึ่ง ใช้กลวิธีบรรเลงในลักษณะบรรยายเรื่องราว เป็นแนวทางการสร้างสรรค์ดนตรีร่วมวัฒนธรรมที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านบทเพลงเทิดพระเกียรติ โดยมีวิธีการสร้างองค์ความรู้ นำแนวคิดการประพันธ์ทำนองเพลงใหม่ 3 รูปแบบคือ

1. การนำทำนองต้นรากส่วนหนึ่งของบางเพลง นำมาเป็นทำนองสัญลักษณ์ในการประพันธ์เพลงใหม่ ได้แก่ เพลงกราวรำ สองชั้น เพลงขับไม้บัณเฑาะว์ เพลงลาวดวงเดือน เพลงเต่ากินผักบั้ง เพลงเต่าเห่ ประพันธ์ทำนองเพลงใหม่ได้แก่ เพลงแรกแย้ม (เพลงกราวรำ สองชั้น) เพลงพระราชประวัติ เพลงพระราชประวัติ ท่อน 2 เพลงชนชาบั้ง (เพลงเต่าเห่) เพลงดินแดน (เพลงขับไม้บัณเฑาะว์) เพลงมรดก (เพลงลาวดวงเดือน) และเพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน (เพลงเต่ากินผักบั้งและเพลงเต่าเห่)

2. การอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ได้แก่ เพลงไกล่รุ่งและเพลงสายฝน มาเป็นต้นรากในการประพันธ์ ได้แก่ เพลงพระราชประวัติ เพลงที่ 1 คือเพลงเสียงของแม่ (เพลงไกล่รุ่ง) และเพลงแพทย์หลวง (เพลงสายฝน)

3. ประพันธ์ขึ้นโดยอัตโนมัติจากจินตนาการตามพระราชกรณียกิจ ได้แก่ เพลงพระราชประวัติ เพลงที่ 2 เพลงแม่ไทยผอง เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ์ เพลงสืบศิลป์ และเพลงดินสอ

บทเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 3 รูปแบบ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นองค์ความรู้ในการประพันธ์ โดยนำมาผสมผสานและปรับใช้ในลักษณะเฉพาะของผู้วิจัย เช่น การประสมวง การจัดโครงสร้างของบทเพลง การประพันธ์ทำนองที่ผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก ซึ่งให้บทเพลง “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” มีความเป็นเอกลักษณ์ในลักษณะเฉพาะของผู้วิจัย

เนื้อหาบทเพลงทั้งหมดแบ่งออกเป็น 4 ช่วงรวม 9 บทเพลง กำหนดชื่อเพลงเรียงตามลำดับ คือ เพลงแรกแย้ม เพลงพระราชประวัติ (เพลงเสียงของแม่ เพลงแม่ไทยผอง และเพลงชนชาบั้ง) เพลงแดนดิน เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ์ เพลงสืบศิลป์ เพลงดินสอ เพลงมรดก และเพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

โดยผลงานสร้างสรรค์นี้ถือเป็นผลงานประพันธ์เพลงไทยขึ้นแรกในลักษณะการบรรยายเรื่องราว รวมถึงเป็นการเชื่อมโยงเครื่องดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกเข้าด้วยกันอย่างมีนัยยะ นำมาซึ่งเพลงเทิดพระเกียรติที่มีทำนองเพลงสื่อเรื่องราวได้อย่างชัดเจน ผลงานการประพันธ์นี้จึงมีแนวคิดกระบวนการและลักษณะทำนองที่เป็นเรื่องราวโดยใช้ดนตรีในการบรรยายเรื่องราวอันสะท้อนถึงความเป็นแม่ในหลากหลายบทบาท สะท้อนความศรัทธาของเหล่าพสกนิกรน้อมนำความดีและเทิดพระเกียรติพระองค์ท่านสืบไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องราวพระราชประวัติในพระบรมวงศานุวงศ์ตามแนวคิดและแรงบันดาลใจของเรื่องในการเกิดพระเกียรตินี้

5.2.1 เป็นการเปิดมุมมองที่เชื่อมโยงระหว่างศิลปะดนตรีกับการบรรยายเรื่องราวสะท้อนความดี อันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ของทั้งสองส่วนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

5.2.2 ดนตรีที่บรรยายเรื่องราว ยังถูกกล่าวถึงในพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจนั้นมีหลายเหตุการณ์และโครงการอีกมากมาย รวมถึงพระราชดำรัสต่าง ๆ ที่มีความน่าสนใจ ซึ่งเป็นส่วนที่สามารถสะท้อนเรื่องราวของพระองค์ได้เป็นอย่างดี สามารถดำเนินการวิจัยสืบเนื่องได้อีกหลากหลายมิติ

บรรณานุกรม

- กรีกมล หนูเกื้อ. (2563). การศึกษาบทเพลงเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเทิดพระเกียรติ. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร*, 22(1), 24-32. ThaiJO. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/240079/166751>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2536). *บทศึกษาถึงความเป็นแม่ในบริบทของ ป้างอกและสถาบัน: ความคิดจากหนังสือ Of Women Bom, ในม่านแห่งอคติ : ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันทางสังคม*. เจน เทอร์เพรส.
- โกวิทย์ ชันชศิริ. (2550). *ดุริยางคศิลป์ตะวันตก (เบื้องต้น)*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2535). *น้ำพระทัย ดุจน้ำฟ้า ลู้อ่าฝน*. บริษัทฉลองรัตน จำกัด.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2542). *สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. โอเดียนสโตร์.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2546). *ความคิดสร้างสรรค์*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชานี จิตตรีประเสริฐ. (2543). *พัฒนาคุณภาพด้วยความคิดสร้างสรรค์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. ดีไซร์ จำกัด.
- ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร. *ศิลปินแห่งชาติ*. (2556, 26 กันยายน). สัมภาษณ์.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2545). *สาระดนตรีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษกร สำโรงทอง. (2546). *บทประพันธ์เพลงมิตรภาพไทย-นอร์เวย์* [รายงานการวิจัย โครงการสิ่งประดิษฐ์ กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. (2505). *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์*. สำนักพิมพ์กรุงธนบุรี.
- ประยูร พิศนาคะ. (2515). *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ*. โรงพิมพ์เจริญ.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2544). *เพศและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ศิลปวัฒนธรรม.
- ปราโมทย์ ชันติลาภาพันธ์. (2530). *ความสัมพันธ์ระหว่างความถนัดทางการเรียนด้านภาษาไทยและคณิตศาสตร์ กับผลสัมฤทธิ์ในการแข่งขันสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*

จังหวัดระยอง. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปัญญานันท์ภิกขุ. (2539). *กรรมและอำนาจแห่งกรรม*. ชธรรมสภา.

ปิยวรรณ อัครราชันย์. (2548). เรียงวิวัฒนาการวันแม่และ “ความเป็นแม่” ว่าด้วยคุณค่าที่แปรเปลี่ยนตามสมัย. *ศิลปวัฒนธรรม*. https://www.silpa-mag.com/history/article_36549

เปรมประภา สุมางกู. (2536). *ผลการใช้กลวิธีระดมความคิดที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรธาดา สุวัจนวนิช. (2550). *ผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในนวนิยายไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2510-2546* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. สหธรรมิก.

พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยวิชโช). (2543). *แม่...ชีวิตคืออะไร*. พิมพ์ครั้งที่ 3. อุษาการพิมพ์.

พัฒน์ พร้อมสมบัติ. *ข้าราชการบ้านาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร*. (2556, 26 กันยายน). สัมภาษณ์.

พิชิต ชัยเสรี. (2556). *การประพันธ์เพลงไทย*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พูนพิศ อมาตยกุล. (2524). *สยามสังคีต*. ศิลปวัฒนธรรม.

ภัทระ คมขำ. *รองศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. (2565, 20 กันยายน). สัมภาษณ์.

มนตรี ตราโมท. (2540). *ดุริยางคศาสตร์ไทย ภาควิชาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. ดั่งเช่นเตอร์.

มนตรี ตราโมท. (2545). *คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย*. กรมศิลปากร.

มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตันต์. (2523). *ฟังและเข้าใจเพลงไทย*. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนทรงสุภาพ (นายแพทย์ทรง บุญยรัตเวช) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม. โรงพิมพ์ไทยเชชม.

ยศ สันตสมบัติ. (2535). *แม่หญิงสี่ชายตัว: ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย*. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

รวีช ตาแก้ว. (2552). "แม่": มุมมองเรื่องเล่า ในบริบทของสังคมไทย. *วารสารการศึกษาไทย*, 6(59), สิงหาคม, 10-14. ThaiJO. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dpuca/article/view/176037/125692>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2560). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. บริษัทศิริ

วัฒนาอินเตอร์ พรินท์.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2561). *นัยในวรรณกรรม*. แสงดาว.

ลักขณา สรีวัฒน์. (2549). *การคิด*. โอเดียนสโตร์.

เลิศชาย ศิริชัย. (2535). *รายงานผลการประชันกลอนสดเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบ วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2535*. ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

วรัชญ์ ครุจิต. (2555). *อัจฉริยะคิดสร้างสรรค์ (แปลจาก The Art of Creative Thinking โดย John Adair)*. ริงค์ ปัยอนด์ บุ๊คส์.

วัฒนะ บุญจับ. (2544). *บัณฑิตตรี: วรรณคดีกับดนตรีไทย*. กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

วินิช สุธารัตน์. (2547). *ความคิดและความสร้างสรรค์*. สิริวิยาสาส์น.

ศรารุช จันทระขำ. (2561). ผลงานสร้างสรรค์การแสดงแห่งความจงรักภักดี. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และ ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 12(5), 955-973. ThaiJO. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/177489/151080>

สงบศึก ธรรมวิหาร. (2542). *ดุริยางค์ไทย*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สังัด ภูเขาทอง. (2532). *การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย*. Dr.Sax.

สดับพิณ รัตน์เรือง. (2548). *คัมภีร์เพลงคลาสสิก*. สำนักพิมพ์เพื่อนคู่หู.

สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง, สมเด็จพระนางเจ้า. (2515). *ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ*. โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต.

สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี. (2552). *การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาใน นิตยสารสำหรับครอบครัว* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2549, 18 พฤศจิกายน). ฉิบหายแล้ว สวนผลไม้เก่าแก่และดีที่สุดในแม่กลอง เมืองสมุทรสงคราม. *ข่าวสด*, 24.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. โอเดียนสโตร์.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2535). *สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระแม่เจ้าของชาวไทยกับงานพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและศิลปาชีพพิเศษเพื่อพสกนิกร*. แม่พิมพ์สี่ เลย์ โปรเซส.

แสง จันทร์งาม. (2542). *ศาสนศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. ไทยวัฒนาพานิช.

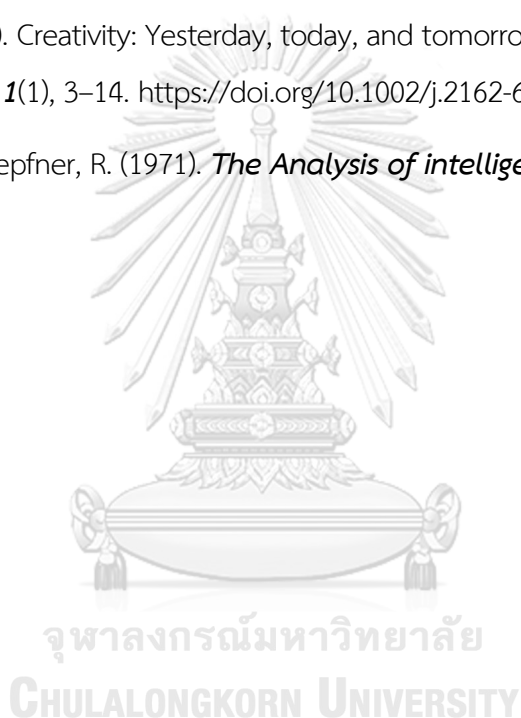
อรรถวิทย์ รอดเจริญ. (2552). ลีลาภาษาในบทเพลงเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
อดุลยเดช. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*.
16(1), 117-129. ThaiJO. [https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/
view/64234/52708](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/64234/52708)

อรรวรณ บรจงศิลป์ และคณะ. (2546). *ดุริยางคศิลป์ไทย*. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารี พันธุ์ณี. (2540). *คิดอย่างสร้างสรรค์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. ต้นอ้อย.

Guilford, J. P. (1967). Creativity: Yesterday, today, and tomorrow. *The Journal of Creative
Behavior*, **1**(1), 3-14. <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.1967.tb00002.x>

Guilford, J. P., & Hoepfner, R. (1971). *The Analysis of intelligence*. McGraw-Hill Book Co.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ-สกุล	นายอนันต์สิทธิ์ การหนองใหญ่
วัน เดือน ปี เกิด	12 มิถุนายน 2536
สถานที่เกิด	จังหวัดสระแก้ว
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2559 ดุริยางคศาสตรบัณฑิต แขนงดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2562 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2565 ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รางวัลที่ได้รับ	เข้ารอบรองชนะเลิศ ระดับอุดมศึกษา ในรายการประกวดเซ็ทเทรดเยาวชน ดนตรีแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 15 (วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2555) รางวัลรองชนะเลิศอันดับสองในรายการแข่งขัน The 13th OSAKA Music International Competition (Folk Music) (วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2555) เข้ารอบรองชนะเลิศ ระดับอุดมศึกษา ในรายการประกวดเซ็ทเทรดเยาวชน ดนตรีแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 16 (วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2556) ตัวแทนประเทศไทยในสาขาดนตรี Folk Music ในรายการ World Championship Thailand (วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558)